

इब्रीयभाषातो व्याकृतः

धर्मग्रन्थः ।

तस्य तृतीयं खण्डं

यद्वा

आयूवस्य चरित्रपुस्तकं

गीतसंहिता

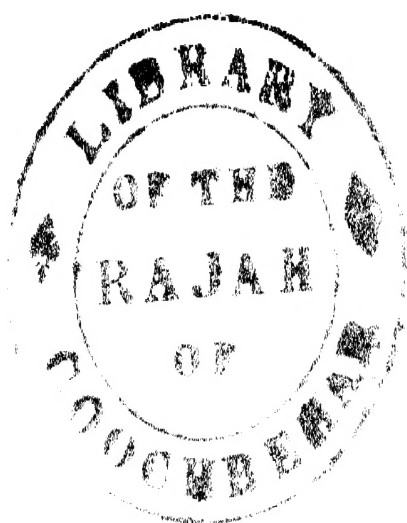
राज्ञा सुलेमना रचितानि काव्यानि च ।

कलिकातानगरे

ग्रन्थोऽयं मुद्राङ्कितोऽभूत् ।

शकाब्दाः १७७६ इं १८५८

तृचीपत्रं ।

	पृष्ठं ।
आयुर्वस्य चरित्रपुस्तक, ...	१
गीतसंहिता, ...	७३
सुखेनो हितोपदेशः, ...	२५३
उपदेशकः, ...	३१२
परमगीतं, ...	३३३

अशुद्धशोधनं ।

१८ पङ्क्तौ । अङ्के । अशुद्धं ।

१८	२२	६	वेत्स्यस्युपेक्षितं
२८	७	२१	{ मानवार्थं विवादं स साद्धमीशेन कुर्वतां ।
३०	८	१३	स्तुना
६७	१४	२३	शैल्यं
७३	२०	२	मन्त्रयन्त्यग्रगा
७४	२७	४	आङ्गये परमेश्वरं
८२	२७	२	दुरात्मनो लोका
६०	२२	४०	मानवा मां जिह्मिंसवः ।
६४	८	११	मकुर्वन्श्च
११८	२२	३	गाथां
१३०	४	५	साधमानवान्
१४४	२७	१६	महन्ति
१८४	२६	५	कोटङ्गहन्ति
१८५	६	१०	घेक्ष्यते
१६१	२२	६	{ स तेभ्यः प्रार्थमानेभ्य उत्तरं व्यतरत् स्वयं ॥
१६८	३१	३३	मदीश्वरः
२३१	१६	५	वीक्ष्यसे
२६१	२०	६	वीक्ष्यसे
२५६	२६	३	जहीतां
२५६	२६	४	लप्यसे
२६३	२	१०	करस्त्रिंश
२६४	१४	३५	पारितोषितं
२६४	१६	२	मदाज्ञा
२६४	२६	६	खगहस्य

शुद्धं ।

चास्यस्युपेक्षितं
{ विवादं साद्धमीशेन मानवार्थं करोतु सः ।
स्तुना
शैल्यं
मन्त्रयन्तेऽग्रगा
आङ्गयामि परमेश्वरं ।
लोका दुरात्मान
मज्जिहिंसिषवो नराः ।
मकुर्वन्श्च
गीतिं
साधुमानवान्
महान्ति
कोटङ्गहान्ति
घेक्ष्यते
{ तेभ्यः प्रार्थयमानेभ्य उत्तरं सोऽददात् स्वयं ॥
मदीश्वरं
वीक्षिता
वीक्षिता
जह्यातां
लप्यते
करस्त्रिंश
पारितोषिकं
मदाज्ञाः
खगहस्य

पृष्ठे।	पङ्क्तौ।	अक्षरे।	अशब्दं।
२६७	११	२४	निर्जर्मराः
२६७	१४	२६	निर्मितेः
२६७	१६	२७	एष्टे
२६७	३१	३५	एवाप्राति
२६६	२२	६	बाहुल्येन च मन्त्रीणां
३०६	१७	८	प्रशस्यते
३०६	२५	१३	मिलिते
३०८	३	४	ऽयच्चीदायं
३०८	३१	१७	तद् शावकै
३०६	८	२२	भक्षैस्तृप्तश्च

शब्दं।
 निर्जर्मराः
 निर्मिते
 एष्टे
 एवाप्राति
 मन्त्रिणाञ्च बाहुल्येन
 प्रशस्यते
 मिलिते
 ऽयच्चीदायं
 तच्छावकै
 भक्षैस्तृप्तश्च

आयूवस्य चरित्रपुस्तकं ।

१ प्रथमोऽध्यायः ।

१ आयूवस्य धनं धर्मश्च ४ तस्य पुत्राणां रीतिः ६ शैतानेन तस्यापवादकथनं ११
आयूवस्य विपत्तिः २० तस्य धैर्यावलम्बनञ्च ।

१ ऊषदेशे धार्मिकः सरल ईश्वरभक्तः कुक्रियात्यागी चैको जन आयू-
१ वनामक आसीत् । तस्य सप्त पुत्रास्तिस्रः पुत्र्यश्च जज्ञिरे । तस्य सप्तस-
१ ह्रस्वाणि मेघास्त्रीणि सहस्राणि महाङ्गाः पञ्चशतयुग्मानि वृषभाः पञ्च-
शतानि गर्दभ्यो बहवः परिवाराश्चासन् एतेन स पूर्वदेशनिवासिभ्यः
सर्वलोकेभ्यो अधिकधनवान् आसीत् ।

४ तदीयपुत्राणाम् एकैको निजनिजजन्मदिने निजनिजगृहे भोज्यं
चकार दूतांश्च प्रहित्य खेन खेन सार्द्धं भोजनपानाय तिष्ठो भगिनी-

५ निर्मन्त्रयामास । अनन्तरं तेषां भोज्यदिनेषु गतेष्वायूवस्तानाङ्गय पवि-
त्रोचकार किञ्च प्रवृष्य उत्थाय तेषां संख्यानुसारतो होमार्थकबलीन्
उत्सर्ज्य, यस्माद् आयूवो जगाद को जानाति मम पुत्रा यदि पापा-
चारं कृत्वा मनोभिरोश्वराय जलाङ्गलिं दत्तवन्तः । आयूवः प्रतिवर्षं तत्
कृतवान् ।

६ एकदा परमेश्वरं साक्षात् कर्तुम् ईश्वरस्य सन्तानेषु समुपस्थितेषु
७ तेषां मध्ये शैतानोऽपि उपतस्थौ । तेन परमेश्वरस्तं पप्रच्छ त्वं कस्मादा-
गतः ? शैतानः परमेश्वरं प्रत्युवाच पृथिवीपर्यटनात् तस्याम् इतस्ततो

८ अमणाच्चागतोऽस्मि । तेन परमेश्वरः शैतानं पृष्ठवान् मम सेवकम् आयूवं
प्रति किं तव मनोयोगो जातः ? तस्य तुल्यो धार्मिकः सरल ईश्वर-

९ भक्तः कुकर्म्मत्यागी च नरः पृथिव्यां कोऽपि न विद्यते । शैतानः परमेश्वरं

१० प्रतिजगाद, आयूवः किं विनालाभम् ईश्वरं सेवते ? त्वं तस्य तदीय-
परिजनानां तदीयसर्वस्वस्य च चतुर्दिशः किं प्राचीरेण न वारितवान् ?

तस्य हस्तगतानि कार्याणि किं सफलानि न कृतवान् ? पृथिव्याश्च किं

११ तस्य सम्पत्तिं न व्यानष्टे ? किन्तु त्वं यदि करं विस्तार्य तस्य सर्वस्वं

१२ स्पृष्टेस्तर्हि स किं तव साक्षात् तुभ्यं जलाङ्गलिं न दास्यति ? तेन शैतानं

परमेश्वरो बभाषे पश्य तस्य सर्व्वखं तव हस्तगतमास्ते, केवलं तस्य गात्रे
हस्तार्पणं मा कार्षीः । तेन शैतानः परमेश्वरस्य समीपाद् वह्निर्जगाम ।

अपरं कस्मिंश्चिद् दिनं आयूवस्य पुत्राः पुत्र्यश्च ज्येष्ठभ्रातुर्गेहे ऽभू- १४
ञ्जत द्राक्षारसञ्चापिवन् । तदानीम् आयूवस्य सन्निधिं दृत एक आगत्य १४
वार्त्तामिमां जगाद, वृषभा हलानि वहन्ति गर्दभस्तेषां पार्श्वे चरन्ति
चैतस्मिन्नन्तरे शिवायीयदस्युनिवह आक्रम्य खड्गधारेण भृत्यान् व्यापाद्य १५
सर्व्वान् पशून् नीतवान् एको ऽहं रक्षां प्राप्य त्वां वार्त्तां वक्तुम् आगमं ।
स इति कथयति तन्मध्ये ऽपर एक आगत्य वार्त्तामिमां गदितवान्, आ- १६
काशाद् ईश्वराग्निः पतन् सर्व्वमेघान् मेघरक्तकांश्च दग्ध्वाग्रासीत्, एको
ऽहं रक्षां प्राप्य त्वां वार्त्तां वक्तुमागमं । स वार्त्तां वक्ति तदानीम् अपर १७
एक आगत्य वार्त्तामिमां बभाषे, कस्दीयास्त्रयो दस्युनिवहा आक्रम्या-
सिधारेण दाससमूहं हत्वा सर्व्वान् महाङ्गान् नीतवन्त एको ऽहं रक्षां
प्राप्य त्वां वार्त्तां वक्तुमागमं । स इति कथयति तदानीम् अपर एक १८
आगत्य वार्त्तामिमां जगाद, तव पुत्राः पुत्र्यश्च ज्येष्ठभ्रातुर्गेहे भुञ्जते
द्राक्षारसं पिबन्ति च । तदानीम् अकस्मात् प्रान्तरमध्येन प्रबलभक्त्वा १९
समेत्य गेहस्य चतुरः कोणान् पर्य्यगहीत् तेन तेषां यूनामुपरि गृहस्य
पतनात् ते प्राणान् अत्यजन् एको ऽहं रक्षां प्राप्य त्वां वार्त्तां वक्तुम्
आगमं ।

तदानीम् आयूव उल्लाय वसनं कृत्वा शिरो मुण्डयित्वा भूम्नि लभ- २०
शिराः प्रणम्यावदत्,

यो ऽहं निर्गतवान् नम्रो जनन्या गर्भतः पुरा । २१

सो ऽहं पुनरितो नमः प्रतिगन्ता यथागतं ॥

परमेशेन प्रादायि परेशेनापहारि च ।

तस्यैव परमेशस्य धन्यं भवतु नाम हि ॥

एतैः सर्व्वेरायूवः पार्प न चकार, ईश्वरे दीधारोपगच्छ न चकार । २२

२ द्वितीयोऽध्यायः ।

१ शैतानस्य द्वितीयो ऽपवादः ७ आयूवाय पुन दुःखदानं ८ आयूवस्य खजायाया
मन्त्रणाया अपहरणं ११ आयूवं प्रबोधयितुं बन्धुवयागमनं ।

अनन्तरं पुनरेकदा परमेश्वरं साक्षात् कर्तुम् ईश्वरस्य सन्तानेषूप- १

- ९ स्थितेषु शैतानो ऽपि परमेश्वरं साक्षात् कर्तुम् उपतस्थौ । तेन परमेश्वरः
 शैतानं पप्रच्छ त्वं कस्माद् आगतो ऽसि ? शैतानः परमेश्वरं प्रत्यवाच
 १० पृथिवीपर्थटनात् तस्याम् इतस्ततो भ्रमणाच्चाहमागतो ऽस्मि । परमेश्वरः
 शैतानं पृष्ठवान् मम सेवकमायूवं प्रति किं तव मनोयोगो जातः ? तस्य
 तुल्यो धार्मिकः सरल ईश्वरभक्तः कुकर्मत्यागी च नरः पृथिव्यां को ऽपि
 न विद्यते । यद्यपि त्वमकारणं तं नाशयितुं मां प्रावर्तयस्तथापि स
 ११ इदानीमपि स्वधर्मं रक्षति । तेन शैतानः परमेश्वरं प्रत्यवदत्,
 चर्मार्थं चर्मं जीवार्थं सर्वस्वस्य त्यजेन्नरः ।
 १२ किन्त्वधुना यदि त्वं करं विस्तार्य तस्यास्थिमांसे स्पृशेत्तर्हि स तव सा-
 १३ क्षात् तुभ्यं जलाञ्जलिं दद्यात् । ततः शैतानं परमेश्वर उक्तवान् पश्य स
 तव हस्तगतः किन्तु तस्य प्राणान् मा विनाशय ।
 १४ ततः शैतानः परमेश्वरस्य सम्मुखात् प्रस्थाय आयूवस्यापादमस्तकं
 १५ दृष्टव्रणान् जनयामास । तेन स कपालिकाम् आदाय भस्ममध्य उपविश्य
 सर्वाङ्गानि घर्षितुम् आरभे ।
 १६ पश्चात् तस्य जाया तमवादीत् त्वं किमधुनापि स्वधर्मं रक्षसि ?
 १७ ईश्वराय जलाञ्जलिं दत्त्वा प्राणान् त्यज । ततः स तां प्रत्यवदत् त्वम-
 चानैकेव कथां कथयसि । ईश्वरात् शुभं गृहीत्वा वयं किम् अशुभं
 १८ न ग्रहीष्यामः ? एतेनापि सोलाभ्याम् आयूवः पापं न हतवान् ।
 एताः सर्वा विपद आयूवम् आचक्रमुरिति वार्त्तायां तस्य त्रिभि
 र्बन्धुभिः श्रुतायां ते ऽर्थतस्मैमनीय इलीफसः शूहीयो विल्ददो नामा-
 र्थीयः सोफरश्च स्वस्थानाद् यात्रां विधाय तेन सह शोचितुं तं सा-
 १९ न्वयितुश्च तस्यान्तिकं गन्तुं गन्तवन्तः । यदा ते दूरात् चक्षुरुन्मील्य तं
 परिचेतुं न शक्तास्तदा त उच्चैः क्रन्दितुं वस्त्राणि क्लृप्तुं शिरसाम् ऊर्ध्वं
 २० गगनदिशि धूलोर्विकरितुश्च प्रारंभिते । पश्चात् सप्त दिवारात्रीः सार्द्धं
 तेन भूमावुपविष्टा अतिल्लन् को ऽपि तेन न समभाषत यतस्ते तम् अर्थाव
 क्लेशकुलं ददृशुः ।

३ तृतीयोऽध्यायः ।

१ आयूवस्य स्वजन्मदिनाथ प्रापदानं ११ स्वमृत्युप्रार्थनं २० जीवने विरक्तिय ।

१ अनन्तरम् आयूवो वक्त्रं आदाय निजजन्मदिनं श्रुत्वा प्रारभत ।

आयूव उवाच ।	९
प्रणश्येत् तद्दिनं यस्मिन् उत्पत्तिरभवन्मम ।	१०
प्रणश्येत् सा निशा यस्यां पुत्रो जात इतीरितं ॥	११
स एव वासरो यायात् महान्वतमसं किञ्च ।	१२
मा तस्यान्वेषणं कुर्याद् उपरिस्थित ईश्वरः ।	१३
तस्योपरि न चालोको दीपकत्वं प्रजायतां ॥	१४
तमश्च मरणच्छाया कलत्रैस्तद्विलम्बितां ।	१५
आच्छादयतु मेघस्तद् राज्ञश्च परिभीषयेत् ॥	१६
तमश्च तां हरेद्रात्रिं न योग्याब्ददिनेषु सा ।	१७
सङ्क्षामध्ये च मासानां न तस्या गणना भवेत् ।	१८
बन्धा भवतु सा रात्रिस्तत्रोक्तासौ न वर्त्ततां ॥	१९
वासरश्च स शप्तथो दिनाय शापदाढभिः ।	२०
लिवियाथनरागस्य प्रबोधे कुशलैरपि ॥	२१
तारास्तस्य प्रभातीया गच्छन्तु सान्धकारतां ।	२२
दीप्तिं प्रतीक्षमाणश्च नैराश्यं यातु तद्दिनं ।	२३
अरुणस्योदयस्तेन दिनेन नहि दृश्यतां ॥	२४
यतस्तन्मम मातुर्न गर्भद्वारमवारुणत् ।	२५
नेत्राभ्याश्च मदीयाभ्यां तन्न दुःखमगोपयत् ॥	२६
कुतो हेतोरहं गर्भे मरणं प्राप्तवान् नहि ।	२७
जरायो निर्गतस्यैव प्राणा मे न गताः कुतः ॥	२८
ऊरुद्वयं जनन्याश्च मां प्रत्यूक्षत वा कुतः ।	२९
स्तन्यपानाय मे मातुः सम्पृक्तौ कुतः स्तनौ ॥	३०
तदभावे श्यानी ॽहं व्यग्रमिष्यन्तु साम्प्रतं ।	३१
निद्रागतस्य मे शान्तिरिदानोश्चाजनिष्यत ॥	३२
उत्सन्नवाटिकाः खेषां कृते यैर्निर्मिता पुरा ।	३३
तैर्महोपतिभिः सार्द्धं किं वा तैर्मन्त्रिभिः सह ॥	३४
अध्यक्षैः काञ्चनाब्जैर्वा रौप्यपूर्णाग्रैः सह ॥	३५
अभविष्यमसन् वाहं प्रच्छन्नगर्भपातवत् ।	३६
अप्राप्तदीप्तिदृष्टीनां बालकानां समो ॽपि च ॥	३७
तस्मिन् लोके दुरात्मानो निवर्त्तन्त उपद्रवात् ।	३८
प्राप्नुवन्ति च विश्रामम् अवसन्नबला जनाः ॥	३९

- १८ शान्तिं गच्छन्ति चैकत्र कारागारस्थमानवाः ।
 न प्रजापीडकस्यापि रवस्तैः श्रूयते पुनः ॥
- १९ महालोकश्च क्षुद्रश्च तत्स्थाने भवतां समौ ।
 प्रभोरधीनतातो ऽपि मुक्तिर्दासस्य जायते ॥
- २० मानवायावसन्नाय कुतो दीप्तिः प्रदीयते ।
 कुतो दीनमनस्काय जीवितं वा प्रदीयते ॥
- २१ ये वाकाङ्क्षन्ति दुष्प्राप्यं मरणं मनुजा वृथा ।
 गवेधयन्ति ये लोकाः प्रच्छन्नधिधवन्मृतिं ॥
- २२ देहत्यागस्थलं दृष्ट्वा रोमाञ्चकारिसन्मदः ।
 उक्तासञ्च भवेद् येषां तेभ्यो वा दीयते कुतः ॥
- २३ प्रच्छन्नमार्गगन्ते वा निरुद्धायेश्वरेण च ॥
- २४ हाहाकारः प्रकर्तव्य आहारस्याग्रतो मया ।
 प्रैष्यते च विलापो मे पानीयस्य प्रवाहवत् ॥
- २५ महाभयं यतो ऽकार्षं तदेव वर्त्तते मयि ।
 येनाशङ्कामकार्षञ्च तद्धि मय्युपतिष्ठते ॥
- २६ प्राप्यते न मया शान्तिर्विश्रामो ऽपि न लभ्यते ।
 न प्राप्नोमि श्रमच्छेदं व्यथाक्रान्तः पुनः पुनः ॥

४ चतुर्थोऽध्यायः ।

१ आयुवं प्रतोलौफसस्योत्तरं १९ तस्य स्वप्रदर्शनकथनञ्च ।

- १ अनन्तरं तैमनीय इलीफसः प्रत्यब्रवीत् ।
 २ अनुज्ञातः किमालापः क्लेशस्ते वा भवेत् ततः ।
 किन्तु केन भवेच्छक्यं वचनेभ्यो निवर्त्तितुं ॥
- ३ पश्य हितोपदेशं त्वं बह्व्यः परिदत्तवान् ।
 हस्तौ च शिथिलीभूतौ त्वयैव सबलीकृतौ ॥
- ४ स्थलितो यो मनुष्यः स वाग्भिरत्यपि तत्स्व ।
 यच्च जानुद्वयं भुग्नं तत् त्वयैव स्थिरीकृतं ॥
- ५ उपस्थिते च दुःखे त्वां त्वं किम् उद्दिजसे ऽधुना ।
 परिस्पृष्टश्च क्लेशेन स्वयं किम् च वसोदसि ॥
- ६ त्वदीयेश्वरभक्तिः किं न तवाशास्थलं भवेत् ।

धर्माचारश्च ते किं न प्रत्याशावर्द्धकस्तव ॥	
निध्यापः को विनष्टो ऽभूदेतत् संस्मर्यतां त्वया ।	७.
क्व वा ते सरलाचाराः स्मृतं येषां विलोपनं ॥	.
अधर्मकर्षणं कृत्वा हिंसावीजं वपन्ति ये ।	८
छन्तन्ति ते तथा शस्यमेतदीक्षितवानहं ॥	
विनाशो जायते तेषां निश्वासाद् ईश्वरस्य हि ।	९
नासिकापवनात् तस्य ते गच्छन्ति विलोपनं ॥	
सिंहस्य रुध्यते नादो मृगेन्द्रस्यापि गर्जनं ।	१०
वनराजकुमाराणां भज्यन्ते दन्तपङ्क्तयः ॥	
भक्षणीयस्य चाभावात् क्षयं गच्छति केशरी ।	११
सिंहोशावकहृन्दश्च चतुर्दिक्षु विकीर्यते ॥	.
सुप्रच्छन्नं स्वरः कश्चिद् उपासर्पन्मदन्तिकं ।	१२
उपांशु कथितं तस्माद् गृहीतं श्रवणेन मे ॥	
नैशदर्शनजातानां भावनानाम् उपस्थितौ ।	१३
यस्मिन् काले मनुष्येषु निद्रा घोरतरा पतेत् ॥	.
साध्वसं वेपथुश्चैव माम् उपाक्राम्यतां तदा ।	१४
मदीयास्थीनि सर्वाणि प्रारभन्त च कम्पितुं ॥	
एका क्वाया तदानीन्तु प्रासर्पत् सम्मुखेन मे ।	१५
तेन रोमाञ्चितो जातो मामकीनः कलेवरः ॥	
तस्याः समुत्थिताया न स्पष्टं दृष्टा मयाकृतिः ।	१६
अतिष्ठत् प्रतिमैका हि मम लोचनयोः पुरः ।	
पञ्चान्मन्दरवो जातो वाग्विषञ्च श्रुता मया ॥	
ईश्वरस्य समक्षं किं मानवः पुण्यवान् भवेत् ।	१७
अथवा किं पवित्रः स्यात् मर्त्यः स्वखटुरन्तिके ॥	
पश्य स्वकीयदासेषु स विश्वासं करोति न ।	१८
निजसर्गीयदृतेषु चारोपयति मूढतां ॥	
तर्हि मर्त्यिण्डजातेषु गेहेषु प्रवसन्ति ये ।	१९
धूलिनिर्मितमूर्त्तीस्तान् प्रति किं न करिष्यति ।	
सर्वं ते चूर्णयिष्यन्ते कीटेभ्यो ऽपि पराङ्मुखाः ॥	
प्रभातसाययो रन्ध्रे गमिष्यन्ति निपातनं ।	२०
चिन्ता तत्र न कस्यापि ते नङ्क्ष्यन्ति निरन्तरं ॥	

- ११ तेषामुत्तमता किं न तैः सहापगमिष्यति ।
गन्तव्यः परलोकस्तैरज्ञानत्वदशाकुलैः ॥

५ पञ्चमोऽध्यायः ।

- १ आयूवं प्रतीलीकसस्य धर्मकथनं मन्त्रणा च १७ परमेश्वरीयशक्तिफलस्य निर्णयः ।
- १ त्वयाङ्गाने कृते कश्चित् किं त्वां प्रतिवदिष्यति ।
मध्ये पुण्यवतां को वा यास्यते शरणं त्वया ॥
- २ कार्कश्यं हन्ति निर्बोधम् अज्ञस्तापेन नश्यति ॥
- ३ नरः कश्चिन्मया मूढो बद्धमूलो विलोकितः ।
तत्क्षणादभिषत्तञ्च मया तस्य निकेतनं ॥
- ४ तिष्ठन्ति तस्य सन्तानाः सुदूरे निर्भयस्थितात् ।
राजद्वारे च चूर्ण्यन्ते कोऽपि निस्तारयेन्न तान् ॥
- ५ तदीयद्वेषशस्यानि भुङ्क्ते क्षुत्पीडितो जनः ।
कण्टकानां वनस्यापि मध्यात् तान्याचिनोति सः ।
दृष्टापीडितलोकाश्च पिबन्ति तस्य वैभवं ॥
- ६ विप्रनिर्दिशति नो धूले दुःखं नोत्पद्यते मृदः ।
किन्तु व्यसनभोगार्थं मानवः सम्मसूयते ।
उडुनित्वार्थम् अत्युच्चं जाता वङ्गिकणा इव ॥
- ७ तस्मान्मतिरियं मे स्याद् ईश आश्रीयतां त्वया ।
निवेद्यताश्च ते वाक्यम् ईश्वरस्यैव सन्निधौ ॥
- ८ साध्यन्तेऽनुपलब्धाणि महाकर्माणि तेन हि ।
अद्भुतान्यपि कार्याणि सोऽसंख्यानिकरोति च ॥
- १० महोमण्डलपृष्ठे स दृष्टिवारीणि सिञ्चति ।
क्षेत्राणाम् उपरिष्ठाच्च तोयानि प्रहिणोति सः ॥
- ११ समुत्थाप्य स नीचस्यान् अत्युच्चान् विदधाति हि ।
शोकार्त्ता रक्षितास्तेन प्राप्नुवन्ति समुन्नतिं ॥
- १२ सङ्कल्पान् धूर्तलोकानाम् निरर्थान् प्रकरोति सः ।
तस्मान्न जायते तेषां करैः साध्या कृतार्थता ॥
- १३ खेपां चातुर्यजालेन बध्नाति ज्ञानिनः स हि ।

मन्त्रणा वक्रभावानां भवत्यपूर्णाकालजा ॥	
दिवसे ऽपि मनुष्यास्ते भ्रमन्ति तामसावृताः ।	१४.
हस्तामर्शश्च कर्तव्यस्ते मध्याह्ने ऽपि रात्रिवत् ॥	.
असिनीकाशवक्त्रेभ्यस्तेषां हि परिरक्षति ।	१५
बलिष्ठस्य कराद् दीनम् उद्धारयति चेश्वरः ॥	
तस्माद् अकिञ्चनस्यापि प्रथाशा हि प्रजायते ।	१६
अधर्मेण तथा स्वीयं रोधयितव्यमाननं ॥	
पश्य धन्यो मनुष्यः स ईशस्तिरस्करोति यं ।	१७
सर्वशक्तिमतः शक्तिं न चावज्ञायतां त्वया ॥	
स करोति क्षतं जातु स बध्नाति क्षतं पुनः ।	१८
विदधाति स आघातं तत्करो च भिषज्यतः ॥	.
घटसु सङ्कटकालेषु स एव त्वाम् अविव्यति ।	१९
सप्तमे ऽपि समायाते न त्वां प्राप्स्यत्यमङ्गलं ॥	
दुर्भिक्षसमये स त्वां मरणादुद्धरिष्यति ।	२०
युद्धकाले ऽपि ते प्राणान् स रक्षिष्यत्यसे मुखात् ॥	
रसनायाः कशाघातात् त्वं सुगुप्तो भविष्यसि ।	२१
समागच्छत उत्पातान्न ते चासौ जनिष्यते ॥	
दुर्भिक्षोत्पातयोः काले स्मेरस्ते सम्भविष्यति ।	२२
वनेचरपशुभ्यो ऽपि न कर्तव्यं त्वया भयं ॥	
यतः क्षत्रस्थपाषाणैः सार्द्धं सन्धिः कृतस्त्वया ।	२३
आचरन्ति च निर्दन्दं त्वां प्रत्यारण्यजन्तवः ॥	
स्ववासस्य सुखावस्था त्वया चावगमिष्यते ।	२४
स्वगेहस्यानुसन्धाने कृते नो वक्ष्यिष्यसे ॥	
समालोकिष्यसे वंशं स्वकीयं बज्रसङ्कातं ।	२५
पुत्रपौत्रान् स्वकीयांश्च क्षत्रस्थदणसन्निभान् ॥	
परिणामदशां प्राप्य परलोकं गमिष्यसि ।	२६
स्वकाले सङ्कृहीतस्य धान्यगुच्छस्य सन्निभः ॥	
पश्यास्माभिर्विनिश्चित्य यदिदं सत्यमुच्यते ।	२७
भवतापि तदाश्रित्य निजक्षेमाय गृह्यतां ॥	

६ षष्ठोऽध्यायः ।

१ इलोकं प्रति आयुर्वस्योत्तरं दुःखस्य वर्षणा ८ पुन खेत्युपार्थनं १४ शृङ्खलातो-
दृष्टान्तः २१ तस्य तात्पर्यं बभूवुर्ना निर्दयत्वं तान् प्रति भर्त्सनञ्च ।

१ तदनन्तरम् आयुर्वः प्रत्युवाच ।

- २ हाहा तापस्य मे भारे सम्यक् केनापि निश्चिते ।
एकस्मिन् मानदण्डे चेत् तुल्यते व्यसनं मम ॥
- ३ सामुद्रसिकताभ्यः स गरीयान् जायते ऽधुना ।
ततो हेतो र्यलीकानि सम्भूतानि वचांसि मे ॥
- ४ सर्वशक्तिमतो वाणाः प्राविशन्नन्तरं मम ।
पीयन्ते च मम प्राणास्तेषां गरलतेजसा ।
इंशस्य चासुसैन्यानि वेष्टन्ते माञ्च सर्व्वतः ॥
- ५ हरितशष्पमध्ये ऽपि रौति किं वन्यगर्दभः ।
वृधो वा यावसं प्राप्य हम्भारावं करोति किं ॥
- ६ यद् द्रव्यं नीरसं तत् किम् अद्यते लवणं विना ।
किं वा डिम्बस्य लालायां विद्यते स्वादु किञ्चन ॥
- ७ संस्पर्शमात्रतो येषां वैभक्त्यं जायते मम ।
भोक्तव्यानि मया तानि दुःखानि व्याधिजानि हि ॥
- ८ हाहा यत् प्रार्थये ऽहं तत् किं कदापि न सेत्स्यति ।
प्रतीक्षे यदहं तत् किम् ईश्वरो न प्रदास्यति ॥
- ९ मम चूर्णनम् ईशाय कुतो हेतो न रोचते ।
स प्रसार्य्य निजं हस्तं न खण्डयति मां कुतः ॥
- १० तथा कृते ऽवशिष्टा मे ऽस्यास्यत् काचन सान्त्वना ।
निर्दयक्लेशभोगेषु चानन्दो मे ऽजनिष्यत ।
यस्माद् ईंशस्य वाक्यानि नानङ्गीकृतवानहं ॥
- ११ मदीयं किं बलं येन पारयामि तितित्तिवुं ।
का वा मे परिणामाशा यया दीर्घायुम् अर्थये ॥
- १२ शैलानां यादृशी शक्तिः किं शक्तिं मम तादृशी ।
मामकीनानि मांसानि वारकूटमयानि किं ॥
- १३ प्रतीकारस्य किं कश्चिद् उपायो मे ऽवशिष्यते ।
मत्तो दूरीकृतं सर्व्वं यदविद्यत कौशलं ॥

दुःखार्त्तो यो मनुष्यः स दयितव्यः स्वबन्धुना ।	१४
न चेत् सन्त्यज्यते तेन सर्वशक्तिमतो भयं ॥	.
भ्रातरो मम सङ्गाताः स्त्रोतस्तुल्याः प्रवक्षकाः ।	१५
किं वा शैल्यनदीजानिं सलिलानोव चक्षलाः ॥	
द्रवोभूतहिमात् तानि गच्छन्ति कृष्णवर्षतां ।	१६
अन्तर्धानञ्च तन्मध्ये तुषारस्यापि जायते ॥	.
पश्चात् सङ्कीर्णतां गत्वा नीरवानि भवन्ति हि ।	१७
यीष्मकाले च खस्यानात् तानि भक्ष्यन्ति सर्वशः ॥	
सार्धं वाहसमूहास्तु निवृत्य स्त्रीयवर्त्मनः ।	१८
मरुभूमिं प्रगच्छन्तो विनाशं प्राप्नुवन्ति हि ॥	
तेमादेशीयसार्थाश्च तान्याकांक्षन्ति वीक्षितुं ।	१९
प्राप्तुं तानि प्रतीक्षन्ते शिवादेशीययात्रिकाः ॥	.
इत्थं विद्यसनात् तेषां लज्जा समभिजायते ।	२०
तत्स्थाने गमनं कृत्वा स्नानवर्षा भवन्ति ते ॥	
यूयमप्यधुना तद्वद् गतवन्तो व्यलीकतां ।	२१
समालोक्य विपत्तिं मे यूयं जाता भयातुराः ॥	.
दत्तं मञ्चमुपग्राह्यं किमिदं गदितं मया ।	२२
मत्कृते निजविचेभ्य उक्तोचं व्ययतेति वा ॥	
विपक्षस्य करान्माञ्च रक्षतेति किम् आर्थये ।	२३
यूयं दुरात्मनां हस्तान्मां विमोचयतेति वा ॥	
यूयम् अर्हथ देष्टुं माम् अहं स्थास्यामि नीरवः ।	२४
मया यद् अपराधं तत् मां बोधयितुम् अर्हः ॥	
तत्त्वज्ञानस्य वाक्यानि कीदृशतिबलानि हि ।	२५
युष्माकं शब्ददण्डेन को दोषः शोधयिष्यते ॥	
युष्माकं किम् इयं चेष्टा शब्दान् यद् दण्डयिष्यथ ।	२६
वायुतुल्यानि वाक्यानि निराशस्य नरस्य वा ॥	
अनाद्यो ऽपि मनुष्यः किं युष्माभिराकमिष्यते ।	२७
बन्धो वा पातनार्थं किं यूयं खार्तं खनिष्यथ ॥	
अधुनानुग्रहं कृत्वा दृष्टिं कुरुत मां प्रति ।	२८
किम् असत्यम् अहं भाषे तद् युष्मादृष्टिसम्मुखं ॥	
अतो हेतोर्निर्वर्त्तध्वम् अधर्म्मो नात्र जायतां ।	२९

- निवर्त्तन् यतो ऽद्यापि धर्मो मे तिष्ठति स्थिरः ॥
 ६० जिज्ञायां मामकीनायां किम् अधर्मः प्रविद्यते ।
 रसज्ञा वा मदीया किं पापाखादं न बुध्यते ॥

७ सप्तमोऽध्यायः ।

आयुर्वस्य विलापकथनं दुःखनिर्णयः पापक्षीकार ईश्वरं प्रति निवेदनञ्च ।

- १ वसुधा किं मनुष्यस्य युद्धभूमिं न जायते ।
 भृतकस्य दिनानीव किं न तस्यापि वासराः ॥
 २ द्वायाम् आश्रयितुं यद्दद् अभिकाङ्क्षति किङ्करः ।
 यथा वेतनजीवी वा भूतिं प्राप्तुम् अपेक्षते ॥
 ३ तथा व्यसनयुक्तानां मासानाम् अंशघार्थं हं ।
 क्लेशीया रात्रयो मच्चं व्यतीर्थ्यन्त च भाग्यवत् ॥
 ४ भागे शयनकाले ऽहम् उत्थास्यामि कदा पुनः ।
 सम्भविष्यति वा किञ्चि रजन्याः परिपूयता ।
 प्रभातागमनं यावत् क्लाम्यामि प्रचलायितः ॥
 ५ कीटाः कार्दमलोष्ठानि चाच्छादयन्ति मे वपुः ।
 सङ्कुचितश्च मे चर्म जायते गलितं पुनः ॥
 ६ तुरीतस्तन्तुवायस्य सत्वरं मम वासराः ।
 मङ्गलाशाविहीनाश्च ते गच्छन्ति समापनं ॥
 ७ स्मर्यतां भवतैतद्वि वायुवन्मम जीवनं ।
 मङ्गलं वीक्षितुं चक्षुर्मे न प्रत्यागमिष्यति ॥
 ८ मदर्शकस्य नेत्रञ्च मां सन्नयुं न शक्यति ।
 नाहं दृश्यो भविष्यामि दृक्पाते ऽपि कृते त्वया ॥
 ९ क्षीयमाणो नभोधूमे भवत्यन्तर्हितो यथा ।
 तथावतीर्थ पातालं नोत्थाता मानवः पुनः ॥
 १० स्वकीयं भवनं तेन नहि प्रत्यागमिष्यते ।
 वासस्थाने स्वकीये स न परिचेद्यते पुनः ॥
 ११ अतो हेतोरहं नैव संरोक्ष्यामि निजाननं ।
 मनोदुःखं प्रभाषिष्ये लपिष्याम्यान्तरीं व्यथां ॥
 १२ अस्म्यहं किम् अपाम्नायः किं वा नागः समुद्रजः ।

तस्मादेव त्वया किं मे रत्निवर्गा नियोजितः ॥	
यदा वदामि खड्ग मे सान्त्वनां जनयिष्यति ।	१६
शयनेन च मे क्लेशः प्रगमिष्यति लाघवं ॥	
तदानीमपि मां स्वप्नेष्वं करोषि भयान्कुलं ।	१४
विकम्पयसि मे चित्तं स्वप्नकल्पितदर्शनैः ॥	
अतः श्वासावरोधो ऽपि रोचते मानसाय मे ।	१५
मन्ये मे मरणं क्षेमम् एतस्माद् अस्थिपिञ्जरात् ॥	
वैराग्यं मम सज्जातं न जीविष्यामि सर्वदा ।	१६
भवान् निवर्त्ततां मत्तो निःसारणि दिनानि मे ॥	
किम्भूतो मानवो यत् स त्वया सम्मन्यते महान् ।	१७
कुतो मनोनिवेशो वा त्वया तस्मिन् विधीयते ॥	
कुतः प्रतिप्रभातं स पुनरालोक्यते त्वया ।	१८
कुतस्तस्य परीक्षा वा विधातव्या प्रतिक्षणं ॥	
कतिकालं न मत्तस्ते दृष्टिपातो निवर्त्तिता ।	१९
लालाया गिलनार्थञ्च शान्तिं मद्भ्यं न दास्यसि ॥	
मर्त्यरक्षक मे पापैः का हानि जायते तव ।	२०
शराणां तव लक्ष्यं मां कुतो हेतो न्यरूपयः ।	
तेन मे दुर्व्वहे भारः स्वयं सज्जातवान् अहं ॥	
मामकीनो ऽपराधश्च कुतो न क्षम्यते त्वया ।	२१
मामकीनश्च दोषं त्वं कुतो नेच्छस्यपेक्षितुं ॥	
तूष्णमेव रजोमध्ये शयनं मे भविष्यति ।	
तदा त्वयानुसन्धाय दृष्टिं न प्राप्स्यते मम ॥	

८ अष्टमोऽध्यायः ।

१ आयूवं प्रति विल्ददस्योत्तरं ११ दुःखकारणं पापकथनं २० आयूवस्य दोषीकरणं तस्मै भन्वणादानञ्च ।

अनन्तरं श्रुहीयो विल्ददः प्रत्यवादीत् ।	१
वचांस्येतादृशानि त्वं कतिकालं गदिष्यसि ।	२
प्रचण्डवायुतुल्यानि वचनानि मुखस्य ते ॥	
विचारवैपरीत्यं किम् ईश्वरेणा विधीयते ।	३

- यः सर्वशक्तिमान् किं न न्यायं वक्रीकरोति वा ॥
 ४ तद्विरुद्धं कृते पापे त्वदीयैः पुत्रकैः पुरा ।
 स तेषाम् अपराधस्य भोगाय तान् समर्पयत् ॥
 ५ किन्तु त्वमेव चेद् ईशं शरणम् आश्रयिष्यसि ।
 सर्वशक्तिमतश्चास्यं चेत्त्वं प्रसादयिष्यसि ।
 ६ निर्म्मलः सरलाचारस्वित् त्वमेव भविष्यसि ॥
 तर्हि ते मङ्गलार्थं स तूर्णं गत्वा प्रबुद्धतां ।
 स्थापयिष्यति निःशङ्कं तव धर्मनिकेतनं ॥
 ७ तत आदिदशारूपाद् अल्पिष्ठादपि वीजकात् ।
 तव श्रेयदशारूपो बृहच्छाखी जनिष्यते ॥
 ८ अथेतद् अनुपृच्छन्तां प्राक्तना मानवास्तथा ।
 ज्ञप्तं यत्पिष्टमिस्तेषां मनस्तत्र निधीयतां ॥
 ९ वयं स्मो ह्यस्तना एव ज्ञानवन्तो वयं नहि ।
 क्वायातुल्यानि नीयन्ते पृथिव्याश्च दिनानि नः ॥
 १० त्वां किं ते नोपदेह्यन्ति बोधयिष्यन्ति किं न ते ।
 किं न निर्गमयिष्यन्ति वाचः स्वचित्तमथतः ॥
 ११ निष्पङ्कायां नलो भूमौ किं शक्नोति समेधितुं ।
 स्थाने वा जलहीने किं धमनः परिवर्द्धते ॥
 १२ स प्राप्नोति हरिदस्यं न च कर्त्तनयोग्यतां ।
 दृष्टानां सकलानां स प्रथमः परिशुष्यति ॥
 १३ विस्मृतेश्चरलोक्तानां सर्वेषां तादृशी गतिः ।
 धर्महीनमनुष्यस्य प्रत्याशापि विनश्यति ॥
 १४ तस्य विश्वासभूमि र्या सा समुच्छिद्यते किल ।
 लूतातन्तुवितानाश्च निर्विशेषस्तदाश्रयः ॥
 १५ स्ववेषमालम्ब्यमानश्च तेन तिष्ठति न स्थिरं ।
 तेन सन्धार्यमाणश्च तत्र स्थायि भविष्यति ॥
 १६ लतानिभः स तेजस्वी जायते किरणै रवेः ।
 नवीनाः पल्लवास्तस्य चोद्यानं व्याप्नुवन्ति हि ॥
 १७ अग्निराग्निश्च वेष्टन्ते तस्य मूलानि जालवत् ।
 शिलानाञ्चान्तरागारं सन्द्रष्टुं तेन शक्यते ॥
 १८ यदा तु मानवास्तस्य स्थानाद् उन्मूलयन्ति न ।

तर्ह्यखीकृत्य तद् वक्ति त्वं न दृष्टो मया पुरा ॥	
तस्य गते र्यं आनन्दः पश्यैषा तस्य वर्सना ।	१९ .
अपरे धूलिमध्याच्च प्ररोक्ष्यन्ति पुनः पुनः ॥	.
पश्य यो मानवः साधुस्तं न सन्त्यजतीश्वरः ।	२०
किन्तु दुष्कर्मिणां हस्तान् स न सन्धारयिष्यति ॥	
पूरयिष्यति श्रेष्ठे स हसितैराननं तव ।	२१
आनन्दजातनादैश्च त्वदीयावधरावपि ॥	
लज्जया संवरोध्यन्ते सकला द्वेषिणस्तव ।	२२
दुश्चरित्रनराणाञ्च वासस्थानं विनश्यति ॥	

६ नवमोऽध्यायः ।

१. विलददं प्रति आयूवस्योत्तरं ईश्वरस्य शान्तिस्वीकारः धार्मिकाधार्मिकं प्रति तस्या-
ङ्गीकरणं २५. खटुः खवर्षनञ्च ।

अनन्तरम् आयूवः प्रत्युवाच ।	१
स्वीकृतम् एवमेवास्ति तत् परिज्ञायते मया ।	२
मर्त्य ईशस्य साक्षात् किं पुण्यवान् भवितुं क्षमः ॥	
ईशो विवदितुं येन मानवेन प्रतुष्यति ।	३
स हृष्यवचसाम् एकं स वक्तुं न हि शक्यति ॥	
मनसा बुद्धिमान् सोऽस्ति बलेनापि पराक्रमी ।	४
तेन विष्यर्द्धमानश्च कः कदा मङ्गलं गतः ॥	
स चापसारयत्यद्रोन् तेषाम् अज्ञानगोचरं ।	५
स खकीयेन कोपेन चोन्मूलयति भृथुरान् ॥	
यस्तुम्भरापि तेनैव निजस्थानाद् विचाल्यते ।	६
मूलस्तम्भाश्च तस्यास्तु विभिद्यन्ते विकम्पिताः ॥	
आदित्यः सविता तेन चोदयं विदधाति न ।	७
नक्षत्राण्यवरोध्यन्ते तेन मुद्राङ्कितानि हि ॥	
स विस्तारितवान् एको विहायसोऽपि मण्डलं ।	८
समुद्रोयतरङ्गैश्च स करोति गमागमौ ॥	
सप्तर्षीन् मृगशीर्षश्च बज्रकाश्च स खट्वान् ।	९
दक्षिणाभिमुखानाञ्च नक्षत्राणां गृह्णाण्यपि ॥	

- १० साध्यन्ते ऽनुपलब्ध्याणि महाकर्माणि तेन हि ।
 अद्भुतान्यपि कार्याणि सो ऽसंख्यानं करोति च ॥
- ११ गच्छन् मदन्ति केनैव स न सन्दृश्यते मया ।
 वायुवन्माम् अतिक्राम्यन् स मया नोपलभ्यते ॥
- १२ पश्य को यसमाद्यं तं परावर्त्तयितुं क्षमः ।
 किं करोषीति वाक्यं वा कस्तं प्रतिवदिष्यति ॥
- १३ संवृणीते नहि क्रोधं स्वकीयम् ईश्वरो यदि ।
 तर्हि पतन्ति तस्याधः सहाया गर्विणो नताः ॥
- १४ अत एतादृशो ऽहं किं क्षमस्तं प्रतिभाषितुं ।
 सार्द्धं तेन विवादार्थं रोचयिष्यामि वा वचः ॥
- १५ न पुनर्भाषितुं शक्यो मया पुण्यवतापि सः ।
 प्रसादनञ्च कर्त्तव्यं मे विवादपते मया ॥
- १६ मया तस्मिन् समाहृते प्रदत्तवति चोत्तरं ।
 अत्रावि तेन मे वाक्यं प्रत्ययो ऽत्र न जायते ॥
- १७ यतः प्रचण्डभक्तावद् उपाक्राम्यति मां स हि ।
 आघाते बर्जसंख्यैश्च माम् आविध्यत्यकारणात् ॥
- १८ माञ्च प्रत्याश्रयिष्यन्तम् अपि स नानुमन्यते ।
 किन्तु तित्तरसेनैव परिपूस्ते करोति मां ॥
- १९ वोक्षिष्ये किमहं शक्तिं स एव पश्य शक्तिमान् ।
 विचारं प्रार्थयिष्ये वा दिनं केन नियोक्ष्यते ॥
- २० पुण्यवतो ऽपि मे वक्त्रं मां करिष्यति दोषिणं ।
 मयि सिद्धे ऽपि तेनैव वक्रतारोपयिष्यते ॥
- २१ अहन्तु पुण्यवान् अस्मि न दूषयति मां मनः ।
 जीवने मम सन्तोषः कश्चन नावशिष्यते ॥
- २२ अनन्यद् एवमेवास्ति मयेदम् उच्यते ततः ।
 पुण्यवान् अपराधो वा तेन संक्रियते नरः ॥
- २३ अकस्माच्चेत् कशाघातो दुष्टम् आहन्ति मानवं ।
 तथापि साधुलोकानां हस्यते तेन यातना ॥
- २४ पृथिवी दुष्टलोकस्य हस्तमध्ये समर्पिता ।
 तेन तच्छासकानाञ्च मुखान्याच्छादितानि हि ।
 इत्थं चेन्न भवेत् तर्हि कः स कुत्र न विद्यते ॥

मे दिनानि प्रधावन्ति धावकादपि सत्वरं ।	२५
तानि तु व्यतिगच्छन्ति न च पश्यन्ति मङ्गलं ॥	.
नलनिर्मितनौकाभिस्तरन्ति कालसागरं ।	२६
उड्डोयन्ते यथोत्क्रोशा भक्ष्यं जिग्रसिषुः पतन् ॥	
व्यसनं मम विस्मृत्य स्नानम् आस्यं विहाय च ।	२७
भविष्यामि प्रफुल्लोऽहमिति सम्भाषिते मया ॥	.
व्यथाभ्यो मम सर्वाभ्यः साध्वसं जायते पुनः ।	२८
त्वं मां निरपराधं न ज्ञास्यसीति प्रवेदम्यहं ॥	
अहं दोषी भविष्यामि किं श्राम्यामि निरर्थकं ॥	२९
हिमजातेषु तोयेषु क्षालनं प्रकरोमि चेत् ।	३०
सर्व्वक्षारेण चेद्धस्तौ स्वकीयौ सार्जयामि च ॥	.
तथापि गर्त्तमध्ये मां पङ्कमघ्नं करिष्यसि ।	३१
वस्त्रेभ्यश्च मदीयेभ्यो मे वैभक्त्यं जनिष्यते ॥	
स मत्तुल्यो मनुष्यो न यत्तं प्रतिवदाम्यहं ।	३२
विचारस्थानमृकं न मया तेन च गम्यते ॥	
विद्यते नावयोः कोऽपि मध्यस्थस्तादृशो जनः ।	३३
यो द्वयोरावयो मूर्ध्ना हस्तावर्पयितुं क्षमः ॥	
तस्मात् तेन निजो दण्डो मदृक्षाद् अपसार्य्यता ।	३४
तस्य भयानकत्वञ्च नेत्यादयतु मे भयं ॥	
चासहीनस्तदा तस्मादहं शङ्कामि भाषितुं ।	३५
इदानीन्तु नहि स्वस्य हृदयं मेऽन्तरे स्थितं ॥	

१० दशमोऽध्यायः ।

ईश्वरं प्रत्यायुदस्य निवेदनं विलापकथनं सरणात् प्राक् किञ्चित् शान्तिप्रार्थनञ्च ।

स्वकीये जीवने चित्तं मम निर्विण्णतां गतं ।	१
तस्माद् उदीरयिष्यामि गुरु मे परिदेवनं ॥	
मामकीनमनस्तापात् प्रभाषिष्ये वचांसि च ।	२
ईश्वरञ्च वदिष्यामि दोषिणं मा कुरुष्व मां ॥	
मया विवदसे कस्मिन् तन्मां प्रवक्तुम् अर्हसि ।	३
स्वकीयाभ्यां कराभ्यां यत् त्वमेव स्पृष्टवान् स्वयं ॥	

- तस्य विग्रहहानिभ्यां किं सुखं तव जायते ।
 दुष्टानां मन्त्रगायाश्च किं प्रसन्नो भविष्यसि ॥
 ४ किं मांसमयनेत्रत्वं मर्त्यदृष्ट्या किम् ईक्ष्ये ॥
 ५ ते दिनानि मनुष्यस्य दिनानां सदृशानि किं ।
 वत्सरा वा त्वदीयाः किं पौरुषेयदिनोपमाः ॥
 ६ तस्मादेवापराधस्य मे करोषि गवेषणं ।
 अन्वेषणञ्च पापस्य मदीयस्य विचेष्टसे ॥
 ७ अहं निरपराधस्तत् त्वया विज्ञायते स्वयं ।
 उद्धर्तुं तव हस्ताच्च क्षमः को ऽपि न विद्यते ॥
 ८ कराभ्यां तव दृष्टो ऽहं निर्मितश्च समन्ततः ।
 तादृशस्यैव मे नाशो भवता किं करिष्यते ॥
 ९ त्वयाहं मृत्तिकाकारः दृष्टस्तत् स्मर्यतां त्वया ।
 मां त्वमेव पुनर्वारं धूलिलीनं करिष्यसि ॥
 १० त्वयाहं दुग्धवत् सिक्तो दधिवच्च घनीकृतः ॥
 ११ आद्यतश्चर्ममांसैश्च व्यूतश्च स्नायुकीकृतैः ॥
 १२ दयां जीवनदानञ्च त्वं मां प्रति समाचरः ।
 तव समीक्षणेनैव जीवात्मा मम रक्षितः ॥
 १३ तथाप्येष मनस्कल्पश्चित्ते सङ्कोपितस्त्वया ।
 अभिप्रेतं तवैतद्धि तत् परिज्ञायते मया ॥
 १४ अहं चेत् कृतपापो ऽस्मि तर्हि त्वं मम रक्षकः ।
 मदीयादपराधाच्च मां न विमोचयिष्यसि ॥
 १५ अहं चेद् दुस्करित्रो ऽस्मि तर्हि मे दारुणा गतिः ।
 पुण्यवानपि चेद् अस्मि शिरो नोद्वंस्यते मम ।
 सम्पुष्पस्यापमानेन दुर्दशादर्शनेन च ॥
 १६ उन्नतमस्तकं मां त्वम् आखेटिष्यसि सिंहवत् ।
 मां प्रत्यङ्मुतम् आचारं भूयोभूयः करिष्यसि ॥
 १७ सान्निध्यो मद्विपक्षांश्च समानेयसि नूतनान् ।
 मद्विरुद्धश्च ते मन्युं सतरां वर्द्धयिष्यसि ।
 सैनिका आक्रमिष्यन्ति मां पर्यायक्रमेण च ॥
 १८ कुतो हेतो जर्नन्या माम् उदराद् उदधारयः ।
 अनुद्धृतं गतप्राणं नाद्रक्ष्यत् किञ्चनाक्षि मां ॥

सन्निवाभविष्यत् गर्भात् शवः गतः ॥ १८
 किं न मे वासराः कल्याणया तस्माद् विरम्यतां । १९
 मत्तः निवन्निवर्तस्य विप्रमिश्रामि किञ्चन ॥ २०
 पश्चाद् यात्रां करिष्यामि नायास्यामि पुनस्ततः । २१
 स देशस्तमसाच्छ्रो मरणच्छाययावृतः ॥
 स देशस्तमिरीभूतो राजिवासस्य सन्निभः । २२
 मरणच्छायया पूर्णः पारिपात्येन वर्जितः ।
 केवलाद् अन्धकाराच्च नान्यस्तस्य प्रभाकरः ॥

११ एकादशोऽध्यायः ।

१ आयुषं प्रति सोफरस्य कथनं ७ ईश्वरस्य निर्दोषत्वदर्शनं ११ आयुषं प्रति सन्निषा च ।

अगन्तरं नामाधीयः सोफरः प्रतिजगाद । १
 वचनानां बज्रत्वस्य किं न दातव्यम् उत्तरं । २
 वावटूकमनुष्यो वा किं निर्दोषो भविष्यति ॥
 वाचालत्वेन ते वीराः किं भविष्यन्ति नीरवाः । ३
 किं परीक्षासकं वा त्वां को ऽपि न लज्जयिष्यति ॥
 त्वयैतद् भाषितं वाक्यम् आदेशो मम निर्मलः । ४
 सम्भवामि पवित्रो ऽहम् ईश्वरस्यापि सम्मुखे ॥
 अहो मे साधयन् वाक्काम् ईश्वरो यदि भाषते । ५
 असंवृताधराभ्याश्च यदि त्वां प्रतिवक्ति सः ॥
 ज्ञानं त्वां बोधयन् गूढं बज्ररूपश्च कैशलं । ६
 तर्हि शिष्येन तवाधानां भागं वेत्स्यस्युपेक्षितं ॥
 ईश्वरस्यानुसन्धानं कर्तुं किं शक्यते त्वया । ७
 सर्वशक्तिमतत्तत्त्वं सम्पूर्णं वा किम् आप्नुसि ॥
 तद् अन्तरीक्षवत् प्राप्सु तत्र त्वं किं करिष्यसि । ८
 पातालादपि गम्भीरं तत्र किं ज्ञास्यते त्वया ॥
 क्षित्या दीर्घप्रमाणं तत् वितृतश्च महार्सवात् । ९
 कक्षनाक्रम्य बद्धा च तेन चेत् क्रियते सभा । १०
 तर्हि किं विद्यते कश्चित् तं निवर्त्तयितुं क्षमः ॥

- ११ स व्यलीकान् नरान् वेत्ति पापं पश्यत्यचिन्तयन् ॥
 १२ ज्ञानशून्यो मनुष्यो ऽत्र किमर्थं पण्डितायते ।
 स्मृत्यते नररूपो किं वन्द्यगर्जभशावकः ॥
 १३ त्वं चेन्नित्तं स्थिरीकृत्य करौ तस्मै प्रसारये ॥
 १४ हस्ते स्थितम् अधर्मश्च चेद् दूरम् अपसारये ।
 आश्रयं दुष्टतायै चेन्न दद्याः खनिकेतनं ॥
 १५ तर्हि त्वं निष्कलङ्कः सन् स्वास्थम् उन्नामयिष्यसि ।
 त्वया सुस्थिरतां गत्वा साध्वसं न करिष्यते ॥
 १६ तदानो विस्मरिष्यन्ते त्वया स्वयसनान्यपि ।
 स्मरिष्यन्त कदाचिद् वा व्यतीतस्रोतसो ऽम्बवत् ॥
 १७ परमायुस्त्वदीयश्च मध्याह्नादप्युदेष्यति ।
 तिमिरेणावृतश्च त्वं भविष्यत्यरुणोपमः ॥
 १८ प्रत्याशावर्त्तमानत्वात् त्वं निर्दुत्तो भविष्यसि ।
 लज्जाप्राप्तः पुरा त्वश्च निर्विशङ्कः शयिष्यसे ॥
 १९ विश्रामं सेवमानं त्वां को ऽपि न त्रासयिष्यति ।
 आस्यं प्रसादयिष्यन्ति त्वदीयं बहवो नराः ॥
 २० निस्तेजांसि भविष्यन्ति लोचनानि दुरात्मनां ।
 नाशाय चाश्रयस्तेषाम् आशा प्राणव्ययाश्च ॥

१२ द्वादशोऽध्यायः ।

१ सोऽपरं प्रति आयूवस्योत्तरं ७ ईश्वरस्य निर्दोषलाभोत्तरं १९ ईश्वरस्य सर्वोपप-
 तित्वञ्च ।

- १ अनन्तरम् आयूवः प्रत्यवादीत् ।
 २ वाढं यूयं बुधा युष्मान् विद्या चानुमरिष्यति ॥
 ३ युष्माकन्तु धियस्तुल्या धीर्ममापि हि विद्यते ।
 युष्माक्तो नहि न्यूनो ऽहं को न वेत्तीदृशानि वा ॥
 ४ आहूतेनेश्वरेणापि यस्मै दीयत उत्तरं ।
 सोऽहं हस्ये खमित्रेण घर्म्मो साधुश्च हस्यते ॥
 ५ उल्कां निर्विघ्नकाले यः खचित्तेनावमन्यते ।
 पादस्खलनकालेषु तया सो ऽपि स्थिरीकृतः ॥

दसूनां वटवैष्णानि मङ्गलावस्थितानि हि ।	६
ईश्वरं क्रोधयन्तश्च सन्तिष्ठन्ते निरापदः ।	.
तेषां हस्तेषु वित्तानि समर्पयति चेश्वरः ॥	.
त्वम् इदानीं पशून् पृच्छ ततस्तैः शिक्तयिष्यसे	७
किं वा विहङ्गमान् पृच्छ तैश्चापि बोधयिष्यसे ॥	.
सम्भाषस्व धरण्या वा सापि त्वाम् उपदेक्ष्यति ।	८
कथयिष्यन्ति तुभ्यश्च मीनाः सागरवासिनः ॥	.
एतेषामपि सर्वेषां मध्ये को न प्रवेत्ति तत् ।	९
यद् एषा परमेशस्य हस्तेनानुष्ठिता क्रिया ॥	.
सर्वेषां प्राणिनां प्राणास्तस्यैव हस्तवर्त्तिनः ।	१०
आत्मानो ऽपि मनुष्याणां सर्वेषां देहवासिनां ॥	.
शब्दग्रहः किम् उक्तीनां न करोति परोक्ष्यां ।	११
आस्त्रादनश्च भक्ष्याणां तालुना किं न लभ्यते ॥	.
वृद्धेषु वर्त्तते विद्या बुद्धिर्वयोगतेषु च ॥	१२
विद्यापराक्रमौ तस्मिन् तस्मिंश्च बुद्धिमन्त्रये ॥	१२
पश्य यत् पातितं तेन न तद् उल्लाप्यते पुनः ।	१४
तेन यस्य गतो रुद्धा स विमोचनवर्जितः ॥	.
पश्य तोयानि रुद्धानि तेन गच्छन्ति शुष्कतां ।	१५
उन्मूलयन्ति भूमिश्च तेनैव प्रेरितानि हि ॥	.
प्राबल्यकुशले तस्य श्रमिन् श्रमकावपि ॥	१६
बद्धा तेनैव नीयन्ते विदेशं राजमन्त्रिणः ।	१७
धर्माधिकारिणश्चापि हतबुद्धीन् करोति सः ॥	.
शासनं क्षितिपालानां स करोति विष्टङ्गलं ।	१८
कटिस्थलानि तेषाञ्च स यन्त्रयति बन्धनैः ॥	.
बद्धा तेन विदेशञ्च नीयन्ते मन्त्रदर्शिनः ।	१९
निपातयति भूमौ स नरान् स्थायिपराक्रमान् ॥	.
विश्वस्यानां मनुष्याणां वाक्शक्तिं दूरयत्यपि ।	२०
हरति स्थविराणाञ्च सुविचारविशिष्टतां ॥	.
प्रकरोत्यधिपानां स चाभिषेकम् अवक्षया ।	२१
स पराक्रमिणोकानां वियोजयति मेखलाः ॥	.
गम्भीराणि प्रकाशयन्ते तेनोद्भूत तमिखतः ।	२२

- तेनैव मरणच्छाया नीयते तेजसः स्थलं ॥
 २९ संवर्धयति जातोः स निपातयति ताः पुनः ।
 विस्तारयति वंशान् स पुनर्दूरो करोति च ॥
 १४ प्रजागणस्य मुख्यानां बुद्धिस्तेनापसार्थते ।
 ते भ्रम्यन्ते च तेनैव मार्गहीने मरुस्थले ॥
 १५ हस्तामर्शश्च कुर्वन्ति तिमिरे दीप्तिवर्जिते ।
 चलन्ति भमितास्तेन मदीन्मत्तमनुष्यवत् ॥

१३ त्रयोदशोऽध्यायः ।

१ बभून् प्रति आयूवस्य तिरस्कारः १४ अकापयप्रकाशश्च ।

- १ वीक्षध्वं सर्वमेवैतत् सन्दृष्टं चक्षुषा मम ।
 संश्रुतं मम कर्णं मनसा च विनिश्चितं ॥
 २ युष्माकं यादृशं ज्ञानं ज्ञानं ममापि तादृशं ।
 युष्माकं यदहं न्यूनस्तन्न स्वीक्रियते मया ॥
 ३ सर्वशक्तिमता साकम् अहन्विच्छामि भाषितुं ।
 कर्तुं वादानुवादश्च सार्द्धम् ईशेन कामये ॥
 ४ अतथ्यकल्पका यूयं सर्वे ऽलोकाश्चिकित्सकाः ॥
 ५ तूष्णीम्भावः कुतो हेतो र्युष्माभिर्नावलम्ब्यते ।
 तद् भविष्यति युष्माकं सुविचारस्य लक्षणं ॥
 ६ मम प्रत्युत्तरं यूयम् आकर्षयितुम् अर्हथ ।
 वह्निर्गते ऽधराभ्यां मे हेतुवादे ऽवधीयतां ॥
 ७ ईश्वरस्यानुरोधेन किम् अधर्म्मं वदिष्यथ ।
 तस्य वा शोधनार्थं किं भाषिष्यध्वे प्रतारणां ॥
 ८ यूयं वा पक्षपातं किम् आचरिष्यथ तं प्रति ।
 ईश्वरस्य कृते यूयम् उत्तरं वा प्रदास्यथ ॥
 ९ स चेत् परीक्षते युष्मान् तर्हि भूतिं किम् आप्यय ।
 किं वा तं वक्ष्यिष्यध्वे वक्षणीयमनुष्यवत् ॥
 १० पक्षपाते हि युष्माभिः सुप्रच्छन्नम् अनुष्ठिते ।
 अवश्यमेव युष्माकं भर्त्सनां स करिष्यति ॥

महिम्ना तस्य सम्भासो युष्माकं किं न जायते ।	११
तस्य भयानकत्वञ्च किं नाक्राम्यति वो मनः ॥	.
सन्ति भस्ममयाः स्त्रोकाः स्मरणीयवर्चांसि वः ।	१२
हेतुश्रेष्ठञ्च युष्माकं मृगमयाः सैन्यपङ्क्तयः ॥	
तूष्णीम्भवत मत्साक्षात् मया वाक्यं गदिष्यते ।	१३
गदिते भवितव्यं यत् मे तदेव भविष्यति ॥	.
कुतो हेतो निर्जं मांसं दन्तैर्घृत्वा वहाम्यहं ।	१४
किमर्थञ्च मम प्राणान् स्वकराभ्यां समर्पये ॥	
निहन्तयो ऽपि तेनाहं तस्मिन् स्थास्यामि विश्वसन् ।	१५
विन्यसिष्यामि चाचारं मदीयं तस्य सम्मुखे ॥	
तथा कृते परित्राणं मम तेनैव सेत्स्यति ।	१६
यस्माद्गरो दुराचारस्तत्साक्षात्त्रोपतिष्ठति ॥	
यूयन्तु मम वाक्यानि निशामयितुमर्हथ ।	१७
मदीयावेदनं तस्माद् कर्मेराकर्ण्यतां हि वः ॥	
पश्यतार्यो विवादस्य सुदृढं ज्ञापितो मया ।	१८
अहं यत् पुण्यवानस्मि तज्ज्ञानामि सुनिश्चितं ॥	
मया विवदमानः को मौन्यहं मरणोद्यतः ॥	१९
केवलं द्वे क्रिये चेत् त्वं नाचरिष्यसि मां प्रति ।	२०
तर्ह्यहं तव सान्निध्यम् उपस्थास्याम्यनाद्यतः ॥	
मत्तो दूरय हस्तं ते त्रासस्ते मां न भीषयेत् ॥	२१
तेन त्वयाहम् आकृतो दास्यामि तुभ्यमुत्तरं ।	२२
मया वा गदितं वाक्यं प्रतिभाषिष्यते भवान् ॥	
कति सन्त्यपराधा मे कति मे कलुषाणि वा ।	२३
दोषं मे मम पापञ्च मां ज्ञापयितुमर्हसि ॥	
कुतो वक्त्रं समाच्छाद्य भवान् मां मन्यते रिपुं ॥	२४
वायुचालितपर्णस्य त्रासं किं जनयिष्यसि ।	२५
किं वा दृश्यस्य शुष्कस्य करिष्यस्यनुधावनं ॥	
तस्मान्मम विरुद्धं किम् अजेखीः कठिनां गतिं ।	२६
यौवनस्यापराधानां फलं मच्चं ददासि च ॥	
यन्ने बद्धा च मे पादौ सर्व्वौ रक्षसि मे गतिं ।	२७
सर्व्वत्र पादमूले मे सीमयावरणत्वि च ॥	

१८ जीर्णता परिगन्तव्या तादृशेन मया स्वयं ।
असारकाष्ठवत् किं वा कीटभक्षितवस्त्रवत् ॥

१४ चतुर्दशोऽध्यायः ।

- १ मानुषाणामस्यायुर्दृक्कथनं ७ विचारं यावदनृत्यानं पापाद् दुःखस्योत्पत्तिः ।
- २ अजलाजनिता मर्त्यः स्वल्पायुर्भूरिवेषयुः ।
- ३ पुष्पवत् स्फुटितो स्नाति क्वायेवात्येति सोऽस्थिरः ॥
- ४ त्वयोन्मीलितचक्षुर्भ्यां तादृशः किम् अवेक्ष्यते ।
- ५ नीये धर्मसभाक्षाहं विवादाय त्वया सह ॥
- ६ शुद्धं जातम् अशुद्धात् को वेत्ति नैकोऽपि विद्यते ॥
- ७ वासरा यस्य निरुर्जिता मासाश्च गणितास्त्वया ।
- ८ येन नो लङ्घितुं शक्या त्वया सीमा निरूपिता ॥
- ९ तस्मान्निवार्यतां दृष्टिः स तदा विश्रमिष्यति ।
- १० भोक्ष्यते दिनमात्रञ्च हर्षं वेतनजीविवत् ॥
- ११ विद्यते पादप्रस्थाशा स किन्नो वर्द्धते पुनः ।
- १२ तस्य कोमलशलाखाया अभावो न भविष्यति ॥
- १३ भूमौ तस्य पदे जीर्णे धूल्यां स्थानौ मृतेऽपि च ॥
- १४ वारिगन्धात् पुनस्तस्य पक्षवो निर्गमिष्यति ।
- १५ स च शोभिष्यते पक्षे न वरोपितवृक्षवत् ॥
- १६ मर्त्यो मृत्वा क्षयं याति नरः प्रेत्य क्व गच्छति ॥
- १७ सागराद् अपयान्त्यापो नदी क्षीणा विशुष्यति ॥
- १८ श्रयित्वा मानवास्तद्वत् समुत्तिष्ठन्ति नो पुनः ।
- १९ अन्तरीक्षस्य लोपश्च यावत् ते नैव जायते ।
- २० नहि सज्जायते तेषां खनिद्रातः प्रबोधनं ॥
- २१ सङ्गोप्य प्रेतलोके मां प्रच्छाद्य क्रोधशान्तये ।
- २२ समयं मे निरूप्य त्वं मामनुस्मर्तुमर्हसि ॥
- २३ पुरुषो मरणं गत्वा सङ्गीविष्यति किं पुनः ।
- २४ तदा सङ्गामवृत्ते मे यावन्तः सन्ति वासराः ।
- २५ तावतोऽहं प्रतीक्षिष्ये कार्यतो मम मोक्षनं ॥
- २६ पश्चात् त्वयाहम् आहूतो दास्यामि तुभ्यम् उत्तरं ।

स्त्रीयहस्तेन स्त्र्ये च दया तेऽपि जनिष्यते ॥	
अधुना पादविन्यासान् गणयित्वा मम त्वया ।	१६
क्रियते नहि पापस्य मम सूक्ष्मपरीक्षणं ॥	.
मुद्राङ्कितोऽपराधो मे बद्धस्तिष्ठति सम्पुटे ।	१७
मामकीनश्च दोषं त्वं सीवनेन जुगुप्ससि ॥	
पतनोन्मुखतां गत्वा पर्वतोऽपि विशीर्यते ।	१८
तथैव स्थूलपाषाणः स्वस्थानात् भ्रश्यते किञ्च ।	
मर्यन्ते प्रस्तरास्तोयै र्मृद्रेणश्चापनीयते ।	१९
तेषां वेगेन तद्वत् त्वं मर्त्यस्याशाविनाशकः ॥	
भूयोभूयस्त्वयाकान्तो याति लोकान्तरं नरः ।	२०
तस्य वल्लविकारश्च कृत्वा सोऽपास्यते त्वया ॥	
स्वपुत्रैर्गौरवे प्राप्ते तेन तन्नावगम्यते ।	२१
अवज्जातेषु वा तेषु तस्य बोधा न जायते ॥	
केवलं दुःसहं तस्य मांसम् आप्नोति यातनां ।	२२
भारतुल्यश्च तस्यात्मा शोकापन्नोऽवतिष्ठते ॥	

१५ पञ्चदशोऽध्यायः ।

१ आयूवं प्रतोलिफसस्योत्तरं दोषीकरणं १४ पुराष्टनकथया पापभोगस्य प्रमाणद-
र्शनञ्च ।

तदनन्तरं तैमनीय ईलीफसः प्रतिगदितवान् ।	१
पण्डितस्योत्तरे शिष्टा वातजा किं प्रयुज्यते ।	२
तेन पूरयितव्यं किं स्त्रोदरं पूर्ववायुना ॥	
कर्त्तव्यस्तेन किं तर्कः फलवर्जितवाङ्मयः ।	३
प्रयोक्तव्यानि किं तेन कदर्थानि वचांसि वा ॥	
उच्छिनत्ति च मन्ये त्वम् ईश्वरादपि साध्वसं ।	४
ईश्वरस्य समक्षे प्रार्थनां क्रास्यते त्वया ॥	
त्वदीयेनैव वल्लेण तेऽपराधः प्रकाश्यते ।	५
धूर्त्तानाश्च मनःश्यामां तुभ्यं जिह्वापि रोचते ॥	
नाहं त्वां दोषिणं कुर्वे त्वदीयास्यं करोति हि ।	६
अधरौ च त्वदीयौ हि विपक्षसाक्षिणौ तव ॥	

- ७ आदिजो मानवः किं त्वं गिरिभ्यः प्राक् प्रकल्पितः ।
 ८ ईश्वरस्य सभायां वा किं त्वया मन्त्रणा श्रुता ।
 ९ चोरयित्वा च किं तत्र लब्धं ज्ञानाभ्युत्पत्तये त्वया ॥
 १० त्वं यज्जानासि तन्मथे न जानीमो वयं हि किं ।
 त्वया यद् बुध्यते तस्य किम् अस्मासु न वर्तते ॥
 १० विद्यते मध्यमस्माकं प्रकृतिशक्त्या जरी ।
 गुरु वर्षवज्रत्वेन त्वदीयाज्जनकादपि ॥
 ११ त्वं किम् ईशस्य वाक्यानि सान्त्वदान्यवमन्यसे ।
 तस्य वा कोमलालापं त्वया सार्द्धम् अन्वुत्थितं ॥
 १२ क्व त्वां हरति चित्तं ते लोलाक्षि जायसे कुतः ॥
 १३ ईशमेव समुद्दिश्य कोपं कृत्वा शरासनं ।
 प्रक्षिप्यन्ते निजादङ्गाद् वाणा वाणीमयास्त्वया ॥
 १४ को मर्त्यः किं स निर्दोषः कः स्त्रीजः किं स पुण्यवान् ॥
 १४ पश्य स्वीयपवित्रेषु विश्वासं न करोति सः ।
 तस्य दृष्ट्यान्तरीक्षे निष्कलङ्कं न मन्यते ॥
 १६ किं नु गच्छंः कुगन्धस्व मर्त्याऽर्घं वारिवत् पिवन् ॥
 १७ शृण्वहं त्वां विनेष्यामि वदिष्यामि मयेक्षितं ।
 १८ प्राज्ञे क्षेमम् अनाच्छाद्य पितृणामुपदेशनं ॥
 १९ एथिवो केवलं तेभ्यः पिढ्यभ्यः प्रददे पुरा ।
 तेषां मध्ये विदेशी च कोऽपि न प्राविशत् तदा ॥
 २० वासरा यति दुष्टस्य क्षिप्रते तावदेव सः ।
 वर्षाणां यावती संख्या निष्ठुराय निरूपिता ॥
 २१ तावदेवापदां शब्दे वर्तते तस्य कर्षयोः ।
 तस्य मङ्गलकालेऽपि तम् उपैति विनाशकः ॥
 २२ तमिस्त्राच्च परावृत्तेराशा तस्य न जायते ।
 चन्द्रहासेन बध्यः स तत्कृते परिरक्ष्यते ॥
 २३ सोऽन्नार्थं भ्राम्यति क्लान्नम् अन्धकारमयं दिनं ।
 निरूपितं स्वपार्श्वस्थम् एतदेव प्रवेत्ति सः ॥
 २४ आयाससङ्कटाभ्यां स त्रासयित्वा विजोयते ।
 समरार्थं सुसज्जेन एथिवोपतिना यथा ॥
 २५ यस्माद् विरुद्धम् ईशस्य स विस्तार्य निजं करं ।

सर्वशक्तिमता सार्द्धं युयुत्सां सम्मकाशं च ॥	
उच्चोक्तत्वं निजां योषां तम् उद्दिश्य प्रधावति ।	१६.
चर्मणां तस्य गण्डांश्च स्थूलाकारान् तुतुहति ॥	.
यतो ह्येतोश्च सञ्काद्य पीनत्वेन निजाननं ।	१७
यथेष्टं मांसलीकृत्य स्त्रीयमेव कटिस्थलं ॥	
नगरेषु विनष्टेषु निर्जनेषु च वेश्मसु ।	१८
पाषाणराशिकल्पेषु खं निवासं करोति सः ॥	
तस्मान्नो लभ्यते वृद्धिं सम्पत्तिस्तस्य न स्थिरा ।	१९
भूमावबद्धमूलश्च तस्यैश्वर्यं भविष्यति ॥	
अन्धकारमयात् स्थानात् प्रस्थातुं स न शक्यति ।	२०
प्लव्वाः कोमलास्तस्य धृक्ष्यन्ते वज्रिजिह्वा !	
मुखवतिनं चेशस्य सोऽपि प्रस्थापयिष्यते ॥	
मा विश्वसेदलीके स विश्वसन् वक्ष्यिष्यते ।	२१
फलान्यलीकटस्तस्य चालीकानि स लभ्यते ॥	
अकाले तानि पच्यन्ते तच्छाखा न समर्धिता ॥	२२
निपातयिष्यते तेन द्राक्ष्येव निजं फलं ।	२३
जितवृत्तोऽप्येनापि स्वपुष्पं चावयिष्यते ॥	
अधर्माचारिलोकानां शूलवन्निष्फला सभा ।	२४
वेश्मान्युत्लोचकानाञ्च यसिष्यन्ते हि वज्रिना ॥	
दौराव्येन सगर्भास्ते जनयिष्यन्त्यलीकतां ।	२५
उत्पादयिष्यते तेषां जठरेण प्रतारणा ॥	

१६ षोडशोऽध्यायः ।

१ बन्धुवन्दं प्रति आयूवस्य तिरस्करणं ६ निजदुःखस्य वर्णनं ११ तस्याधःपतनकथनं
१५ तदीयं दुःखं १६ स्वर्गं तस्य सात्त्विकं ।

तदनन्तरम् आयूवः प्रत्यगदीत् ।	१
यतादृशानि वाक्यानि बह्वनि श्रुतवानहं ।	२
सान्त्वनावादिनो यूयं सर्वं आयासवर्द्धकाः ॥	
उत्तीर्णां वातजानां किम् अन्तः कोऽपि न विद्यते ।	३
उत्तरस्य प्रदानाय किं त्वामेवादतेजयत् ॥	

- ४ युष्माभिर्भाषितुं यादृक् मयापि शक्यते तथा ।
 प्राणानां मम चेत् स्थानं युष्माभ्यामैरुपपद्यत ॥
 तर्ह्यशक्यं विरुद्धं वो व्यूहितुं वाक्यवाहिनीं ।
 युष्माकं प्रतिकूलञ्च निजं चालयितुं शिरः ॥
- ५ युष्मान् वा सबलीकर्तुं मौखिकेन बलेन हि ।
 किं वा शमयितुं दुःखम् व्योमयोरनुकम्पया ॥
- ६ भाषमाणस्य मे क्लेशो न्यूनत्वं नहि गच्छति ।
 वाक्यान्निवर्त्तमाने वा मयि किं स प्रतिकृतिः ॥
- ७ इदानीं त्वीश्वरेणाहं सर्वतः परिशोधितः ।
 विनाशितं त्वया कृत्स्नं मम बान्धवमण्डलं ॥
- ८ त्वयेवाहं यद् आक्रान्तस्तत् साध्यं मद्विरुद्धतः ।
 व्याधिर्मेऽस्मिन्निदुःखाय मत्साक्षात्तन्माञ्च निन्दति ॥
- ९ विदार्थ्यं तस्य कोपेन विरोधाचारिणे मयि ।
 स हि मत्प्रातिकूल्येन ह्येडति स्वीयखादनैः ।
 शत्रुवन्मद्विरुद्धञ्च नेत्रे तीक्ष्णो करोति सः ॥
- १० व्यादाय निजवक्त्राणि वीक्षन्ते माञ्च मानवाः ।
 तैरेव सापमानं मे गण्डदेशे विताड्यते ।
 सर्वे मत्प्रातिकूल्येन समागच्छन्ति रुद्धशः ॥
- ११ ईश्वरोऽधर्मिलोकस्य करयो मां समर्पयत् ।
 दुरात्मनाञ्च लोकानां हस्तेषु न्यक्षिपत् स मां ॥
- १२ अहमासं निरुद्धेगः स एव मां प्रभग्नवान् ।
 मामकीनं गलं धृत्वा खण्डशः कृतवाञ्छ मां ।
 खण्डश्वार्थमेवाहं तेन संस्थाप्य कल्पितः ॥
- १३ शराणां तस्य मेघश्च वेष्टते मां समन्ततः ।
 स च निर्हयतां गत्वा विदारयति मे यकृत् ।
 मामकीनञ्च पित्तं स भूमावेव निषिञ्चति ।
- १४ अश्रान्तं क्रिद्रयित्वा मां वीरवच्चाभिधावति ॥
- १५ सूत्रोऽस्त्रलोमजं वस्त्रं स्वचर्मोच्छादितं मया ।
 निपात्य मामकीनञ्च शृङ्गं धृत्या प्रलोठितं ॥
- १६ क्रन्दनान्मम वक्त्रञ्च क्षणवर्णमुपागतं ।
 मम चक्षुर्भूवोरुद्धं मृत्युच्छायाधितिष्ठति ॥

तथाप्यक्रूरहस्तोऽहं पवित्रा प्रार्थनापि मे ॥	१७
हे भू र्माच्छाद्यतां पीत्वा मदीयं शोणितं त्वया ।	१८
कातरौक्ति मदीया च माप्नोतु कञ्चनाश्रयं ॥	.
इदानीमपि वीक्षस्व साक्षी मे दिवि विद्यते ।	१९
मम प्रमाणदाता च प्रांशुस्थानेषु तिष्ठति ॥	
मध्यस्थो मम बन्धुर्मे ईशं वीक्षेऽश्रुलोचनः ॥	२०
मानवार्थं विवादं स सार्द्धमीशेन कुर्वतां ।	२१
खोयबन्धोश्च पक्षः स ब्रूयान्मनुजपुत्रवत् ॥	
यस्माद् व्यत्यल्पसंख्येषु वत्सरेषु गतेषु हि ।	२२
स गन्तव्यो मया पश्या यस्मात् प्रत्यागमो न मे ॥	

१७ सप्तदशोऽध्यायः ।

१ ईश्वरं प्रत्याशूयस्य निवेदनं ११ सत्योरपेक्षा च ।

वियुक्ताः सन्ति मे प्राणा निस्तेजांसि दिनानि च ।	१
श्ववासाच्च मे नान्यत् किञ्चनेवावशिष्यते ॥	
तथापिमे मया सार्द्धं तिष्ठन्ति परिहासकाः ।	२
तेषां विरोधचेष्टासु वर्तन्ते लोचनं मम ॥	
त्वं मम प्रतिभू भूत्वा स्वान्तिके क्षिप मे पणं ।	३
न चेत् को मे करं धृत्वा प्रतिभू र्मे भविष्यति ॥	
यस्मात् त्वं चित्तमेतेषां ज्ञानलाभाद्भ्यवारयः ।	४
अतो हेतो न कर्त्तव्या ह्येतेषामुन्नतित्वया ॥	
लोभाणाम् अंशवद् येन निर्दिश्यन्ते स्वबन्धवः ।	५
लोचनैस्तस्य पुत्राणां निस्तेजस्वं गमिष्यते ॥	
तादृङ्नरेण लोकानां हास्यभूमिरहं कृतः ।	६
सर्वेषामेव साक्षाच्च सज्जातोऽहं दृणास्पदं ॥	
दुःखान्नेत्रं मम क्षीणं क्वायातुल्याखिला तनुः ।	७
अनेनाकुटिलाचाराः स्तम्भिताः सम्भवन्ति हि ।	८
अधार्मिकाश्च रोमाक्षो निर्दोषस्यापि जायते ॥	
धार्मिकः स्थिरचित्तेन निजमार्गं प्रवर्त्तते ।	९
शुचिहस्तमनुष्यस्य वर्धते च सदा बलं ।	

- १० सर्वं यूयं परावृत्य समागच्छत पूर्ववत् ।
 युष्मन्मध्ये मया कोऽपि ज्ञानी नासादयिष्यते ॥
 ११ मम दिनान्यतीतानि तथैवाच्छिन्नतां गताः ।
 सकला मम सङ्कल्पा अर्थाश्चित्तस्य मे प्रियाः ॥
 १२ तथापीमे मनुष्यास्तां रात्रिं कुर्वन्ति वासरं ।
 दीप्तिं वदन्ति चासन्नां तमिस्त्रस्याग्रगामिनीं ॥
 १३ यो ऽहं काङ्क्षामि पातालं मामकीननिवासवत् ।
 आस्तृणामि मदीयञ्च शयनीयं तमिस्त्रके ॥
 १४ क्षयं वक्ष्मि पिता मे त्वं कीटी माता श्वसा च मे ।
 आशा मे तादृशस्य क्व ममापेक्षां क ईक्षते ॥
 १५ पातालमवरुढे ते निरुद्धे तस्य चाग्लेः ।
 सार्द्धं ताभ्याञ्च विश्रामो धूल्यामेव मयाप्यते ॥

१८ अष्टादशोऽध्यायः ।

आयूवं प्रति विलददस्योत्तरं आयूवस्य दोषलक्षणं तदीयपापस्य फलं विपदर्शनम् ।

- १ तदनन्तरं श्रुत्वा यो विलददः प्रतिजगद ।
 २ शब्दानां मृगयां यूयं कति कालं करिष्यथ ।
 बुद्धिमाप्नुत तत्पश्चात् प्रभाषिष्यामहे वयं ॥
 ३ पशूनामेव तुल्यार्घाः कुतो गण्यामहे वयं ।
 कुतो हेतोरमेध्याञ्च युष्माकं दृष्टिगोचरे ॥
 ४ कोपादात्मविदारिन् किं भूस्त्वदर्थं विहास्यते ।
 किं वा शिलोच्चयः स्वीयात् स्थानादुत्ताटयिष्यते ॥
 ५ दुराचारमनुष्यस्य नूनं निर्वास्यति द्युतिः ।
 तस्य गेहे ऽनलस्यापि शिखा स्थास्यत्यनुज्वला ॥
 ६ तस्य वेषमनि दीप्तिञ्च तमोभूता भविष्यति ।
 तदूर्ध्वं च स्थितस्तस्य दीपो निर्वास्यति स्वयं ॥
 ७ तदीयविक्रमस्यापि पदं सङ्कोचयिष्यते ।
 निजमन्त्रणया तस्य निपातञ्च जनिष्यते ॥
 ८ चरणौ च स्वकीयौ तं जाले निक्षेपयिष्यतः ।
 पाशानामुपरिष्ठाच्च स विहारं करिष्यति ॥

तदीये पादमूले च कूटयन्त्रेण सन्धृते ।	९
अङ्गम् अग्रतमं तस्य गलपाशैर्निर्भक्ष्यते ॥	.
गुप्ते भूमौ तदुन्माये तस्य जाले च पद्धतौ ।	१०
वेष्टयन्तस्तमुत्पातास्त्रासयिष्यन्ति सर्व्वतः ।	११
ते तच्चोद्वेजयिष्यन्ति द्रावयन्तः पदात् पदं ॥	
बले तस्य क्षुधाकारे नाशे पार्श्वस्थिते सति ।	१२
खादिष्यन्ते तदङ्गानि चर्ममात्रमयाणि हि ।	१३
खादिष्यन्ते तदङ्गानि मृत्योरादिजस्तुना ॥	
निजाद् उत्पाटितो दृष्ट्यात् स्वाश्रयाद् भयवर्ज्जितात् ।	१४
स नूनं त्रासराजस्य सम्मुखं गमयिष्यते ॥	
यच्च स्थास्यति तस्यैव वस्त्रगेहे न तस्य तत् ।	१५
तदीये वसतिस्थाने गन्धको विकरिष्यते ॥	
तस्याधःस्थितमूलानि प्रगमिष्यन्ति शुष्कतां ।	१६
तस्योर्द्धस्थितशाखापि परिस्त्राना भविष्यति ॥	
अनुस्मृतिस्तदीया च नरलोके विनश्यति ।	१७
भूमगडलस्य पृष्ठे च तस्य नाम न श्रेष्यते ॥	
दीप्तिस्तमसो मध्यं तदा तस्मिन् प्रवासते ।	१८
जीवाधारस्य मध्याच्च कृते तस्यापसारणे ॥	
न ह्यवशेष्यते देशे तस्य सन्तानसन्ततिः ।	१९
तस्य वेश्मसु नैकोऽपि स्थास्यते रक्षितो जनः ॥	
स्तम्भिष्यन्ते प्रतीचीना मानवास्तस्य दुर्दिनात् ।	२०
पूर्व्वदेशीयलोकानां रोमाञ्चोऽपि जनिष्यते ॥	
दुराचारस्य गेहानां वर्णनैषा यथास्थिता ।	२१
ईशानभिज्ञलोकस्य स्थानमेतादृगेव च ॥	

१६ जनविंशोऽध्यायः ।

१ चिलददं प्रति आयूवस्योत्तरं दुःखस्य विशेषवर्णनं २३ प्रशानादुत्थानकथनञ्च ।

अनन्तरम् आयूवः प्रत्यवदत् ।

१

क्षौद्र्येण कतिकालं मां चूर्णविष्यथ चोक्तिभिः ॥

२

अधुनाहं तु युष्माभिर्दण्डलोऽवमानितः ।

३

- स्तब्धीकृतस्य युष्माभिर्लज्जया परिवर्जितैः ॥
 ४ मम भ्रान्तस्य या भ्रान्तिः सा मामेवाधितिष्ठति ॥
 ५ यूयं मद्द्वेपरीत्येन दर्पं किमाचरिष्यथ ।
 असम्मानकलङ्काद् वा माम् आक्षेपं किम् इच्छथ ॥
 ६ तर्हीदमेव बुध्यध्वम् अहम् ईशेन नामितः ।
 तेन ममोपरिष्ठाच्च समाकृष्टा स्ववागुरा ॥
 ७ पश्य रोदिमि दौरात्म्यात् कोऽपि न प्रतिवक्ति मां ।
 ईरयाम्यार्त्तनादस्य विचारोऽपि न जायते ॥
 ८ निरुद्धस्तेन मे मार्गो मया गन्तुं न शक्यते ।
 तमोऽपि स्थापितं तेन मामकीनेषु वर्त्मसु ॥
 ९ मम सम्भ्रमवस्त्रं तेन मत्तोऽवतारितं ।
 शिरःस्थितः किरीटोऽपि मम तेनापसारितः ॥
 १० आकृष्टः सर्वतस्तेन तिरोगच्छाम्यहं किल ।
 पतत्यन्मृलिता तेन प्रत्याशा मम दृष्टवत् ॥
 ११ मयि प्रज्वाल्य कोपाग्निं गच्छेऽहं तेन शत्रुवत् ॥
 १२ अभ्यागच्छन्ति सम्भूय तस्य सैन्यबलानि च ।
 मामेवोद्दिश्य तैः स्वीयं विनिर्माय मद्वापथं ।
 मद्देहस्य चतुर्दिक्षु स्थाप्यते शिविरं निजं ॥
 १३ मम भ्रातृसमूहश्च तेन मत्तोऽपसारितः ।
 उदासीनसमा जाता लोकाः परिचिता मम ॥
 १४ स्वजातीयैरहं त्यक्त आत्मैरपि विस्मृतः ॥
 १५ मद्देहे प्रवसन्तोऽपि मानवा दासिकाश्च मे ।
 मन्यन्ते माम् उदासीनं दृष्ट्येऽहं तैर्विदेशिवत् ॥
 १६ समाकृतोऽपि मे भृत्य उत्तरं न प्रयच्छति ।
 मामकीनेन वक्त्रेण कष्टं प्रसादयामि तं ॥
 १७ गर्ह्यते भार्यया श्वास आत्मजैर्विनतिर्मम ।
 १८ बालैरप्यवमन्येऽहम् उत्तिष्ठंश्च तिरस्क्रिये ।
 १९ ममात्मीयाः सखायो ये तैरप्यस्म्यवगर्हितः ।
 ममातीव प्रिया ये ते गता मत्तः पराङ्मुखः ॥
 २० आसज्यन्ते ममास्थीनि मदीयचर्ममांसयोः ।
 दन्तानाञ्च त्वचा सार्द्धं मे प्राणा एव रुद्धितः ॥

दया दयैव युष्माभिः क्रियतां मयि बन्धवः ।	९१
ईश्वरस्य करेणाहं यतो हेतोः समाहृतः ॥	.
ईश्वरेणैव युष्माभिर्द्रोहो मे क्रियते कुतः ।	९२
अभुक्ता मम मांसं किं यूयं त्वमिं न यास्यथ ॥	
हाहा मदीयवाक्यानि कुतो नो लिखितानि हि ।	९३
पत्रिकायां कुतस्तेषां रचना न विधीयते ॥	
कुतस्तानि न विद्यन्ते सांसे लौहशलाकया ।	९४
शिलोच्चयस्य शीर्षे हि तद्वितानि सदातनं ॥	
तथापीदमहं वेद्मि मोक्षको मम जीवति ।	९५
श्रेष्ठे धूल्युपरिष्ठाच्च स समुत्थास्यते ध्रुवं ॥	
गते ऽपि देहकोषे म एतस्मिन् जर्जरीकृते ।	९६
मामकीनशरीरस्थः समोत्तिष्ठे ऽहम् ईश्वरं ॥	
अहमेव समोत्तिष्ठे मम सन्तर्पणाय तं ।	९७
द्रष्टव्यं लोचनाभ्यां मे न चापरस्य चक्षुषा ।	
हा हा वक्तव्यं स्त्रिले क्षीणा मम प्राणा भवन्ति हि ॥	
तस्य द्रोहं कुतो ऽकुर्मं यूयमेतद् वदिष्यथ ।	९८
धर्मवृत्तस्य मूलञ्च प्राप्स्यते ऽभ्यन्तरे मम ॥	
चन्द्रहासस्य साक्षाद्भि युष्माकं जायतां भयं ।	९९
चन्द्रहासस्य ये दण्डास्ते कोपानलदाहवत् ।	
ततो ज्ञास्यथ यूयं तद् यद् विचारो विधीयते ॥	

२० विंशतितमोऽध्यायः ।

आशूवं प्रति सोफरस्योत्तरं पापिनां दुर्दशादर्शनञ्च ।

पश्चात् नामाधीयः सोफरः प्रतिजगाद ।	१
अनेनोत्तरदानाय मां प्रेरयति चण्डता ।	२
यतो हेतोरधैर्येण व्यग्रम् अभ्यन्तरं मम ॥	
उपदेशो मयाश्रावि लज्जार्थं मम कल्पितः ।	३
उत्तरं तस्य मे ज्ञानाद् आत्मा मह्यं प्रयच्छति ॥	
प्रसिद्धम् आदिकालाद् यत् स्थापनादेव भूतले ।	४
मानवानाञ्च यत् ख्यातं तत् किं न ज्ञायते त्वया ॥	

- ५ दुष्टस्य ऋक्ष उक्तास आनन्दो ऽधर्मिणः क्षयं ॥
 ६ समारोहति चेत् तस्य महिमाकाशमण्डलं ।
 ७ यद्यपि स्पृशति वा तस्य शीर्षं जलधरानपि ॥
 ८ तथापि स्त्रीयविष्टेव स विनश्यति सर्वथा ।
 ९ ये लोकास्तमवैक्षन्ते ते वदिष्यन्ति कुत्र सः ॥
 ८ तच्च खप्रवद् उडुगं कोऽपि नासादयिष्यति ।
 ९ रात्रौयं दर्शनं यद्वत् तद्वत् स द्रावयिष्यते ॥
 ९ येन स चक्षुषा दृष्टस्तेन न द्रक्ष्यते पुनः ।
 १० वासस्थानेन तस्यैव स न वीक्ष्यते पुनः ॥
 १० तस्य पुत्राश्च यान् दीनान् चूर्सर्यन्ति हि मानवान् ।
 ११ तेभ्यस्तस्य करौ स्त्रीयं धनं शोभाय दास्यतः ॥
 ११ तस्यास्थीनि च पूर्सानि यानि यौवनतेजसा ।
 १२ धूनीमधिगयिष्यन्ते सार्द्धं तेनैव तान्यपि ॥
 १२ मुखे सुखादु पापं चेज्जिह्वाधस्तेन गोप्यते ।
 १३ तस्मिन् प्रीत्वा तदत्यक्ता चेच्च तालुनि रक्ष्यते ॥
 १३ तर्ह्युदरस्य मध्ये हि तस्यान्नं विकरिष्यते ।
 १४ गरलेन भुजङ्गानां व्याप्यते तस्य चान्तरं ॥
 १४ गिरितं तेन यद् वित्तं पुनस्तदुद्धमिष्यते ।
 १५ वहिः करिष्यतांशस्तत् तदीयोदरमध्यतः ॥
 १५ विषं पास्यति सोऽहोनां द्विजिह्वैश्च हनिष्यते ॥
 १६ मङ्गलश्रोतसां तेन दर्शनं नहि लप्स्यते ।
 १७ नवनीतप्रवाहानां मधुधाराप्रसारिणां ॥
 १८ अमुक्ता प्रतिदातव्यं तेन खोपार्जितं धनं ।
 १८ आयव्ययौ समौ तस्य स हर्षं न करिष्यति ॥
 १९ चूर्सर्यित्वा यतस्तेन सन्त्यक्ता दीनमानवाः ।
 २० क्षोठयित्वा गृहं तेन न पुनस्तद् विनिर्मितं ॥
 २० यस्माद् उदरद्विषं नावगच्छत् स कर्हिचित् ।
 २१ तस्मात् तुष्टिकरं किञ्चित् न शक्यं तेन रक्षितुं ॥
 २१ तस्य बुभुक्षया कश्चिद् अवशिष्टो न विद्यते ।
 २२ तस्मात् तस्य शुभावस्था स्थायित्वं न गमिष्यति ॥
 २२ सम्पूर्णं तस्य चैश्वर्यं लोपस्तं पीडयिष्यति ।

दुःखिनामापदः सर्वा आक्रमिष्यन्ति तं किञ्च ॥	
हा तस्योदरपूर्यर्थं निजकोपाग्निमीश्वरः ।	१२
तस्मै प्रेथ्यान्नवत् तस्य मस्तके वर्षयिष्यति ॥	
पलायने कृते तेन लौहसज्जासमीपतः ।	१४
अनुव्यत्यति तं शीघ्रम् आरकूटमयं धनुः ॥	
वाणस्तेन समाकृष्टः पृष्ठतो निर्गमिष्यति ।	१५
निष्क्रान्ते तैजसे पित्तात् सन्त्वासस्तम् उपेयति ॥	
अन्यकारसमूहो ऽस्ति सञ्चितस्तस्य वित्तवत् ।	१६
अनुपवीजितेनैव वज्रिणा स ग्रसिष्यते ।	
तदावासे ऽवशिष्टानां दुर्गतिः सम्भविष्यति ॥	
ग्रामेनापराधश्च तस्य व्यक्तो करिष्यते ।	१७
तद्विपक्षश्च साक्षीव समुत्थास्यति मेदिनी ॥	
तदीयभवनस्यापि सम्पत्तिं दूरयिष्यते ।	१८
तरङ्गिणीव कोपस्य दिने सापगमिष्यति ॥	
अयमंशा मनुष्याय दुष्टायेशेन दीयते ।	१९
तेन चैतद्भि भोक्तव्यम् ईश्वरस्याज्ञया फलं ॥	

२१ एकविंशोऽध्यायः ।

१ कोफरं प्रति आयुर्वस्योत्तरं ७ पापिलोकानां सम्पत्तिः १६ तेषामपि विपत् २९ भद्राणां दुष्टलोकानाञ्च विपत्कथनं २७ पुराष्टककथनं तस्यैको दृष्टान्तश्च ।

अनन्तरम् आयुर्वो ऽवदत् ।	१
मनो निधाय युष्माभिः श्रूयतां वचनं मम ।	२
तदेव सान्त्वनादानं युष्माकं गणयिष्यते ॥	
अहं यावत् प्रभाषिष्ये तावन्मां सोऽहमर्हथ ।	३
मयोदीरितवाक्यस्य पश्चात् त्वं विवृत्तिष्यसि ।	
अहं मानवमुद्दिश्य कातरोक्तिं करोमि किं ।	४
कुतो हेतो मदीयात्मा चासद्भिर्भवेन्नहि ॥	
मां विलोक्य चमत्कारं मत्वा दत्तं मुखे करं ।	५
संस्मृत्याहमपि स्तम्भे रोमाञ्चितकलेवरः ॥	६
कुतो दुष्टमनुष्याणां जीवनं परिरक्ष्यते ।	७

- जायन्ते स्थविरास्ते हि प्रोन्नता विक्रमेण च ॥
 ८ तेषाञ्च सुस्थिरो वंशः साक्षात् तान् उपतिष्ठति ।
 बालापत्यानि तेषाञ्च विद्यन्ते दृष्टिगोचरे ॥
 ९ सुखं तिष्ठन्ति तेषाञ्च वासा उत्पातवर्जिताः ।
 तेषां मूर्द्ध्निश्वरस्यापि दण्डाघातो न वर्त्तते ॥
 १० ग्राम् उपैति वृषस्तेषां तत्रासिद्धिर्न जायते ।
 प्रसूते ष्टङ्गिणी तेषां नैव वेद्वायते च सा ॥
 ११ अजाविकं यथा तद्वत् स्वबालान् प्रेषयन्ति ते ।
 तेषां सन्तानवर्गश्च प्रकरोति हि नर्त्तनं ॥
 १२ मृदङ्गवीणयोर्वाद्यं कुर्वन्त्यसौख्येण ते ।
 वंशीवादनशब्देन हृद्यचित्ता भवन्ति च ॥
 १३ सुखेन वासरान् स्वीयान् सकलान् यापयन्ति ते ।
 तत्पश्चाद् अवरौहन्ति प्रेतलोकं क्षणान्तरे ॥
 १४ ईश्वरं ते वदन्तीदम् अपैह्यस्मत्समीपतः ।
 ज्ञानं यत् तव मार्गाणां तदस्मभ्यं न रोचते ॥
 १५ कः सर्वशक्तिमान् यत् तं निषेविष्यामहे वयं ।
 तस्मै प्रार्थयमानाश्च किं वा लप्स्यामहे फलं ॥
 १६ पश्य तेषाम् अभौष्टं यत् तन्न तेषां करे स्थितं ।
 दुष्टानां मन्त्रणा मत्तस्तिष्ठति दूरवर्त्तिनी ॥
 १७ कतिवारं हि दुष्टानां दीपो निर्वापणं गतः ।
 तेषामेव विनाशो ऽपि कतिवारम् उपैति तान् ।
 व्यसनानि विभव्यन्ते कुपितेश्वरेण च ॥
 १८ वायुचालितनालानां तदा तुल्या भवन्ति ते ।
 भक्षयापहृतानां वा तुषाणामेव सन्निभाः ।
 १९ ईश्वरस्तस्य पुत्रेभ्यस्तस्याघं परिरक्षति ।
 ददाति वा फलं तस्मै तत् स एव च भोक्ष्यते ॥
 २० स्वकीयं सर्वनाशञ्च द्रक्ष्यतः स्वस्य लोचने ।
 सर्वशक्तिमतो रोषं स एव परिपास्यति ॥
 २१ तस्यानुवर्त्तिवंशेन को हर्षस्तस्य जायते ।
 मासानां तस्य या संख्या सा समुच्छेद्यते किल ॥
 २२ ईशं कः शिष्ययेत् ज्ञानम् उन्नतानपि शक्ति सः ।

सम्पूर्णास्वास्थ्याकाले हि नर एकः प्रमीयते ।	९२
सर्वथा मङ्गलप्राप्ते निर्विरोधः समन्ततः ॥	.
सम्पूर्णा नवनीतेन विद्यन्ते तस्य नालिकाः ।	९४
तदीयास्याश्च मेदो ऽपि सम्यगाप्यायितं सदा ॥	
मनस्तापेन निर्विस्त्रान्यः कश्चित् प्रमीयते ।	९५
आस्वादो मङ्गलस्यापि तेन न प्रापि कर्हिचित् ॥	
एकत्राधिश्शयिष्येते धूर्णिं तौ मानवावुभौ ।	९६
उभावाच्छादयिष्येते कीटरूपेण वाससा ।	
वीक्षध्वम् अवगम्यन्ते युष्माकं कल्पना मया ।	९७
तर्का मत्प्रातिकूल्येन युष्माभी रचिता अपि ॥	
युष्माभि र्गद्यते कुत्र तस्य देशपते ऽहं ।	९८
दुष्टानां वसतिस्थानं शिविरं कुत्र वा गतं ॥	
युष्माभिः किं न सम्पृष्टा मानवा अध्वगामिनः ।	९९
किं न दृष्टानि तेषाञ्च लोकानां लक्षणानि हि ॥	
विनाशस्य दिनं यावत् दुरात्मा परिरक्ष्यते ।	१००
क्रोधस्यैव दिने नूनं स उपस्थापयिष्यते ॥	
कृत्स्नं स्वकीयम आचारं बोधयेत् तस्य सम्भवे ।	१०१
तेन यत् क्रियते तस्य फलं दीयेत केन वा ॥	
असौ गीतः श्रवागारं तत्स्तूपमधितिष्ठति ॥	१०२
निम्नभूमेऽस्य लोष्ट्राणि सुखाङ्कानि स मन्यते ।	१०३
आकृष्यन्ते च तत्पश्चात् सकलास्तेन मानवाः ।	
तदग्रगामिलोकाश्च गणनातीतसंख्याः ॥	
ईदृग् असारवाक्यैः किं यूयं मां सान्त्वयिष्यथ ।	१०४
उत्तराणि हि युष्माकं व्यलीकोच्छिष्टमव्यवत् ॥	

२२ द्वाविंशोऽध्यायः ।

१ इलोफमस्योत्तरम् आयूवस्य दोषविवरणं १५ परमेश्वरस्य निर्दोषकरणं २१ आयूयं प्रति मन्त्रणा च ।

अनन्तरं तेमनीय इलोफसः प्रवदत् । १

ईश्वरस्योपकारं किं कर्तुं शक्नोति मानवः । २

- करोत्याक्षोपकारं हि मनुजः सुविचारकः ॥
 ३ त्वं पुण्ययुक्त एतत् किं सर्वशक्तिमतो हितं ।
 त्वदीयाचारसिद्धत्वात् को नाभस्तस्य जायते ॥
 ४ किं त्वत्तः साध्वसं कृत्वा स त्वां तिरस्करिष्यति ।
 किं विचारसभां वा स त्वया साङ्गं गमिष्यति ॥
 ५ न हि किं दुष्टता स्थूला ते ऽनन्ताः कुक्रिया अपि ॥
 ६ भ्रातृणामपि निक्षेपा क्रियन्तेऽकारणात् त्वया ।
 गात्रेभ्यश्चापकृष्यन्ते न भ्रानां वसनान्यपि ॥
 ७ अवसन्नाय पानार्थं तोयं नो दीयते त्वया ।
 क्षुत्पीडिताय दानञ्च भक्ष्यस्य त्वमपङ्गुषे ॥
 ८ बलसंयुक्तबाहु र्यो देष्टस्तस्यैव विद्यते ।
 सर्वसम्मानितनैव सोऽधिवस्तुञ्च शक्यते ॥
 ९ विरुष्टा रिक्तहस्ता हि विधवा योधितस्त्वया ।
 चूर्णिताः पिढहीनानां बालानां बाह्वस्तथा ॥
 १० ततो हेतोश्च पाप्रास्त्वां वेष्टयन्ति समन्ततः ।
 अकस्माद् भयमुत्पद्य त्वां विष्टब्धीकरोति च ॥
 ११ किं न निरीक्ष्ये ध्वान्तं त्वं कृद्रस्तोयराशिना ॥
 १२ आकाशमण्डलादेव प्रोचः किम् ईश्वरो नहि ।
 ताराणां शीर्षकं पश्य तासां कीदृक् समुच्छ्रयः ॥
 १३ त्वयेदं गद्यते वाक्यं किं जानाति स ईश्वरः ।
 अन्यकारस्य मध्येन शासनं किं करोति सः ॥
 १४ मेघा आवरणं तस्य न शक्नोति स वोक्षितुं ।
 अन्तरीक्षस्य चक्रे च स विहारं करोति हि ॥
 १५ पूर्वकालिकलोकानां मार्गे त्वं किं चरिष्यसि ।
 दुर्दृष्टा मानवास्तत्र पथिका येऽभवन् पुरा ॥
 १६ अकाले ते धृतास्तेषां गेहं लीनं नदीसमं ॥
 १७ अस्मत्तोऽपैहि दूरं त्वम् इति तैरुक्त ईश्वरः ।
 सर्वशक्तिमता तेषां निमिचं किं क्रियेत वा ॥
 १८ स हि पूरितवान् तेषां गेहान्युत्तमवस्तुभिः ।
 दुष्टानां मन्त्रणा मत्तो दूरमेवापमारिता ॥
 १९ धार्मिका वीक्षमाणास्तान् गमिष्यन्ति प्रफुल्लतां ।

लोकैर्निरपराधैश्च तान् विद्वस्य गदिष्यते ॥	
अस्माकं ये विपक्षाः किं न गतास्ते विलोपनं ।	९०
तेषां यद् द्रविणं तच्च वज्रिना किं न भक्षितं ॥	
ईशं अद्वेहि तेन त्वं शान्तः प्राप्स्यसि मङ्गलं ।	९१
शिक्षां गृह्णाण तदङ्गात् चित्ते कुरु च तदचः ॥	९२
प्रभुं प्रति परावृत्य त्वं पुनः स्थापयिष्यसे ।	९३
अधर्मश्च सुदूरं चेत् स्वर्गेहादपसारयेः ।	
तर्हि स्वर्गे च्युते धूल्यां हेमि श्रोतःशिलासु च ।	९४
प्रभुः स्वर्गं सुशुभश्च रजतं ते भविष्यति ॥	९५
प्रभुरेव तदानो ते हर्षभूमि भविष्यति ॥	९६
त्वमपोश्वरम् उद्दिश्य मुखम् उन्नमयिष्यसि ॥	.
तस्मै प्रार्थयमानस्य ते वाक्यं स ग्रहीष्यति ।	९७
यत् प्रतिश्रुतवान् तत् त्वं सर्व्वं संशोधयिष्यसि ॥	
त्वया सङ्कल्पितं वाक्यं त्वन्निमित्तञ्च सेत्स्यति ।	९८
मार्गास्ते दीपयिष्यन्ते चोर्द्धसंस्थेन तेजसा ॥	
अवनामितलोकांस्त्वं वक्ष्यस्यन्नतिमाप्स्यथ ।	९९
निस्तारयिष्यते तेन मनुजो नम्रलोचनः ॥	
यस्य निर्दोषता नास्ति सोऽपि तेनोद्धारिष्यते ।	१००
उद्धारः प्राप्स्यते तेन शुचित्वात् करयोस्तव ॥	

२३ त्रयोविंशोऽध्यायः ।

१ ईश्वरेण विचारार्थम् आयूवस्य प्रार्थना स्वस्य निर्दोषत्वप्रकाशनञ्च १७ ईश्वराद् आयूवस्य भोतिथ ।

अनन्तरम् आयूवः प्रत्यवदत् ।	१
तीव्रोऽद्यैव विलापो मे आसौ दण्डेन रुध्यते ।	२
आ इयं मम वाक्का यत् परिज्ञाय तमाप्नुयां ।	३
यत् तदोयासनं यावत् समायातुञ्च शक्नुयां ॥	
तदा निवेदयिष्यामि मे विवादं तदन्तिके ।	४
हेतुवादैश्च वक्त्रं मे पूरयिष्यामि निश्चितं ॥	
यच्च दास्यति मह्यं स वेदिष्यामि तदुत्तरं ।	५

- परिचास्यामि वाक्यञ्च तेन मां प्रति भाषितं ॥
 ६ किं स्वीक्रीयमहाशक्त्या स मया विवदिष्यते ।
 नैवं किन्तु मनोयोगो मयि तेन करिष्यते ।
 ७ मानवः सरलस्तत्र तेन सार्द्धं विचारयेत् ।
 उद्धारं प्राप्नुयाच्चाहं नित्यं मे दण्डनायकात् ।
 ८ पश्यत प्राङ् अहं यामि नहि तत्र स विद्यते ।
 पश्चाद् वा वर्त्तमानेन स मया नावगम्यते ॥
 ९ सव्यदिश्यपि कर्मिष्ठं तं न शक्नोमि वीक्षितुं ।
 दक्षिणस्याश्च गुप्तः स मया द्रष्टुं न शक्यते ।
 १० किन्तु स एव जानाति मार्गम् आचरितं मया ।
 कृतायां मे परीक्षायां निर्गमिष्यामि हेमवत् ॥
 ११ मदीयस्वरणस्तस्य पादचिह्नानि नात्यजत् ।
 आश्रितस्तस्य पश्या च निश्चलेन मया सदा ॥
 १२ तस्य चाधरयो वाक्यान्नाहं जातः पराङ्मुखः ।
 तन्मुखाभिर्गता वाचस्वामन्ये स्वाव्रतो वरं ॥
 १३ किन्तु स आत्मतन्त्रः कस्तं परावर्त्तयिष्यति ।
 यद् इष्टं मनसा तस्य तदेव तेन साध्यते ॥
 १४ यच्च मामधि निस्सीतं तत् स सम्पादयिष्यति ।
 तादृशान्येव कर्माणि सन्ति तस्य बह्वनि हि ॥
 १५ ततो हेतो र्मम चासौ जायते तस्य सम्मुखे ।
 मया विवेचनां कृत्वा तस्मात् कम्पश्च गम्यते ॥
 १६ ईशेन मे मनो भग्नं स्तब्धोऽहं सर्वशक्तिना ॥
 १७ अन्धकारभयेनैव मे वायोधो न जायते ।
 न वा मत्तो भयेनापि मौन्यहं तमसावृतः ॥

२४ चतुर्विंशोऽध्यायः ।

१ इह पापिनां दण्डस्य सदा न भवत्वकथनं किंयद्दण्डवासिनां तत्प्रमाणीभवत्वं ।
 उपद्रविलोकस्य प्रमाणीभवत्वं १२ इन्द्रव्यभिचारिलोकानां प्रमाणीभवत्वं १८ नाना-
 विधलोकानां प्रमाणीभवत्वञ्च ।

- १ सर्वशक्तिमतश्चेन्न गुप्ताः काशास्तदा कुतः ।

तस्य मित्रैर्न दृश्यन्ते तदीयानि दिनानि हि ॥
 केचित् क्षेत्रान्तचिह्नानि खस्थानाद् दवयन्ति हि । १
 केचिन्मेषव्रजं हत्वा तस्य कुर्वन्ति चारणं ॥
 केचिद् वा तातहीनानाम् अपनयन्ति गर्दभं । २
 केचिद् वा विधवाया गां गृह्णन्ति बन्धकीकृता ॥
 केचिद् अकिञ्चनान् लोकान् वह्निष्कुर्वन्ति मार्गतः । ३
 गुप्यन्ते युगपत् तस्मात् देशस्था दुःखिता जनाः ॥
 पश्य प्रान्तरमाश्रित्य ते वन्यैर्गर्दभैरिव । ४
 निजं विधीयते कार्यं भक्ष्यस्यैव गवेषणं ।
 मरुभूमिस्तदीयानां बालानाम् अन्नदायिनो ॥
 क्षेत्रे शाकानि हन्तन्तस्ते संगृह्णन्ति भक्षणं । ५
 दुष्टस्योपवने वा तैः श्रेष्ठं सञ्जीयते फलं ॥
 वस्त्राभावाच्च ते नग्ना यामिनीं यापयन्ति हि । ६
 किमप्याच्छादनं तेषां शीतकाले न विद्यते ।
 पर्वतीयेन वर्षेण जलसिक्ता भवन्ति ते । ८
 आलम्बन्ते च ते श्रैलान् आश्रयेण विवर्जिताः ।
 केचिद् हरन्ति बालञ्च पिढहीनं स्तनादपि । ८
 बन्धकस्यापहारेण दुर्गतान् पीडयन्ति च ॥
 वसनाभावतो नग्नास्ते कुर्वन्ति गमागमौ । १०
 क्षुधार्ताः कृपणस्यैव शस्यभारान् वहन्ति ते ॥
 तस्य प्राकारमध्ये वा तैलं निष्पीडयन्ति हि । ११
 द्राक्षाणां मर्दनं यदा तैः कर्त्तव्यं तृषातुरैः ॥
 नगरान्म्रियमाणानां श्रूयते परिदेवनं । १२
 लोकानां हन्यमानानां प्राणा उच्चैरुदन्ति च ।
 न करोति मनेयोगम् ईश्वरस्तत्र पातके ॥
 आलोकद्वेषिणां मध्ये गणिततथा नरा अमी । १३
 तस्य मार्गान् न जानन्ति नासते तस्य वर्त्मसु ॥
 प्रातरुत्थाय हन्तासौ हन्ति दीनमकिञ्चनं । १४
 यामिन्यां तस्करेणैव निर्विशेषः स जायते ॥
 पारदारिकलोकस्य नेत्रं सन्ध्यामपेक्षते । १५
 मां न द्रक्ष्यति कस्यापि चक्षुरिति प्रभाष्य सः ।

- स्वकीयं वदनं सम्यग् आश्वादयति वाससा ॥
 १६ केचिद् गेहेषु कुर्वन्ति तमिषे सम्यक्कर्तनं ।
 दिवा मुद्राङ्गबद्धास्त आलोकं न विदन्ति हि ॥
 १७ मृत्युच्छायासमानं हि प्रभातं तैश्च मन्यते ।
 दाह्या मरणच्छाया तत् ते जानन्ति निश्चितं ॥
 १८ तादृशो मानवस्तूर्यं तरङ्गिण्यापनेष्यते ।
 मेदिन्यां तस्य वित्तञ्च परिश्रमं भविष्यति ।
 आरामाणाञ्च मार्गं स विहारं न करिष्यति ॥
 १९ अनाद्युनिदाघाभ्यां क्षीयते हिमजं जलं ।
 नरकेण मनुष्याश्च क्षीयन्ते कृतपातकाः ॥
 २० विस्मरिष्यति तं गर्भः कीटस्तं खादयिष्यति ।
 लोप्यते स्मरणं तस्य पापे क्लिप्ते पलाशिवत् ॥
 २१ बन्ध्यां हिंसत्यसूतां स नानुगृह्णात्यभर्तृकां ॥
 २२ धारयति स्वशक्त्या स बलिष्ठानपि मानवान् ।
 तस्माद् येनोन्नतिं लब्ध्वा जीवने स न विश्वसेत् ॥
 २३ दत्ते तस्मै भयाभावे स्थिरता तस्य जायते ।
 किन्त्वोशस्तेक्षणं तेषां पङ्कतीरधितिष्ठति ॥
 २४ उन्नतिं प्राप्य तैः शीघ्रम् अन्तर्धानं प्रयास्यते ।
 उत्सन्ना संग्रहीष्यन्ते प्रेत्य तेऽन्यमनुष्यवत् ।
 स्नानत्वञ्च शमिष्यन्ति शस्यशीघस्य श्रूकवत् ॥
 २५ इत्थं चेन्न हि कस्तर्हि मे वाक्यं खण्डयिष्यति ।
 उत्तीनाञ्च मदीयानां दर्शयिष्यत्यलीकतां ॥

२५ पञ्चविंशोऽध्यायः ।

विलददस्योत्तरम् ईश्वरस्य निर्दोषत्वं मानुषस्य दोषितञ्च ।

- १ अनन्तरं शूद्रोयो विलददः प्रत्यवदत् ।
 २ प्रभुत्वं भीषणात्वञ्च तस्मिन्नेव प्रतिष्ठितं ।
 स्वकीयोच्चनिवासेषु मङ्गलं विदधाति सः ॥
 ३ तदीयानां बलानाञ्च सङ्ख्या किं परिमीयते ।
 कं जनं प्रति वा तस्य दीपको नाभ्युदेति हि ॥

तर्हीशस्य समक्षं किं मनुजः पुण्यवान् भवेत् ।	४
अबलाजनितो मर्त्यः किं भविष्यति निर्मलः ।	
पश्य चन्द्रो ऽपि तेनैव प्रभावान् नहि मन्यते ।	५
तारास्तस्य समक्षं शुचयो न भवन्ति हि ॥	
तर्हि का कीटकल्पस्य मनुष्यस्य पवित्रता ।	६
कथं वा नरसन्तानः क्षमितुल्यः शुचिर्भवेत् ॥	

२६ षड्विंशोऽध्यायः ।

विलददं प्रति आयूवस्योत्तरम् ईश्वरस्य महिमप्रकाशनञ्च ।

तत आयूव उक्तवान् ।	१
किमाश्चर्यमुपाकारि शक्तिहीनो नरस्त्वया ।	२
किमाश्चर्यं त्वया बाहु दुर्बलस्य स्थिरीकृतः ॥	
कीटशी ज्ञानहीनाय त्वया दत्ता च मन्त्रणा ।	
कीटक् प्रचुरकौशल्यं त्वया वा सम्प्रकाशितं ॥	३
कस्त्वयाध्यापितः श्लोकान् कस्य धीरोरिता त्वया ॥	४
प्रेताः क्षुब्धन्ति तोयानां गर्भे च तन्निवासिनः ॥	५
तस्याग्रे नरको नमः संहारश्चादितो नहि ॥	६
शून्ये तेनोत्तरा स्त्रीगालीके चोक्ष्मिता धरा ॥	७
आपः खान्धेषु बद्धाश्च घनस्ताभिर्न भिद्यते ॥	८
खीयसिंहासनस्यापि दर्शनं स निवारयन् ।	९
स्वकीयमेघजालेन प्रच्छादयति तन्मुखं ॥	
अकूपारस्य विस्तारे चक्रस्तेनैव चित्रितः ।	१०
दीप्यन्कारयोः सोमा येन सूक्ष्मं निरूप्यते ॥	
नभःस्तम्भाश्च कम्पिता त्रस्यन्ति तस्य भर्तृनात् ॥	११
स स्वकीयमहाशक्त्या चोदेजयति सागरं ।	१२
निजया प्रज्ञया तेन तस्य गर्ब्धो ऽपि चूर्ण्यते ॥	
करोति निर्मलं तस्य श्वास आकाशमण्डलं ।	१३
नागं पलायमानञ्च तस्य हस्तः प्रविद्धवान् ॥	
पश्येते तस्य मार्गाणां प्रान्ता एव भवन्ति हि ।	१४

कीदृशीषमिनादस्तु ततो ऽस्माभिर्निश्चयते ।

तदीयस्य महिम्नश्च गर्जनं केन भोक्ष्यते ॥

२७ सप्तविंशोऽध्यायः ।

१ आयुवस्य खनिर्दोषलक्षणं ७ निजाकापयप्रकाशनम् इह पापिनां कदाचित्
दण्डितलस्य लोकरणम् ।

१ अयन्तरं स्वप्रसङ्गेन पुनरायुव इत्थं कथयामास ।

२ मङ्गलस्यापहर्त्ता य ईशः स यदि जीवति ।

मत्प्राणक्षोभको वा चेज्जीवन् स्यात् सर्वशक्तिमान् ॥

३ तर्हि यावन्मम आसौ देहमध्येऽवतिष्ठते ।

वायुरीशेन दत्तश्च नासिकायां प्रवर्त्तते ॥

४ तावन्ममाधरो दुष्टं वचनं न वदिष्यतः ।

मदीया रसना कश्चित् क्लृप्तं नो कल्पयिष्यति ॥

५ यथार्थवादिनो यूयमिति स्वीकरणं मया ।

प्राणत्यागदिनं यावत् मैव भूयात् कदाचन ।

नाहं वियोजयिष्यामि मत्तः स्वचित्तशुद्धतां ॥

६ स्वपुण्यं धारयिष्यामि न ह्यास्यामि कदाचन ।

यावज्जीवश्च मे चित्तं नहि मां दूषयिष्यति ॥

७ भूयाद् दुष्टसमो मेऽरिर्मे विपत्तश्च पापिवत् ।

८ आशा का धर्महीनस्य किं फलं तेन लभ्यते ।

ईश्वरो देहतस्तस्य प्राणान् वहिः करिष्यति ॥

९ क्षोभाक्रान्तस्य किं तस्य रोदनं श्रेष्ठतीश्वरः ॥

१० सर्वशक्तिमता तस्य हृदयं किं प्रतुष्यति ।

ईशमुद्दिश्य किं तेन प्रार्थना क्रियते सदा ॥

११ ईश्वरस्य करे शिखा युष्मभ्यं दीयतां मया ।

सर्वशक्तिमतो भावो मया न क्वादयिष्यते ॥

१२ किं न युष्माभिरप्येतत् सर्वैरेव विलोकितां ।

तर्ह्यलीकतया यूयं कुतो हेतोर्विमुह्यत ॥

१३ अयमंशो मनुष्याय दुष्टायेशेन दीयते ।

सर्वशक्तिमतश्चायं दायो लभ्यो दुरात्मना ॥

वर्द्धते तस्य पुत्राणां सङ्ख्या खड्गस्य दन्तये ।	१४
आहारेण न पूर्यन्ते शिशवस्तस्य कोमलाः ॥	.
तेनावशिष्टवंशस्य शवदाही च मारकः ।	१५
तस्य या विधवास्ताभिः क्रन्दनं क्रियते नहि ॥	
रजतं किं कदाचित् स राशीकरोति धूलिवत् ।	१६
मृत्तिकाचयवत् वा किं सच्चिनोति सुचेलकान् ॥	
भद्रं तथा कृते साधु वस्तान्वितो भविष्यति ।	१७
रजतञ्च विभक्ष्यन्ते मानवा दोषवार्जिताः ॥	
पतङ्गस्य गृध्रं यादृग् वेश्म वा क्षेत्ररक्षिणा ।	१८
निर्मितं तादृशं स्वार्थं तेन निर्भीयते गृध्रं ॥	
धनी गत्वा मद्भानिद्रां न भ्रमानीयते दिवं ।	१९
उन्मील्य निजनेत्रे स उपगच्छति लीनतां ।	
वन्द्येवैषेति तं त्रासो भक्ष्मा हरति तं निशि ॥	२०
स पूर्ववायुना ग्रस्तो ऽपैति स्वस्थानतो हृतः ॥	२१
निर्द्वयं ताड्यमानः स प्रधाविष्यति तत्करात् ॥	२२
करतालं तमुद्दिश्य करिष्यन्ति च मानवाः ।	२३
आलुशब्दश्च कुर्वद्भिस्तैः स दूरोकरिष्यते ॥	

२८ अष्टाविंशोऽध्यायः ।

१ पदार्थविषयकज्ञाने अनुषाणां निपुणकथनं १२ पारमार्थिकज्ञानस्य संप्रकथनं २०
परमार्थविषयकज्ञानस्य दुष्प्राप्यत्वकथनञ्च ।

रौप्यस्य विद्यते योनिः क्षाल्यद्द्वेष्टः स्थलं तथा ॥	१
धूलेरुद्धार्यते कौहं ताम्बायाश्मा विनाप्यते ॥	२
अन्यकारस्य सीमापि मानवेन निरूप्यते ।	३
मृत्युध्वान्ते तमिष्वे च स्थितानामस्मनामपि ।	
स करोत्यनुसन्धानं परिपूर्णमखण्डतः ॥	
ज्वरिभते खातकूपे हि प्रवासस्थानपार्श्वतः ।	४
विस्मृताश्चरन्ति लोका दोलायन्त इतस्ततः ।	
यान्ति चञ्चल्यमानास्ते स्थानं मानववर्जितं ॥	
यया चोत्पाद्यते भक्ष्यं तस्या भूमेरधः स्थितं ।	५

- तत्तं विदार्थ्यमाणां तैर्जायते ऽग्निवदुज्ज्वलं ॥
 ६ तच्छिला नीलकान्तस्य स्थानं हेमस्य तद्रजः ॥
 ७ पक्षिराजोऽपि तं मार्गं नाभ्यजानात् कदाचन ।
 न सन्दृष्टः कदाचित् स चक्षुषा दूरदर्शिनः ॥
 ८ पशुराजस्य पीतैर्न कृतौ तत्र गमागमौ ।
 न कदाचिद् विहारो वा तत्र केशरिणा कृतः ॥
 ९ क्रियते वज्रशैले हि मनुष्येण करार्पणं ।
 उत्पाद्यन्ते समूलञ्च तेन महीधरा अपि ॥
 १० पाषाणानाञ्च मध्येन खन्यन्ते तेन निम्नगाः ।
 सकलान्येव रत्नानि दृश्यन्ते तस्य चाक्षिणा ॥
 ११ सरितामश्रुपातञ्च तेन बद्धा निवार्यते ।
 गूढं वस्तु वह्निवृत्त्य दीप्तिस्थानञ्च नोयते ।
 १२ किन्तु क्व प्राप्यते विद्या धीस्थानमस्ति कुत्र वा ॥
 १३ मर्त्यनाञ्जयेमूल्या सा न प्राप्या जीवतां भुवि ॥
 १४ गम्भीरं वदति स्थानं मयि सा नहि विद्यते ।
 सागरोऽपि तथा वक्ति सा न मत्सहवर्त्तिनी ॥
 १५ तप्तस्वर्णस्य दानं न तस्या विनिमयो भवेत् ।
 न तथा सममूल्यं वा रजतस्यापि तोलनं ॥
 १६ क्षोफीरीयहिरण्येन तोले सा नोपमीयते ।
 वैदूर्येण महार्घेण नीलकान्तेन वा नहि ॥
 १७ नहि काञ्चनमच्छे वा याति तस्याः समानतां ।
 स्वर्णभूषापि नाप्नोति तत्पारिवर्त्ययोग्यतां ॥
 १८ विद्रुमस्फटिकानाञ्च नाम नोच्चार्यतामपि ।
 विद्यारत्नं यतो हेतोर्मुक्ताभ्योऽप्युत्तमं धनं ॥
 १९ कृशदेशीयपीतो न याति तस्याः समानतां ।
 निर्मलेन हिरण्येन तोले सा नोपमीयते ॥
 २० कुतश्चात्यद्यते विद्या धीस्थानमस्ति कुत्र वा ॥
 २१ सा हि तिष्ठति संगृप्ता नेत्रेभ्यः सर्वजीविनां ।
 पक्षिणां खेचराणाञ्च दृष्टितः सा तिरोहितः ॥
 २२ ब्रूतः संहारकालौ हि नौ कर्णैस्तच्छ्रुतिः श्रुता ।
 ईशो जानाति तन्मार्गं तस्याः स्थानञ्च वेत्ति सः ॥

यस्माद् भूमयङ्गलस्यान्तान् यावद् दृष्टिं करोति सः ॥	२४
आकाशमङ्गलस्याधःस्थितं सर्व्वञ्च पश्यति ॥	.
निश्चिन्वन् गुरुतां वायोरपां मानं निरूपयन् ॥	२५
वर्षायाक्षां यदा सोऽदाद् वज्राघाताय चायनं ।	२६
तस्मिन् काले समालोक्य सा तेनैवोपवर्णिता ।	२७
तां संस्थाप्यानुसन्धानं तस्यास्तेनाप्यनुष्ठितं ॥	
मानवञ्च समुद्दिश्य तेनेदमीरितं वचः ।	२८
पश्य प्रभो भयं विद्या दुष्टताप्रोज्झनञ्च धीः ॥	

२९ जनत्रिंशोऽध्यायः ।

१ स्वपूर्व्वीयसौभाग्य आयूवस्य विलपनं २१ पूर्व्वीयसम्माने विलपनञ्च ।

अनन्तरम् आयूवः स्वप्रस्तावतः पुनरवोचत् ।	१
पूर्व्वकालिकमासेषु रक्षितस्येश्वरेण मे ।	२
शुभकाले च यावस्था प्राप्तुमिच्छामि तां पुनः ॥	
तदानीं तस्य दोषेन मम शीर्षमदीप्यत ।	३
अन्धकारोऽपि गन्तव्यो मयाभूत् तस्य तेजसा ॥	
मम वसन्तकालस्य लिप्तेतां सुस्थितिं पुनः ।	४
अध्यतिलुन्ममावासम् ईशस्यात्मोयता तदा ॥	
आसीन्मम सहायश्च तदानीं सर्व्वशक्तिमान् ।	५
सन्ताना मामकीनाश्च मामवेष्टन् सर्व्वतः ॥	
क्षीरेणाक्षालयन्नाहं स्वकीयौ चरणौ व्रजन् ।	६
मत्समीपस्थशैलश्च तैलखोतांस्यावाहयत् ॥	
वह्निर्गत्य पुरद्वारं नगरस्य मुखे स्थितं ।	७
सन्निवेशस्य मध्ये हि खासने स्थापिते मया ॥	
युवानो मां समालोक्य गूढस्थानं समाश्रयन् ।	८
स्थविराश्च समुत्थायावातिष्ठन्त मदन्तिके ॥	
अध्यक्षाश्च वचो रुद्धा मुखेऽकुर्व्वन् करार्पणं ॥	९
वाणीहीनकुलीनानां जिह्वासज्यत तालुनि ॥	१०
यतः श्रुत्वैव कर्मेन मह्यमाशीरदीयत ।	११
लोचनेनापि मां दृष्टाक्रियत स्तवनं मम ।	

- १९ यतो हेतो रुदन् दीनो बालकस्तातवर्जितः ।
 साहाय्यहीनलोकश्चैतेषां रक्षा मयाभवत् ॥
- १९ विनाशोद्यतलोकस्य मयि चाशीरवर्त्तत ।
 विधवायाः स्त्रियश्चित्तश्चाहं गीतमगापयं ।
- १४ अहं पर्यदधां धर्मं सोऽभवन्मे परिच्छदः ।
 मत्पुण्यं राजवस्त्रं मे किरीटञ्चाभ्यजायत ॥
- १५ अहं लोचनमन्यस्य पदः खड्गस्य चाभवं ॥
 तातश्चाहं दरिद्राणां यं नाजानामहं जनं ।
- १६ अमुसन्धाय तस्यापि विसंवादं व्यचारयं ॥
 भङ्गा दुरात्मनो दन्तान् तद्रदेभ्योऽहं मृगं ॥
- १७ मया प्रोक्तं सनीडो हि प्रगमिष्याम्यहं मृतिं ।
 वासरा मे भविष्यन्ति भूयिष्ठाः सिकता इव ॥
- १८ विस्तीर्णमम्भसां पार्श्वं मम मूलं हि तिष्ठति ।
 मम प्रणशिखायाश्च वर्त्तते रजनीजलं ॥
- २० नवतेजोविशिष्टोऽहम् अस्त्रानं मत्करे धनुः ॥
 २१ षट्पवन्तो मम वाक्यानि प्रत्यैक्षन्त नरास्तदा ।
 मदीयां मन्त्राणां लोका अन्वगृह्णन् नोरवाः ॥
- २२ मम वाक्यस्य पश्चात् ते किञ्चिन्नाकथयन् पुनः ।
 मामकीनोपदेशेन ते न्यसिच्यन्त भूमिवत् ॥
- २२ मां प्रत्यैक्षन्त ते सर्वे वर्षाकाङ्क्षिनरा इव ।
 व्यात्तमुखा अतिष्ठन्श्च मेघतोयार्थिना यथा ॥
- २४ तेषु विश्वासहीनेषु तानुद्दिष्ट्वाहमस्मये ।
 न व्यकार्यन्त वा तैर्मे वदनस्य प्रफुल्लता ॥
- २५ तदाहं रोचयन् तेषां मार्गं मुख्य उपाविशं ।
 आसीनो निजवाहिन्या वैष्टितो भूपति र्यथा ।
 शोकसागरमभ्रानां वा प्रबोधयिता यथा ॥

३० त्रिंशोऽध्यायः ।

१ आयूवस्य सम्मानाय निमित्तेन निन्दाभोगकथनं १५ तस्य दुःखवर्णनं १५ तस्य खेदांतिथिः ।

इदानीन्तु विहस्येऽहं लोको मन्तो जघन्यजैः ।	१
मम मेघव्रजानां हि रक्षकैः कुक्कुरैः सह ।	.
वासात् तेषामहं तातान् अवज्ञाय न्यवारयं ॥	
तेषां हस्तबलादेव किं फलं मेऽजनिष्यत ।	९
यस्मात्क्षोपं गतं तेषां पलितं शिरसि स्थितं ॥	
शुष्का दैन्यक्षुधाभ्यां ते मरुभूमिं चरन्ति हि ।	१०
दीर्घकालात् समुच्छिन्नां नरशून्याश्च सर्वशः ॥	
उत्कर्षन्ति च शकाणि स्तम्भानामेव पार्श्वतः ।	४
रेतमाख्यस्य वृक्षस्य मूलं तेषाञ्च भोजनं ॥	
प्रजा निरस्य संसर्गाच्चौरान् संघोषयन्ति तान् ॥	५
दरो घोरार रजोगर्तान् शैलाश्चाप्याश्रयन्ति ते ॥	६
ऋघन्ते भाटमध्ये ते गोक्षुराधो मिलन्ति च ॥	७
मृगानां ख्यातिहीनानां जनानां वंश एव ते ।	८
कशाघातेन देशस्य मध्यतस्ते प्रवासिताः ॥	.
अद्य तैरभवं गेयो तेषाञ्चाहं रसास्पदं ॥	९
माञ्चावगर्हमाणास्ते मत्तस्तिष्ठन्ति दूरतः ।	१०
अकार्पण्येन जालाश्च निष्ठीवन्ति मदन्तिके ॥	
शिशिलीकृत्य मे रश्मिं मामक्लेश्यदीश्वरः ।	११
तस्मान्मुक्तखलोनास्ते सज्जाता मम सम्मुखे ॥	
दक्षिणे सर्पवंशास्त उत्थायाग्नन्ति मे पदैः ।	१२
मामुद्दिश्य विनाशस्य मार्गान् ते रोचयन्ति च ॥	
ते प्रभञ्जन्ति मे वर्त्म मम अंशाय संहताः ।	१३
कोऽपि तेषां प्रतीकारम् अनुकृतुं न चेष्टते ॥	
पृथुना सेतुभङ्गेन ते समायान्ति सिन्धुवत् ।	१४
भोजनानादं प्रकुर्वन्तो विश्रुवन्त्यूर्ध्वमालिनः ॥	
चासा मत्सम्मुखीभूताः श्रेष्ठ मे वायुचालिता ।	१५
मामकीनश्च कल्याणम् अतीतं शोमधूमवत् ॥	
साम्प्रतं शोकमग्नस्य हृदयं मे विजीयते ।	१६
मम दुर्गतिकालस्य वासराश्च धरन्ति मां ॥	
विद्धा मत्तो वियुज्यन्ते यामिन्या कीकसानि मे ।	१७
निद्राश्च न हि गच्छन्ति मदंष्टारः कदाचन ॥	

- १८ अतिरिक्तबलेनैव वेशो मे परिवर्त्तितः ।
 • चोलवक्त्रं यथा योवां स पीडयति मां तथा ॥
 १९ निक्षिप्तस्तेन पङ्के ऽहं धूलिभस्मसमो ऽभवम् ॥
 २० त्वां प्रति रुदते मद्भ्रमं न ददासि त्वमुत्तरं ।
 तिष्ठन्तं तव सात्त्वान्मां वीक्ष्ये स्तब्धलोचनः ॥
 २१ त्वं स्वभावान्तरं गत्वा मयि निष्कारुणो ऽभवः ।
 निजवाङ्मलेनैव हिंसितुं माञ्च चेष्टसे ॥
 २२ गन्धवाहं समारोप्य मां वाहयसि वेगतः ।
 आलीनमवसन्नञ्च साध्वसेन करोषि मां ॥
 २३ अहं जानामि यत् त्वं मां मरणं गमयिष्यसि ।
 सकलैरेव जीवद्भिस्तद् गन्तव्यं सभागृहं ॥
 २४ अस्तु किं गृहभङ्गे न लोकैर्विस्तार्यते करः ।
 निजसम्पत्तिनाशे वा विलापं न करोति कः ॥
 २५ मया दुर्गतलोकेषु किं नाक्रियत रोदनं ।
 दरिद्रस्य निमित्तं किं नाशोचद्दृढयं मम ॥
 २६ प्रत्येक्षे मङ्गलं तस्मात् किन्त्वनिष्टमुपस्थितं ।
 दीप्तेराकाङ्क्षयातिष्ठं किन्तु ध्वान्तमुपस्थितं ॥
 २७ प्रज्वलन्ति मदन्वाग्निं शान्तिं न प्राप्नुवन्ति हि ।
 मम दुर्गतिकालस्य दिवसा मामुपागताः ॥
 २८ परिभ्राम्याम्यहं स्नानो न च सूर्यस्य तापतः ।
 समुत्थाय समाजे ऽपि कुर्वे ऽहं परिदेवनं ॥
 २९ क्रोष्टूनामभवं भ्राता सखाहृष्टोऽप्यपक्षिणां ।
 ३० कृष्णीभृतञ्च मे चर्म दह्यन्ते ऽस्थोनि तापतः ।
 ३१ वीणा मे युज्यते शोकैर्वंशी मे रुदतां खरैः ॥

३१ एकत्रिंशोऽध्यायः ।

- १ आयुवस्य कर्मणां निर्दोषत्वं १२ दासान् प्रति तस्य निर्दोषत्वं १३ दरिद्रान् प्रति तस्य निर्दोषता १४ अन्येषु नानाकर्मसु निर्दोषत्वं १५ ईश्वरोपविचारप्रार्थनञ्च ।
 १ साङ्गं स्वकीयचक्षुर्भ्यां नियमं कृतवानहं ।
 कुतो हेतोरहं कुर्यां तरुणीं प्रति वीक्ष्यम् ॥

कोऽंशो दीयत ईशेन प्रांशुस्थाननिवासिना ।	९
कं प्रयच्छति वा दायम् ऊर्द्धस्थः सर्वशक्तिमान् ॥	१०
किं न दुष्टाय दुर्भाग्यं पापकृद्वाश्च नियतं ॥	११
मामकीनानि वर्त्मनः परिपश्यति किं न सः ।	१२
सर्वे मे पादविक्षेपा गच्छन्ते किं न तेन च ॥	१३
किमहं वितथाचारी लघुपादशूलाय वा ॥	१४
धर्ममापनदण्डेन तोलनं मे विधीयतां ।	१५
तदा मदीयशुद्धत्वम् ईश्वरो ऽवगमिष्यति ॥	१६
मदीयपादविक्षेपश्चेत् सन्मार्गाद् वह्निर्गतः ॥	१७
मदीयं हृदयं जातं नेत्रयोरनुगामि वा ।	१८
यदि मामकहस्ते वा कलङ्कस्य मलं लगेत् ॥	१९
तर्हि मयोप्यतां बीजं फलस्रान्धेन भुज्यतां ।	२०
यावन्तश्च प्ररोहा मे तेषामुन्मूलनं भवेत् ॥	२१
कदाचिद् यदि मे चित्तं विलुब्धं परयोषिति ।	२२
समीपवासिनो द्वारे चेत् प्रतीक्षा कृता मया ॥	२३
तर्ह्यन्यस्य निमित्तं मे भार्या पिण्याद्वि पेयिणी ।	२४
अपरैर्मानवेत्तस्याः सम्भोगश्च विधीयतां ॥	२५
यस्मात् तद् गुरु दुष्कर्म शास्यं तद् दण्डनायकैः ॥	२६
यस्माद् तद् आश्रयध्वंसि संहारस्पर्शि दाहने ।	२७
मामकीनश्च सर्वस्वं तेनोदमूलयिष्यत ॥	२८
मम दासेन दास्या वा विसंवादे मया सह ।	२९
कृते यदि तयो धर्मः कदाचापङ्क्तो मया ॥	३०
तर्हि ईश्वरो यदोत्थाता किं करिष्याम्यहं तदा ।	३१
कृते तेनानुसन्धाने वा दास्यामि किमुत्तरं ॥	३२
जरायौ येन दृष्टो ऽहं खष्टा दासस्य किं न सः ।	३३
एकस्मिन् गर्भकोषे किमावां निर्मितवान् न सः ॥	३४
दरिद्राशामभीष्टं चेत् प्रतिषिद्धं भवेन्मया ।	३५
लोचने विधवायाश्चेत् कृते निस्तेजसी मया ॥	३६
मदीयाहारभोगश्चेद् भुक्त एककिना मया ।	३७
तातह्निनेन बालेन चेतस्यांशो न भक्षितः ॥	३८
(मया यौवनमारभ्य तातेनेव स पालितः ।	३९

- माढगर्भाशयादेव कृत्विता विधवा मया ॥
 १८ नष्टकल्पे मनुष्ये च हीनवस्त्रे निरीक्षिते ।
 अप्राप्ताच्छादने दृष्टे वा दरिद्रे जने मया ॥
 १० तदीयकटिदेशस्य नाशोच्छेद् वर्त्तिता मयि ।
 स चेन्मे मेघवत्त्वानां लोभा नोष्णीकृतो भवेत् ।
 ११ मया धर्मसभायां वा स्वपदान् वीक्ष्य मानवान् ।
 अनाथस्य विपक्षं चेत् कदाप्युत्तेजितः करः ॥
 १२ तर्हि पतेत् मम स्वन्यो वियुक्तो बाहुमूलतः ।
 प्रगण्डस्यास्थि चारभ्य मे भुजोऽपि प्रभज्यतां ॥
 १३ यवस्तर्हीश्वरस्यैव भेतयं निग्रहान्मया ।
 तस्य राजप्रतापस्तु मया सोढुं न शक्यते ॥
 १४ यदि विश्वासभूमिर्मे जातरूपं मया कृतं ।
 त्वं मदीयाश्रयोऽसीति ह्येमे चेत् कथितं मया ।
 १५ निजैश्वर्यमहत्त्वाद् वा यदि हर्षमहं गतः ।
 हस्तस्थितधनेभ्यो वा चेन्मे जाता प्रफुल्लता ॥
 १६ भानौ दृष्टे मया दीपे किंवा शुभगतौ विधौ ।
 १७ भ्रान्ते मे हृदि चेद् गुप्तं पाणिशस्त्रेण चुम्बितः ॥
 १८ तर्हि मे सोऽपराधोऽपि दण्डो धर्माधिकारिभिः ।
 उपरिस्थितमोक्षश्च प्रति विश्वासघात्यहं ॥
 १९ द्वेषिणो वा विनाशं किम् अभिनन्दितवानहं ।
 तस्मिंश्चामङ्गलापन्ने जाता किं मे प्रफुल्लता ॥
 २० नानुज्ञातं मया तच्च मदङ्गस्यापि पातकं ।
 द्वेषिणः प्राञ्जनाशाय शपेन प्रार्थनश्च वा ॥
 २१ अलपत्रं तस्य मांसेन मानवं को निदर्शयेत् ।
 मद्देहस्यान्तरङ्गैः किं वच एतन्न भाषितं ॥
 २२ विदेशी मानवो मार्गे नाकरोद् रात्रिधापनं ।
 पथिकानां कृते यस्मान्मया द्वारममुच्यत ॥
 २३ आदमवत् स्वदेधो वा किं समाच्छादितो मया ।
 मामकीनापराधश्च गोपितो निजवक्षसि ॥
 २४ सत्यमुद्विगता जाता महामानुष्यकान्मम ।
 भ्रमेत्याहोक्तस्वाहं गोत्राणामपमानतः ।

मौनीभूय न गच्छामि सभास्नानमहं पुनः ॥

हाहा किं मम वाक्यानां श्रोता कोऽपि न विद्यते । २५

इदं पश्यत मे पत्रं मया हस्ताक्षरीकृतं ॥ २६

एतस्यैवोत्तरं मत्तं प्रयच्छेत् सर्वशक्तिमान् ।

रचयेत् प्रतिवादी मे स्वकीयामपि पत्रिकां ॥

स्नानेनैव तदाहं तां धारयिष्यामि वस्त्रवत् । २७

मामकीनोत्तमाङ्गे वा तां भंस्यामि किरोटवत् ॥

मत्पादव्याससङ्घास्य स मया ज्ञापयिष्यते । २८

* उपस्थास्यामि तच्चाहं तदानोन्तु नरेन्द्रवत् ॥

मद्विरुद्धं मम क्षेत्रम् आर्त्तनादं करोति चेत् । २९

तस्य सीतासमूहस्य यदि क्रन्दति योगतः ।

अदत्त्वा रजतं वा चेत् तत्फलं भद्रितं मया । ३०

चेद्वा विधेयिताः प्राणा मया तदधिकारिणः ॥

तर्हि गोधूमभूमि र्मे कण्टकानां वनं भवेत् । ३१

विषवृक्षाः प्ररोहन्तु यवानाञ्च स्थले तथा ॥

इत्यायूवस्य वाक्यानि समाप्तानि ॥

३२ द्वात्रिंशोऽध्यायः ।

१ इलोङ्सति कथनं १ तस्य प्रस्तावस्यारम्भः ११ आयूवं तस्य बन्धुं प्रति इलीहोस्ति-
रस्कारः ।

अनन्तरं ते त्रयो मानवा आयूवस्य वाक्कां प्रतिवक्तुं तत्तज्जु, एतो हेतो १
निजदृष्टौ स पुण्यवान् । तस्माद् अरामवंशीयो वृषीयवारखेलस्य सुत २
इलोङः क्रोधेन प्रजज्वाल । आयूव ईश्वरस्य गोचरे स्वं पुण्यवन्तम्
अज्ञासीत् तस्मात् तं प्रति क्रोधेन प्रजज्वाल । आयूवस्य त्रयो बन्धवस्तस्य ३
वचनस्योत्तरं दातुं न पारयन्तस्तं दोषिणमकुर्वन् अतः कारणात् तान्
प्रति क्रोधेन प्रजज्वाल । इलीहोर्वयसस्तेषां सर्वेषां वयस्यधिकान्यासन् ४
तत्कारणात् स आयूवस्य वाक्यानां समाप्तिं यावत् प्रतीक्षाञ्चक्रे । किन्तु ५
तेषां त्रयाणां वदनानि निरुत्तराणि दृष्ट्वा स महाक्रुद्धो बभूव ।

अतः स वृषीयवारखेलस्य पुत्र इलीङ्गरित्यं प्रतिजगाद । ६

अहमन्यवयस्कोऽस्मि यूयं सर्व्व वयोऽधिकाः ।

- तस्माद् विलम्ब्य भीत्वा च युष्मान् मे नावदं मतिं ॥
 ७ मयोक्तं वासरा ब्रूयु वर्षश्रेणी धियं दिशेत् ॥
 ८ तथाप्यात्मैव मर्त्यानाम् अन्तरं ह्यधितिष्ठति ।
 सर्वशक्तिमतः श्वासो ज्ञानिनश्च करोति तान् ॥
 ९ न सर्वे प्रमुखा विज्ञा रुद्धा वा सुविचारकाः ॥
 १० अतो हेतोरहं वक्षि मे वाक्यं श्रूयतां त्वया ।
 तर्हि निजानुमानं यत् तन्मयापि गदिष्यते ॥
 ११ पश्यताहं व उक्तीनां समाप्तिं प्रत्यपानयं ।
 आकर्षयन् विचारान् वः शब्दान्वेषणकारिणां ॥
 १२ आयूवस्य वचःखण्डो तत्प्रत्युत्तरदायकः ।
 कोऽपि नास्तीति सन्दृष्टं मया युष्मान् विलोक्य वै ॥
 १३ युष्माभिर्नोच्यतामेतत् ज्ञानप्राप्ता नरा वयं ।
 ईश्वरस्तं निराकर्तुं शक्नुयाम्न च मानवः ॥
 १४ तेन मत्प्रतिकूलं न रचिता वाक्यवाहिनी ।
 नाहं युष्मद्वचोभिर्वा प्रतिवक्ष्यामि तं किल ॥
 १५ विष्टब्धा अभवन्नेते न ददत्युत्तरं पुनः ।
 वचनान्यपि सर्वाणि तान् त्यक्त्वापगतानि हि ।
 १६ अधिकं किं प्रतीक्षिष्ये सज्जाता नीरवा अमी ।
 मौनोभूताश्च तिष्ठन्ति न ददत्युत्तरं पुनः ॥
 १७ अतो ऽहमपि दास्यामि स्वपर्यायत उत्तरं ।
 मामकीनानुमानं यत् तन्मयापि गदिष्यते ॥
 १८ यस्मात् पूरुषस्य वाक्यैर्मे पोष्यते ऽन्तरमात्मना ॥
 १९ रुद्धवक्त्रसुराया हि तुल्यं पश्य ममान्तरं ।
 कुतूनां भिद्यमानानां वा नवमद्यतेजसा ॥
 २० भाषिष्ये ऽहं ततः श्रान्तिं मम नूनं जनिष्यते ।
 मोचयित्वाधरौ वाक्यं मया चोदीरयिष्यते ॥
 २१ पक्षपातं मनुष्यस्य न करिष्यामि कस्यचित् ।
 स्तुतिवादश्च मर्त्यस्य नानुष्ठास्यामि कर्हिचित् ॥
 २२ स्तुतिवादमनुष्ठातुं यतो हेतो न वेद्म्यहं ।
 अनुष्ठिते च मे खष्टा सद्यो मां नाशयिष्यति ॥

३३ त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ।

१ ईश्वरस्य प्रतिनिधीभूय इलोङ्गना तेषां दोषप्रकाशनं १९ शास्त्रेभिप्रायप्रकाशनं
२९ आयुर्व प्रति मन्त्रणा च ।

हे आयुर्व त्वयेदानीं श्रूयतां वचनं मम ।	१
मामकीनानि वाक्यानि चानुश्रोतुं त्वमर्हसि ॥	
पश्य मे वदनं मुक्तं वक्त्रे जिह्वा प्रभाषते ॥	२
मम चित्तस्य सारख्याद् उत्पद्यन्ते वचांसि मे ।	३
यज्ज्ञातश्चाधराभ्यां मे शुद्धं ताभ्यां तदुच्यते ॥	
ईश्वरस्य य आत्मास्ति तेनैवाहं विनिर्मितः ।	४
सर्वशक्तिमतः श्वासः सजीवश्च करोति मां ॥	
त्वया चेच्छक्यते तर्हि दीयतां मङ्गमुत्तरं ।	५
सुसज्जीभूय मत्साक्षात् त्वं प्रत्युत्तिष्ठ वीरवत् ॥	
पश्य वाक्यानुसारात् त ईशस्य प्रतिभूरहं ।	६
तत्क्षितो मृत्तिकाखण्डश्चाहमपि भवामि हि ॥	
पश्य भयानकत्वं मे त्वां न सन्नासयिष्यति ।	७
मामकीनगुणत्वश्च भारस्ते न भविष्यति ॥	
त्वयोक्तां मम कर्षे ऽहं गिरमेतां न्यशामयं ॥	८
शुचिर्निरपराधो ऽहं निर्मलो दोषवर्जितः ॥	९
पश्य मद्द्विपरीत्येन किद्रान् मृगयते स मे ।	१०
स्वकीयद्वेषिणश्चैव स हि मामभिमन्यते ॥	
यन्त्रे मे चरणौ बद्धा सर्वौ रक्षति मे गतिं ॥	११
पश्यैतेन सदोषस्त्वं दातव्यश्च मयोत्तरं ।	१२
यतो हेतो नरादीशो माहात्म्येनातिरिच्यते ॥	
तेन साङ्गं विवादं त्वं किमर्थमनुतिष्ठसि ।	१३
सर्वेषां खोयवाक्यानां नोच्यन्ते तेन हेतवः ।	
यस्माद् ईशेन वक्तव्यम् एककल्पो निगद्यते ।	१४
न चानुष्ठीयते तस्य द्वितीयं वारमीक्षणं ॥	
स्वप्ने वा दर्शने नैशे निद्रा घोरतरा यदा ।	१५
पतेन्मर्त्येषु शय्यायां सुषुप्तिं गतवत्सु हि ॥	
तदा तेन मनुष्याणां निर्गलीक्रियते श्रुतिः ।	१६

- तेषां हितोपदेशस्य मुद्राङ्गश्च विधीयते ॥
 १७ स हि दुष्कर्मतो मर्त्यं निवर्त्तयितुमिच्छति ।
 मानवाश्च तिरस्कर्त्तुम् अहङ्कारं विचेष्टते ॥
 १८ तस्यात्मानं विनाशाच्च रक्षितुं सोऽभिवाञ्छति ।
 शूलस्याग्नेः विद्धत्वात् तत्प्राणान् त्रायते च सः ॥
 १९ स्वशय्यायां यदा मर्त्यो दग्ध्यते वेदनातुरः ।
 तदीयास्थिषु सङ्क्रामो जायते च निरन्तरः ॥
 २० भोजनं गर्ह्यते प्राणैरिष्टमन्नञ्च देहिना ॥
 २१ क्षीयमःशश्च तन्मांसम् अदृश्यत्वं प्रगच्छति ।
 अदृश्यानि पुरास्थीनि विवृतानि भवन्ति च ॥
 २२ प्राणा गर्त्तमुपायान्ति प्रेतलोकाश्च चेतना ॥
 २३ तदा चेद् विद्यते दूतो मध्यस्थस्तस्य रक्षकः ।
 स हृत्स्थस्याग्निमो मर्त्यं धर्मं ज्ञापयितुं क्षमः ॥
 २४ तर्हीशेन प्रसन्नेन वाक्यमेतद् गदिष्यते ।
 मुञ्चेम पतनाद् गर्त्तं प्रायश्चित्तं मयार्जितं ॥
 २५ ततः शोभिष्यते तस्य पल्लवं शैशवादपि ।
 स च यौवनकालस्य तेजः पुनः समाप्स्यति ॥
 २६ ईश्वरश्च समुद्दिश्य प्रार्थनां स करिष्यति ।
 तेनानुगृह्य सानन्दो निजास्यं दर्शयिष्यते ।
 स्वपुण्यञ्च मनुष्याय तेन दायिष्यते पुनः ॥
 २७ मानवांश्च समुद्दिश्य तदा गायन् स वक्ष्यति ।
 अपराधमकुर्वेऽहं सरलञ्च व्यकारयं ।
 तस्य तुल्यप्रमाणाश्च नाहमन्वभुजं फलं ॥
 २८ यतोऽधोगमनाद् गर्त्तं प्राणान् स मुक्तवान् मम ।
 मामकोनश्च जीवात्मा भुङ्क्त आलोकदर्शनं ॥
 २९ पश्यैतानि करोतीशो दिस्त्रि वी मानवं प्रति ।
 ३० परावर्त्तयितुं तस्य प्राणान् गर्त्तावरोहणात् ॥
 जीवतां तच्च दीपेन दीपयितुं स चेष्टते ॥
 ३१ हे आयूव मनोयोगं विधाय षट्णु मे वचः ।
 मौनीभव मया तर्हि वक्तव्यं निगदिष्यते ॥
 ३२ उत्तरं यदि जानासि तर्हि देहि म उत्तरं ।

प्रभाषस्व यता मङ्गं तव पुण्यं हि रोचते ॥
 उत्तरं चेन्न जानासि तर्ह्याकर्ण्य मे वचः ।
 मैत्रीभव तदाहं त्वां शिक्षयिष्यामि विद्यतां ॥

२९

३४ चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ।

१ इलीडना परमेस्वरस्य निर्दोषत्वकरणं आयूवस्य दोषित्वकरणं २० पापिनो जनान्
 प्रतीक्ष्यरोयो दण्डः २६ तस्य तात्पर्यं ३१ आयूवं प्रति मन्त्रणा च ।

अनन्तरम् इलीडरपरं वक्तुमारभे ।

१

हे विद्वांसो मदीयानि वाक्यानि श्रोतुमर्हथ ।

२

हे विज्ञा उपदेशो मे युष्माभिश्च निश्चयतां ॥

यतः कस्मै न वाक्यानां क्रियते हि परीक्षणं ।

३

भक्ष्यस्यासादनं यद्वत् तालुनैव विधीयते ॥

ततो हेतोर्विचाराय प्रवर्त्तमहि साम्प्रतं ।

४

यच्च भद्रं तदस्माभिः सम्यङ्निश्चीयतां मिथः ॥

आयूव उक्तवान् यतत् अहमेवास्मि पुण्यवान् ।

५

मामकीनश्च यो धर्मः स ईशेनापसारितः ॥

भवितव्यं मया तस्मात् स्वधर्मे ऽद्वैतवादिना ।

६

दुष्टवाणेन विद्धो ऽहम् अपराधेन वर्जितः ॥

आयूवस्य समानः को दुर्वाक्यं जलवत् पिवन् ॥

७

दुष्क्रियाकारिभिः सार्द्धं सखित्वञ्च समाचरन् ।

८

धर्महीनमनुष्यैश्च सहगमितमाश्रयन् ॥

ईश्वरस्यानुरागेण किं नरस्य भवेत् फलं ।

९

आयूवेन किमेतादृग् वाक्यं नोदीरितं पुरा ॥

तस्मात् हे ज्ञानिनो यूयं श्रोतुमर्हथ मे वचः ।

१०

ईशस्य दुष्कृतिर्नास्ति नाधर्मी सर्वशक्तिमान् ॥

यस्मात् तेन मनूष्याय कर्मणो दीयते फलं ।

११

नरस्य यादृगाचारो दीयते तादृशी मतिः ॥

सत्यमेव वदाम्येतत् नैवास्तीशस्य दुष्कृतिः ।

१२

न करोति च धर्मस्य विकारं सर्वशक्तिमान् ॥

- १३ क्षौणिकेनापिता तस्मिन् कृत्स्नं कोऽस्यापयच्छातम् ॥
 १४ तेन चेन्निजसन्तोषे प्रगत्यैकाग्रचित्ततां ।
 निजात्मा प्राणवायुश्च स्वं प्रत्यक्षयते पुनः ॥
 १५ स्त्रियन्ते युगपत् तर्हि सकला एव जन्मिनः ।
 पुनर्वारं मनुष्यश्च धूलौ लीनः प्रजायते ॥
 १६ तुभ्यं चेद् रोचते बुद्धिस्तर्हीतत् श्रूयतां त्वया ।
 मामकीनोपदेशस्य निनादे चावधीयतां ॥
 १७ धर्मं यो दृष्टि तेनैव शासनं किं प्रयुज्यते ।
 त्वया दूषयितव्यः किं धार्मिको वा पराक्रमो ॥
 १८ नारकिन्निति वाक्यं किं राजानं कोऽपि भाषते ।
 ययं दुष्टा इदं वा कः प्रमुखान् वक्ति मानवान् ॥
 १९ ईश्वरस्तु नरेन्द्राणां पक्षपातं करोति न ।
 धनिनश्च दरिद्रेभ्यो नाधिकं सोऽभिधीयते ।
 यस्मात् तस्यैवं हस्ताभ्यां सकलान्ते विनिर्मिताः ॥
 २० ते क्षणेन मरिष्यन्ति रात्रिमध्य उपस्थिते ।
 चालिताश्च गमिष्यन्ति विनाशं सकलाः प्रजाः ।
 करादन्येन दण्डेन बली दूरीकरिष्यते ॥
 २१ यस्मान्नरस्य मार्गेषु दृष्टिरोशस्य वर्त्तते ।
 तदीयपादविक्षेपान् सर्वानेव स पश्यति ।
 २२ दुष्क्रियाकारिणो यत्र प्रच्छन्ना भवितुं क्षमाः ।
 तादृशं तिमिरं किं वा मृत्युच्छाया न विद्यते ॥
 २३ विचारार्थं येनैव गन्तव्यमीश्वरान्तिकं ।
 न करोति चिरं चिन्तां तं मनुष्यमधीश्वरः ॥
 २४ अकृत्वा चानुसन्धानं पराक्रान्तान् भनक्ति सः ।
 स तेषां परिवर्त्ते च स्थापयत्यपरान् जनान् ॥
 २५ यतो ह्येतोः क्रियास्तेषां तस्यैव ज्ञानगोचराः ।
 तस्मात् स क्षणदायां तान् समुत्पाद्य क्षुण्णं हि ॥
 २६ दुर्वृत्तानिव तान् सर्वैर्दृष्ट्ये स्थाने निहन्ति च ॥
 २७ यस्मात् तस्यानुगामित्वाते सज्जाताः पराङ्मुखाः ।
 सकलान् तस्य मार्गाश्च प्रति भूत्वाविवेचकाः ॥
 २८ आर्त्तनादं दरिद्राणां तस्य प्रवृत्तमानयन् ।

दुर्गतानाञ्च चोत्कारं तस्यैव श्रावगोचरं ॥

श्रान्तौ तेन प्रदत्तायाम् उपरोधं करोति कः ।

९८

समाच्छादितवक्त्रं वा कस्तं शक्नोति वीक्षितुं ।

देशं प्रति नरैकं वा तेन तत् क्रियते हठात् ॥

नो चेत् प्राप्स्यति राजत्वं मानवो धर्मवर्जितः ।

९०

प्रजोन्माथस्वरूपाश्च भविष्यन्ति प्रजेश्वराः ॥

तस्माद् ईश्वरमुद्दिश्य मर्त्यो ब्रूयाद् इदं वचः ।

९१

शक्तिं लब्ध्वा मया पापं पुन न हि करिष्यते ॥

यन्मे दृष्टे बहिर्भूतं मां शिष्यत त्वमेव तत् ।

९२

यद्यहं हतवान् दोषं करिष्यामि पुन न हि ॥

फलं किं तेन दातव्यं त्वदीयेच्छानुसारतः ।

९३

अतुष्टो ऽसि न तुष्टिर्मे तव तुष्टिर्गरीयसी ।

भद्रं यदभिजानासि तत् प्रभाषितुमर्हसि ॥

मम पक्षे वदिष्यन्ति मानवाः सुविवेचकाः ।

९४

यो मनुष्यश्च मेधावी स यद्दीप्यति मे वचः ॥

न ज्ञानाद् ब्रूत आयूवो न सुयुक्तास्तदुक्तयः ॥

९५

अहं वाच्छामि साद्यन्तम् आयूवस्य परीक्षयां ।

९६

यस्माद् दुर्दृष्टलोकानां पक्षे स प्रत्यभाषत ॥

नो चेत् स धर्मलोपेन स्वपापं वर्द्धयिष्यति ।

९७

अस्मन्मध्ये ऽपि दर्पेण दास्यते कर्तार्लिकां ।

ईश्वरस्य विरुद्धञ्च बह्ववाक्यानि वक्ष्यति ॥

३५ पञ्चत्रिंशोऽध्यायः ।

१ परमेश्वरस्य महिम्नः कथनं ५ मानुषस्य धर्मोपदेशस्य लाभभावो गव्यैर्दिग्मनु-
ष्याणां पापमार्जनानधिकारित्वञ्च ।

अनन्तरम् इलीङ्गः पुनश्च वाच ।

१

ईश्वरस्यापि धर्माज्जि मम धर्मे ऽतिरिच्यते ।

२

त्वया किं प्रकृतं बुद्ध्या वाक्यमेतदुदीर्यते ॥

किं लभ्यं तव धर्मेण तज्जिज्ञासुश्च पृच्छसि ।

३

पापस्याचरणात् तेन किं फलं भविता मम ॥

- ४ तुभ्यं ते बान्धवेभ्यश्च प्रदास्याम्यहमृत्तरं ॥
 ५ नभ उद्दिश्य वीक्षस्व पश्य खं त्वत्त उन्नतं ।
 ६ त्वया चेत् क्रियते पापं का क्षतिस्तस्य जायते ।
 ७ बह्विधेऽपराधैश्च का हानिस्तस्य जायते ॥
 ८ धार्मिकेण त्वया वापि तस्मै किं वितरिष्यते ।
 ९ स त्वदीयकराभ्यां कं वोपहारं ग्रहीष्यति ॥
 १० त्वत्तुल्याय मनुष्याय फलदा तव दुष्टता ।
 ११ मानवस्य सुतायापि फलदा तव पुण्यता ॥
 १२ दैराग्यस्य बह्वेन लोकाः कुर्वन्ति रोदनं ।
 १३ महतां बाह्वभाराच्च कुर्वन्ते परिदेवनं ॥
 १४ किन्तु कोऽपि न वक्तोदं कुत्र खष्टा म ईश्वरः ।
 १५ यामिन्या अपि मध्ये यः सद्गुणानि प्रयच्छति ॥
 १६ भूचरेभ्यः खगेभ्यश्च ज्ञानिनोऽस्मान् करोति च ॥
 १७ न प्रष्टोति स क्रन्दत्यु तेषु दर्पेण पापिनां ॥
 १८ यस्माद् व्यलोकतामीशो न कदाच ग्रहीष्यति ।
 १९ सर्वशक्तिमता तत्र दर्शनं न करिष्यते ॥
 २० मया द्रष्टुं न शक्यः स इति त्वं भाषसे कुतः ।
 २१ विवादस्तस्य प्रत्यक्षः कुरु तस्य प्रतीक्षणं ॥
 २२ अधुनापि फलं तेन सक्रोधेन न दीयते ।
 २३ तस्मादेव महापापं तेन किं नावगम्यते ॥
 २४ आयूवस्य तु वक्त्रेण वाप्योयं वच ईर्यते ।
 २५ ज्ञानहीनतया शब्दान् बह्वन् राशिकरोति सः ॥

३६ षट्त्रिंशोऽध्यायः ।

- १ ईश्वरस्य सर्वकर्मास्तु तस्य सत्यत्वम् आयूवस्य कर्मास्तु दोषकथनं २४ ईश्वरोयं सर्व-
 कर्म विवेच्यं ।
 २ अनन्तरम् इलीजः पुनरुवाच ।
 ३ प्रतीक्षस्व क्षणैकं मां त्वां शिक्षयितुमिच्छुकं ।
 ४ अधुनापीश्वरार्थं मे प्रतिवादाऽवशिष्यते ॥
 ५ ज्ञानं दूरात्मयानीय खलुष्टा शोधयिष्यते ॥

नूनं मदीयवाक्यानि थलीकानि न सन्ति हि ।	४
पूर्णज्ञानो मनुष्यो ऽत्र त्वया सार्जश्च विद्यते ॥	
ईशः पश्य पराक्रान्तो न च निन्दति कश्चन ।	५
प्राज्ञतायाः प्रभावेन स चातीव महाबलः ॥	
न जीवयति दुष्टं स स शोधयति दुःखिनः ।	६
धार्मिकाश्च मनुष्यात् स स्वनेत्रे नापकर्षति ।	७
नृपैः सिंहासनस्थैश्च सङ्गिनी तस्य लोचने ।	
उपवेश्य चिरार्थं तान् स करोति समुन्नतान् ॥	
यदा षट्कूलबद्धान् तान् धृतांश्च क्लेशरञ्जुभिः ।	८
स बोधयति दुष्कर्म तेषां दोषांश्च गर्विण्यां ।	९
उपदेशाय तेषांश्च मोचयित्वा ध्वनिग्रहं ।	१०
दुराचारान्निवर्त्तध्वमिति तान् अभिभाषते ॥	
तदा वाक्यं गृहीत्वा तैः स्वीकृते तस्य सेवने ।	११
सुस्थित्या यापयिष्यन्ते यावज्जीवं दिनानि हि ।	
वत्सरान् विहरिष्यन्ति सुखभोगेन ते तथा ॥	
आज्ञायाच्चागृहीतायां प्रपतिष्यन्ति तेऽसिना ।	१२
परलोकाश्च यास्यन्ति ज्ञानहीनत्वकारणात् ॥	
धर्मवर्जितचित्तैस्तु लोकैः कोपः प्रचीयते ।	१३
ईश्वरेण निबद्धास्ते ज्ञाह्यकारं न कुर्वते ॥	
तेषां प्राणवियोगो ऽपि यौवने सम्भविष्यति ।	१४
भयैरिव मनुष्यैस्तैर्जीवोत्सर्गः करिष्यते ॥	
ईश्वरो दुर्दशाकाल उद्धरिष्यति दुर्गतं ।	१५
स दौराढ्यस्य मध्ये ऽपि तच्छ्रोत्रं मोचयिष्यति ॥	
विस्तीर्णं सङ्कटात् तेन स्थानं त्वय्यपि तारिते ।	१६
न भविष्यति सङ्कीर्णो मार्गस्ते पादयोरधः ।	
तव भोजनमन्त्रोऽपि भेदोभारेण न संसृति ॥	
किन्तु त्वं यदि दुष्टस्य विचारेणैव लप्यसि ।	१७
विचारात् तर्हि दण्डाज्ञा न विधेय्या भविष्यति ॥	
तस्मात् त्वां तस्य रुष्टस्य प्रहारे मावतारयेत् ।	१८
प्रायश्चित्तस्य बाहुल्यम् अत्र त्वाच्च न वक्ष्येत् ॥	
स किं ते मंस्यते वित्तं स सुवर्णं न मन्यते ।	१९

- नैश्वर्यस्यापरं कश्चिद् उपायं बलवद्भक्तं ॥
 १० रात्रिं मा काङ्क्ष लोकानां स्थानमृत्त्वकारिणी ।
 ११ सावधानो भवाधर्म्मं प्रति मा वर्त्ततां मनः ।
 यस्मात् स रोचते तुभ्यम् व्यधिकं दुःखभोगतः ॥
 १२ ईशः पश्य बलेनोच्चः शासने तस्य कः समः ॥
 १३ कस्तस्याचरणं तस्य साक्षाद् आविष्करिष्यति ।
 कृतो ऽन्यायस्त्वया वाक्यमिदं कस्तं गदिष्यति ॥
 १४ स्मर तस्य क्रियोच्चास्ति कीर्तिता मानवैश्च सा ॥
 १५ सर्वे पश्यन्ति तां मर्त्या दूरात् तां वोक्षते नरः ॥
 १६ पश्येशस्योच्छ्रयः कीदृक् सो ऽस्माभिर् नावगम्यते ।
 तस्य वत्सरसङ्ख्यापि विनिश्चेतुं न शक्यते ॥
 १७ आकृष्यन्ते यदा तेन तोयानां सूर्याविन्दवः ।
 ते क्षरन्ति तदा वर्षं क्वाथवत् तेन निर्मलितं ॥
 १८ उत्सृजन्ति हि मेघास्तं सिञ्चन्तो मानवान् बहून् ॥
 १९ नीलाब्जभागां वितानं किं बोद्धुं केनापि शक्यते ।
 आवासस्य तदीयस्य गर्जनं को ऽवगच्छति ॥
 २० पश्य तस्योपरि स्त्रीया दीप्तिस्तेन विकीर्यते ।
 पारावारस्य मूलैश्च स समाच्छाद्यते पुनः ॥
 २१ यस्माद् एतेन लोकानां विचारं विदधाति सः ।
 भक्ष्यद्रव्याणि वा तेभ्यो बाहुल्येन प्रयच्छति ॥
 २२ विद्युताच्छाद्य हस्तौ स रिपवे प्रहिणोति तां ॥
 २३ तमाख्याति भ्रान्तस्तस्य तमायान्तश्च गोत्रजः ॥

३७ सप्तत्रिंशोऽध्यायः ।

१ भक्त्यावर्णनं ६ हिमवर्णनं ८ दक्षिणवायुवर्णनं ११ विद्युद्वर्णनं १४ मेघादिवर्णनं च ।

- १ एतच्छब्देन मे चित्तं कम्पित्वेत्यतति स्थलात् ।
 २ युष्माभिः श्रूयतां तस्य स्वस्येदं च गर्जनं ।
 श्रूयतां सिंहनादश्च निर्गतस्तस्य वक्त्रतः ॥
 ३ गगनाधः स्थितं सर्वं स्थानं स प्रहिणोति तं ।
 पृथिव्यन्तानि यावच्च निजां प्रेषयति द्युतिं ॥

नादो नर्हति तत्पश्चाद् गर्ज्जतो जयनादिनः ॥	४
प्रतिनादितनादेन तेन को न धरिष्यते ॥	.
तेन स्वकीयनादेन स्वास्वर्थं गर्ज्जतीश्वरः ।	५
स महाकर्मकृत् तत्र किं ज्ञातुं शक्नुमो वयं ॥	
भूमौ पतेति तेनैव हिमानो प्रति गद्यते ।	६
श्रीकरश्चातिरुष्टश्च प्रति तच्छक्तिसूचकां ॥	
सर्वलोकस्य हस्तश्च मुद्रितं स करोति हि ।	७
तस्माज्जानन्तु तं सर्वे मानवास्तेन निर्मिताः ॥	
पशवो ऽप्याश्रयं प्राप्य तिष्ठन्ति स्वगृहागृहे ॥	८
भक्ष्यागच्छत्यवाचीत उदीच्याः श्रोतमेति च ।	९
ईश्वरस्यैव निःश्वासाज्जायते हिमसंहतिः ।	१०
सलिलानाञ्च विस्तारो याति सङ्कोर्णतां तदा ॥	
ईशेनोदकभारोऽपि वारिवाहे समर्प्यते ।	११
तस्य तडित्त्वतां माला पुनस्तेन विकीर्यते ॥	
रथवत् सा च तस्यैव चालनात् परिवर्तते ।	१२
तस्मात् तैरपि कर्त्तव्यं यद्यत् तस्य निदेशतः ।	
तत् सर्वं कर्मा मेदिन्या मण्डले परिसाध्यते ॥	
दशार्थं वा स्वदेशार्थं वा हितार्थं निरूपितं ॥	१३
आयूव त्वमिदं शृण्वन् मनसा भव सुस्थिरः ।	१४
ईश्वरस्य च कर्माणि स्वास्वर्थाणि विचिन्तय ॥	
मेघान् प्रतीश्वरस्याञ्चा बोद्धुं किं शक्यते त्वया ।	१५
किं तदीयपयोदस्य कृतं वा तेन दीपनं ॥	
नीलाब्भाणां वितानं वा किं बोद्धुं शक्यते त्वया ।	१६
सिद्धज्ञानविशिष्टस्य कर्माण्यथद्रुतानि वा ॥	
क्षित्यां सत्रीकृतायाश्च तेन दक्षिणवायुतः ।	१७
कथमुष्णानि जायन्ते त्वदीयवसनानि वा ॥	
सिक्तधातुमयादर्श इव सम्यक् सुसंहृतं ।	१८
अन्तरीक्षं त्वया वा किं तेन सार्द्धं परिस्तृतं ॥	.
वयं तं किं वदिष्यामस्तदस्मान् वक्तुमर्हसि ।	१९
असमर्थास्तमिच्छाद्धि तन्निरूपयितुं वयं ॥	
अहं किञ्चित् प्रभाषिष्य इति किं को ऽपि तं वदेत् ॥	२०

- अहं नश्यामि मर्त्यः किम्यतत् तस्मै निवेदयेत् ॥
 ११. अदृश्या साम्प्रतं दीप्तिः स मेघान् दोषयिष्यति ।
 तदा वायुः समागत्य तान् सर्वान् क्षोपयिष्यति ॥
 १२. उत्तरस्या दिशः स्वर्गम् उत्पद्गमुपतिष्ठति ।
 तेजसा च भयार्हेण समाच्छाद्यत ईश्वरः ॥
 १३. सर्वशक्तिविशिष्टः स नास्माभिस्त्रोपलक्ष्यते ।
 प्रोक्षशक्तिविचारः स महाधर्म्मो न षोडशः ॥
 १४. अतो हेतो मनुष्याणां भीतिस्तस्मात् प्रजायते ।
 प्राञ्चक्षितस्य कस्यापि मुखं नो स व्यपेक्षते ॥

३८ अष्टत्रिंशोऽध्यायः ।

- १ भज्ज्मावातादायूवं प्रतिग्र्य परमेश्वरेण स्वकर्माणां भविष्यायूवस्य दुर्बलत्वप्रकाशनं
 ११ आलोककथनं १२ समुद्रकथनं १३ अरण्यकथनं १४ द्विमकथनं १५ विद्युत्कथनं
 १६ दृष्ट्यादिकथनं १७ गगनस्य मेघानाञ्च कथनं ।

- १ अनन्तरं परमेश्वरो भज्ज्मावातमध्याद् आयूवं प्रत्युवाच ।
 २ उक्तिभिर्ज्ञानहीनाभिर्मन्त्रमन्त्रोक्तरोति कः ॥
 ३ इदानीं कटिदेशस्ते बध्यतां वीरवत् त्वया ।
 परिप्रक्ष्यामि यच्चाहं देहि मद्भ्यं तदुत्तरं ॥
 ४ स्थाप्यमाने मया क्षित्वा मूले त्वं क्वाभवः पुरा ।
 यदि बुद्धिविशिष्टो ऽसि तर्हि मां ब्रूहि तद् वचः ॥
 ५ तस्या मानञ्च निर्णीय केन तुभ्यं निवेदितं ।
 परिमापकसूत्रं कस्तस्याः पृष्ठे ततान वा ॥
 ६ तस्याः सर्वे पदाधारा बद्धमूलाः क्व सन्ति वा ।
 तस्याः कोणस्थपाषाणं को वा निक्षिप्तवान् पुरा ॥
 ७ प्रभातीयास्तदा तारा अन्वतिष्ठन् महेत्सवं ।
 ईशस्यापि सुताः सर्वे हर्षनादमकुर्वन्त ॥
 ८ कः कपाटद्वयेनेव सिन्धुनार्यं निरुद्धवान् ।
 प्रपतन् निरगच्छत् स तदानीं निजयोनितः ॥
 ९ वस्त्रार्थञ्च मया तस्मै मेघजालमदीयत ।
 गात्रसंवेष्टनार्थञ्च रात्रिवासो व्यतीर्यत ॥

पर्यच्छिद्यत सोमा च तदर्थं कल्पिता मया ।	१०
अर्गलश्च कपाटे च मया संस्थाप्य तत्कृते ॥	.
उक्तं स्थानमिदं प्राप्य त्वया नातिक्रमिष्यते ।	११
अत्र स्थाने तवोर्म्मीणां दर्पः संवारयिष्यते ॥	
यावज्जीवं त्वया वा किं प्रत्यूषस्य विधिः कृतः ।	१२
अरुणश्च निजं स्थानं किं समाज्ञापितस्त्वया ॥	
तस्मात् सर्वसहायाः किं कोणान् सन्धार्य तौ करैः ।	१३
विधून्वन्तौ दुराचारान् तस्या मध्यान्निरस्यतः ॥	
सा मुद्राङ्कितलाक्षावद् याव्याकारान्तरं तदा ।	१४
तौ परिच्छेदवत् शुभ्रौ तदानीञ्चोपतिष्ठतः ॥	
दुराचारमनुष्येभ्यः खदीपश्च निवार्यते ।	१५
उर्द्धमुत्तोलितो बाहुस्तदानीञ्च प्रभज्यते ॥	
सागरस्योद्गमस्थानं प्राविशस्त्वं कदापि किं ।	१६
जलधेरन्तरागारे ऽकरो वा किं गमागमौ ॥	.
कृतान्तस्य कपाटे किं विस्तृते तव सम्मुखे ।	१७
मृत्युध्वान्तस्य द्वारे वा किं समालोकिते त्वया ॥	
भुवनस्यापि विस्तारः किं त्वया समवेक्षितः ।	१८
यदि जानासि तत् सर्वं तर्हि मह्यं निवेदय ॥	
दीप्तिवासस्य मार्गः क्व तिमिरस्य स्थानं क्व वा ॥	१९
किं तयोः परिसीमां ते समानेतुं क्षमो ऽसि वा ।	२०
किं तदीयनिवासस्य पद्मतीक्ष्णावगच्छसि ॥	
अवगच्छसि यस्मात् त्वं तदानीं समजायथाः ।	२१
तावकीनदिनानाञ्च सङ्ख्यातीव गरीयसी ॥	
त्वं तुषारस्य कोषेषु किं प्रविष्टः कदाचन ।	२२
करकाधनशाला वा किं कदापीक्षितास्त्वया ॥	
सा तु दुर्गतिकालस्य निमित्तं रक्ष्यते मया ।	२३
सङ्ग्रामस्य नियुद्धस्य वा दिनार्थं हि सञ्चिता ॥	
यच्च निर्भिद्यते दीप्तिः क्व तत्स्थानस्य पद्मतिः ।	२४
पृथ्वीयवायुना क्षौणेराक्रमस्यायनं क्व वा ॥	
धारासारनिमित्तञ्च प्रणालः केन कल्पितः ।	२५
केन गर्जनयुक्तायाः सौदामिन्याश्च पद्मतिः ॥	.

- १६ तेन निर्जनदेशे ऽपि जायते तोयसेचनं ।
उद्यते मरुभूमिष्व मानवेन त्रिवर्जिता ॥
- १७ शून्यं निरालयं स्थानञ्चावृष्ट्या परिदृश्यति ।
तत्रत्या शस्ययोगिष्व प्राप्नोत्यङ्गरभूषणं ॥
- १८ दृष्टेः किं विद्यते तातो जन्मदः को निष्पाम्बुनः ॥
कस्या गर्भे हिमं जातं कया सूतं खवारि वा ॥
- १९ पाषाणस्यैव वेशेन क्वाद्यन्ते सलिलान्यपि ।
अपान्नाथस्य दृष्ट्याङ्गं दृढपाशैश्च बध्यते ॥
- २० बन्धनं बद्धलानां किं त्वं संयोजयितुं क्षमः ।
मृगशोर्धस्य पाशान् वा त्वं हि किं मोक्षयिष्यसि ॥
- २१ त्वया वा किं प्रक्षीयन्ते स्त्रीयमासेषु राशयः ।
सप्तर्षीणां सवशांतां त्वं वा किं पयदर्शकः ॥
- २२ त्वं किं ज्योतिषचक्रस्य सकलान् बुध्यसे विधीन् ।
एचिष्यां तस्य कर्तृत्वं किं समस्थाप्यत त्वया ॥
- २३ त्वं स्वकीयरवं मेघान् यावत् किं गमयिष्यसि ।
इत्यञ्जाप्रावितोयेन किं समाच्छादयिष्यसे ॥
- २४ प्रतिष्ठन्ति त्वया वा किं प्रेषिताः शतकोटयः ।
अस्मान्पस्थितान् पश्य वागियं तैः किमुच्यते ॥
- २५ ज्ञानं केनार्पितं चित्ते धीर्दत्ता केन वा हृदे ॥
ज्ञानात् तोयधराणां वा सङ्ख्यां को निश्चिनोति हि ।
- २६ केन न्युद्धीक्रियन्ते वा गगनस्था अलिङ्गराः ॥
तदा विलीयते धृती धातुं ऋक्कतो यथा ।
- २७ मृत्तिकायाश्च लेष्ट्राणि प्रसज्यन्ते परस्परं ॥

३९ जनचत्वारिंशोऽध्यायः ।

३९ सिंहीया कथा ४१ द्रोणकाकोथा कथा १ कागीया कथा ५ वन्यगर्दभीया कथा ८ खड्गाया कथा १२ उड्गपक्षीया कथा १९ अश्वीया कथा २६ वाजपक्षीया कथा २८ पक्षीया कथा च ।

- ३९ केशरिण्या निमित्तं किं त्वं भक्ष्यं मृगयिष्यसे ।
पशुराजस्य वत्सानां क्षुधां वा तर्पयिष्यसि ॥

गङ्गरेषु नताङ्गानां मांसार्थं गुप्तसेविनां ॥	४०
त्रोणकाकस्य सन्तानाः क्रन्दन्त ईश्वरं प्रति ।	४१
यस्मिन् काले निराहारा विभ्रमन्ति समन्ततः ।	
तदा तस्य निमित्तं कः निश्चिनेत्युपजीविकां ॥	
क्वाग्याः पर्वतवासिन्याः स्तुतिकालमवैषि किं ।	१
किं प्रत्युत्तं त्वया दृष्ट्या भृगीणां गर्भवेदना ॥	
तासां वा पूर्यगर्भाणां मासाः किं गणितास्त्वया ।	९
तासां प्रसवकालो वा ज्ञातुं किं शक्यते त्वया ॥	
नत्वा ताभिरपत्यानि सुत्वा प्रस्थाप्यते व्यथा ॥	९
तासां वत्सा बलं प्राप्य वर्जन्ते शस्यभूमिषु ।	४
ते प्रस्थाप्य पुनस्तृप्ताः समीपं प्रतियान्ति न ॥	
केन स्वाधीनता दत्त्वा विष्टयो वनगर्भभः ।	५
स आरण्यखरः केन बन्धनेभ्यो विमोच्यतः ॥	
निम्नभूमि रम्या तस्य सदनार्थं व्यवस्थिता ।	६
ऊधरश्च मरुस्थानं कृतं तस्य निकेतनं ॥	
पुरवासिमनुष्याणां जनता तेन हस्यते ।	७
पशुताडयितुः शब्दे नहि तेन निशस्यते ॥	
गिरीणां पृष्ठतो दृष्टं स्थानं तस्य विहारभूः ।	८
हरिद्वर्णश्च यत् किञ्चित् स तदेवानुधावति ॥	
तव दासत्ववृत्त्यां किं गण्डकः परितोक्ष्यति ।	९
तावकीनगवादभ्याः पार्श्वे वा किं शयिष्यते ॥	
रज्जुना हलरेखायां किं त्वं भक्त्यसि खड्गिनं ।	१०
स केदारान् समीकुर्वन् किं त्वत्पश्चाद् व्रजिष्यति ॥	
स महाबलवान् तस्मात् किं तस्मिन् विश्वसिष्यसि ।	११
किञ्चान्यादिवित्तश्च किं तस्मिन्नर्पयिष्यसि ॥	
किं विश्वसिषि तस्मिन् यत् ते शस्यानि स वक्ष्यति ।	१२
मर्दनस्थानतो धान्यं तव वा संयच्छेद्यति ॥	
दर्पिण्या उष्ट्रपक्षिण्या यो गुरुत् स हि कीदृशः ।	१३
स वाजो वत्सलायाः किं सङ्घमायास्तनूरुहं ॥	
भूमौ त्वक्त्वा खड्गिभ्यान् सा धूलावष्णीकरोति हि ।	१४
भक्ष्यन्ते चरणैर्यत्ते किं वा यद् वनवासिभिः ।	१५

- आपदैर्बुद्ध्याधिगच्छन्ते तन्न संस्मर्यते तथा ॥
 १९. आत्मजान् परजान् मत्वा सास्ति तान् प्रति निष्ठुरा ॥
 जायते निष्कला तस्या व्यथा दुःसाहसेन च ॥
 २०. ज्ञानमीशेन विस्मर्य न कृता सा धियोऽग्निनी ॥
 २८. ऊर्ध्वमुखी यदा सा तु धावनाय प्रवर्तते ।
 तथा तर्हि तुरङ्गश्च तदारोही च हस्यते ॥
 २९. चाजिने किं प्रभावो वा प्रदातुं शक्यते त्वया ।
 तस्य ग्रीवा त्वया वा किं मेघशब्देन वेद्यते ॥
 ३०. किं त्वयैव स वा खलुः स्रवगामी पतङ्गवत् ।
 उग्रश्चासस्तदीयो हि प्रतापेन भयङ्करः ॥
 ३१. खुरैर्निखन् समां भूमिं खबलेन स नन्दति ।
 सुसज्जीभूतसेनानां विरुद्धश्चाभिगच्छति ॥
 ३२. चासे हसत्यशङ्कः स खङ्गतो न पलायते ॥
 ३३. तस्मिन् खनति तूष्णीरः शैल्यं शक्तिश्च तैजसी ॥
 ३४. स उद्देगादमर्घाच्च रणभूमिं पिपासति ।
 तूरीवादनमाकर्ण्य गतशान्तिश्च जायते ॥
 ३५. तूरीवादे नदत्युच्चैर्दूराज्जिघ्रति चाहवम् ।
 गर्जनञ्च पुरोगानां योधानाञ्च महाध्वनिं ॥
 ३६. तव ज्ञानप्रभावेन श्येनो वा किं प्रडीयते ।
 दक्षिणां दिशमुद्दिश्य स्वपक्षौ विस्तृणोति च ॥
 ३७. किं त्वदीयाच्च या गृध्र ऊर्ध्वं यात्युच्चनीडकृत् ॥
 ३८. शैलस्तस्य निवासो ऽस्ति राजौ तिष्ठति तत्र सः ।
 शिलोच्चयस्य शृङ्गाद्ये दुर्गमं दुर्गमाश्रितः ॥
 ३९. तस्मात् स प्रेक्षते भक्ष्यं तन्नेत्रे दूरदर्शिनी ॥
 ४०. तद्वत्सा रक्तपातारः कुण्ठपा यत्र तत्र सः ॥

४० चत्वारिंशोऽध्यायः ।

१ आयूवं प्रति परमेश्वरस्य वचनं २ आयूवस्य खदोषाङ्गीकरणं ३ परमेश्वरस्य खीया-
 ख्यैकस्याभिरायूवस्याज्ञानतायाः प्रकाशनं ४ विद्मेमातपशाः कथनञ्च ।

१ अनन्तरं परमेश्वर आयूवं जगाद ।

२ सर्वशक्तिमता साङ्गं विवादी किं तमादिशेत् ।

ईश्वरस्यापवादी यः स तस्मै यच्छूततरं ॥

तत आयुवः परमेश्वरं प्रत्युवाच ।

पश्याहं तुच्छनीयो ऽस्मि किं दास्ये तुभ्यमुत्तरं ।

मामकीनमुखे तस्मात् करिष्यामि करार्पणं ॥

एककृत्वो मयाभाषि नहि भाषिष्यते पुनः ।

द्वौ वारावीरितं वाक्यं न पुनश्चेरयिष्यते ॥

ततः परं परमेश्वरो भक्तावाते तिलन् आयुवं प्रतिजगाद ।

इदानीं कटिदेशस्ते बध्यतां वीरवत् त्वया ।

परिप्रक्ष्यामि यच्चाहं देहि मह्यं तदुत्तरं ॥

मम धर्मविचारो ऽपि किं त्वया परिलोप्यते ।

निजपुण्यस्य रक्षार्थं मासु किं दूषयिष्यसि ॥

ईश्वरस्य भुजो यादृक् ते भुजस्तादृगस्ति किं ।

किं तेनेवोच्चशब्देन शक्यते गर्जितुं त्वया ॥

तर्हि तेजो महत्त्वञ्च कुरुष्व स्वीयभूषणं ।

गौरवञ्च प्रभावञ्च कुरुष्व स्वपरिच्छदं ॥

तव क्रोधानलस्यापि शिखाः सर्वत्र विक्षिप ।

यच्च किञ्चिद् उदयं तद् दृक्पातेन निपातय ॥

यच्च किञ्चिद् उदयं तद् दृक्पातेन विनामय ।

दुस्तरित्रांश्च तत्रैव स्वपदाभ्यां विमर्दय ॥

धूलौ तान् गोपयैकत्र तमिखे संहताननान् ॥

तदानीन्तु प्रशंसा ते मयापि कीर्तयिष्यते ।

निजदक्षिणहस्तेन त्वं यस्मादभवो जयौ ॥

विहेमोतं पशुं पश्य मया खलु त्वया समं ।

बलीवर्द्धो यथा तद्वत् दृग्गानि सोऽपि खादति ॥

पश्य कीदृग् बलं तस्य कटिदेशे हि विद्यते ।

कुक्षिस्त्रायुषु शक्तिश्च कीदृशी तस्य वर्त्तते ॥

सरसाख्यतरोस्तुल्यं लाङ्गलं तेन चाल्यते ।

तस्य श्रोणितटस्थानां शिराणां योजनं दृढं ॥

तस्यास्थीन्यारकूटस्य नालानाञ्च समानि हि ।

लाङ्गदण्डसमानानि सन्ति तत्कीकसानि वा ॥

ईशनिर्मितवस्तूनां श्रेष्ठामग्नयः स एव हि ।

- तदोयष्टिचक्रां च खड्गस्तस्मिन् समर्पितः ॥
 ११ गिरयस्तन्निमित्तञ्च भक्ष्यमृतादयन्ति हि ।
 तत्र क्रीडन्ति सर्वे च पशवोऽरण्यवासिनः ॥
 ११ स स्तम्बानामधः श्वेते नक्षैः पद्मेन चावृतः ॥
 ११ स्तम्बानां क्वाथया तस्य पर्णशाला च जायते ।
 श्वेतःपार्श्वस्थगुल्मैः स प्राचीरेणैव वेष्ट्यते ॥
 ११ उद्रतायां तरङ्गिण्यां तस्य त्रासो न जायते ।
 यद्दनेनापि सिक्तास्यो धैर्ययुक्तः स तिष्ठति ॥
 १४ साक्षाद् दृत्वा नरैस्तस्य नासा नास्यैश्च विध्यते ॥

४१ एकचत्वारिंशोऽध्यायः ।

१ लिवियायनस्य कथनं ११ तदोयविशेषाङ्गानां वर्णनञ्च ।

- १ वडिशेन समर्थः किं त्वं वेद्धुं लिवियायनं ।
 किं वा त्वं रज्जुना तस्य जिह्वां सम्पीडयिष्यसि ॥
 १ वेत्रं वा तस्य नासायां त्वया किं स्थापयिष्यते ।
 किं त्वया शक्यते तस्य हनुं वेद्धुं शलाकया ॥
 १ त्वयि किं स बद्धत्वेन देवनं वा करिष्यति ।
 स वा किं कोमलैर्वाकैरभिभाषिष्यते त्वया ॥
 ४ नियमो वा त्वया सार्द्धं तेन किं स्थापयिष्यते ।
 चिरकालीयदासत्वे स त्वया किं नियोच्यते ॥
 ५ किं क्रीडिष्यसि वा तेन सार्द्धं त्वं पक्षिणा यथा ।
 त्वं किं स्वतरुणीनां वा कृते तं बन्धयिष्यसि ॥
 ६ सार्थिकास्तस्य मूल्यार्थं किं करिष्यन्ति वा पशुं ।
 किनानीयाश्च लोकाः किम् अंशयिष्यन्ति तं मिथः ॥
 ७ पुरयिष्यसि किं तस्य चर्मं तीक्ष्णाग्रकण्टकैः ।
 मीनवेद्यकशूलानां शिञ्जितेन च तच्छिरः ॥
 ८ कुरु हस्तार्पणं तस्मिन् स्मृत्वा नो योत्स्यसे पुनः ॥
 ९ पशुं निरयंकैवास्ति प्रत्याशा तद्विरोधिना ॥
 तस्य दर्शनमात्रात् स किं नो निपातयिष्यते ॥
 १० धृष्टो न विद्यते कोऽपि तमुद्देजयितुं क्षमः ।

तर्हि मदन्तिकं स्थातुं कः समर्थो भविष्यति ॥	
मया प्रत्युपकर्त्तव्यः को मे पूर्वोपकारकृत् ।	११
छात्रद्वयमण्डलस्याधो यद्यदस्ति ममैव तत् ।	
अमूकेन मया तस्य सर्वाङ्गं वर्णयिष्यते ।	१२
प्रभावस्यापि दत्तान्तः सज्जाया अपि सौख्यं ॥	
तद्वस्त्रस्य वह्निर्भागं दूरीकर्त्तुं हि कः क्षमः ।	१३
तदीयद्विजपङ्क्तौ च प्रवेष्टुं पारको ऽस्ति कः ॥	
तन्मुखस्य कपाटे च को विस्तारयितुं क्षमः ।	१४
तस्य वक्त्रखुराणाञ्च चतुर्दिक्षु भयं स्थितं ॥	
तदीयचर्मणां रेखाः सन्त्यहङ्कारभ्रमयः ।	१५
मुद्रया दृढसन्ध्या च बध्यन्ते तानि सर्वतः ।	
एकमासज्यते ऽन्यस्मिन् प्रवेष्टुं वायुरक्षमः ॥	१६
एकं संलग्नमन्यस्मिन् तेषां योगो न भिद्यते ॥	१७
तत्क्षुतं रश्मिवक्षीपि नेत्रे चारुणनेत्रवत् ।	१८
उल्का निर्यान्ति तदङ्गात् स्फुरन्त्यो ऽभिकणा यथा ।	१९
तस्य नासाग्रन्याभ्यां धूममाला निरेति च ।	२०
कटाहादिव सन्तप्तात् तालवृन्तेन वीजितात् ॥	
तस्य श्वासेन चाङ्गारा अभिजायन्त उज्ज्वलाः ।	२१
तदीयाननमध्याच्च निर्यान्त्यग्निशिखा अपि ॥	
तस्य ग्रीवा बलावासः शङ्का नृत्यति तत्पुरः ॥	२२
तस्य पुष्टानि चाङ्गानि सुसंसक्तानि धातुवत् ।	२३
तस्मिन् सिक्तानि तिष्ठन्ति न च गच्छन्ति चालनं ॥	
सिक्तधातुसमं तस्य चित्तं पाषाणसन्निभं ।	२४
अधःस्थः पेषणीपट्ट इव तद्दृढयं घनं ॥	
तस्मिन् समुत्थिते वीरा अपि त्रस्ता भवन्ति हि ।	२५
बद्धरूपमयात् ते च जायन्ते ह्रीनबुद्धयः ॥	
स येनाक्रम्यते तस्य खड्गे नाप्नोति सुस्थितिं ।	२६
न शृङ्गं गोफणा वापि शिरस्त्रं वा कथञ्चन ॥	
स लौहं मन्यते नाडं रीतिञ्च शीर्षकावृत् ॥	२७
न हि शरासनारोही तं विद्रावयितुं क्षमः ।	२८
गोफणास्त्रशिलास्तस्य कृते सन्ति दृशोपमाः ॥	

- १८ स गदां मन्यते नाडं स शक्ते हंसति ध्वनिं ॥
 १९ तीक्ष्णायाश्कुरिकास्तस्य निम्नभागे ऽपि सन्ति हि ।
 क्विदुरं तेन यानञ्च कर्हमोपरि चाल्यते ॥
 २० तप्तस्थाली यथा तद्वत् तेन फेणायते ऽम्बुधिः ।
 स करोति पयोराशिम् यत्तु कर्हमपानवत् ॥
 २१ तत्पश्चाद् राजते मार्गो दृश्यते पक्षितो ऽर्णवः ॥
 २२ तत्समो भृतले नास्ति स सृष्टो भयवर्जितः ॥
 २३ ईक्षते सर्व्वमुच्चं स सर्व्वस्फोतात्मना प्रभुः ॥

४२ द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ।

१ ईश्वरस्य निर्दोषत्वम् आयूवेन स्वदोषाङ्गीकरणं ७ तद्वन्धूनां प्रायश्चित्तकथनं १०
 आयूवस्य पुनरैश्वर्य्यप्राप्तिः १२ तस्य कन्यापुत्रकथनं १६ तस्य मरणञ्च ।

- १ अनन्तरम् आयूवः परमेश्वरं प्रतिजगाद ।
 २ सर्व्वमेव त्वया कर्तुं शक्यं तज्ज्ञायते मया ।
 एको ऽपि त्वदसाध्यश्च सङ्कल्पो नहि विद्यते ॥
 ३ “उक्तिभिर्ज्ञानहीनाभिर्मन्त्रमन्थीकरोति कः ।”
 मयैव ज्ञानहीनेन यन्न बोध्यमभाषि तत् ।
 यद्यन्मत्तो ऽद्भुतं तद्धि न ज्ञात्वा कथितं मया ॥
 ४ “त्वया निश्च्युतां तर्हि वाक्यं भाषिष्यते मया ।
 परिप्रक्ष्यामि यच्चाहं देहि मह्यं तदुत्तरं ॥”
 ५ कर्णस्याकर्णनेनाहं ते श्रुतिं श्रुतवान् पुरा ।
 लोचनं मामकोनञ्च त्वामिदानीं निरीक्षते ॥
 ६ तस्मादात्मतिरस्कारो मनस्तापश्च जायते ।
 उपविष्टस्य मे धूलावासीनस्य च भस्मनि ॥
 ७ परमेश्वर आयूवं प्रत्येतानि वाक्यानि कथयित्वा तैर्मनीयम् इलोफसं
 व्याजहार, तुभ्यं तव बन्धुदयाय च मम क्रोधः प्राज्वलत्, यतो मम
 ८ सेवक आयूवो यादृगवोचत्, यूयं मामधि तादृक् सत्यं नावोचत । अतो
 यूयमिदानीं सप्त वृषभान् सप्त मेघांश्चादाय मम सेवकमायूवम् उपाग-
 त्वात्ममङ्गलार्थं होमार्थकयज्ञेन मह्यं दत्त, मम सेवक आयूवश्च युष्मद्भि-

मित्तं प्रार्थनां करोतु, यस्मात् तेनैवाहं प्रसादयिष्ये, न चेद् यस्मात्
मूढता सेत्स्यति, यतो हेतो मम सेवक आयूव इव यूयं मामधि सत्यं न
कथितवन्तः । ततस्तैमनीय इलीफसः शृङ्गो यो विल्ददो नामाधीयः ८
सोफरश्च गत्वा परमेश्वरेण यदाज्ञापितास्तदेव चक्रुस्ततः परमेश्वर
आयूवेन प्रसादितः ।

स्वबन्धूनां कृत आयूवेन प्रार्थनायां क्रियमाणायां परमेश्वरस्तस्य १०
दुर्दृशां प्रतिचकार । फलतः परमेश्वर आयूवस्य सम्पत्तिं द्विगुणीकृत्य
वर्द्धयामास । ततस्तस्य सर्वा भ्रातृभगिन्यः पूर्वसंसर्गिणश्च सर्वे तमुपा- ११
गत्य तस्य गृहे तेन साङ्गे बुभुजिरे परमेश्वरेण तस्मिन् प्रयोजितां
सर्वाम् आपदमधि तं शुश्रूचुः सान्वयामासुश्च, तेषां प्रत्येकश्च तस्मै
स्वर्गमुद्रामेकां स्वर्गकुण्डलमेकश्च ददौ । अपरं परमेश्वरेणायूवस्य १२
प्रथमावस्थातः शेषावस्थायां कुशलीकृतायां तस्य चतुर्दशसहस्राणि
मेघाः षट्सहस्राणि महाङ्गा एकसहस्रं गायुगान्येकसहस्रं गर्दभ्यश्च
बभूवुः ।

तस्य सप्तपुत्रास्तिस्रो दुहितरश्च बभूवुः । स तासां ज्येष्ठाया यिमी- १३
मेति नाम द्वितीयायाश्च कित्तियेति नाम तृतीयायाश्च केरणहृष्यक्रेति १४
नाम विदधौ । आयूवस्य ता दुहितर इव रूपवत्यः कामिन्यः पृथिव्यां १५
कुत्रापि नाविवन्त, तासां तातश्च तासां भ्रातृणां मध्ये ताभ्योऽप्यंशान्
दायभागेन ददौ ।

ततः परम् आयूवश्चत्वारिंशदधिकशतं वस्रान् जीवन् चतुर्थपुरुष- १६
पर्थन्तं निजपुत्रपौत्रान् ददर्श । अनन्तरम् आयूवः स्थविरः पूर्णायुश्च १७
प्राणान् तत्याज ।

गीतसंहिता ।

१ प्रथमं गीतं ।

पुण्यवतां सुखं पापवतां दुःखं ।

- १ धन्यः स मानवो यो न दुष्टानां मन्त्रणां चरेत् ।
न तिष्ठेत् पापिनां मार्गे मासीत निन्दकासने ॥
२ किन्तु शास्त्रे परेशस्य मनस्तुष्टिमवाप्नुयात् ।
विदधीत च तस्यैव शास्त्रे ध्यानं दिवानिशं ॥
३ स जलस्रोतसां पार्श्वे रोपितस्य तरोः समः ।
फलदस्य निजे काले चास्नानपक्त्वस्य च ।
यत् किञ्चित् क्रियते तेन तत् सर्व्वश्च प्रसिध्यति ॥
४ दुष्टा न तादृशाः किन्तु वायुकीर्णतुषोपमाः ॥
५ यतो हेतो विचारेऽपि नहि स्थास्यन्ति दुर्जनाः ।
धार्मिकाणां सभायाश्च नहि स्थास्यन्ति पापिनः ॥
६ धार्मिकाणां यतो मार्गं मन्यते परमेश्वरः ।
किन्तु दुष्टमनुध्यायां मार्गे नाशं गमिष्यति ॥

२ द्वितीयं गीतं ।

१ श्लोष्टस्य रिपूणां कथनं ४ तस्य राजलक्ष्यापनस्य भविष्यद्वाक्यं १० राजसु निवेदनञ्च ।

- १ किमर्थं भिन्नजातीया लोकाः कुर्वन्ति गर्जनं ।
देशवासिप्रजाश्चापि चिन्तयन्ति व्यलीकतां ॥
२ उत्तिष्ठन्ति महीपाला मन्त्रयन्त्यग्रग मिथः ।
परमेशस्य तेनैव चाभिषिक्तस्य शात्रवात् ॥
३ ते सङ्गृह्णन्ति केत्यामो बन्धनानि तयो वर्यं ।
सुदृरे च तयो रज्जुः क्षीप्यामोऽस्मत्प्रसीपतः ॥
४ स्वर्गवासी हसत्यत्र तांश्चाकारयति प्रभुः ।
५ तानुद्दिश्य स्वकोपेन स प्रभाषिष्यते तदा ।

तान् करिष्यति सन्तस्तान् निजक्रोधानलेन च ॥

मयापि ह्यात्मसम्बन्धी सृष्टेर्जे एधिवीपतिः ।

६

मामकीने सियोनास्थे पवित्रे धरणीधरे ॥

विधिं निवेदयिष्यामि माम् अवाचत् परेश्वरः ।

७

मदीयस्तनयोऽसि त्वम् अद्याहं त्वामजीजनं ॥

मत्तो याचस्व तेनाहं तुभ्यं पैटकवित्तवत् ।

८

सर्वजातीः प्रदास्यामि क्षितेरन्तांश्च दायवत् ॥

त्वच्च लोहेन दण्डेन तान् लोकान् चारयिष्यसि ।

९

पात्राणीव कुलालस्य तांश्च चूर्णीकरिष्यसि ॥

अतो हे क्षितिपा यूयं ज्ञानिनो भवताधुना ।

१०

हे एधिव्या नियन्तारो यूयं गृह्णीत शासनं ॥

युष्माभिः साध्वसं प्राप्य सेव्यतां परमेश्वरः ।

११

कम्पमानैस्तमुद्दिश्य क्रियताञ्च जयध्वनिः ॥

पुत्रं चुम्बन् नो चेत् स क्रोधाक्रान्तो भविष्यति ।

१२

मार्गे न द्यत यूयश्च तत्कोपो ज्वलिताचिरात् ।

धन्यास्ते मानवाः सर्वे ये तस्मिन् विश्वसन्ति हि ॥

३ तृतीयं गीतं ।

ईश्वरात् प्राप्याथा रक्षाया वर्णना ।

दायूदो धर्मगीतं ।

अवशालौमनामधेयस्य तनयस्य समीपात् पलायनकाले रचितं ।

हे परेश विपत्ता मे जाताः किं बह्वसंख्यकाः ।

१

बह्वसंख्यकलोका हि मद्विरुद्धं समुत्थिताः ॥

बह्वभिश्च मम प्राणानधीदं वाक्यमीर्यते ।

२

ईश्वरेण परित्राणं तस्य नो सम्भविष्यति ॥ सेना ॥

हे परेश त्वमेवासि चर्म मत्परिवेष्टकं ।

३

मम शोभा मदीयस्य मूर्द्धन्ध्रोन्नतिकारकः ॥

यदा स्त्रीयरवेणाहम् आङ्गये परमेश्वरं ।

४

स ददात्युत्तरं मद्द्वयं तदा स्वपुण्यपूर्वतात् ॥ सेना ॥

- ५ श्रयित्वाहं प्रणिजामि पुनर्जागर्मि सुप्तिः ।
 यतो हेतोः परेशो हि मामकीनावलम्बनं ॥
 ६ न भेष्याम्ययुतैर्लोकैर्मत्समचां स्थितैर्हतः ॥
 ७ परमेश त्वमुत्तिष्ठ मां त्रायस्व मदीश्वर ।
 यस्मान्मे द्वेषिणः सर्वे त्वमेवाहृतगायकाः ।
 त्वया दुष्टमनुष्याश्च सज्जाता भयदन्तकाः ॥
 ८ परेशे विद्यते त्राणं तवाशीकृत्यजासु च ॥ सेला ॥

४ चतुर्थं गीतं ।

१ ईश्वरं प्रति दायूदो निवेदनं २ शत्रून् प्रति भर्त्सनं ३ तथा बलेन नहि किन्लोचर-
 स्थानुपहेण सुखस्य भवन् ।

- यन्तवायनियन्ते दातव्यं दायूदो धर्मगीतं ।
 १ प्रतिब्रूह्याङ्गयन्तं माम् ईश धर्मस्वरूप मे ।
 त्वं हि सङ्कटकालेषु विस्तृणोषि ममायनं ।
 षतो मयि प्रसन्नः सन् मदीयां प्रार्थनां शृणु ॥
 २ वीरपुत्राः कियत्कालं यूयं शृण्वथ मे श्रियं ।
 प्रेष्यध्वेऽलीकतायाश्च ऋषोक्तिश्चानुयास्यथ ॥ सेला ॥
 ३ बुध्यध्वं परमेशेन स्वार्थं साधुः पृथक्कृतः ।
 श्राव्यते तेन चाङ्गानं तमुद्दिश्य मया कृतं ॥
 ४ व्यतः संक्रुध्य युष्माभिः क्रियतां नहि पातकं ।
 स्वशय्यासु मनोमथ्ये प्रभावध्वं हि मौनिनः ॥ सेला ॥
 ५ यूयं धर्मबलीन् दत्तं श्रद्धद्धश्च परेश्वरं ॥
 ६ बज्रभिर्गद्यते कोऽस्मान् दर्शयिष्यति मङ्गलं ।
 हे परेश त्वयास्मासु सुमुखस्योदियाद् द्युतिः ॥
 ७ शस्यद्राक्षारसास्तेषां जायन्ते प्रचुरा यदा ।
 तत्कालात् श्रेष्ठमाह्लादं हृदि मे दीयते त्वया ॥
 ८ अहं शान्त्या श्रयिष्ये च निद्रास्यामि च तत्क्षणे ।
 यस्मादेकः परेश त्वं मां वासयसि निर्भयं ॥

५ पञ्चमं गीतं ।

१ ईश्वराय दायूदो निवेदनं ८ श्रवणां विबुधं धार्मिकाणां निमित्तञ्च तस्य प्रार्थना ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं निहीलोग्रामकस्वरयुक्तं दायूदो धर्मगीतं ।

परेश शृणु मे वाचा बुध्यस्व चिन्तनं मम ॥ १
 मम राजन् मदीश त्वं मे खेदोक्तिं निश्रामय । २
 त्वामुद्दिश्य यतो हेतोः प्रार्थनां प्रकरोम्यहं ॥
 हे परेश दिनारम्भे मे रवः श्रूयतां त्वया । ३
 त्वत्साक्षात् प्रार्थनां प्रातो रचयामि प्रतीक्षकः ॥
 यतो नास्ति कथञ्चित् त्वं दुष्टताप्रिय ईश्वरः । ४
 दुष्टरिचो मनुष्यत्वां न कदाप्यनुवत्यति ॥
 तव लोचनघोरग्रे न स्थास्यन्त्यभिमानिनः । ५
 विद्विष्यन्ते त्वया सर्वे चाधर्माचारिमानवाः ॥
 त्वया विनाशयिष्यन्ते लोकाश्चावृतवादिनः । ६
 रक्तपाती कृलो चापि परेश गृह्यते त्वया ॥
 किन्त्वहं ते महास्नेहात् प्रवेक्ष्यामि तवालयं । ७
 त्वाच्चाटुव्य प्रणंस्यामि पूतं ते मन्दिरं प्रति ॥
 परेश मां स्वधर्मेण नय मद्देषिणां कृते । ८
 जरलं कुरु पश्यान् त्वदीयं मम सम्मुखे ॥
 नास्ति तेषां मुखे सत्यं तेषामन्तर्भवा विपत् । ९
 कण्ठस्तेषां मनुष्याणां श्रवणार्त्ता ह्यनावृतः ।
 रसनाश्च स्वकीयां ते कुर्वते चाटुवादिनो ॥
 दोषिणः कुरु तान् ईश निजमन्त्रैः पतन्तु ते । १०
 अपराधबहुत्वाद्भि निक्षिप्यन्ताश्च ते त्वया ।
 यतो हेतोरकुर्वन् ते तव शासनलङ्घनं ॥
 तेन त्वदाश्रिताः सर्वे गमिष्यन्ति प्रफुल्लतां । ११
 आनन्दिष्यन्ति नित्यञ्च रक्षिष्यन्ते त्वया च ते ।
 त्वन्नास्ति प्रीयमाणाश्च करिष्यन्ति जयध्वनिं ॥
 यतो हे परमेश त्वं धन्यं करोषि धार्मिकं । १२
 चर्मण्येव प्रसादेन तच्चाश्चादयसि ध्रुवं ॥

६ षष्ठं गीतं ।

विपदि दायूदो विलापः ।

यन्त्रवाद्यनिधन्त्रे दातव्यम् अष्टमस्वरयुक्तं दायूदो धर्मगीतं ।

- १ परमेश्वर कोपेन नहि मां परिभर्त्सय ।
तव क्रोधस्य तापेन दण्डनं मम मा कुरु ॥
- २ हे परेश विषस्रोऽहं प्रसादं कुरु मां प्रति ।
हे परेश मदस्थोनि त्रस्यन्ति त्वं भिषज्य मां ॥
- ३ त्रस्यन्त्यतीव मे प्राणान्त्वं परेश कियच्चिरं ॥
- ४ हे परेश परागच्छ मम प्राणान् विमोचय ।
तावकीनप्रसादेन परिचाणच्च मे कुरु ॥
- ५ यस्मात् प्राणवियोगे हि ते स्मृति र्नहि विद्यते ।
प्रशंसा तव वा केन परलोके करिष्यते ॥
- ६ मम क्लान्ति र्हि सज्जाता दीर्घनिःश्वासतो मम ।
कृत्स्नां रात्रिं निजां शय्यां जलसिक्तां करोम्यहं ।
मामकीनाश्रुभिः खट्वां द्रवीभूतां करोमि च ॥
- ७ मच्चक्षुः क्षीयते दुःखात् शत्रुसङ्घाच्च जीर्यति ॥
- ८ हे दुष्कर्मकृतो यूयं सर्वे मत्तः प्रगच्छत ।
यस्मान्मत्कन्दितं रावं श्रुतवान् परमेश्वरः ॥
- ९ मदीयानुनयोक्ति र्हि परमेशेन संश्रुता ।
प्रार्थना मामकीना च परमेशेन गृह्यते ॥
- १० लज्जिष्यन्ते त्रसिष्यन्ति चारयः सकला मम ।
सर्वे प्रत्यागमिष्यन्ति चाकस्मादेव लज्जिताः ॥

७ सप्तमं गीतं ।

१ शत्राः कूशस्यापवादे दायूदो खनिर्दोषलप्रकाशनं १० कूशस्य विनाशप्रकाशनञ्च ।

विन्यामीनीयकूशस्य वाक्यान्यधि परमेश्वराय निवेदितं दायूदो

व्याकुलतासूचकं गीतं ।

- १ हे मत्प्रभो परेश त्वां शरणं गतवानहं ।
मदुपद्राविसङ्घात् त्वं मां त्रायस्वाभिरक्ष च ॥

नो चेन्मज्जीवितं तेन सिंहेनेव विभेक्ष्यते ।	१
परिदारयता मन्दं पशुं रक्षकवर्जितं ॥	.
मया चेत् तत् कृतं कर्म मत्प्रभो परमेश्वर ।	१
मम हस्तद्वये लग्ना खलता यदि विद्यते ॥	
स्वमित्रस्यापकारो वा मया चेत् परिकल्पितः ।	४
माच्च यो ऽकारणाद् द्वेष्टि स चेन्नभीक्षुतो मया ॥	
तर्हि मे जीवितं शत्रुरनुद्रुत्य समाप्नुयात् ॥	५
मत्प्राणान् मर्ह्येद् भूमौ धूलौ मे वासयेत् शिरः ॥ सेना ॥	
परमेश त्वमुत्तिष्ठ निजकोपपुरःसरं ॥	६
मामकौनविपक्षेषु क्रोधाविष्टेषु प्रोन्नम ।	
मदर्थञ्च प्रबुध्यस्व त्वं विचारस्य नायकः ॥	.
प्रजानाञ्च समाजस्त्वां चतुर्दित्तु प्रवेष्टतां ।	७
तदूर्द्ध्वेनैव चारोह स्थानमुच्चतमं पुनः ॥	
परमेशेन जातीनां विचारः संविधीयते ।	८
परमेश त्वया तस्मान्मे विचारो विधीयतां ।	
पुण्यशुद्धत्वयो रोग्यो मयि सन्तिष्ठमानयोः ॥	
प्रार्थये दुश्चरित्राणां दुष्टता श्रेयमाप्नुयात् ।	९
धर्माचारिमनुष्यश्च त्वया संस्थाप्यतां ध्रुवं ।	
अन्तर्याम्यसि चित्तज्ञस्त्वं परेश्वर धार्मिक ॥	
मत्प्राणमेश्वरावस्थं स रक्षी सरलात्मनां ॥	१०
ईश्वरेण विचारो हि धार्मिकस्य विधीयते ।	११
परिक्रुध्यति सर्वोऽहम् ईश्वरो दुर्जनाय च ॥	
न परावर्तिते तस्मिन् स स्वासिं शाययिष्यति ।	१२
स्वीयचापञ्च विस्फार्य मैत्र्या संयोजयिष्यति ॥	
तं कृतान्तस्य चास्त्राणां लक्ष्यवत् स्थापयिष्यति ।	१३
स्वकीयांश्च शरान् सर्वान् अग्निवाणान् करिष्यति ॥	
पश्य स व्यथयाधर्मम् उत्पादयितुमुद्यतः ।	१४
क्षोभस्तेन धृतो गर्भे व्यर्थता चाभिजायते ॥	
भूमिं कृत्वा गभीरञ्च कूपस्तेन विनिर्मितः ।	१५
तस्मिन्नात्मकते खाते पतनं तस्य जायते ॥	
तेन सङ्कल्पितः क्षोभस्तच्छिरश्चाश्रयिष्यति ।	१६

- १० दौराढ्यश्च कृतं तेन तत्कीमन्ते पतिष्यति ॥
परमेशं नविष्यामि तदीयन्यायकारणात् ।
प्रगास्यामि परेशस्य सर्वोत्कृष्टस्य नाम च ॥

८ अष्टमं गीतं ।

१ ईश्वरीयगुणानां १ समुप्यान् प्रति तदीयानुपपन्नं च प्रशंसनं ।
वाद्यनियन्त्रे दातव्यं गित्तीन्नामकस्वरयुक्तं दायूदो धर्मगीतं ।

- १ परमेश्वर नः स्वामिन् सर्वत्र पृथिवीतले ।
कीदृगादरणीयं हि त्वदीयं नाम विद्यते ।
तव प्रतापदानेन शोभते व्योममण्डलं ॥
२ बालानां स्तनपानाश्च वक्त्रात् त्वं व्यदधा बलं ।
त्वदीयदेहिणां हेतोः शत्रो रेष्टुश्च दान्तये ॥
३ यदा पश्यामि ते व्योम त्वदीयाङ्गुलिभिः कृतं ।
चन्द्रविम्बश्च ताराश्च तत्र संस्थापितास्त्वया ॥
४ तदा वदामि मर्त्यः को यत् स संस्मर्यते त्वया ।
को वा मानवसन्तानो यत् त्वया समवेक्ष्यते ॥
५ दिव्यद्रुतगणैर्भ्यः स किञ्चिद्भ्यः कृतस्त्वया ।
तेजोगौरवरूपेण किरीटेन च भूषितः ॥
६ करयोस्तव कार्याणां प्रभुत्वे स नियोजितः ।
स्थापितश्च त्वया सर्वं वस्तु तत्पादयोरधः ॥
७ भेषा गावश्च सर्वे हि सर्वे चारण्यजन्तवः ॥
८ खेचराः पक्षिणश्चापि मीनाश्चार्यववासिनः ।
सामुद्रमार्गगामीनि सर्वाणि तद्वशानि च ॥
९ परमेश्वर नः स्वामिन् सर्वत्र पृथिवीतले ।
कीदृगादरणीयं हि त्वदीयं नाम विद्यते ॥

९ नवमं गीतं ।

१ अथस्य निमित्तमोच्चरस्य प्रशंसनं १२ भाविन उपकारस्य हेतोः प्रार्थनं ।
वाद्यनियन्त्रे दातव्यं पुल्लमरणनामकस्वरयुक्तं दायूदो धर्मगीतं ।

- १ सर्वान्तःकरणेनाहं त्वां स्तोत्रामि परेश्वर ।

वर्णयिष्यामि सर्वाणि ते कर्माण्यद्भुतानि च ॥	
त्वय्यहं परितोक्ष्यामि करिष्यामि च नन्दनं ।	२
उपगास्याम्यहं नाम तव सर्वोपरिस्थित ॥	
यतो हेतोर्विपक्षा मे पलायन्ते पराङ्मुखाः ।	३
खलन्तस्तव साक्षात्ते विनाशं प्राप्नुवन्ति च ॥	
यतः कृत्वा विचारं त्वं धर्मं निश्चितवान् मम ।	४
स्वसिंहासनं आसीनो न्यायकारो विचारकः ॥	
भर्त्सयित्वा न्यजातीयान् दुरात्मानं विनाश्य च ।	५
त्वमेवानन्तकालार्थं तेषां नाम विलुप्तवान् ॥	
वैरिणां जीर्णगृहानि ध्वंसितानि निरन्तरं ।	६
त्वया पुरेषु भग्नेषु लुप्ता तेषामपि स्मृतिः ॥	
परमेशः सदाकालम् अध्यासीनो भविष्यति ।	७
निजसिंहासनं तेन विचारार्थं स्थिरोक्तं ॥	
शासनं नरलोकस्य स न्यायेन विधास्यति ।	८
जातीनाञ्च विचारं स यादार्थ्येन करिष्यति ॥	
पीडितस्य मनुष्यस्य प्रोचदुर्गं परेश्वरः ।	९
सङ्कटस्यैव कालेषु प्रोचदुर्गस्वरूपकः ॥	
येऽभिजानन्ति ते नाम त्वयि ते विश्वसन्ति हि ।	१०
परमेश त्वदन्येष्टुन् त्वं न त्यक्ष्यसि कर्हिचित् ॥	
अध्यासीनाय संयोगे परमेशाय गायत ।	११
तस्योत्कृष्टानि कर्माणि सर्वलोकेषु शंसत ॥	
यस्माद् रक्तानुसन्धात्रा रक्तपातोऽनुचिन्त्यते ।	१२
दुर्गतानां विलापश्च तेन विस्मर्यते न हि ॥	
मां परेश दयस्व त्वं दुर्गतिं पश्य मेऽरिजां ।	१३
त्वं दारेभ्यः कृतान्तस्य मदीयान्नतिकारकः ॥	
सियोनाख्यकुमार्था हि गोपुरेषु यतो मया ।	१४
वक्तव्या तेऽखिला कीर्तिर्नन्दता तव तारणात् ॥	
अमज्जन् स्वकृते गर्जे मानवा भिन्नवंशजाः ।	१५
अपतन् बद्धपादास्ते कूटयन्ते स्वपातिते ॥	
परमेशो विचारेण स्वकृतेन प्रकाशते ।	१६
जालबद्धोऽभवद्दुष्टः खलुक्तकर्मणा ॥ हिमायेन । सेना ॥	

- १७ नरके निपतिष्यन्ति दुरात्मानो हि मानवाः ।
 भिन्नजातीयलोकाश्च सकला विस्मृतेश्वराः ॥
 १८ यतो हतोदैरिद्रो न भविष्यत्यस्मृतः सदा ।
 दीनानाश्च प्रतीक्षा न सर्वकालं विनश्यति ॥
 १९ परमेश त्वमुक्तिष्ठ मर्त्यो मा प्रबलो भवेत् ।
 मा भवा अन्यजातीया विचार्यन्तां तवान्तिके ॥
 २० परमेश त्वया तेषां चित्ते चासौ नियुज्यतां ।
 विजानन्त्यन्यजातीयाः खान् हि मर्त्यस्वरूपकान् ॥ सेना ॥

१० दशमं गीतं ।

१ पापिलोकानां विषये दायूदः खेदकरणं १२ ईश्वरं प्रति तेभ्यो रक्षायाः प्रार्थनम् ।

- १ परमेश किमर्थं त्वं दूरवर्त्यवतिष्ठसे ।
 कुतो विपत्तिकालेषु तव नेत्रे निमीलिते ॥
 २ दुष्टलोकस्य दर्पेण ताप्यन्ते दीनमानवाः ।
 ह्रलैः सङ्कल्पितैस्तेन जालबद्धा भवन्ति च ॥
 ३ निजचित्तस्य लोभेन दुरात्मा कथ्यते ध्रुवं ।
 प्राप्तलाभः परेशश्च धन्यमुक्तावमन्यते ॥
 ४ ऊर्ध्वदृष्ट्या दुरात्मा च न करोति विवेचनां ।
 सर्वासां तस्य चिन्तानां सारो नास्तीश्वरस्त्विति ॥
 ५ सर्वकाले गतिस्तस्य समाप्नोति कृतार्थतां ।
 उन्नतास्तव दण्डाद्या न तस्येन्द्रियगोचराः ॥
 तस्य विरोधिनः सर्वे विध्वायन्ते च तेन हि ॥
 ६ स खान्तःकरणे वक्ति न चलिष्यामि कर्तुं चित् ।
 पुरुषानुक्रमं यावद् भविष्यामि निरापदः ॥
 ७ शपकापच्यदौरात्म्यैः परिपूर्यं तदाननं ।
 तज्जिह्वाया अधः क्लेशो द्वेषभावश्च तिष्ठतः ॥
 ८ स पत्नीनां रङ्गस्थाने चोपविष्टः प्रतीक्षते ।
 तिष्ठन् क्लेशेषु वासेषु निर्दोषं हन्ति मानवं ।
 तस्य लोचनयुग्मश्च दुःखार्तान् अनुसर्पति ॥

स गुप्ते तिष्ठति स्थाने गङ्गराश्रितसिंहवत् ।	९
दीनहोनं मनुष्यश्च दिधीर्षुः सोऽवतिष्ठते ।	
तेन स्वजालमाकृष्य ध्रियते दीनमानवः ॥	
धूर्सः सीदति दुःखार्त्तस्तस्य दोर्भाश्च पात्यते ॥	१०
चित्ते वक्ति दुरात्मिदम् ईश्वरो नष्टसंस्मृतिः ।	११
वक्त्रमाच्छाद्य दृष्टिं स न कदापि करिष्यति ॥	
परमेश त्वमुत्तिष्ठ करमुत्थापयेश्वर ।	१२
दीनहोनमनुष्या न भवेयुर्विस्मृतास्त्वया ॥	
किमर्थमवजानीयाद् ईश्वरं दुष्टमानवः ।	१३
त्वया न क्रियते दृष्टिरिति चित्ते वदेत् कुतः ॥	
कृता दृष्टिस्त्वया यस्मात् निजहस्तेऽर्पयिष्यता ।	१४
क्षोभकोपौ त्वयेक्ष्येते दुःखार्त्तस्य त्वमाश्रयः ।	
अनाथस्यापि लोकस्य त्वमेवास्युपकारकः ॥	
भंगिषु दुरात्मनो बाहुं दुश्चरित्रजनस्य च ।	१५
दुष्टतामनुसन्धाय तस्या श्रेष्ठं न श्रेष्ठय ॥	
अनन्तकालपर्यन्तं राजास्ते परमेश्वरः ।	१६
उच्छिद्यन्ते न्यजातीया लोकास्तद्राष्ट्रमध्यतः ॥	
परमेश मनोवाक्का नम्राणां श्रूयते त्वया ।	१७
जायन्ते स्थिरचित्तास्ते कृत्वा चाकर्षणं त्वया ॥	
अनाथक्षिप्तयो धर्मः सम्यक् प्रकाशयिष्यते ।	१८
न पुन भूमिजो मर्त्यो दौरात्म्यमाचरिष्यति ॥	

११ एकादशं गीतं ।

१ शत्रुभिर्दायूदः क्लिष्टत्वं ॥ परमेश्वरे तस्याश्रयपद्वर्णं ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदो गीतं ।

परेष्टं श्रद्धधानोऽस्मि पत्तिवत् स्वशिलोच्चयम् ।	१
उत्पद्य यात मत्प्राणान् ब्रूत यूयमिदं कुतः ॥	
पश्य दुरात्मनो लोकास्तमिमे सरलात्मनः ।	२
आहन्तुं धनुराकृष्य विन्यस्यन्ति गुण्ये शरं ॥	
उत्पाटितेषु मूलेषु किं करिष्यति धार्मिकः ॥	३

- ४ स्वकीये पुण्यप्रासादे विद्यते परमेश्वरः ।
 परेशस्यासत् स्वर्गे तन्नेत्रे हृस्मदर्शनी ।
 परीक्षते नृसन्तानान् तदीयौ नयनच्छदौ ॥
 ५ धार्मिकस्य परीक्षां हि विदधाति परेश्वरः ।
 दुष्टं दौरात्म्यकामश्च स चित्तेनावगर्हते ॥
 ६ स वर्धयति दुष्टेषु पाशपावकगन्धकान् ।
 तेषां पानीयवत् कंसे चण्डबायु र्भविष्यति ॥
 ७ धार्मिकः परमेशः स प्रीयते धर्मकर्मसु ।
 सरलं मानवं तस्य वदनञ्च निरीक्षते ॥

१२ द्वादशं गीतं ।

दायूदो निन्दितत्वं र परमेश्वरे तस्याश्रयपदहर्ण ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यमष्टमध्वरयुक्तं दायूदो धर्मगीतं ।

- १ परेश कुरु साहाय्यं यतः साधुर्विजुष्यते ।
 नरसन्तानवर्गे च विश्वास्या यान्ति सङ्कथं ॥
 २ स्वमित्रं प्रति चैकैकः स्निग्धोऽष्टं भाषते मृषा ।
 द्विप्रकारेण चित्तेन ते सम्भाषश्च कुर्वते ॥
 ३ उच्छेत्स्यन्ते परेशेन स्निग्धोऽष्टाः सकला नराः ।
 तदुच्छेत्स्यते तेन रसना प्रोचभाषिणी ॥
 ४ तैरुक्तं प्रभविष्यामः स्वजिज्ञाभिर्वयं किल ।
 स्वाधराः सहसेना नः को भविष्यति नः प्रभुः ॥
 ५ दुःखिनां पीडितत्वाद्धि दुर्गतानाश्च रोदनात् ।
 उत्तिष्ठाम्यधुनैवाहमिति ब्रूते परेश्वरः ।
 त्राणाकाङ्क्षी मया मर्त्यस्त्राणप्राप्तः करिष्यते ॥
 ६ परमेशस्य या वाचस्ता वाचः सन्ति निर्मलाः ।
 ता भूपस्यामलं रौप्यं सप्तकृत्यः परिष्कृतं ॥
 ७ रक्षिष्यन्ते मनुष्यास्ते त्वया हे परमेश्वर ।
 इदानीन्तनवंशात् त्वं सदा तान् उद्धरिष्यसि ॥
 ८ चतुर्दिक्षु दुरात्मानो प्रकुर्वन्ति गमागमौ ।
 अधमो नरसन्तानैः सर्वोत्कृष्टः प्रगण्यते ॥

१३ त्रयोदशं गीतं ।

दायूदो विलपनं प्रार्थनं धन्यवद्विच ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदो धर्मगीतं ।

परेश कतिकालं मां विस्मरिष्यसि किं सदा ।	१
कतिकालं निजं वक्त्रं मत्त आच्छादयिष्यसि ॥	
कतिकालमहं चिन्ताः स्थापयिष्यामि मे हृदि ।	२
प्रत्यहं निजे चित्ते निधास्यामि मनोव्यथां ।	
कतिकालं मम देघी मत्त उच्चो भविष्यति ॥	
मामालोक्योत्तरं देहि मत्प्रभो परमेश्वर ।	३
प्रसन्ने कुरु ममेवे नेो चेत् स्वप्नामि मृत्यवे ॥	
तेन वक्ष्यति मद्देघी प्रश्यासौ विजितो मया ।	४
विचलन्तश्च मां दृष्ट्वा हर्षिष्यन्त्यरयो मम ॥	
अहन्तु अहं धामि स्म तावकीनमनुग्रहं ।	५
आयेन तावकीनेन चानन्दिष्यति मे मनः ।	
गास्याम्यहं परेशाय यस्मान्मां स उपाकरोत् ॥	६

१४ चतुर्दशं गीतं ।

पापिलोकानां दुष्टता भाविदुःखञ्च ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदो गीतं ।

ईश्वरो नास्ति वागेषा चित्ते मूढेन गद्यते ।	१
ते भ्रष्टा गर्हिताचारा नास्ति कोऽपि सुकर्मकृत् ॥	
स्वर्गान्भानवसन्तानान् परमेशो निरीक्षते ।	२
ज्ञानाचारोश्चरान्वेधो कोऽप्यस्तीति दिदृक्षते ॥	
सर्वे पराङ्मुखा जाता युगपद् विवृतिं गताः ।	३
नास्ति कोऽपि सदाचार एकोऽपि नहि विद्यते ॥	
किं न जानन्ति किञ्चित् ते सर्वे दुष्कर्मकारिणः ।	४
अन्नवन्मत्तजाभक्षा नाह्वयन्तः परेश्वरं ॥	
महात्रासेन सन्वस्तास्तत्र स्थाने भवन्ति ते ।	५
यस्माद् धार्मिकवंशस्य मध्यवर्त्ता परेश्वरः ॥	

- ६ दुःखिनो मन्त्रयं यूयं किं कलशं करिष्यथ ।
 तदीयाश्चयभूमिस्तु जायते परमेश्वरः ॥
 ७ इच्छायेनः परिचायं सियोनाद् उदियाद् द्रुतं ।
 बन्दीभूतान् निजान् लोकान् प्रत्यायाते परेश्वरे ।
 आनन्दिष्यति याक्नूव इच्छायेनपि हर्षिता ॥

१५ पञ्चदशं गीतं ।

सियोननिवासिनो वर्णनं ।

दायूदो धर्मगीतं ॥

- १ परमेश तवावासे कः करिष्यत्यवस्थितिं ।
 पवित्रे तव श्रेष्ठे वा को निवासं करिष्यति ॥
 २ मानवः सरलाचारो धर्मकृद्भूति सत्यवाक् ।
 ३ जिज्ञायाच्च न वाग्दुष्टो मित्रं प्रति न हिंसकः ।
 ४ समोपवासिलोकश्च प्रति नापयश्चकरः ॥
 ५ यस्य दृष्ट्या मनुष्यश्च धर्महीनोऽवमन्यते ।
 परमेश्वरभक्तानां क्रियते येन सत्कृतिः ।
 ६ क्षतये प्रपथं कृत्वा येन न क्रियते अन्यथा ॥
 ७ स्वरौप्यं येन दृढार्थं परस्मिन् न समर्प्यते ।
 निर्दोषस्य विरुद्धश्च येनोक्तोचो न गृह्यते ।
 नर एतादृगाचारो न कदापि स्खलिष्यति ॥

१६ षोडशं गीतं ।

१ परमेश्वरे दायूद आश्रयणं न आनन्तरमायुषः प्रतीक्षणम् ।

दायूदो गुप्तधनरूपं गीतं ।

- १ हे मदीश्वर मां रक्ष यतो विश्वसिमि त्वयि ।
 २ परेशं मन्मनो वक्ति त्वमेवासि प्रभु मम ।
 ३ क्षेमं त्वद्यतिरिक्तं हि मम किञ्चिन्न विद्यते ॥
 ४ पवित्राग्रामहं सङ्गो धरणीतलवासिनां ।

नृणामादरणीयानां येषु सर्वा वृत्ति र्मम ॥
 परदेवग्रहीतारो वर्द्धयन्ति स्वयातनाः । ४
 तेषु रक्तनिषेकश्च मया नैव करिष्यते ।
 नाधराभ्यां ग्रहीष्यन्ते तेषां नामानि वा मया ॥
 परेशो मम दायशः पानपात्रं स एव मे । ५
 त्वच्च भागं मया लब्धं सम्यक् समेधयिष्यसि ॥
 मत्कृते मापनोरज्जु न्यपतत् सुन्दरे स्थले । ६
 मामकीनोऽधिकारोऽपि सम्यगेव विशेषते ॥
 धन्यं वच्मि परेशं तं यो मच्छं मन्त्रणामदात् । ७
 अत्र मे हृदयं रात्रौ मच्छं यच्छति चेतनां ॥
 निजसाक्षादहं नित्यं स्थापयामि परेश्वरं । ८
 स मद्दक्षिणपार्श्वस्थो न स्खलिष्यामि कर्हिचित् ॥
 तस्माद्ब्रूयति मच्चित्तं मम खान्तश्च नन्दति । ९
 मामकीनशरीरश्च निर्विघ्नं सुश्रयिष्यते ॥
 परलोके मम प्राणान् यस्मात् त्वं न विहास्यसि । १०
 स्वकीयं पुण्यवन्तं त्वं हृदयं प्राप्तुं न दास्यसि ॥
 जीवनस्यापि पश्यान् त्वं मां विज्ञापयिष्यसि । ११
 महानन्दस्य बाहुल्यं प्राप्यते तव सम्मुखे ।
 नित्यवर्त्तिविलासश्च विद्यते तव दक्षिणे ॥

१७ सप्तदशं गीतं ।

निन्दायां दायूदा आत्मनो निर्दोषोत्तरणम् अपवादकस्य विरुद्धं प्रार्थनश्च ।

दायूदः प्रार्थना ।

परमेश षट्पणु न्यायं मद्रवश्च निशामय । १
 त्वमाकर्ण्य याच्नाश्च निष्कापक्याधरस्य मे ॥
 यो धर्म्मो मामकीनः स तव साक्षात् प्रकाशतां । २
 तव नेत्रद्वयं सम्यक् सारल्यश्च निरीक्षतां ॥
 अनुसन्धाय मच्चित्तं रात्रौ मामवलोक्य च । ३
 त्वं परीक्षितवान् मां हि किन्तु दोषं न लब्धवान् ।

- मम मानसचिन्ताभ्यां विभिन्नं वदनं नहि ॥
 ४ मानवानां क्रिया दृष्ट्वा त्वदीयाधरनिर्गतैः ।
 वाक्यैर्विनाशकस्याहं पदवीः पर्यवर्ज्यं ॥
 ५ कुरु मे पादविक्षेपान् तव मार्गेषु सुस्थिरान् ।
 चरणौ मामकीनौ च स्खलतां न कदाचन ॥
 ६ अहं त्वामाङ्गयामीश त्वं ममोत्तरदायकः ।
 निधाय श्रवणं त्वं हि मम वाचं निशामय ॥
 ७ निजदक्षिणहस्तेन नृणां विश्वसतां त्वयि ।
 प्रतिरोधिभ्य उद्धारिन् खलपामद्भुतां कुरु ॥
 ८ अह्नाः कनोनिकां यदत् तदत् त्वं परिरक्ष मां ।
 त्वदीयपक्षयुग्मस्य क्वायया माञ्च गोपय ॥
 ९ मां नाशयन्ति ये दुष्टास्तेभ्यस्त्वं परिरक्ष मां ।
 रिपुभ्यो मां जिघांसुभ्यो यैरहं परिवेष्टितः ॥
 १० मेदसा स्थूलकायास्ते भाषन्ते गव्यितैर्मखैः ॥
 ११ अस्माकं पादविक्षेपान् हृदानीं वेष्टयन्ति ते ।
 देशे पराङ्मुखत्वाय तिष्ठन्ति स्थिरदृष्टयः ॥
 १२ विदारणेच्छुकस्यैव पशुराजस्य सन्निभाः ।
 युवसिंहस्य वा तुल्याः स्थितस्य निभृतैः स्थले ॥
 १३ परमेश त्वमुत्तिष्ठ तमाक्रम्य निपातय ।
 यो दुष्टस्तव खड्गस्त्वं तस्मान्मज्जीवमुद्धर ॥
 १४ ये नरास्तव मुखेभ्यो रक्ष परेश मां ।
 नराः संसारनिष्ठास्त इह जीवनभोगिनः ।
 त्वया गूढधनैस्तेषां पृथ्यन्ते जठराणि हि ।
 पुल्लैस्तृप्यन्ति ते विचित्रं खबालेष्वर्पयन्ति च ॥
 १५ अहं प्राप्स्यामि धर्म्मण तव वक्त्रस्य दर्शनं ।
 जागरित्वा गमिष्यामि त्वत्पाददृष्टेन तर्पणं ॥

१८ अष्टादशं गीतं ।

- १ दायूदः कथा ४ परमेश्वरस्य नानाशय्यक्रिया १६ ईश्वरीयोपकारेण दायूदो रचयं
 ४४ तन्निमित्तं तस्य धन्यवदनं ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं परमेश्वरोद्यदासस्य दायूदो गीतं ।

यस्मिन् काले परमेश्वरः सर्वेषां रिपूणां शैलस्य च हस्तात् दायूदम् ।
उद्धारं तस्मिन् काले स परमेश्वरम् उद्दिश्यैतद् गीतं जगौ ।

दायूद् उवाच ।

परमेश्वर मच्छक्ते त्वयि प्रेम करोम्यहं ॥ १

परमेशोऽस्ति शैलो मे मद्गुणं मम रक्षकः । २

मदीशोऽद्रिस्वरूपो मे तमहं शरणं गतः ।

चर्म मे मम पृष्ठञ्च मत्प्राता प्रांशु मे गृहं ॥

अहं प्रशंसनीयं तम् आकुर्ये परमेश्वरं । ३

तेन मद्देषकारिभ्यो जायते मम रक्षणं ॥

वेष्टितो मरणोन्माद्यैस्त्रासितः पातकीर्मिभिः । ४

स्त्रियो नारकपाशैश्च मृत्युजालैश्च संवृतः ॥ ५

अहमन्तरिकोद्वेगात् परमेश्वरमाह्वयं । ६

मदीयेश्वरमुद्दिश्य चाकुर्वे परिदेवनं ।

मदीयार्त्तस्वरस्तेन तदाश्रावि स्वमन्दिरे ।

प्राविशत् तस्य कसौ च मदीयं परिदेवनं ॥

तस्य कोपाग्निनः पृथ्वी कम्पित्वा प्राचलत् तदा । ७

पर्वतानाञ्च मूलानि चसित्वा प्रचकम्पिरे ॥

तदीयनासिकारन्ध्राद् धूम उद्गतवान्तदा । ८

जग्रास सकलं वङ्गि निर्गतस्तस्य वङ्गतः ।

तस्मादुत्पद्य चाङ्गाराः सर्वतः प्राञ्चलन् तदा ॥

आकाशं नमयित्वा स पथा तैनावरूढवान् । ९

अन्धकारश्च विस्तीर्णस्तदीयपादयोरधः ॥

ततः किरूवमारुह्य तृप्तमुडुयते स्म सः । १०

वायुपक्षौ समाश्रित्य गगनेन पपात च ॥

तमश्चावरणं कृत्वा चतुर्दिक्षु स्ववेशवत् । ११

स्थापयामास नीलाब्जान् जोमूतानाञ्च संहतिं ॥

तत्प्रत्यक्षप्रतापेन ते घनाः सम्पलायिताः । १२

सञ्जाता च शिलादृष्टिरङ्गाराश्च प्रजज्वलुः ॥

परमेश्वर आकाशे तदानीं प्रजगर्ज च । १३

सर्वेषामुपरिस्थः स प्रैरयच्च निजं रवं ।

- शिलावृष्टिं तथाङ्गारान् वज्रिना चोज्ज्वलान् बद्धन् ॥
 १४ परित्क्षिप्य निजान् वायान् व्यकिरत् सर्ववैरिणः ।
 वज्राघातैश्च भूयिष्ठैस्तानुद्दिमान् चकार च ॥
 १५ परेश तव हृङ्गारात् नासावायोश्च वेगतः ।
 जलराशीयलातानि सुदृष्टान्यभवन् तदा ।
 भूमण्डलस्य मूलानि तदैवाविष्कृतानि च ॥
 १६ उर्द्धस्थानान्निजं हस्तं स प्रसार्थं ररक्ष मां ।
 बद्धकीलालमध्यान्माम उद्धरन् निर्गृहीतवान् ॥
 १७ बलिष्ठेभ्यश्च वैरिभ्यः स मां रक्षितवान् तदा ।
 यतो हेतोर्बलाधिकात् दुर्जयास्ते ऽभवन् मया ॥
 १८ यदा ते मां समाक्राम्यन् आशङ्काजनके दिने ।
 तदानो परमेशो ऽभून्ममालम्बनयष्टिका ॥
 १९ विस्तीर्णं स्थानमानीय तेनाहं रक्षितस्तदा ।
 मयि यस्मात् तदीया हि मनस्तुष्टिरजायत ॥
 २० मम धर्मानुसारान्मां प्रत्यकार्षीत् परेश्वरः ।
 मेध्यत्वात् करयो मर्ह्यं यथायोग्यमदात् फलं ॥
 २१ यतो ऽहं परमेशस्य पदभ्याः पथिको ऽभवं ।
 मदीशस्य विरुद्धश्च नापराधो मया कृतः ॥
 २२ सकलास्तस्य राजाज्ञा आसन् मज्जानगोचरे ।
 तदीयांश्च विधीन् मत्तो न व्यसर्जं कदाचन ॥
 २३ आसं तं प्रति निर्दोषः सावधानः स्वपातके ॥
 २४ तत्साक्षान्मम यो धर्मः करयो र्यां च मेध्यता ।
 तद्योग्यं सुफलं मर्ह्यं दत्तवान् परमेश्वरः ॥
 २५ दयालवे दयालुस्त्वं सज्जनाय च सज्जनः ॥
 २६ शुद्धाचाराय शुद्धस्त्वं कुटिलः कुटिलाय च ॥
 २७ रक्षी दीनप्रजानां त्वं पातयस्युच्चलोचनान् ॥
 २८ त्वं ज्वालयसि मदीपं मत्प्रभुः परमेश्वरः ।
 मामकीनमपि भ्रान्तम् उज्ज्वलं विदधाति हि ॥
 २९ त्वत्साहाय्येन शक्नोमि सैन्यमध्येन धावितुं ।
 मदीशस्योपकारेण प्राचीराण्यहं भवे ॥
 ३० स ईशो निर्मलाचारः परेशस्य वचः शुचि ।

तदाश्रितमनुष्ठानां सर्वेषां फलकश्च सः ॥
 तस्मात् परेश्वरादन्य ईश्वरः को हि वर्तते । ६९
 अस्मदीयेश्वराद् भिन्नः कोऽचलो वा प्रविद्यते ॥
 स ईशश्च बलं मह्यं दत्तवान् कटिबन्धनं । ७०
 पदवीं मामकीनाञ्च कृतवान् विघ्नवर्जितां ॥
 मदीयौ चरणौ तेन मृगीपादसमौ कृतौ । ७१
 संस्थापितश्च तेनैव मदीयोऽपदेऽव्यहं ॥
 मदीयं हस्तयुग्मं स युद्धं कर्तुमशिक्षयत् । ७२
 ततो मदीयबाहुभ्यां भयं ताम्रमयं धनुः ॥
 परिचाणखरूपं त्वं फलकं मे प्रदत्तवान् । ७३
 तव दक्षिणहस्तेन चाहमस्मि स्थिरीकृतः ।
 त्वदीयनस्त्रभावेन सम्पन्ना चोन्नति मम ॥
 पादक्षेपस्थलं शूलं मदधस्तात् त्वया कृतं । ७४
 तस्मान्न विचलन्ति स्म चरणयन्त्रयो मम ॥
 मामकीनरिपूंश्चाहम् अनुधावन्नवाग्रवं । ७५
 अविनाश्य समूलं तान् नो परावृत्तवांस्तदा ॥
 मया खण्डीकृतास्ते च पुनरुत्थातुमक्षमाः । ७६
 न्यपतन् लम्बमाना हि मदीयपादयोरधः ॥
 त्वं युद्धार्थं बलं मह्यं दत्तवान् कटिबन्धनं । ७७
 मामकीनविपक्षांश्च व्यदधा मद्वशीकृतान् ॥
 शत्रवो मे त्वया सर्वे कृता मत्तः पराङ्मुखाः । ७८
 समलञ्च मयोच्छिन्ना मानवा मां जिहंसवः ॥
 अकुर्वन्नार्त्तारावं ते नासीत् कोऽप्युपकारकः । ७९
 तिराङ्गतः परेशोऽपि न प्रादात् किञ्चनोत्तरं ॥
 अचूर्णयं तदाहं तान् वायुचालितधूलिवत् । ८०
 रथ्यास्थं कर्दमं यदत् प्राक्षिपद्भावमन्य तान् ॥
 स्वजातीयविपक्षेभ्यस्त्वयैवाहं समुद्धृतः । ८१
 भिन्नजातीयलोकानां मूर्ध्नि संस्थापितस्तथा ।
 तेन लोका मदज्ञाताः कुर्वन्ते मम सेवनं ॥
 कर्णाभ्यमेव येषाञ्च मया श्रुता जनश्रुतिः । ८२
 परदेशीयलंकास्ते कीर्त्तयन्ति मम स्तुतिं ॥

- ४५ क्षीणा विदेशिनी लोकाः खदुर्गभ्यश्चलन्ति च ॥
 ४६ अमरः परमेशोऽस्ति धन्यो मे स शिलोच्चयः ।
 ईश्वरस्त्राणदाता मे भविष्यत्युन्नतः सदा ॥
 ४७ कृतवैरप्रतीकारं मां करोति स ईश्वरः ।
 दमयित्वा च तेनैव जातयो मदशीकृताः ॥
 ४८ मदीयद्वेषिलोकेभ्यस्त्वयाहं परिरक्षितः ।
 त्वं मदीयविपक्षेभ्योऽप्युन्नतं मां करिष्यसि ।
 दौराव्याचारिलोकाच्च मां त्वमेवोद्धरिष्यसि ॥
 ४९ अतोऽहं भिन्नजालीनां सन्निधौ परमेश्वर ।
 त्वत्स्वं कीर्त्तयिष्यामि गास्यामि तव नाम च ॥
 ५० आत्मसम्बन्धिने राज्ञे त्वं महात्राणदायकः ।
 तस्मिन् त्वयाभिविक्ते च दायूदि तस्य चान्वये ।
 सर्वकालं दयाचारस्तया कारिष्यते ध्रुवं ॥

१६ जनविंशतितमं गीतं ।

१ परमेशस्य महिम्नस्तस्य कर्मभिः प्रकाशनं ७ शक्तिं च तस्य पवित्रतायाः प्रकाशनं ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदो धर्मगीतं ।

- १ नभोमण्डलमीशस्य महिमानं प्रशंसति ।
 तस्य हस्तकृतं कर्म वर्ण्यते गगनेन च ॥
 २ दिनमेकं दिनश्चान्यत् प्रति वार्त्ताप्रवाहकं ।
 एका निशा निशाश्चान्यां प्रति ज्ञानप्रकाशिका ॥
 ३ नात्र गी नात्र वाक्यानि तेषां न श्रूयते रवः ॥
 ४ कृत्स्नं भूमण्डलं गत्वा ध्वनिस्तेषां प्रविष्टवान् ।
 जगतः प्रान्तभागेऽपि तेषां वाच उपस्थिताः ।
 तत्र योऽस्मि स सूर्यस्य स्थापयामास मण्डपं ॥
 ५ स वरस्य समानश्च निर्गच्छन् वासगेहतः ।
 गन्तव्ये पथि धाविष्यन्नभिनन्दति वीरवत् ॥
 ६ योमान्तादुदयस्तस्य परिवृत्तिर्दिगन्तगा ।
 तस्य प्रतापतो गुप्तं वस्तु किञ्चिन्न विद्यते ॥

शास्त्रं सिद्धं परेशस्य मनसः परिवर्त्तकं ।	७
साध्यं सत्यं परेशस्य ज्ञानदक्षाल्पमेधसे ॥	
विधयः परमेशस्य न्याय्याश्चित्तस्य नन्दनाः ।	८
आज्ञा शुद्धा परेशस्य नेत्रयोर्दीप्तिवर्द्धिनी ॥	
परमेशाच्च या भीतिः सा शुचिर्नित्यवर्त्तिनी ।	९
रान्यनीतिः परेशस्य सत्या साध्वो च सर्वथा ॥	
वाञ्छनीया सुवर्णात् सा कनकात् प्रचुरादपि ।	१०
सुखाद्वी मुष्पनिर्यासात् मधुवासस्य वा रसात् ॥	
अयं त्वदीयदासोऽपि भवन्नेतैः सुशिक्षितः ।	११
एतेषां पालनादेव लाभश्चेत्यद्यते मृहान् ।	
स्वभ्रमाः केन बुध्यन्ते गुप्ताघेभ्यो विमुञ्च मां ॥	१२
गर्वजेभ्योऽपि दोषेभ्यो निजदासं निवारय ।	१३
ममोपर्याधिपत्यं ते मा कुर्वन्तु कदाचन ।	
तेन सिद्धो भविष्यामि महापातकतः शुचिः ॥	
परमेश्वर मदुर्गं मत्तातल्लव दृष्टये ।	१४
रोचन्तां मम वक्त्रस्य वाचो ध्यानञ्च हृद्गतं ॥	

२० विंशतितमं गीतं ।

१ राज्ञः कृते प्रजानां प्रार्थनं ६ तस्मात्तरं ७ परमेश्वरे प्रजानां प्रत्याशा च ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदो धर्मगीतं ।	
परमेशो विपत्काले गृह्णातु प्रार्थनां तव ।	१
याकूवीयेष्टितु नाम त्वां करोतु समुन्नतं ॥	
स प्रेषयतु साहाय्यं त्वत्कृते धर्मधामतः ।	२
सियोनाद्रौ समाख्याय त्वां करोतु च सुस्थिरं ॥	
त्वदीयान् उपहारांश्च सकलाननुचिन्तयेत् ।	३
तव हृद्यबले दानमपि तेनानुगृह्यतां ॥ सेना ॥	
तव यद्यन्मनेऽभीष्टं तत्तत् तुभ्यं ददातु सः ।	४
विदधातु कृतार्थांश्च सकलां तव मन्त्रणां ॥	
वयं तव परित्राणात् करिष्यामो जयध्वनिं ।	५

ध्वजस्योन्नामधिय्यामः स्वकीयेऽशस्य नामनि ।
त्वदीयाः प्रार्थनाः सर्वाः साधयेत् परमेश्वरः ॥

- १ नरं खेनाभिषिक्तं यत् त्रायते परमेश्वरः ।
तदिदानीमहं जाने स स्वपूतदिवि स्थितः ।
तदीयप्रार्थनां श्रुत्वा सफलां विदधाति हि ।
निजदक्षिणहस्तस्य चाणदैः शैत्यैकर्मभिः ॥
- ७ स्यन्दनान् कीर्तयन्तीमे तुरङ्गान् कीर्तयन्त्यमी ।
निजप्रभोः परेशस्य नामास्माभित्तु कीर्त्यते ॥
- ८ ते नत्वा पतिता जाता वयश्चेत्याय सुस्थिराः ॥
- ९ परेशं ब्रूहि गृह्णातु राजास्मान् प्रार्थनादिने ॥

२१ एकविंशतितमं गीतं ।

१ जयस्य निमित्तम् ईश्वरस्य धन्यवदनं ८ उपकारार्थं तस्मिन् प्रत्याशा च

वाद्यनियन्ते दातव्यं दायूदो धर्मगीतं ।

- १ हे परेश्वर शक्त्या ते ज्ञादते पृथिवीपतिः ।
कीदृशस्त्वत्प्रियाणां ह्यनन्दस्तस्य जायते ॥
- २ यद्यत् तस्य मनोऽभीष्टं तत् त्वं तस्मै वितीर्णवान् ।
व्योषाभ्यामीरिता तस्य वाक्छा नापङ्गुता त्वया ॥ सेला ॥
- ३ आशीर्वादैः शुभैस्तस्य विस्मयो जनितस्त्वया ।
जातरौप्यः किरीटश्च स्थापितस्तस्य मस्तके ॥
- ४ जीवनं याचितस्तेन त्वं तस्मै दत्तवान् वरं ।
अनन्तकालमानश्च दीर्घत्वं परमायुषः ॥
- ५ तावकीनपरिचायात् सुमहत् तस्य गौरवं ।
महिमा च प्रतापश्च त्वया तस्मिन् समर्पितौ ॥
- ६ नित्याशीर्वादपात्रार्थं स त्वया विनिरूपितः ।
तव वक्त्रप्रसादाच्च स हर्षेण प्रफुल्लितः ॥
- ७ यतो हेतो मंहोपालः श्रद्धाति परेश्वरं ।
स च सर्वोपरिस्थस्य कृपया न स्थलित्यति ॥
- ८ त्वत्कारेण धरिष्यन्ते सकलान्तव वैरिणः ।

तव दक्षिणहस्तेन धरिष्यन्ते ऽरयस्तव ॥	
त्वं निजक्रोधदृष्ट्या तान् करिष्यस्यमिचुस्त्रिवत् ।	८
परमेशः स्वकोपेन तान् सर्वान् सङ्गृह्णसिष्यते ।	
इन्धनानि यथा तद्वत् तान् भक्षिष्यति पावकः ॥	
त्वं तेषां फलमुच्छिद्य भुवनादवयिष्यसि ।	१०
नरसन्तानमध्ये च तेषां वंशोऽपि लोप्यते ॥	
यस्मात् त्वत्प्रातिकूल्येन ते दौरात्त्यं न्यरूपयन् ।	११
कुसङ्कल्पमकुर्वन् न च साद्धमशक्नुवन् ॥	
यतो हेतोः करिष्यन्ते ते त्वयैव पराङ्मुखाः ।	१२
तेषामास्यदिशि ज्यायां त्वं शरान् योजयिष्यसि ॥	
परमेश त्वमुत्कृष्टो निजविक्रमहेतुतः ।	१३
गानवाद्ये करिष्यामो वयं त्वच्छैत्यकारणात् ॥	

२२ द्वाविंशतितमं गीतं ।

१ छोट्टस्त्र विलापः १८ प्रार्थना च २२ प्रशंसनञ्च ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यम् अरुणमृगीनामकस्तरयुक्तं दायूदो धर्मगीतं ।

हे मदीश मदीश त्वं मां परित्यक्तवान् कुतः ।	१
दूरे तिष्ठन् मम त्राणात् क्रन्दनाच्च मयेरितात् ॥	
दिवाङ्मये मदीश त्वञ्चेत्तरं न प्रयच्छसि ।	२
आङ्गये क्षणदायाच्च शान्तिं नाप्नोमि काञ्चन ॥	
पृतस्त्वं राजमञ्जस्ते चेस्त्रायेला कृताः स्तवाः ।	३
अकारि त्वयि विश्वासो ऽस्माकं पूर्व्वयिपूर्व्वयैः ।	४
अकारि तैर्हि विश्वासो रक्षिताश्च त्वयैव ते ॥	
त्वामुद्दिश्याङ्गयन्तस्ते सम्प्राप्ताः परिरक्षयं ।	५
कृत्वा त्वयैव विश्वासमभवन् लज्जिता न ते ॥	
किन्त्वहं ह्यमिसङ्काशो न गण्यो मानवेष्वपि ।	६
निन्दनीयो मनुष्याणां प्रजाभिस्त्रापमानितः ॥	
यावन्तो मां निरीक्षन्ते ते सर्व्वे विहसन्ति मां ।	७
वक्रोक्त्याधरौ मूर्द्धन्खलयन्ति च मां प्रति ॥	

- ८ परमेशे ऽर्पयन् भारमसौ तेनैव रक्ष्यतां ।
 असौ निस्तार्थ्यतां तेन यतस्तस्मै हि रोचते ॥
- ९ किञ्च त्वं जननीगर्भान्मां समुद्धृतवान् पुरा ।
 आसौ विश्वासभूमिस्त्वं मे मातृस्तन्यपायिनः ॥
- १० गर्भकोषाच्च निष्क्रान्तस्त्वथेवाहं समर्पितः ।
 आ मातृकुक्षिवासाच्च त्वमेवासि मदीश्वरः ॥
- ११ मत्तो दूरे न वर्त्तस्व यतो दुःखमुपस्थितं ।
 उपकारी च कुत्रापि कोऽपि नो विद्यते मम ॥
- १२ बज्रभिर्दृघभैश्चाहं समन्तात् परिवेष्टितः ।
 वाशनीयबलीवर्द्धं बलिष्ठैरहमावृतः ॥
- १३ मामुद्दिश्य खवक्त्राणां आदानं ते च कुर्वते ।
 पशोर्विदारणेच्छातो गर्जयन् केशरी यथा ॥
- १४ अहं तोयवदुत्सृष्टो मदस्थोनिं स्नयानि च ।
 मधूच्छिष्टसमं चित्तं द्रवीभूतं मदन्तरे ॥
- १५ मद्रत्नं भागडवच्छुक्लं लया जिह्वा च तालुनि ।
 कालधर्मस्य धूलौ च त्वयैवाहं निपातितः ॥
- १६ मां श्वानः परिदण्वन्ति खलसङ्घश्च वेष्टते ।
 क्लिद्रितं पाणियुग्मञ्च पादयुग्मञ्च ते मम ॥
- १७ गणयामि मदस्थोनिं ते मां पश्यन्ति लोचनैः ॥
- १८ मामकीनानि वस्त्राणि स्वमध्ये विभजन्ति ते ।
 मम परिच्छेदार्थञ्च गुटिकां पातयन्ति हि ॥
- १९ हे परेश भवान् मत्तो दूरवर्त्ती न तिष्ठतु ।
 मदीयशक्तिदातस्त्वम् उपकर्तुं त्वरस्व मां ।
- २० मत्प्राणान् खड्गतो रक्ष दीनं चेतः शुनः करात् ॥
- २१ त्रायस्व सिंहवक्त्रान्मां मत्तातः खड्गिष्टकृतः ॥
- २२ प्रशंसिष्यामि ते नाम निजभ्राट्गणं प्रति ।
 समितेर्मध्यसंस्थो ऽहं करिष्यामि तव स्तवं ॥
- २३ हे हे परेशितु भक्ता यूयं तं समभिष्टुत ।
 हं याकूबो ऽखिला वंशा यूयं तं हि समर्चत ।
 इत्यायेलो ऽखिला वंशा यूयं तस्माद् विभीत च ॥
- २४ यतः स दुःखिनो दुःखं नावजानादुपेक्षया ।

स्वास्थ्यं तस्मादनाच्छाद्य सोऽग्रहोत् तस्य दवनं ।	
त्वामुद्दिश्य करिष्यामि महासंसयहं स्तुतिं ।	१५
त्वद्भक्तानां समक्षे च शोधयिष्यामि मे व्रतान् ।	
अन्नं सम्भक्ष्य तर्ष्यन्ति मानवा नमचेतसः ॥	१६
स्तोष्यते परमेशश्च परमेशार्थिभिर्जनैः ।	
युष्माकमन्तरात्मा च नित्यजीवी भविष्यति ॥	
पृथिवीप्रान्तभागस्थैः सर्वैः कृत्वानुचिन्तनं ।	१७
परमेश्वरमुद्दिश्य परावृत्तिः करिष्यते ॥	
भिन्नजातीयलोकानां सकलानि कुलानि च ।	
भवतः सम्मुखे नत्वा करिष्यन्त उपासनां ॥	
यस्माद्राज्यं परेशस्य भिन्नजातिषु शान्ति सः ॥	१८
पृथिवीवासिनां मध्ये यावन्तः पुष्टमानवाः ।	१९
अन्नं सम्भक्ष्य ते सर्वे करिष्यन्त उपासनां ॥	
धूलिमध्ये ऽवरोहन्तः प्राणरक्षणवर्जिताः ।	
यावन्तो मानवास्ते ऽपि प्रणश्यन्ति मुखं तव ॥	
अन्ववायेन चैकेन तव सेवा विधास्यते ।	२०
तेन कारिष्यते नित्यं प्रभुमुद्दिश्यकीर्तनं ॥	
ते च जनिष्यमाणानां नृणां मध्य उपस्थिताः ।	२१
तस्य धर्मं गदिष्यन्ति यस्मात् सिद्धीचकार सः ॥	

२३ त्रयोविंशं गीतं ।

पालकं परमेश्वरं प्रति प्रत्याशा ।

दायूदो धर्मगीतं ।

पालको ऽस्ति परेशो मे न भविष्यामि दुर्गतः ॥	१
स मां हरितशष्पेषु क्षेत्रेषु शाययिष्यति ।	२
सुशान्तानां जनानाञ्च पार्श्वे मां चारयिष्यति ॥	
जीवयिष्यति मत्प्राणान् माञ्च स्खनामहेतुना ।	३
धर्मरूपेषु मार्गेषु गमनं कारयिष्यति ॥	
मृत्युच्छायास्वरूपेण कन्दरेण व्रजन्नपि ।	४

- न भेष्याम्यापदो यस्मात् मत्सङ्गी त्वं भविष्यसि ।
 तव दण्डेन यच्छा च सान्त्वना मे जनिष्यते ॥
 ५ ममारोगां समक्षं त्वं भोज्यं मे रचयिष्यसि ।
 त्वत्तस्तेलाक्तशीर्षाऽहं मत्संसख समाजुतः ॥
 ६ यावज्जीवञ्च मां क्षेमं दया चानुचरिष्यतः ।
 दीर्घकालञ्च वत्स्यामि परमेशस्य मन्दिरे ॥

२४ चतुर्विंशं गीतं ।

१ परमेश्वरस्य राजत्वं २ तदीयलोकानां वर्णनं ३ तदीयप्रदण्डीयलोकानां
 निवेदनं ।

दायूदो धर्मगीतं ।

- १ आस्ते वसुन्धरा तस्याः पूरकञ्च परेशितुः ।
 तस्यैव जगती कृत्स्ना संहिता तन्निवासिभिः ॥
 २ यस्मात् सा स्थापयाञ्चके तेन कीलालराशिषु ।
 सरितामुपरिष्ठाञ्च सा तेनैव विनिर्ममे ॥
 ३ पर्वतं परमेशस्य समारोक्ष्यति को जनः ।
 कः करिष्यत्यवस्थानं तदीयधर्मधाम्नि वा ॥
 ४ यस्य हस्तद्वयं शुद्धं यस्य चित्तञ्च निर्मलं ।
 न प्रवृत्तं मनोऽसारे न जातः शपथश्रुलात् ॥
 ५ शुभाशिषं मनूयः स लप्स्यते परमेश्वरात् ।
 स समाप्स्यति पुण्यञ्च निजत्राणाकरेश्वरात् ॥
 ६ यतादृशो भवेदंशस्तवान्वेषणकारिणां ।
 ये तवास्थं दिदृक्षन्ते ते याकूवीयजातयः ॥ सेला ॥
 ७ भो भो द्वाराणि युष्माभिरुन्नम्यन्तां शिरांसि हि ।
 चिरस्थायिकवाटानि यूयं यात समुच्छ्रयं ।
 सुमहामहिमा राजा विदधातु प्रवेशनं ॥
 ८ सुमहामहिमा राजा योऽसौ को नु भवेत् स वा ।
 परमेशो बलो शूरो युद्धवीरः परेश्वरः ॥
 ९ भो भो द्वाराणि युष्माभिरुन्नम्यन्तां शिरांसि हि ।

चिरस्थायिकवाटानि यूयं यात समुच्छ्रयं ।
 सुमहामहिमा राजा विदधातु प्रवेशनं ॥
 सुमहामहिमा राजा योऽसौ को नु भवेत् स वा । १०
 सैन्याध्यक्षः परेशो यः स महामहिमा प्रभुः ॥

२५ पञ्चविंशं गीतं ।

इन्नीयभाषया ककारादिगो ' तेन पापमार्जनार्थमुपकारार्थश्च दायूदः प्रार्थना ।

दायूदो गीतं ।

त्वामुद्दिश्य परेशाहम् उन्नयामि निजं मनः ॥ १
 अद्दामि मदीश त्वां लज्जा मा सम्भवेन्मम । २
 न करोतु मम द्वेषो जयगर्वश्च मामधि ॥
 त्वामाकाङ्क्षन्ति यावन्तो ब्रीडितत्वं न यान्ति ते । ३
 निर्निमित्तकृत्लाचारा ये समाप्यन्ति ते त्रपां ॥
 त्वं परेश निजान् मार्गान् मां क्षापयितुमर्हसि । ४
 देहि सुशिक्षणं मत्तुं स्वकीयाः पदवीरधि ॥
 यापयन् मां स्वसत्येन देहि मत्तुं सुशिक्षणं । ५
 त्वं त्राणाकर ईशो मे त्वामाकाङ्क्षाम्यहं सदा ॥
 हे परेश निजं स्नेहं विविधाश्च दयां स्मर । ६
 यस्मादनादिकालात् सा विद्यमाना प्रकाशते ॥
 मम बाल्यस्य पापानि मम दोषांश्च मा स्मर । ७
 स्मर स्वीयकृपातो मां सद्भावेन परेश ते ॥
 सद्भावः सरलात्मा च विद्यते परमेश्वरः । ८
 तस्मात् पापिमनुष्यान् स बोधयिष्यति सत्ययं ॥
 नम्रलोकान् स धर्मेण गमनं कारयिष्यति । ९
 दास्यते नम्रलोकेभ्यः स्वमार्गश्चाधि शिक्षणं ॥
 ये लोका नियमादेशैः तस्याचरन्ति तान् प्रति । १०
 परमेशस्य पश्यान् सर्वे सत्यदयामयाः ॥
 हे परेश स्वकीयस्य नामधेयस्य कारणात् । ११
 त्वं क्षमस्वापराधं मे यस्मात् सोऽस्ति महत्तमः ॥

- १२ परमेश्वरतो भीतो मानवः कः प्रविद्यते ।
 यः पश्या तेन धर्त्तव्यस्तं स तं दर्शयिष्यति ॥
- १३ क्षमे वक्ष्यन्ति तस्याणास्तदंशो भोक्ष्यते धरां ॥
- १४ परमेशस्य सौहार्दं तद्भक्तैष्वेव वर्त्तते ।
 तस्य यो नियमस्तं स तानेव आपयिष्यति ॥
- १५ परमेशमपेक्षते मम नेत्रे निरन्तरं ।
 यस्मात् स एव मत्पादाबुद्धिरिष्यति जाततः ॥
- १६ मां निरीक्ष्यानुकम्पस्वानाथो दीनो यतोऽस्म्यहं ॥
- १७ विष्टब्धं मे मनोदुःखं त्वं मां कथेभ्य उद्धर ॥
- १८ वीक्षस्व दैन्यदुःखे मे सर्वाधानि क्षमस्व मे ॥
- १९ अवलोकय मद्दृष्टुन् यस्मात् ते बद्धसंख्यकाः ।
 ते च दौरात्म्ययुक्तैर्न द्वेषेण प्रद्विषन्ति मां ॥
- २० मामकीनात्मनो रक्षां कुरु मासु समुद्धर ।
 मा सम्भवतु लज्जा मे यस्मात् त्वां श्रद्धाम्यहं ॥
- २१ रक्षतां सिद्धिसारल्ये मां यतस्त्वदपेक्ष्यहं ॥
- २२ ईश त्वं सर्वदुःखेभ्य इच्छायेत्तं विमोचय ॥

२६ पञ्चिंशं गीतं ।

दायूदः सरललं प्रार्थनञ्च ।

दायूदो गीतं ।

- १ परमेश्वर धर्म्मं मे भवान् निर्णेतुमर्हति ।
 यतो ऽहं सरलाचारः परेशं शरणं गतः ।
 न कदाचन तस्मात्मे स्खलनं सम्भविष्यति ॥
- २ मां परेशानुसन्वेहि मत्परीक्षां विधेहि च ।
 मानसं मम चित्तञ्च निर्मलीक्रियतां त्वया ॥
- ३ यस्मात् तव दया नित्यमस्ति मद्दृष्टिगोचरे ।
 त्वदीयसत्यमार्गेण गमनञ्च करोम्यहं ॥
- ४ नरैरसारतासक्तैः साङ्गं नोपविशाम्यहं ।
 कृद्गुक्तमनुध्यायां सभां न प्रविशामि च ॥

समाजो दुस्वरिचाणां दृष्टार्हो मन्यते मया ।	५
दुष्टानाञ्च समीपे ऽहं न करोम्युपवेशनं ॥	
शुद्धतारूपतोयेन क्षालयित्वा निजो करौ ।	६
वेदिं प्रदक्षिणो कुर्वन् तव हे परमेश्वर ॥	
अहमुच्चेन शब्देन कीर्त्तयामि तव स्तवान् ।	७
तवाश्चर्याणि कर्माणि सर्वाणि कथयामि च ॥	
अहं परेश सन्मीये त्वदीयावासवेष्मनि ।	८
तस्मिन्नेव स्थले यत्र महिमा ते ऽधितिष्ठति ॥	
मा संहर मम प्राणान् पापिभिर्मानवैः सह ।	९
जीवितं मम वा लोकै रक्तपातप्रियैः सह ॥	
येषां हस्ताश्रुलाधाराः पाणिश्चोक्तोचपूरितः ॥	१०
किन्त्वहं सरलाचारो मां त्रायस्व दयस्व च ॥	११
चरणं मामकीनं तु समाने तिष्ठति स्थले ।	१२
अहं समाजमध्ये च त्वां स्तोष्यामि परेश्वर ॥	

२७ सप्तविंशं गीतं ।

परमेश्वरं प्रति दायूदः प्रत्याशा प्रेमा प्रार्थना च ।

दायूदो गीतं ।

ज्योतिस्त्राणे परेशो मे कस्माद् भेष्याम्यहं पुनः ।	१
प्राणस्थैर्यं परेशो मे कस्मात् प्राप्स्यामि साध्वसं ॥	
दुस्वरित्रा मनुष्या ये पीडका द्वेषिणश्च मे ।	२
ते यदा मामुपातिष्ठन् मम मांसं बुभुक्षुवः ।	
तदानो रूखलनं गत्वा न्यपतन् स्वयमेव ते ॥	
शिविरेणापि रुद्धस्य मम चित्तं न भेष्यति ।	३
मद्विरुद्धं रणे जातेऽप्यहं स्थास्यामि निर्भयः ॥	
परमेशादयाचेऽहं वरमेकं मयेष्मितं ।	४
यावज्जीवं परेशस्य मन्दिरे निवसन्नहं ।	
शोभां परेशितु दृष्ट्वा ध्यातुं वाञ्छामि तद्गृहे ॥	
यस्मान्निजोऽटजे मां स गोपयिष्यति दुर्दिने ।	५

- खदूष्यस्य रहःस्थाने माञ्च प्रच्छादयिष्यति ।
 शिलोच्चयोपरिष्ठाच्च मामध्यारोपयिष्यति ॥
 ६ चतुर्दिक्स्वरिपुम्भो मे ह्युन्नमत्यधुना शिरः ।
 तस्माद् दास्यामि तदूष्ये हर्षनादैर्बलीनहं ।
 करिष्यामि परेशस्य स्तुतये गानवादनं ॥
 ७ षट्शु मे परमेश त्वं खरवेणाहमाङ्गये ।
 मां त्वमेवानुकम्पस्व देहि त्वं मह्यमुत्तरं ॥
 ८ मदक्लं मार्गतेत्युक्त्वा पाथ्यते मन्मनस्त्वया ।
 अन्वेषिष्याम्यहं तस्मात् तव वक्त्रं परेश्वर ॥
 ९ स्वकीयं वदनं मत्तो न समाच्छाद्यतां त्वया ।
 मा क्रुद्धापास्य ते दासं त्वं मदीयोपकारकः ।
 मा परित्यज मा प्रोक्ष मां मत्तानाकरेश्वर ॥
 १० पित्रा मात्रा च सत्यक्लं मां परेशे ग्रहीष्यति ॥
 ११ त्वं परेश स्ववर्त्मानि मां चापयितुमर्हसि ।
 ममारीणां निमित्तं माम् ऋजुमार्गेण यापय ॥
 १२ माञ्च त्वं मद्विपत्ताणां स्वेच्छायां न समर्पय ।
 यता हृतोर्विहङ्गं मे साक्षिणोऽनृतवादिनः ।
 कृलोद्दीरकलोकाञ्च समुत्तिष्ठन्ति सर्वतः ॥
 १३ परमेशस्य सौजन्यं वीक्षित्य जीवतां भुवि ।
 करोम्येतादृशीमाशं न चेत् किं मम मङ्गलं ॥
 १४ परमेशं प्रतीक्षस्व त्वमित्यं बलवान् भव ।
 सुस्थिरश्चास्तु ते चित्तं प्रतीक्षस्व परेश्वरं ॥

२८ अष्टाविंशं गीतं ।

१ आत्मनो निमित्तम् आत्मोपलोकानाञ्च निमित्तं दायूदः प्रार्थना ६ परमेश्वरस्य
 धन्यवदनञ्च ।

दायूदो गीतं ।

- १ त्वामुद्दिश्य मयाङ्गानं क्रियते परमेश्वर ।
 हे मदीयगिरे त्वं मां प्रति मा भव गौरवः ॥

नो चेत् त्वं यदि निःशब्दो भवे मां प्रति साम्प्रतं ।
 तर्हि गर्भेऽवस्थितानां यास्यामि तुल्यतामहं ॥
 त्वमाकर्ण्य काकूक्तिं त्वां प्रति क्रन्दतो मम ।
 पवित्रञ्च त्वदागारं प्रत्युत्तोलयतः करौ ॥
 मापसारय मां दुष्टे मां वा कुकर्म्मभिः सह ।
 मित्रं प्रति प्रियालापैश्चित्ते दौर्जन्यकल्पकैः ॥
 यादृशस्ति क्रिया तेषां चरित्रस्य च दुष्टता ।
 फलदानं त्वया तेभ्यस्तादृशेव विधीयतां ॥
 हस्तानां कर्म्मणो योग्यं फलं तेभ्यो वितीर्यतां ।
 आचारो यादृशस्तेषां तादृशं कुरु तान् प्रति ॥
 यतो हेतो मनुष्यास्त आचारान् परमेशितुः ।
 तस्य वा हस्तयोः कर्म्म न पर्यालोचयन्ति हि ।
 तस्मादुत्पाटनं तेषां न वृद्धिं स करिष्यति ॥
 धन्यः परेश्वरो यस्मात् काकूक्तिं मम सोऽद्भ्युतो ॥
 बलं मे परमेशोऽस्ति फलकञ्च स एव मे ।
 मच्चित्तं व्यश्वसत् तस्मिन् अहञ्चोपहतोऽभवम् ।
 तस्माद् हृष्यति मे चित्तं मद्गोतैः स्तोष्यते च सः ॥
 बलमस्ति स्वकीयानां प्रजानां परमेश्वरः ।
 स्त्रीयाभिषिक्तलोकस्य दुर्गञ्च चाण्णदायि सः ॥
 त्वं त्रायस्व निजाल्लोकान् स्वाधिकारे वदार्शिघं ।
 चारयञ्च सदाकालं तान् विधेहि समुन्नतान् ॥

२६ जनत्रिंशत्तमं गीतं ।

मेघगर्जनेनेश्वरस्य महिम्नः प्रकाशनं ।

दायूदो धर्मगीतं ।

परमेशस्य युष्माभिर्हे पराक्रमिणां सुताः ।
 परमेशस्य युष्माभिः स्तूयेतां बलगौरवे ॥
 यूयञ्च परमेशस्य नासोऽभिष्टुत गौरवं ।
 परेशाय प्रणामञ्च कुरुध्वं पूतशोभया ॥

- १ परमेशस्य निर्घोषः सलिलान्यधितिष्ठति ।
 सुमहामहिमा चेशो मेघनादं करोति हि ।
 राशीकृतानि तोयानि परमेशोऽधितिष्ठति ॥
- ४ परमेशस्य निर्घोषो विद्यते सपराक्रमः ।
 परमेशस्य निर्घोषो विद्यते हि प्रतापवान् ॥
- ५ परमेशस्य निर्घोषस्तराजविदारकः ।
 प्रभनक्तेरसाख्यानं द्रून् लिवानोने परेश्वरः ॥
- ६ स नर्त्तयति तान् शालान् धेनूनां शावकानिव ।
 लिवानो नशिरीयोगौ गिरी च खड्गवत्सवत् ॥
- ७ परमेशस्य निर्घोषो वज्रिजिह्वाविभेदकः ॥
- ८ परमेशस्य निर्घोषाच्चरुभूमिः प्रवेपते ।
 वेपते परमेशाच्च कादेशीयं मरुस्थलं ॥
- ९ परमेशस्य निर्घोषो हरिणीः सावयत्यपि ।
 चरण्यानि च तेनैव निष्पत्राणि भवन्ति हि ।
 तत्प्रासादे स्थितं सर्वं गौरवञ्च प्रशंसति ॥
- १० आसीत् सिंहासनासीनो जलान्नावे परेश्वरः ।
 राजवच्च सदासीनः संस्थाता परमेश्वरः ॥
- ११ स्वप्रजाभ्यः परेशेन दीयते हि पराक्रमः ।
 स्वप्रजाभ्यः परेशेन दीयते शान्तये वरः ॥

३० त्रिशत्तमं गीतं ।

१ विपदो निस्तारनिमित्तं धन्यवदनं ४ अनुग्रहप्राप्तिनिमित्तम् ईश्वरसन्निधौ
 धन्यवदनं प्रार्थनञ्च ।

गृहप्रतिष्ठाकाले दायूदा कृतं गानार्थकं धर्मगीतं ।

- १ प्रशंसामि परेश त्वां यतोऽहं प्रोद्धृतस्त्वया ।
 मदिरुद्धञ्च मेऽरीणां त्वया हर्षो निवारितः ॥
- २ मत्प्रभो परमेशाहं त्वामुद्दिष्टारुवं पुरा ।
 तदानीञ्च त्वयैवाहं स्वस्थतामाप्नवं पुनः ॥
- ३ त्वं परेश्वर मत्प्रणान् परलोकाद् उदानयः ।

गर्त्तमध्ये ऽवरोहन्तं माञ्च त्वं समजीजिवः ॥	
गीयतां परमेशाय युष्माभिस्तस्य साधुभिः ।	४
तस्य पवित्रतायाश्च स्मरणे क्रियतां स्तुतिः ॥	
तत्त्वोपेन क्षणं दुःखं तत्प्रसादेन जीवनं ।	५
रोदनं क्षणदास्थायि प्रातर्हर्षो ऽनुगच्छति ॥	
सम्प्रत्काले मयेत्युक्तं न खलुलिप्सामि कर्हिचित् ॥	६
परमेश प्रसादात् ते स्थापितो मदगिरिर्दृढः ।	७
किन्तु त्वया निजे वक्त्रे क्वादिते व्याकुलो ऽभवम् ॥	
त्वामुद्दिश्य परेशाहम् आङ्गानं कृतवान् तदा ।	८
अकुर्वं परमेशश्च प्रतीदं परिदेवनम् ॥	
शोणिते मम को लाभः को मे गर्त्तावरोहणे ।	९
रजसा किं तव स्तोत्रं सत्यं वा कीर्त्तयिष्यते ॥	
परमेश त्वयाकर्ण्य करुणा क्रियतां मयि ।	१०
क्रियताञ्चेपकारो मे त्वया हे परमेश्वर ॥	
त्वं शोकं मे ऽकरो नृत्वं शाणवस्त्रं विमोच मे ।	११
मह्यमानन्दरूपश्च प्राददाः कटिबन्धनम् ॥	
तुभ्यं मे मनसा गानं प्रकर्त्तव्यममैनिना ।	१२
मत्प्रभो परमेशाहं त्वां नैविष्यामि सर्वदा ॥	

३१ एकत्रिंशं गीतं ।

१ उपकारार्थं परमेश्वरस्य सन्निधौ प्रार्थनं १४ अनुग्रहस्य निमित्तं प्रशंसनञ्च ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदो धर्मगीतं ।

अद्धामि परेश त्वां मम लज्जा कदाचन ।	१
मा भवेत् त्वं स्वधर्मेण मम रक्षां कुरुष्व हि ॥	
मयि कर्णे निधत्स्व त्वं मामुद्धर्तुं त्वरस्व च ।	२
मदीयाश्रयशैलस्त्वं रक्षादुर्गश्च मे भव ॥	
यस्मात् त्वमेव मच्छैलो मम दुर्गश्च विद्यसे ।	३
त्वं खनामनिमित्तं मां यापयन् चारयिष्यसि ॥	
उद्धरिष्यसि तैर्गुप्ताज्जालान्मां त्वं ममाश्रयः ।	४

- ५ अहं स्वकीयमात्मानं निक्षिपामि करे तव ।
मम चाता परेशासि त्वं हे सत्यमश्वर ॥
- ६ असाराणां व्यलीकानां वस्तूनां सेवकान् मया ।
गर्हभागेन विश्वासः क्रियते परमेश्वरे ॥
- ७ तावकीनप्रसादेऽहम् आनन्दाम्बुल्लासामि च ।
यस्मात् त्वं वीक्ष्य मे लोशं रक्षित्वापत्सु मे मनः ॥
- ८ न समर्पितवान् बद्धं मां विपक्षस्य हस्तयोः ।
किन्तु विस्तारिते स्थाने मम स्थापितवान् पदं ॥
- ९ त्वं परेशानुकम्पस्य मां यस्मादहमुद्विजे ।
कातर्येण विशीर्यन्ते मन्नेत्रप्राणकुक्षयः ॥
- १० गतं मे जीवितं शोकाद् दीर्घश्वासाच्च मे वयः ।
मत्पापान्मे बलं क्षीणं शीर्णानि कीकसानि च ॥
- ११ मदरातिसमूहेन निन्दापात्रमहं कृतः ।
अतिनिन्द्यं स्वमित्राणाम् आत्मीयानाञ्च भोषणं ।
ये मां पश्यन्ति मार्गे ते पलायन्ते मदन्तिकात् ॥
- १२ अस्मृतेऽहं भवामि स्म प्रेतवन्मानसाच्युतः ।
कस्यचिन्नष्टकल्पस्य भाजनस्य समोऽभवम् ॥
- १३ निन्दां शृणोम्यनेकेषां सर्वतो वचन्ते भयं ।
यस्मान्मत्प्रातिकूल्येन मन्त्रयन्ते समेत्य ते ।
मम प्राणविनाशार्थं कुर्वन्ते च कुकल्पनां ॥
- १४ अहन्तु त्वयि विश्वासं कुर्वे हे परमेश्वर ।
ईश्वरो मे त्वमेवासि वाक्यमेतद् ब्रवीमि च ॥
- १५ तव हस्ते हि विद्यन्ते समयाः सकला मम ।
द्वेषिणां बाधकानाञ्च करेभ्यो मां त्वमुद्धर ॥
- १६ एतस्मिन् तव दासेये प्रसन्नवदनो भव ।
तावकीनप्रसादेन मम चाणं विधेहि च ॥
- १७ लज्जा मे मा भवेद् यस्मात् त्वां परेशाहमाह्वये ।
दुष्टानां सम्भवेऽल्लज्जा नरके घास्यबन्धनं ॥
- १८ स्तब्धवाचोऽभिजायन्ताम् ओष्ठा निःसत्यवादिनः ।
अहङ्कारावमानाभ्यां धार्मिके दर्पभाषिणः ॥
- १९ किं महत् तव सौजन्यं त्वद्भक्तानां कृते चितं ।

त्वदाश्रितेषु चाभ्यस्तं नरवंशस्य सम्मुखे ॥	
स्वमुखस्याश्रयेण त्वं विद्रोहाच्छादयन् नृणां ।	९०
रसनानां विवादात् तान् उटजे गोपयिष्यसि ॥	
परमेशो भवेद् धन्यो यस्मात् तेनैव मां प्रति ।	९१
प्राकाशयत महाश्रय्या करुणा नगरे दृढे ॥	
अहं त्वदृष्टितश्चिद् इत्युद्देगान्मयोदितं ।	९२
त्वया त्वाश्रावि खेदोक्तिस्त्वां प्रति क्रन्दतो मम ॥	
प्रियध्वं परमेशे हि सकलास्तस्य साधवः ।	९३
विश्वास्यानां मनुष्याणां रक्षितास्ति परेश्वरः ।	
प्रचुरञ्च फलं तेन गर्वाचाराय दीयते ॥	
जायध्वं बलिनः सर्वे हि परेशप्रतीक्षिणः ।	९४
स हि चित्तानि युष्माकं सुदृढानि करिष्यति ॥	

• ३२ द्वात्रिंशं गीतं ।

१ पापक्षमातः सुखस्य निर्णयः २ क्षमार्थं खेदस्य पापक्षीकारस्य च प्रयोजनं ८ तस्य फलञ्च ।

दायूद उपदेशगीतं ।

धन्यं वदामि मुक्ताघं यस्य पापं तिरोहितं ॥	१
धन्यः स मानवो यस्य दोषाणां गणना न हि ।	२
क्रियते परमेशेन यस्यात्मा क्लववर्जितः ॥	
अहं रुद्रमुखोऽतिष्ठं तदानीन्त्वखिलं दिनं ।	३
कुर्वतो मम काकूक्तिं कीकसान्याप्नुवन् क्षयं ॥	
गुरुरासीत् दिवारात्रं तव हस्तो ममोपरि ।	४
व्यकारि मम हृत्पिण्डं ग्रीष्मकालिकतापतः ॥ सेला ॥	
ततः परं निजं पापं मया तुभ्यं निवेदितं ।	५
स्वापराधमनाच्छाद्य मयेदं क्षेरितं वचः ।	
खदोषान् स्वीकरिष्यामि परमेशस्य सम्मुखे ।	
मम पापस्य दोषित्वं त्वमेवाक्षमथास्तदा ॥ सेला ॥	
इतो हेतो र्यदा प्राप्तुं मानवैः शक्यते भवान् ।	६
तदानो साधुरेकैकस्त्वां प्रति प्रार्थयिष्यते ।	

- जाते महाजलाभावे स्पृश्यते नहि तेन सः ॥
 ७ ममाश्रयस्त्वमेवासि त्वं मां क्लेशादविध्यसि ।
 रक्षाकीर्त्तनगीतैश्च त्वं मां संवेष्टयिष्यसि ॥ सेना ॥
 ८ अहं त्वामुपदेक्ष्यामि गन्तव्यं वत्स दर्शयन् ।
 नयनेन मदीयेन तुभ्यं दास्यामि मन्त्रिणां ॥
 ९ यूयं मा भूत निर्बोधास्तुरङ्गाश्चतरा इव ।
 तेषां रश्मिः खलीनश्च भूषणं दमनार्थकं ।
 यस्मात् तव सकाशं ते नोपतिष्ठन्ति कामतः ॥
 १० दुराचारमनुष्यस्य वेदनाः सन्ति भूरयः ।
 परेशश्चदधानश्च कृपया वेष्टयिष्यते ॥
 ११ धार्मिकाः कुरुतानन्दम् उल्लासञ्च परेश्वरात् ।
 यूयं हे सरलात्मानः सर्वे हर्षेण गायत ॥

३३ त्रयस्त्रिंशं गीतं ।

१ अमुपपराक्रमयो निर्मितं १० रक्षायाश्च निर्मितं परमेश्वरस्य प्रशंसनं ।

- १ परमेशेन हृद्यन्तो यूयं गायत धार्मिकाः ।
 प्रशंसैव मनुष्येषु सरलात्मसु युज्यते ॥
 २ वीर्यया परमेशस्य कुरुष्वं गुणकीर्त्तनं ।
 युष्माभिर्वाद्यतां तस्मै दशतारश्च नेवलं ॥
 ३ नूतनं गीतमेकञ्च तमुद्दिश्य प्रगायत ।
 कुरुष्वं जयनादेन सुश्राव्यं यन्त्रवादनं ॥
 ४ यतो हेतोः परेशस्य सरलं विद्यते वचः ।
 तस्य सर्वाणि कर्माणि विश्वास्यानि भवन्ति च ॥
 ५ धर्माचारे विचारे च प्रीयते परमेश्वरः ।
 कृपया परमेशस्य पूर्णा चास्ति वसुधरा ॥
 ६ परमेशस्य वाक्केन निर्म्ममे व्योममण्डलं ।
 एतना तस्य सर्वा च तदीयवक्त्रवायुना ॥
 ७ समुद्रस्यापि तोयानि राशिवत् सच्चिनोति सः ।
 निदधाति स्त्रोत्रेषु गभीराणि जलानि च ॥

हे भूलोकस्थिताः सर्वे प्रविभीत परेश्वरात् ।	८
जगन्निवासिनः सर्वे तस्मात् कुर्वन्तु साध्वसं ॥	
यतस्तेनोदिते सिद्धं तेनादिष्टे व्यवस्थितं ॥	९
परमेशोऽन्यजातीनां मन्त्राणां कुर्वते वृथा ।	१०
क्रियन्ते विफलास्तेन कल्पनाः परदेशिनां ॥	
स्थास्यत्यनन्तकालं तु परमेशस्य मन्त्रणा ।	११
वंशपरम्परां यावत् स्थिरास्तच्चित्तकल्पनाः ॥	
धन्यां वदामि तां जातिं यस्या ईशः परेश्वरः ।	१२
धन्यान् लोकांश्च तेनैव स्वाधिकाराय रोचितान् ॥	
स्वर्गतः परमेशेन दृष्टिपातो विधीयते ।	१३
स च मानवसन्तानान् सर्वानेव निरीक्षते ॥	
स स्ववासस्थलात् सर्वान् पश्यति द्धितिवासिनः ॥	१४
स तेषां चित्तनिर्माता स तेषां सर्वकर्मवित् ॥	१५
नास्ति सैन्यवज्जलेन चाणप्रामो महीपतिः ।	१६
वीरो बलमहत्त्वेन निस्तारं लभते नहि ॥	
चाणार्थं निष्फलो वाजी महाशक्त्या न रक्षति ॥	१७
पश्य परेशितु दृष्टिस्तस्य भक्तेषु वर्त्तते ।	१८
प्रतीक्षन्ते च ये तस्य दयां तेष्वपि वर्त्तते ॥	
यतः स मरणात् तेषां प्राणरक्षां करिष्यति ।	१९
दुर्भिक्षस्यापि काले तान् सजीवान् गोपयिष्यति ॥	
विदधाति मनोऽस्माकं प्रत्याशां परमेश्वरे ।	२०
अस्माकमुपकारी स सोऽस्माकं फलकं तथा ॥	
तस्मिन्नेव मनोऽस्माकम् आनन्दं प्रकरोति हि ।	२१
यतो हेतो र्वयं तस्य पुण्यनामावलम्बिनः ॥	
तावकीनकृपास्मासु वर्त्ततां परमेश्वर ।	२२
यतः प्रतीक्षमाणास्त्वामवतिष्ठामहे वयं ॥	

३४ चतुस्त्रिंशं गीतं ।

१ इन्द्रोद्यभाषया ककारादिवर्णं गीतं तत्र रक्षार्थम् ईश्वरस्य प्रशंसा ११ दायूद् उप-
देशवाक्यम् ।

यस्मिन् काले दायुद् क्षवीमेककस्य समस्तं स्वीयबुद्धिगोपनहेतुतस्तेन
वहिष्कृतः प्रतस्थौ तदानोन्तनं गीतं ॥

- १ अहं धन्यं वदिष्यामि सर्वकाले परेश्वरं ।
नित्यं स्थास्यति तस्यैव प्रशंसा वदने मम ॥
- २ मामकीनं मनः स्थाप्य परेशस्य करिष्यति ।
आनन्दिष्यन्ति तत् श्रुत्वा मानवा नम्रचेतसः ॥
- ३ मया साङ्गं परेशस्य महिमानं प्रशंसत ।
अस्माभिरेकचित्तैश्च तस्य नामानुकीर्त्यतां ॥
- ४ परमेशो मयान्वितः प्राददान्मह्यमुत्तरं ।
त्रासेभ्यः सकलेभ्यश्च स मामुद्धृतवान् स्वयं ॥
- ५ तमेवाद्विष्टं दृक्पातं कृत्वा दियुतिरे च ते ।
न हि वक्त्राणि वा तेषां विवर्यान्वभिजिज्ञिरे ॥
- ६ अनेन दुःखिनाहृतः परमेशो न्यग्रामयत् ।
लोभेभ्यः सकलेभ्यश्च स तमुद्धृतवान् स्वयं ॥
- ७ परमेशस्य दूतेन तद्भक्तानां समन्ततः ।
शिविरं स्थापयित्वैव तेषां रक्षा विधीयते ॥
- ८ यूयमास्त्राय बुध्यध्वं सद्भावोऽस्ति परेश्वरः ।
धन्यस्तस्मान्मनुष्यः स यो हि तं शरणं गतः ॥
- ९ परमेशाद् भयं यात यूयं हे तस्य साधवः ।
तस्माद् बिभ्यति ये तेषां दुर्गतिं न भविष्यति ॥
- १० दरिद्रति क्षुधाक्षांश्च जायन्ते सिंहस्तनवः ।
परेशार्थिभिरप्राप्यं क्षेमं किञ्चिन्न विद्यते ॥
- ११ बालका यूयमायात निग्रामयत मद्वचः ।
शिक्षयिष्याम्यहं युष्मान् परमेशस्य सेवनं ॥
- १२ कस्तुष्ठा जीवने क्षेमं दिदृक्षुरायुरीप्सति ॥
- १३ खजिङ्गां दोषतो रक्ष साधरौ क्लृवाकृतः ॥
- १४ अपश्यत्प दुराचारात् सदाचारं विधेहि च ।
शान्तभावाय चेष्टस्व तं यत्नेनानुधाव च ॥
- १५ उन्मीलिते परेशस्य नयने धाम्निकान् प्रति ।
तदीयश्रवणे तेषां खेदोक्तिं प्रति सुश्रुते ॥

कोपट्टिः परेशस्य दुराचारिषु वर्त्तते ।	१६
स तेषां स्मरणं कृत्वा क्षितितो दबयिष्यति ॥	
रुदत्सु धार्मिकेष्वेव संगृह्णाति परेश्वरः ।	१७
क्षेत्रेभ्यः सकलैर्भ्यश्च स तान् उद्धरति स्वयं ॥	
भयान्तःकरणानां हि समीपस्थः परेश्वरः ।	१८
क्षुप्तमानसलोकानां परित्राणं करोति सः ॥	
धार्मिकस्य मनुष्यस्य विपदो बद्धसङ्कटाः ।	१९
किन्तु उद्धरति सर्व्वाभ्यस्ताभ्यस्तं परमेश्वरः ॥	
सर्व्वास्त्रां तस्य रक्षी स तेषामेकं न भज्यते ॥	२०
दुर्गतिं दुर्जनं हन्ति दण्डयन्ते धार्मिकारयः ॥	२१
परमेशः स्वदासानाम् आत्मानं मोचयिष्यति ।	२२
तं श्रद्धयति यावन्तस्ते भविष्यन्त्यदृष्टिताः ॥	

३५ पञ्चत्रिंशं गीतं ।

१ श्रवणां दसनार्थं प्रार्थना १७ आत्मरक्षां प्रार्थना च ।

दायूदो गीतं ।

मया ये विवदन्ते तैर्विवदस्व परेश्वर ।	१
ये मया सह युध्यन्ते त्वच्च युध्यस्व तैः सह ॥	
आदाय फलकं चर्म चोत्तिष्ठोपकृतौ मम ॥	२
मदुपद्राविणो मार्गं शल्यं धृत्वा निरोधय ।	३
अहं त्वत्पाणकर्त्तेति मामकीनं मनो वद ॥	
मत्पाणद्रोहिणां लज्जा व्रीडितत्वच्च जायतां ।	४
पराङ्मुखा विवर्णाश्च सन्तु मेऽनिष्टकल्पकाः ॥	
वायोरग्रे तुषा यद्वत् विकीर्यन्तां तथैव ते ।	५
परमेशस्य दूतेन ताड्यमानाः पुनः पुनः ॥	
चिकीर्षा सान्धकारा च तेषां भवतु पङ्क्तिः ।	६
परमेशस्य दूतेन द्राव्यन्तां ते तथा सदा ॥	
यतो ह्येतो मन्दर्थं तैर्जासं गुप्तमकारणात् ।	७
गर्भे मत्पाणनाशाय खनिते तैरकारणात् ॥	

- ८ तादृशं मानवं नाशः समाप्नोत्वनपेक्षितः ।
 स्नेन गुप्ते च जाले स दृतो नाशाय जम्बतां ॥
- ९ उल्लसिष्यति तस्माद्भि मन्मनः परमेश्वरे ।
 कृते तेन परित्राय आनन्दश्च करिष्यति ॥
- १० ममास्थीनि वदिष्यन्ति त्वत्समः कः परेश्वर ।
 बलिष्ठाद् दुःखिनं रक्षन् हारकाद् दीनदुर्गतां ॥
- ११ मद्विरुद्धं दुरात्मानः समुत्तिष्ठन्ति साक्षिणः ।
 यन्न जानाम्यहं तस्मां परिपृच्छन्ति ते जनाः ॥
- १२ ते हितस्यैव शोधार्थम् आचरन्तो ममाहितं ।
 मामकीनस्य चित्तस्य सम्पादन्यनाथतां ॥
- १३ तेषां तु रोगकालेऽहं श्राणं कृत्वा परिच्छिदं ।
 विमना उपवासेन स्वप्राणान् पथ्यतापयं ।
 चित्तविश्रान्तयेऽकुर्वे प्रार्थनाञ्च पुनः पुनः ॥
- १४ यथा मित्रं सगर्भं वा प्रति तदत् समाचरं ।
 मादृशोक्तेन शोकीव स्नानेऽहञ्चाभवं नतः ॥
- १५ ते मम स्खलने हृष्टाः समागच्छन्ति साम्प्रतं ।
 मद्विरुद्धं मदज्ञाताः समागच्छन्ति निन्दकाः ।
 माञ्च स्वकीयजिह्वाभिर्विदारयन्त्यमौनिनः ॥
- १६ पूषार्थं हासकाः पापा दन्तैः खेडन्ति मां प्रति ॥
 १७ हे प्रभो त्वं कियत्कालम् एतद् आलोकयिष्यसि ।
 तैः कृतात् सर्वनाशात् त्वं मत्प्राणान् पुनरानय ।
 करेभ्यो युवसिंहानाम् अन्याथं रक्ष मे मनः ॥
- १८ ततो महासमाजेऽहं करिष्यामि तव स्तवं ।
 प्रबलानाञ्च लोकानां मध्ये त्वद्गुणकीर्तनं ॥
- १९ मद्विरुद्धं न हृष्यन्तु द्वेषिणोऽष्टवदादिनः ।
 निर्निमित्तविपत्ता मे नेङ्गितं कुर्युरक्षिभिः ॥
- २० भाषन्ते न हितार्थं ते देशे ये शान्तचेतसः ।
 तेषामेव विरुद्धं ते कल्पयन्ति कलानि हि ॥
- २१ मां प्रति व्यातवक्त्राश्च प्रभाषन्त इदं वचः ।
 साधु साधु प्रियां दृष्टिम् अस्माकं नेत्रमीक्षते ॥
- २२ ईक्षसे परमेश त्वम् अत्र मा भव नीरवः ।

हे मत्प्रभो भवान् मत्तो दूरवर्त्ती न तिष्ठतु ॥	
मामकीनविचारार्थं त्वं प्रबुध्य सुजाग्रहि ।	९२
मामकीनविवादार्थं हे मदीश्वर मत्प्रभो ॥	
परमेश मदीशस्त्वं मे विचारं स्वधर्मतः ।	९३
कुरु त्वं मयि शत्रूणां नानुजानीहि हर्षणं ॥	
मा भावन्तां स्वचित्तैस्ते साध्वस्माकं मनोगतं ।	९४
अवगीर्णोऽयमस्माभिरिति वा न ब्रुवन्तु ते ॥	
मदनिष्ठप्रियाः सर्वे विजिज्जन्तां प्रपान्विताः ।	९५
क्रीडीडाभ्याश्च वेद्यन्तां नरा मय्यभिमानिनः ॥	
ये च तुष्यन्ति मद्गर्भे ते हृष्यन्तुल्लसन्तु च ।	९६
महान्तु खदासस्य शान्तौ तुष्टः परेश्वरः ।	
इति वाक्यश्च ते लोकाः प्रभावन्तां निरन्तरं ॥	
वर्णयिष्यति मज्जिहा तव धर्मस्तवैव सदा ॥	९७

३६ षट्त्रिंशं गीतं ।

१ मनुष्याणां दुष्टतायाः ५ परमेश्वरस्य भद्रतायाश्च वर्णनं ।
 वार्त्तानियन्ते दातव्यं परमेश्वरोयदासस्य दायूदो गीतं ।

दुष्टस्याधर्ममध्येषा वाण्यदेति मदन्तरे ।	१
नास्ति तच्चक्षुषोरग्रे परमेश्वरतो भयं ॥	
यतो हेतोः खट्वेष्ट्या स विदधात्यात्मसान्त्वनं ।	२
खदोषस्यानुसन्धाने गर्हणे चाकुतोभयः ॥	
तन्मुखोद्गमवाक्यानि वितथानि क्लानि च ।	३
सुविवेकसदाचारैः दूरं तेनापसारितौ ॥	
वितथा कल्पना तेन स्वश्रव्यायां विधीयते ।	४
मार्गे तिष्ठति सोऽभग्रे दुष्टत्वात् पराङ्मुखः ॥	
परेश स्वर्गपर्थन्तं विस्तोर्नास्ति दया तव ।	५
सत्यता तावकीना या गगनस्पर्शिनी च सा ॥	
दिश्यानां भूधराणाञ्च तुल्यो धर्मस्त्वदीयकः ।	६
विचाराञ्चास्त्वदीयाश्च गभीराभ्योनिधिः समाः ।	

- मानवानां पशूनाञ्च रक्तकल्वं परेश्वर ॥
 ७ कीदृशन्तु महारत्नं भवेदीश्वर ते दया ।
 तस्मात् त्वत्पक्षयोष्कायां श्रयन्ते नरसूतनवः ॥
 ८ ते सम्यग् अभिषेच्यन्ते त्वद्देहस्य धनार्णवात् ।
 त्वत्प्रीतिस्त्रोतसोऽम्भांसि त्वच्च तान् पाययिष्यसि ॥
 ९ यतो हेतोस्तदासन्ने जीवनेत्सो हि विद्यते ।
 वयं त्वदीयदोस्तैव भवामो दीप्तिदर्शनः ॥
 १० विधेहि खदयां स्यात्स्वं लोकान् त्वद्विदितान् प्रति ।
 स्वधर्मञ्च कुरु स्यात्सुम् ऋजुचित्तान् नरान् प्रति ॥
 ११ अहङ्कारस्य पादो मां न समाप्नोतु कर्हिचित् ।
 नहि विद्रावयेद् वा मां दुस्स्वरित्रवणां करः ॥
 १२ दुष्क्रियाकारिणो लोकाः स्वस्थाने न्यपतन् स्वयं ।
 प्रभ्रष्टाश्च समुत्थातुं न पुनः शक्नुवन्ति ते ॥

३७ सप्तत्रिंशं गीतं ।

इन्द्रोयभाषया दायुदः ककारादिवर्णं गीतं तत्र सांसारिकसुखार्थं पापिलोकान्
 प्रतीर्यल्लोकानुपयुक्तत्वं परमेश्वरे विष्णुनस्य चापयुक्तत्वं ।

दायुदो गीतं ।

- १ त्वं मा क्रुध्य दुरात्मभ्यो मा कुक्कर्मिभ्य ईर्ष्य वा ।
 २ यतो हेतोस्तृणानीव क्लेश्यन्ते तेऽपि सत्वरं ।
 स्नानत्वञ्च गमिष्यन्ति ते हरिद्वर्णशष्पवत् ॥
 ३ परमेश्वरमाश्रित्य सदाचारं कुरुष्व हि ।
 खदेशे वस तेन त्वं सत्यतामनुभोक्ष्यसे ॥
 ४ परेशाद् हृष्य तस्मात् ते मनोऽभीष्टं स दास्यति ॥
 ५ तावकीनगते भ्रातं परमेश्वरे समर्पय ।
 तमेव शरणं गच्छ कर्त्तव्यं स करिष्यति ॥
 ६ दीप्तिवत् तव धर्मस्य चोदयं स विधास्यति ।
 त्वद्विचारस्य शोभाञ्च मथाज्ञसूत्यसन्निभां ॥
 ७ परमेश्वरमुद्दिश्य नीरवः प्रतिपालय ।
 मा सिद्धगतये क्रुध्य क्लृप्तकारिनराय वा ॥

कोपतस्त्वं निवर्त्तस्व मनस्तापं परित्यज ।	८
त्वया मा क्रियतां रोषः स दुराचारकारणं ॥	
ये कुर्वन्ति दुराचारं ते लोप्यन्ते न संशयः ।	९
ये परेशं प्रतीक्षन्ते देशस्तैरेव भोक्ष्यते ॥	
अतीते क्षणकाले हि दुर्जने नावशेष्यते ।	१०
तस्य स्थानं निरीक्ष्यापि स त्वया नहि लप्यते ॥	
देशं नष्मास्तु भुङ्गानां हर्षिष्यन्ति महासुखात् ॥	११
धर्मिणे दुर्जने द्रुह्यन् दन्तैः क्षेडति तं प्रति ॥	१२
प्रभुर्हसति तं तस्य दिनं पश्यन् उपागतं ॥	१३
निष्कोषयन्त्यसिं दुष्टा आकर्षन्ति धनुंसि च ।	१४
पातार्थं दीननिःस्नानाम् हृत्पायै सरलाध्वनां ॥	
तेन स्त्रीयासिना तेषां निजचित्तं प्रवेक्ष्यते ।	१५
भग्नत्वञ्च गमिष्यन्ति तेषां तानि धनंश्चपि ॥	
बहूनां पापिनां कोषात् साधोरल्पधनं वरं ॥	१६
भक्ष्यते पापिनां बाहू साधून् धारयति प्रभुः ॥	१७
मन्यते सिद्धलोकानां दिवसान् परमेश्वरः ।	१८
तेषां यश्चाधिकारः स नित्यस्थायी भविष्यति ॥	
विपत्कालेऽपि तेषां न सम्भविष्यति लज्जनं ।	१९
भक्ष्येते तर्पयिष्यन्ते दुर्मित्तस्य दिनेष्वपि ॥	
किन्तु दुष्टा विनश्यन्ति परमेशस्य चारयः ।	२०
लोप्यन्ते मेघवत्सानाम् उपादेयादनं यथा ।	
यस्माद् अन्तर्हितास्तेऽपि लोप्यन्ते धूममालया ॥	
ऋणं संगृह्य तच्छोधं करोति नहि दुर्जनः ।	२१
किन्तु धार्मिकलोकेन दयां कृत्वा वितोर्यते ॥	
तस्याशीर्दानपात्राणि ये तैर् देशः प्रभोक्ष्यते ।	२२
तस्याभिशापपात्राणि चेच्छेत्स्यन्ते न संशयः ॥	
नरस्य पादविक्षेपे परेशेन स्थिरीकृते ।	२३
तदीयायां गतौ तस्य परितोषेऽप्यधिकृते ॥	
स मनुष्यः पतित्वापि भूमिं नाक्षिप्रयिष्यते ।	२४
यस्मात् परेश्वरस्तस्य करं सन्धारयिष्यति ॥	
अहमासं युवा पूर्वम् इदानीं स्वविरोऽस्मि च ।	२५

- धार्मिकं तु परित्यक्तं दृष्टवान् न कदाप्यहं ।
 न भक्ष्यं भिक्षमाणां वा दृष्टवान् तस्य सन्ततिं ॥
 १६ नित्यमेव दयाशील ऋणदानं करोति सः ।
 आशीर्दानस्य पात्रञ्च जायते तस्य सन्ततिः ॥
 १७ पापं त्यक्त्वा सदाचारं कुर्वन् त्वं सर्वदा वस ॥
 १८ परेशः प्रीयते धर्मे स्वसाधून् न जहाति सः ।
 सर्वदा तेऽभिरुच्यन्ते केत्यन्ते दुष्टवंशजाः ॥
 १९ भोक्ष्यते धार्मिकैर्देशस्तत्र वक्ष्यन्ति ते सदा ॥
 २० धार्मिकस्य मनुष्यस्य वक्तुं ज्ञानं प्रभावते ।
 उच्चारयति तज्जिज्ञा सुविचारवचांसि च ॥
 २१ स्वकीयेशस्य शास्त्रञ्च तस्य चित्तेऽवतिष्ठते ।
 तदीयपादविक्षेपो न स्खलियति कर्हिचित् ॥
 २२ द्रुह्यति धर्मिणे दुष्टस्तं हन्तुञ्च विचिष्ठते ॥
 २३ नार्पयिष्यति तं त्यक्त्वा तस्य हस्ते परेश्वरः ।
 न वा विचार्यमाणं तं दोषिणं स करिष्यति ॥
 २४ परमेशं प्रतोक्षस्व तस्य मार्गञ्च पालय ।
 स च त्वामुन्नतं कृत्वा देशभोगे नियोजयति ।
 उत्पाटनञ्च दुष्टानां त्वं निरीक्षिष्यसे स्वयं ॥
 २५ मयादर्शि बली पापी हरिच्छाखीव विलूतः ॥
 २६ स त्वतीतो विलीनश्च मयान्विष्यापि नैक्ष्यत ॥
 २७ सिद्धलोकमवेक्षस्व सरलञ्च विलोकय ।
 शान्त्याचारिमनुष्यस्य स्थिरं पारत्रिकं फलं ॥
 २८ युगपच्च विनश्यन्ति मानवा धर्मलङ्घिनः ।
 उच्छिन्नं दुस्तरित्राणां चास्ति पारत्रिकं फलं ॥
 २९ धार्मिकाणां परित्राणं परमेशेन सेत्स्यति ।
 विपत्काळे स एवास्ति दृढस्तेषां समाश्रयः ॥
 ३० उपकुर्वन् परेशस्तान् परिरक्षिष्यति स्वयं ।
 रक्षित्वा दुष्टलोकेभ्यः स परित्रास्यते च तान् ।
 यतस्तैर्दृढविश्वासस्तस्मिन्नेव विधीयते ॥

३८ अष्टत्रिंशं गीतं ।

पापकारणात् शोचनं दुःखनिमित्तं विलपनञ्च ।

दायूदा कृतं स्मरणार्थकं धर्मगीतं ।

परमेश्वरं स्वकोपेन भर्त्सनं मम मा कुर्व ।	१
स्त्रीयप्रचण्डरोषेण दण्डनं न विधेहि मे ॥	
यतोऽहं ते शूरैर्विद्वत्स्वल्करो मम भारवत् ॥	२
नास्ति स्वास्थ्यं ममाङ्गेषु त्वदीयामर्षकारणात् ।	३
नास्ति शान्तिं मन्दस्त्रां वा मामकीनाघकारणात् ॥	
वन्ययेवापराधैर्मे मत्तत्कं समभिज्ञुतं ।	४
विषोढं नहि शक्नन्ते मया ते गुरुभारवत् ॥	
निजमौर्त्याच्च दुर्गन्धा विगलन्ति ब्रह्मा मम ॥	५
उद्दिष्टोऽतीव खिन्नोऽहं शोचन् वर्त्तेऽखिलं दिनं ॥	६
पूर्णा शोषेण मे श्रेयो स्वास्थ्यं नास्ति तनौ मम ॥	७
विषसोऽतीव चूर्सोऽहम् चान्तःक्रोशेन रोदिमि ॥	८
प्रभो हृत्स्वा ममाकाङ्क्षा विद्यते तव सम्मुखे ।	९
मामकीनमनस्तापस्वत्तत्त्वान्तर्हिता नहि ॥	
हृत्कम्पेनाहमुक्तासी वर्जितः स्वबलेन च ।	१०
मम नेत्रद्वयस्यापि तेजः सन्तिष्ठते नहि ॥	
पृथक् तिष्ठन्ति मत्क्लेशात् खेदिनो बन्धवश्च मे ।	११
मामकीनान्तरङ्गाश्च तिष्ठन्ति दूरवर्त्तिनः ॥	
मत्प्राणान् मृगयन्ते य उन्माद्यं योजयन्ति ते ।	१२
ममानिष्टार्थिनो लोकाः प्रभावन्ते च दुःखतां ।	
हृत्स्वमेव दिनं ते च चिन्तयन्ति प्रवञ्चनां ॥	
किन्त्वहं न निशाम्यामि वधिरौ मानवो यथा ।	१३
रुद्धवक्त्रस्य मूकस्य सदृशश्च भवाम्यहं ॥	
येन न श्रूयते यस्य मुखोत्तरवर्जितं ।	१४
तादृशस्य मनुष्यस्य तुल्यतां प्राप्तवानहं ॥	
यतो हेतोः प्रतीक्षेऽहं त्वामुद्दिश्य परेश्वर ।	१५
उत्तरं हि प्रदातव्यं त्वया प्रभो मदीश्वर ॥	
यतोऽहं वञ्चि मे नाशात् त आनन्दितुमुद्यताः ।	१६

- मत्पादस्खलनाज्जाता मां प्रति दर्पकारिणः ॥
 १७ पतने तु नियुक्तोऽहं यथा मेऽभिमुखा सदा ॥
 १८ खोकरोमि निजं दोषमुद्दिजे च खपापतः ॥
 १९ मद्दिपक्षास्तु जीवन्ति बलवन्तश्च सन्ति ते ।
 ये विद्विषन्ति मां मिथ्या ते जाता बज्रसङ्घाताः ॥
 २० ये हितस्यैव शोषार्थम् अहिताचरणे रताः ।
 मम धर्मानुगामित्वाद् वैरिणो मम सन्ति ते ॥
 २१ मा विधेहि परित्यागं मम हे परमेश्वर ।
 हे मदीश्वर मत्तत्त्वं दूरवर्त्ती न तिष्ठ वा ॥
 २२ त्वं त्वरखोपकृत् मां हे मत्प्राणाकर प्रभो ॥

३९ जनचत्वारिंशं गीतं ।

१ मानुषाणाम् असारत्वं ७ दायूदः प्रार्थना च ।

यिदृष्टूनवर्गीयवाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदे गीतं ।

- १ मयोक्तं सावधानोऽहं भविष्यामि स्ववत्सु ।
 स्वकीयजिज्ञया पापं नैव कारिष्यते मया ॥
 यावत्कालं दुरात्मा च ममत्यक्तोऽवतिष्ठते ।
 तावत्कालं खलीनेन संरोक्ष्यामि निजं मुखं ॥
 १ नीरवो मौनभावेन व्यरमं क्षेमतोऽप्यहं ।
 मामकीना मनःपीडा तदानीं समवर्द्धत ॥
 २ अताप्तीन्मेऽन्तरे चित्तम् अपरं मयि चिन्तनं ।
 कुर्वन्ति प्राज्वलद् वक्त्रिर्जिज्ञया चाहमब्रुवं ॥
 ४ मदीयजीवनस्यान्तं मां ज्ञापय परेश्वर ।
 मामकीनदिनानां यन्मानं ज्ञापय तच्च मां ।
 अहं कति क्षणस्थायो तन्मया भोक्ष्यते तदा ।
 ५ पश्य वितस्तिमानानि व्यदधास्त्वं दिनानि मे ।
 मामकीनं यदायुस्तत् तव साक्षादवस्तुवत् ।
 आ असारत्वमात्रो हि सर्वमर्थो व्यवस्थितः ॥ सेला ॥
 ६ क्वायावदेव वीरोऽपि विदधाति गमागमौ ।
 सर्वे श्राम्यन्त्यसारार्थं सच्चिनोति धनान्यसौ ।

केन तानि तु लप्स्यन्ते तन्न शक्नोति वेदितुं ॥	
अधुना किं प्रतीक्षेऽहं मदीयाशा त्वयि प्रभो ॥	७
मामकीनापराधेभ्यः सर्वेभ्यः परिरक्ष मां ।	८
अज्ञानस्य मनुष्यस्य मां न निन्दास्पदं कुरु ॥	
मूकोऽस्मि रुद्धवक्त्रोऽहं यतोऽकारि त्वयैव तत् ॥	९
मत्तो दूरय ते दण्डं क्षीये त्वन्मुष्टिपाततः ॥	१०
अपराधान्मनुष्यं चेत् त्वं दण्डयसि भर्त्सयन् ।	११
कीटैरिव त्वया तस्य शीघ्रदानो विप्रोर्थते ।	
आ नितान्तमसारो हि सकलाः सन्ति मानवाः ॥ सेला ॥	
परेशं वृणु मे याच्ञां खेदोक्तिं मे निशामय ।	१२
मा भू मेऽश्रुषु मौनो त्वं यतोऽहं तद्गृहेऽतिथिः ।	
प्रवासी चास्मि सर्वे मे पूर्वजाः पितरो यथा ॥	
मत्तो विरम तेनाहं क्षणं प्राप्नोमि सान्त्वनां ।	१३
पश्चात् स्थानान्तरं गत्वा तिग्मेधानं व्रजामि च ॥	

४० चत्वारिंशं गीतं ।

१ ईश्वरोपदेशाया वर्षणं इ खीष्टस्य पुण्यवाक्यं १२ प्रार्थना च ।

वाचनियन्ते दातव्यं दायूदो धर्मगीतं ।

परमेश्वरमुद्दिश्य प्रतीक्षेऽहमतीच्छया ।	१
ततः कृतावधानः स खेदोक्तिं श्रुतवान् भम ॥	
कृपाचोद्धृत्य मां घोरात् कर्दमाच्च मलीमसात् ।	२
मत्पादौ स्थापयन् शैले मद्रतिं कृतवान् दृढां ॥	
मदास्येऽदाव्रवां गाथां सोऽस्मदीश्वरवन्दनां ।	३
बहवो वीक्ष्य सन्तुष्टाः श्रद्धास्यन्ति परेश्वरं ॥	
धन्यः सोऽस्ति मनुष्यो यः परेशं शरणं गतः ।	४
अहंयुष्मे मृषामार्गं भ्रान्तेभ्यश्च पराङ्मुखः ॥	
परमेश्वर मत्सामिन् अस्मदर्थं त्वया कृताः ।	५
चित्रक्रियाश्च चिन्ताश्च विद्यन्ते बद्धसंज्ञिकाः ॥	
त्वत्साक्षाद्रचनां तासां कर्तुं कोऽपि न पारकः ।	

- ताः प्रशंसितुमाख्यातुश्चाहमारब्धवान् यदा ।
तदानो गणना तासाम् अभवन्मद्भलातिगा ॥
- १ नैच्छत्त्वं बलिनैवेद्ये कर्म्मो मे क्विद्रितौ त्वया ।
होमो बलिश्च पापघ्नस्त्वया न सम्मयाचितौ ॥
- ७ तदानीन्तु मयावादि पश्य कुर्वेऽहमागमं ।
धर्मग्रन्थस्य सर्गे मे विद्यते लिखिता कथा ॥
- ८ मदीश त्वदभीष्टस्य साधनं मम नन्दकं ।
मदीयचेतसो मध्ये तच्छास्त्रज्ञावतिष्ठते ॥
- ९ मया महासभायाश्च धर्मवार्त्ता विघुष्यते ।
पश्याहं नास्मि रुद्धोऽस्तत्त्वं वेत्ति परेश्वर ॥
- १० मया त्वदीयधर्मश्च सचित्ते नहि क्वादितः ।
विश्वास्त्यत्परित्राणे तव विज्ञापिते मया ।
नापङ्गते महासङ्गे करुणासत्यते तव ॥
- ११ परमेश त्वया मत्तः स्वीयस्नेहो न रुध्यतां ।
तव कारुण्यसत्यत्वे नित्यं मां परिरक्षतां ॥
- १२ यतोऽसङ्ख्यानि दुःखानि मां वेद्यन्ते समन्ततः ।
खदोघैरहमाक्रान्तो न शक्नोम्युद्धर्तुमीदृशं ।
तेऽधिका मूर्द्धजंभ्यो मे ह्रीनचेताश्च तैरहं ॥
- १३ परित्राणं विधातुं मे त्वं प्रसीद परेश्वर ।
मामकीनोपकारार्थं त्वं त्वरस्व परेश्वर ॥
- १४ भव्याणान् मृगयन्ते ये तत्संहारं चिकीर्षवः ।
लज्जान्विता विवर्णाश्च सर्व्य एव भवन्तु ते ।
त्रोडिताश्च पलायन्तां मदनिष्ठप्रिया जनाः ॥
- १५ ये मां वदन्ति द्वाद्द्वेति ते स्तम्भन्तां खलज्जया ॥
- १६ सर्व्वं त्वदर्धिनस्त्वत्त आनन्दनृक्षसन्तु च ।
त्वत्प्राणमोदिनो नित्यं ब्रूयुः परेश्वरो जयो ॥
- १७ अहं दुःखी दरिद्रश्च किन्तु मां मन्यते प्रभुः ।
त्वं मे रक्षो सहायश्च न चिराय मदीश्वर ॥

४१ एकचत्वारिंशं गीतं ।

१ दयालुलोकस्य धन्यत्वं ४ विश्वासघातकताया विषये दायूदो विलापः १०
प्रार्थना च ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदो धर्मगीतं ।

यो दीनं प्रति सद्भावो धन्य एव स मानवः । १

दुर्हिने परमेशेन तस्योद्धारो विधास्यते ॥

रक्षित्वा परमेशेन जीवितः स च नीहति । १

सुखं प्राप्स्यति शत्रूणां स्वेच्छायां न समर्पितः ॥

परेशो व्याधिशय्यायां स्वयं तं धारयिष्यति । १

रोगिणस्तस्य दृष्ट्वाश्च शय्यां सज्जीकरिष्यति ॥

मयोक्तं परमेश त्वं करुणां कुरु मां प्रति । ४

स्वस्थं कुरु ममात्मानं यतस्त्वां प्रति दोष्यहं ॥

मामुद्दिश्य कुभावेन भाषन्ते मम वैरिणः । ५

कदायं त्यज्यति प्राणान् अस्य नाम च नक्ष्यति ॥

स चेन्मां द्रष्टुमायाति तदा मां सान्वयन् मृषा । ६

सच्चिनोत्पत्तिं चित्ते वह्निं गत्वा च भाषते ॥

मियो मे द्वेषिणः सर्वे मां निन्दन्ति जनान्तिकं । ७

मद्विरुद्धं कुर्वन्ति मदनिष्ठाय कल्पनां ॥

कुक्कुर्मासज्जतेऽमुष्मिन् असौ यच्छयनं गतः । ८

तस्मात् पुनः समुत्थातुं कर्हिचिन्नहि शक्यति ॥

मित्रं विश्वासपात्रं मे मत्प्राप्ती च यो नरः । ९

सोऽपि मत्प्राप्तिकृत्येन पार्थिवोत्तेपं करोति हि ॥

अतो हे परमेश त्वं करुणां कुरु मां प्रति । १०

मामुत्थापय तेनैव तेभ्यो दास्याम्यहं फलं ॥

मद्वेषो मद्विरुद्धं न जयनादं करिष्यति । ११

अनेनाहं विजानामि त्वत्पुष्टिं मयि वर्त्तते ॥

मदीयशुद्धताहेतो धारयिष्यति मां भवान् । १२

सदाकालं भवत्सत्त्वान्मां संस्थापयिष्यति ॥

इत्याख्येनः प्रभुः परमेश्वरोऽनन्तकालं यावत् सदा धन्यो भूयात् ॥ १३

तथास्तु । तथास्तु ॥

४२ द्विचत्वारिंशं गीतं ।

१ परमेश्वरस्य मन्दिरात् दूरीभवनात् दायूदो दुःखं इ तत्समीपं पुनर्गन्त
तस्मिन्ना च ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं कोरहीयवंशस्योपदेशगीतं ।

१ तोयस्त्रेतांसि सम्प्राप्तुं मृगी चाकांक्षते यथा ।

ईश्वर त्वां मदीयात्मा प्राप्तुं चाकांक्षते तथा ॥

२ ईशार्थं मे मनस्तृण्यग् लिप्सुतेऽमरमीश्वरं ।

आगत्येश्वरप्रत्यक्षम् उपस्थास्याम्यहं कदा ॥

३ जायते मम नेत्राभ्युदेज्यात्रा दिवानिशं ।

यत् पृच्छेऽहं सदा लोकैरीशस्ते कुत्र विद्यते ॥

४ ममेतत् स्मरतोऽन्तःस्थं निजचित्तं विलीयते ।

यतोऽहं जनयात्राया अभ्य ईशस्य मन्दिरं ।

हृष्यन्तुतिरवैर्यातः पार्वयै निवहैः सह ॥

५ कुतः सीदसि मच्चित्तं क्षोभसे च मदन्तरे ।

प्रतीक्षस्वैश्वरं यस्मात् स मया स्तोष्यते पुनः ।

स्तोष्यते च परिज्वाणं तदीयाननसम्भवं ॥

६ हे मदीश्वर मच्चित्तम् अहमसीदति मेऽन्तरे ।

ततोऽहं संस्मरामि त्वाम् अत्र यद्दनीयति ।

हर्माणाख्येषु शैलेषु मित्तियारे च भूधरे ॥

७ तदीयस्त्रेतासां शब्दाद् अभिराज्यतेऽब्धिना ।

सकलैस्तव कल्लोलैस्तरङ्गैश्चाहमाजृतः ॥

८ मत्संवाये परेशेन स्वकृपादेक्ष्यते दिवा ।

स्थास्यति क्षणदायाश्च गीति मे सहवर्त्तिनी ।

मह्यं जीवनदातारं चेश्वरं प्रति प्रार्थना ॥

९ ईशं वक्ष्यामि मच्छैल कुतोऽहं विस्मृतस्त्वया ।

कुतो आग्यामि शोकार्त्तः शत्रो दौराव्यकारणात् ॥

१० मदस्थित्यापिमारोव निन्दा मे क्रियतेऽरिभिः ।

सर्वदा भाषमाणैर्माम् ईशस्ते कुत्र विद्यते ॥

११ कुतः सीदसि मच्चित्तं क्षोभसे च मदन्तरे ।

प्रतीक्षस्वैश्वरं यस्मात् स मया स्तोष्यते पुनः ।

मामकीनस्य वक्त्रस्य चाणकृत्ता मदीश्वरः ॥

४३ त्रिचत्वारिंशं गीतं ।

परमेश्वरीयं मन्दिरं प्रति परिवर्तनकाल आनन्दपूर्वकम् ईश्वरसाराधयितुं
दायूदो मानसं ।

विधेहीश विचारं मे मदर्थश्चेत्तरं वदन् । १
वादिभ्यो धर्महीनेभ्यो जनेभ्यः परिरक्ष मां ।
धृक्तांश्च अन्यायशीलाञ्च मानवान्मां समुद्धर ॥
ईशा मदुर्गत्स्वत्वं किमर्थं मां विगर्हये । २
कुतो भ्याम्यामि शोकार्तः शत्रो दीरात्म्यकारणात् ॥
स्वदीप्तिसत्पते प्रेष्ठ ताभ्यां मां वर्त्म दर्शय । ३
ते मां त्वत्पुण्यशैलञ्च त्वदावासाञ्च मेध्यतः ॥
ईशस्य वेदिमीशञ्च मे हर्षोल्लासदं तदा । ४
प्राप्याहं वीणया स्तोष्य ईश्वर त्वां मदीश्वरं ॥
कुतः सीदसि मच्चित्तोभसे च मदन्तरे । ५
प्रतीक्षस्वैश्वरं यस्मात् स मया स्तोष्यते पुनः ।
मामकीनस्य वक्त्रस्य त्राणकर्त्ता मदीश्वरः ॥

४४ चतुश्चत्वारिंशं गीतं ।

१ समाजस्य विलापः २० प्रार्थना च ।

वाद्यनियन्ते दातव्यं कारहीयसन्तानानाम् उपदेशमर्थं ।

ईश्वराश्रावि नः कर्णैः पितृभिर्न निवेदिता । १
क्रिया त्वया कृता तेषां काशे पूर्वदिनेषु हि ॥
स्वकरेणान्यजातीस्त्वम् उत्पाद्य तान् अरोपयः । २
नाशयित्वा प्रजास्तांश्च व्यदधा दीर्घपल्लवान् ॥
यस्मात्ते न स्वखड्गेन प्रापुर्देशाधिकारितां । ३
निजबाहुबलाद् वा ते बभूवुर्जयिनो नहि ॥
तव दक्षिणहस्तेन बाहुना च सिधेय तत् ।
त्वन्मुखस्य प्रसादाच्च यतस्त्वं तेषु तुष्टवान् ॥
ईश त्वं मम राजासि याकूवस्त्राणमादिश ॥ ४
त्वया वयं वितोत्स्यामः शृङ्गाघातैर्विरोधिनः । ५

- तन्नाम्ना मर्दयिष्यामः पादाभ्यां परिपश्विनः ॥
 ६ यतो हेतोः स्वकोदण्डे विश्वासं न करोम्यहं ।
 मामकीनश्च खड्गो न जयिनं विदधाति मां ॥
 ७ कित्वस्माकमरातिभ्यस्त्वमस्मान् परिरक्षसि ।
 अस्माकं देविणश्च त्वं प्राप्तलज्जान् करोषि हि ॥
 ८ ईश्वरस्य वयं स्त्राघां कुर्महे निखिलं दिनं ।
 अस्माभिर्भवतो नाम स्तूयते च निरन्तरं ॥ सेला ॥
 ९ तथापि गर्हयन्नस्मान् त्वं करोष्यपमानितान् ।
 अस्माकं बाह्विनोनाञ्च मध्ये त्वं न प्रगच्छसि ॥
 १० त्वमस्मांश्च विपक्षेभ्यः विदधासि पराङ्मुखान् ।
 अस्माकं देविणस्तस्मात् लोठयन्ति धनानि हि ॥
 ११ त्वमस्मान् बध्यमेघाणां तुल्यतायां नियुक्तवान् ।
 अन्यजातीयलोकानां मध्ये चास्मान् विकीर्णवान् ॥
 १२ विना विनिमयं त्वच्च विक्रीणासि निजाः प्रजाः ।
 तासां मूल्येन नाप्नोति वृद्धिं काश्चन ते धनं ॥
 १३ विदधासि त्वमस्मांश्च निन्द्यान् निकटवासिभिः ।
 ह्यास्यास्पदमवज्ञेयं चतुर्दिक्स्थलणामपि ॥
 १४ विदधासि त्वमस्मांश्च दृष्टान्तं भिन्नदेशिनां ।
 शिरश्चालनपात्रञ्च परराष्ट्रनिवासिनां ॥
 १५ सर्वदा मम लज्जा हि मत्प्रत्यक्षं वितिष्ठते ।
 व्याप्कादयति मां नित्यं वदनस्य विवर्णता ॥
 १६ मत्परिहासकर्तुंश्च निन्दकस्य च वाक्यतः ।
 हृषिणः प्रतिहन्तुश्च वैरित्वकारणादपि ॥
 १७ सर्वैरेतैः समाक्रान्ता वयं त्वां व्यस्मराम नो ।
 न कृणुं कृतवन्तो वा त्वदीयं नियमं प्रति ॥
 १८ अन्तःकरणमस्माकं नहि जातं पराङ्मुखं ।
 अस्माकं पादविक्षेपस्तव मार्गान्न निर्गतः ॥
 १९ कुतो वयं त्वया चूर्णाः स्थाने नागनिसेविते ।
 किमर्थञ्च समाच्छ्रमा मरणच्छायया वयं ॥
 २० अस्मदीयेषितुर्नाम व्यस्मरिष्याम चेद् वयं ।
 इतरेष्वरमुद्दिश्याकरिष्याम करान्जलिं ॥

तर्हि तस्यानुसन्धानं नाकरिष्यत् किमीश्वरः ।	११
यतो हेतोः स जानाति मनसो गुप्तकल्पनाः ॥	
त्वदर्थं जायते ऽस्माकं प्राणहत्याखिलं दिनं ।	१२
वध्यानामेव मेघाणां तुल्या गण्यामहे वयं ॥	
प्रबुध्यस्व किमर्थं त्वं निद्रितस्तिष्ठसि प्रभो ।	१३
त्वं सुजागृहि वैराग्यं त्वया न क्रियतां सदा ॥	
कुतो हेतो निर्जं वक्त्रं समाच्छाद्यावतिष्ठसे ।	१४
कुतो विस्मर्यते ऽस्माकं दैन्यं निन्दा च वा त्वया ॥	
धूलौ सीदन्ति नः प्राणा भूमौ तुन्दश्च सज्जते ।	१५
नः साहाय्यार्थमुत्तिष्ठ स्वप्नेऽस्मान् विमोचय ॥	१६

४५ पञ्चचत्वारिंशं गीतं ।

छोटस्य सौन्दर्यजयराज्यविषये भविष्यद्वाक्यं ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं शोशनीमनामकस्वरयुक्तं कौरुहीयवंशेन कृतं
प्रेमविषयकं धर्मगीतं ।

मच्चित्तं शुभवाक्येन समाकीर्णं प्रविद्यते ।	१
अहं निवेदयिष्यामि नरेन्द्राय निजाः क्रियाः ।	
मज्जिङ्गा लिपिकर्तुश्च महावेगस्य लेखनी ॥	
भवान् मानवपुत्रेभ्यः सौन्दर्येण विशिष्यते ।	२
भवदीयाधराभ्याश्च प्रसादः परिषिच्यते ।	
तस्मान्निरन्तरं तुभ्यं ददातीश्वर आशिषं ॥	
ऊरुदेशे महावीर त्वया खड्गो निबध्यतां ।	३
तावकीनः प्रतापश्च महिमा च निबध्यतां ॥	
तव तेन महिम्ना त्वं जयारूढः प्रगच्छ च ।	४
सत्यतायाः सधर्माया नम्रतायाश्च हेतुतः ।	
तेन भीमानि कर्माणि त्वामादेक्ष्यन्ति ते करः ॥	
तीक्ष्णास्तव शरास्तैस्तु नंस्यन्ति त्वदधो जनाः ।	५
महाराजस्य शत्रूणां व्यत्यन्ते हृदयानि च ॥	
हे ईशानन्तकालार्थं स्थिरं सिंहासनं तव ।	

- न्यायस्य राजदण्डोऽस्ति राजदण्डस्त्वदीयकः ॥
 ७ धर्मे प्रेम करोषि त्वं दुष्टताञ्च विगर्ह्यसे ।
 तस्माद् ईशस्त्वदीयेष्टस्त्वत्सखिभ्योऽपि मानयन् ।
 हर्षरूपेण तैलेन स्वयं त्वामभिषिक्तवान् ॥
 ८ गन्धरसागरुभ्याञ्च त्वक्पत्रैरपि सर्वशः ।
 तावकीनानि वस्त्राणि वासितानि भवन्ति हि ।
 दन्तिदन्तमयेभ्यस्त्वं प्रासादेभ्यः प्रनन्द्यसे ॥
 ९ स्त्रीरत्नानां त्वदीयानां काञ्चित् सन्ति नृपात्मजाः ।
 राज्ञो तिष्ठति ते दत्त व्याफोरस्वर्गभूषिता ॥
 १० षट्शतान्ये निरीक्ष्य स्त्रीयकर्तुं निधत्स्व च ।
 त्वया विस्मर्यतां स्त्रीया जातिर्गृहस्य पैटकः ॥
 ११ तावकीनञ्च सौन्दर्यं नरनाथोऽभिकाञ्चतु ।
 यस्मात् स ते प्रभुस्तस्मै प्रणामः क्रियतां त्वया ॥
 १२ तेन सौराभिधा कन्या समानेय्यतुपायनं ।
 लोकैश्चातिधनाल्लुप्तं मुखं प्रसादयिष्यते ॥
 १३ सर्वथा शोभया युक्ता पुरान्तःस्था नृपात्मजा ।
 स्वर्गसूत्रीयवासांसि सन्ति तस्याः परिच्छदः ॥
 १४ चित्रितैर्भूषिता वस्त्रैर्नीयते सा नृपान्तिकं ।
 सख्यः कन्याञ्च तत्पश्चात् प्राप्यन्ते तव सम्मुखं ॥
 १५ हर्षनादेन गीतास्ताः प्रविशन्ति नृपालयं ॥
 १६ गतानां तव तातानां पदं प्राप्नुयन्ति ते सुताः ।
 त्वं हृत्स्वायाञ्च मेदिन्याः प्रभुत्वे तान् नियोच्यसि ॥
 १७ पुरुषानुकमेणाहं स्मारयिष्यामि नाम ते ।
 सार्वकालिकलोकाञ्च करिष्यन्ति तव स्तवं ॥

४६ षट्चत्वारिंशं गीतं ।

अथकारणात् दाशूदा परमेश्वरस्य धन्यवदनं ।

कोरह्वंशीयवाद्यनियन्त्रे दातव्यम् अलामेताखस्वरयुक्तं गीतं ।

- १ ईश्वरः स्वयमेवास्ति शरण्यश्च बलश्च नः ।
 उपकारो विपत्काले बद्धा सुपरीक्षितः ॥

ततो हंतो न भेष्यामो विलतायां क्षितावपि ।	९
महावारिनिधे मध्ये कम्पमानेषु चाद्रिषु ॥	
तस्य तोयेषु गर्जत्सु फेनमुत्पादयत्सु च ।	१
वेपमानेषु शैलेषु तदीयोन्मादकारणात् ॥ सीता ॥	
नद्येका विद्यते तस्याः प्रवाहैः परिहृष्यते ।	४
ईश्वरस्य पुरी पूता सर्वश्रेष्ठस्य वेङ्गभिः ॥	
ईशान्तिकृति तन्मध्ये तस्मात् सा न चलिष्यति ।	५
ईश्वरोऽहमुखे तस्या उपकारं करिष्यति ॥	
गर्जन्ति भिन्नजातीया राष्ट्राणि प्रचलन्ति च ।	६
ईरिते खरवे तेन मेदिनी विगलिष्यति ॥	
अस्माकं सहवर्त्ती तु सैन्याध्यक्षः परेश्वरः ।	७
याकूवसेश्वरोऽस्माकम् उच्चदुर्गवदाश्रयः ॥ सीता ॥	
यूयमागत्य कर्माणि परमेशस्य पश्यत ।	८
तेनैव मेदिनीमध्ये महोत्पातो विधीयते ॥	
पृथिवीप्रान्तपर्यन्तं प्रशम्यन्ते रणानि च ।	९
भज्यते तेन कोदण्डः शूलं तेन विभिद्यते ।	
रथोऽपि तेन युद्धस्य भस्मसात् कियतेऽग्निना ॥	
यूयं विरम्य बुध्यध्वम् अहमेवास ईश्वरः ।	१०
प्रभवाम्यन्यजातीनां मेदिन्याः प्रभवामि च ॥	
अस्माकं सहवर्त्ती तु सैन्याध्यक्षः परेश्वरः ।	११
याकूवसेश्वरोऽस्माकम् उच्चदुर्गवदाश्रयः ॥ सीता ॥	

४७ सप्तचत्वारिंशं गीतं ।

ईश्वरस्य वशीभूतत्वं प्रशंसाकरणञ्च ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं कोरहोयवंशस्य धर्मगीतं ।

हे प्रजाः सकला यूयं करतालेन नन्दत ।	१
ईशार्थं हर्षनादेन कुरुध्वञ्च जयध्वनिं ॥	
यतो हन्ताः परेशोऽस्ति सर्वश्रेष्ठो भयङ्करः ।	९
महान् राजाधिराजश्च कृत्स्नाया अवनेः प्रभुः ॥	

- ३ दमयित्वा प्रजालोकान् अस्मदृश्यान् करोति सः
 विदधात्यन्यजातीयान् अस्मत्पादतलस्थितान् ॥
 ४ अस्मत्कृते वृणीते स विषयश्चास्मदीयकं ।
 तदीयप्रेमपात्रस्य याकूवस्य शिरोमणिं ॥ सेला ॥
 ५ कुरुते जयनादेन स्वर्गारोहणमीश्वरः ।
 कुरुते तूर्यवाद्येन स्वर्गारोहं परेश्वरः ॥
 ६ तमेवेश्वरमुद्दिश्य यूयं गायत गायत ।
 अस्माकं नृपमुद्दिश्य यूयं गायत गायत ॥
 ७ ईशः कृत्स्नचित्ते राजा यूयं ज्ञानेन गायत ॥
 ८ ईशः करोति राजत्वं भिन्नजातिगणोपरि ।
 पुण्यसिंहासने स्वीये सुखासीनः स विद्यते ॥
 ९ समायान्ति प्रजाधत्ता इवाहीमेशितुः प्रजाः ।
 सन्तोषस्थैव भूपाणाः स त्वतीव समुन्नतः ॥

४८ अष्टचत्वारिंशं गीतं ।

समाजस्य गौरवं सुखञ्च ।

कीरहसन्तानानां धर्मगीतं ।

- १ अस्मदीयेशितुः पुर्यां स्वकीये पुण्यपर्वते ।
 महान् अतिप्रशंस्यश्च विद्यते परमेश्वरः ॥
 २ अन्ति प्रांशुतया रम्यः कृत्स्नचित्तिश्च नन्दनः ।
 उदीच्यन्ते सिधोनाद्रि मंहाराजस्य पत्तनं ॥
 ३ ईश्वरस्तस्य हर्म्येषु सुविख्यातः समाश्रयः ॥
 ४ नृपाः पश्य समागत्य युगपल्लुप्ततां गताः ॥
 ५ ते निरीक्ष्यैव संचुब्धा उद्विग्नाश्च पलायिताः ॥
 ६ कम्पो दधार तान् तत्र प्रसूतामिव वेदना ॥
 ७ तार्शीशगामिपोतांस्त्वं भनक्ति पूर्ववायुना ॥
 ८ अस्माभि र्यादृगश्चावि तादृगेव निरोक्षितं ।
 सैन्याध्यक्षपरेणस्य पुरेऽस्मदीशितुः पुरे ।
 अनन्तकालपर्यन्तं तत् संस्थापयतीश्वरः ॥ सेला ॥

ईश त्वद्देश्मनो मध्ये चिन्तयामः कृपां तव ॥	९
यादृगस्तीश त नाम तादृगेव तव स्तवः ।	१०
एचिवीप्रान्तपर्यन्तो धर्मपूख्ख ते करः ॥	
हृषं याति सियोनाद्रि यिच्छदाः मुत्रिका अपि ।	११
पुर्थः कुर्वन्ति प्रोक्तासं विचाराच्चाहते तव ॥	
यूयं प्रदक्षिणोक्तस्य सियोनं परिगच्छत ।	१२
युष्माभिस्तस्य दुर्गाणां गणना च विधीयतां ॥	
तत्राचोरे मनो धडं तत्रासादान् प्रपश्यत ।	१३
सर्व्वं कथयितुं तर्हि भाविवंशाय शक्यथ ॥	
यतो हेतोरसावीशः सर्व्वदास्माकमीश्वरः ।	१४
मृत्युकालेऽपि चास्माकं मार्गादेष्टा भविष्यति ॥	

४६ जनपञ्चाशत्तमं गीतं ।

धनजीवनयोरसारत्वं ।

कोरह्वंशीयवाद्यनियन्ते दातव्यं धर्मगीतं ।

भो प्रजाः सकला यूयम् एतत् संश्रोतुमर्हथ ।	१
अत्र कर्मा प्रयुग्धस्य सर्व्वं पिष्टपवासिनः ॥	
क्षुद्रा मुख्याश्च साकल्याद् धनाढ्या दुर्गता अपि ॥	२
यतो हेतो मदीयास्यं ज्ञानं प्रकाशयिष्यति ।	३
मम मानसिकं ध्यानं सुबुद्धिश्च प्रदास्यति ॥	
मया स्वकीयकर्माश्च न्यायवाक्ये प्रयोक्ष्यते ।	४
वीक्षयाहं समारप्ये स्वकीयां मर्मभारतीं ॥	
दुर्दिने किं व्यथिष्येऽहं ज्ञेहिणामेनसा दृतः ॥	५
वित्ते विश्वसतां स्वीये दम्भिनाश्च महाधनात् ॥	६
तेषां कोऽपि न शक्नोति विमोक्तुं भ्रातरं निजं ।	७
दातुमीशाय वा मूल्यं तस्योद्धारोपयोगिनं ॥	
यतो हेतो मंहामूल्यस्तेषां प्राणपरिष्कृतः ।	८
अनन्तकालपर्यन्तं स निवर्त्तिष्यते ततः ।	
तदीयनिवृत्तजीवित्वात् खातदर्शनवर्ज्जितात् ॥	९

- १० यस्मात् द्रव्यति गर्त्तं स भ्रियन्ते ज्ञानिनो नराः ।
 एकरूपेण नश्यन्ति मूढा अज्ञाश्च मानवाः ।
 खवित्तानि परित्यज्य ते परेऽर्थाययन्ति च ॥
- ११ नित्यस्थायीनि वेदमानि पुरुषान् प्रति सुस्थिराः ।
 वासाः ख्यातश्च देशेषु नाम तेषामिदं मनः ॥
- १२ नास्ति माने नरः स्थायी पशुवत् स विनश्यति ॥
- १३ इयं तेषां गतिस्तेभ्यो मूढतायाः फलप्रदा ।
 तथापि परतस्तेषां वाचु तुष्यन्ति मानवाः ॥ सेला ॥
- १४ नरकं मेघवज्रीतान् मृत्युस्तान् चारयिष्यति ।
 प्रातस्तेषां प्रभुत्वञ्च प्राप्यते सरलैः नरैः ।
 सौन्दर्यं लोप्यते तेषां परलोकप्रवासिनां ॥
- १५ तथापीशो मम प्राणान् परलोकस्य हस्ततः ।
 उद्धरिष्यति यस्मात् स स्वयं मां संगृहीष्यति ॥ सेला ॥
- १६ धनित्वं जायते यस्य गृहैश्वर्यञ्च वर्धते ।
 तं दृष्ट्वापि त्वया त्रासो न कर्त्तव्यः कथञ्चन ॥
- १७ यतः स मृत्युकाले न किञ्चिदादाय यास्यति ।
 तदीयञ्च यदैश्वर्यं तत् तं नानुगमिष्यति ॥
- १८ जीवत्काले निजप्राणास्तेन सुस्नाधिताः स्वयं ।
 यः कश्चिच्चात्मसौख्यार्थी मानवैः स प्रशस्यते ॥
- १९ स तु गत्वा पितृस्थानं दीप्तिं द्रव्यति न क्वचित् ॥
- २० सम्मान्योऽपि नरोऽज्ञानः पशुतुल्यो विनश्यति ॥

५० पञ्चाशत्तमं गीतं ।

१ परमेश्वरेण विचारकरणं ७ यज्ञकर्मादिभ्योपि भक्तेरावश्यकत्वं १६ कपटि-
 लोकान् प्रति तिरस्कारश्च ।

आसफस्य धर्मगीतं ।

- १ महाप्रतापवान् ईशः परमेशः प्रभाषते ।
 स सूर्यस्योदयादस्तं यावदाह्वयति क्षितिं ॥
- २ सियोनात् पूर्णसौन्दर्याद् ईश्वरः सम्प्रकाशते ॥
- ३ ईश्वरोऽस्माकमायाति स न स्थास्यति नीरवः ।

वज्रि र्ससति तस्याग्ने वेद्यते तं प्रभञ्जनः ॥	
स्वप्रजानां विचारार्थम् ऊर्द्धस्थं व्योममण्डलं ।	४
एधिबीक्ष समाङ्गय तेनेदं वक्ष्यते वचः ॥	
सङ्गृहीत मदासन्ने मदीयान् साधमानवान् ।	५
वर्णिं दत्त्वा मया सार्द्धं नियमे यैरनुष्ठितः ॥	
व्याकाशमण्डलं तस्य धर्म्मं संवेदयिष्यति ।	६
स्वयमेवेश्वरो यस्माद्यायाधोशो भविष्यति ॥ सेला ॥	
हे मदीयप्रजा यूयं ष्ट्यात व्याहराम्यहं ।	७
इच्छायेलीयवंश त्वं ष्टु साध्यं ददामि ते ।	
अहमीश्वर एवास्मि तावकीनेश्वरोऽस्म्यहं ॥	
नाहं त्वां भर्त्सयिष्यामि यच्चानां कारणात् तव ।	८
बलयो हवनीयास्ते मत्साक्षात् सन्ति सर्व्वदा ॥	
मां नादास्ये तवागारात् न वा क्वागं त्वदाजकात् ॥	९
यतो हेतोररण्यस्या जीविनः सकला मम ।	१०
लक्ष्मपातगिरीक्षाश्च पशवः सकला मम ॥	
सकलानेव जानामि खगान् शैलनिवासिनः ।	११
जन्तवः प्रान्तरस्थाश्च विद्यन्ते मम गोचरे ॥	
क्षुधायां मम जातायां न हि त्वां क्षापयाम्यहं ।	१२
यतो हेतो ममैवान्ति धरा तस्याश्च पूरकं ॥	
वृषमांसं किमत्स्यामि किं पास्याम्यजशोणितं ॥	१३
प्रशंसारूपयज्ञेन प्रयजस्व त्वमीश्वरं ।	१४
तावकीनप्रतिज्ञाश्च सर्व्वश्रेष्ठाय शोधय ॥	
विपत्तेश्च दिने त्वं मां समुद्दिश्य समाङ्गय ।	१५
अहं त्वामुद्धरिष्यामि त्वच्च मां कीर्त्तयिष्यसि ॥	
पश्चाद् दुर्जनमुद्दिश्य प्रभाषिष्यत ईश्वरः ।	१६
त्वं कुतो मे विधीन् वक्षि मुखे भग्नियमं वहन् ॥	
त्वयादेशे विरक्तेन मदाचः पृथुतः क्षताः ॥	१७
त्वच्च चौरं निरीक्ष्यैव तत्सङ्गेनानुरज्यसे ।	१८
पारदारिकलोकानां समानांशी च जायसे ॥	
याये वक्त्रं प्रयुञ्जे च जिह्वया कल्पयन् क्लृप्तं ॥	१९
त्वमासीनो निजभ्रातुरपवादं करोषि हि ।	२०

- २१ स्वकीयसोदरस्यैव गुणघातो च जायसे ॥
 कुर्वति त्वयि चैतानि नीरवोऽहमवस्थितः ।
 तेन त्वादृष्ट एवाहमिति त्वं समचिन्तयः ।
 किन्तु त्वां भर्त्सयिष्येऽहं सर्व्वं विन्यस्य ते पुरः ॥
 २२ हे विस्मृतेश्वरा लोका युष्माभिर्बुध्यतामिदं ।
 नो चेद् विदारयिष्यामि युष्मान् रक्तकवर्ज्जितान् ॥
 २३ प्रशंसायज्ञकारी यो मत्सम्मानं करोति सः ।
 स्थिरमार्गो मया त्राणं चैश्वर्यं दर्शयिष्यते ॥

५१ एकपञ्चाशं गीतं ।

स्वोपापस्य निमित्तं दायदः खेदो विलापश्च ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदो धर्मगीतं ।

वाञ्छेवानुपगतस्य तस्य समीपं भविष्यदादिनि नाद्यने समागते
 गीतमिदं रचितमभूत् ।

- १ अणुकम्पस्व मामीश स्वकारुण्यानुरूपतः ।
 स्वकृपाया महत्त्वात् त्वं मेऽपराधांश्च दूरय ॥
 २ निःश्रेष्ठं क्षालनं कृत्वा कुरु मां दोषवर्जितं ।
 पातकात्मा मकीनाच्च परिष्कारं कुरुस्व मे ॥
 ३ यतो हेतोर्हि जानेऽहम् अपराधान् मया कृतान् ।
 सर्व्वदा मम पापश्च मत्प्रत्यक्षं वितिष्ठते ॥
 ४ केवलं त्वद्विरुद्धं हि पापमाचरितं मया ।
 तव दृष्ट्या कदर्याश्च दुष्क्रियां कृतवानहं ।
 अतः स्वकीयवाक्येन त्वं भविष्यसि धार्मिकः ।
 स्वविचाराज्जयापि त्वं सुप्रवित्रो भविष्यसि ॥
 ५ पश्य जातोऽपराधेऽहं पापे मात्रा च धारितः ॥
 ६ पश्य त्वमन्तरस्थायां सत्यतायां हि प्रीयसे ।
 अतो गूढपद्येनैव प्राप्तज्ञानं विधेहि मां ॥
 ७ एषोविण पुनीया मां भविष्यामि शुचिस्तदा ।
 मां क्षालय ततः शुभो भविष्यामि हिमादपि ॥

त्वं संश्रावय मां वाचम् आह्लादानन्ददायिनीं ।	८
त्वया चूर्सानि चास्थीनि प्राप्नुवन्तु प्रफुल्लतां ॥	
आच्छादय निजं वक्त्रं मदीयं पातकं प्रति ।	९
मम सर्व्वापराधानां दवनं क्रियतां त्वया ॥	
हे ईश मम मध्ये त्वं शुच्यन्तःकरणं हृज ।	१०
मदीयाभ्यन्तरे धीरं चात्मानं नूतनीकुरु ॥	
त्वदीयदृष्टितो दूरं मासु त्वं नापसारय ।	११
स्वीयं पवित्रम् आत्मानं मत्तो वा नापहारय ॥	
त्वदीयत्राणजं हृषं पुनर्मह्यं प्रदेहि च ।	१२
उदारेणात्मना मासु धारयन् सुस्थिरं कुरु ॥	
तदाहं शिष्ययिष्यामि ते मार्गान् अपराधिनः ।	१३
त्वाच्चेद्दिश्य करिष्यन्ति पापिनः परिवर्त्तनं ॥	
रक्ष मां वधदोषात् त्वम् ईश मत्ताण्डेश्वर ।	१४
मदीया रसना तर्हि धर्मं ते परिगास्यति ॥	
हे प्रभो त्वं मदीयोष्ठौ स्वयं मुक्तौ कुरुष्व हि ।	१५
तदा मदीयवक्त्रं ते प्रशंसां कीर्त्तयिष्यति ॥	
यस्मान्न प्रीयसे यच्चे यः कर्त्तुं शक्यते मया ।	१६
तुभ्यं होमार्थकस्यापि बलेदानं न रोचते ॥	
ईश्वरस्य प्रियो यज्ञो भग्न आत्मा हि विद्यते ।	१७
भग्नं चूर्स्य चित्तं त्वम् ईश नैवावमंस्यसे ॥	
त्वं स्वकीयप्रसादेन सियोनस्य हितं कुरु ।	१८
यिरूशालमपूर्यास्त्वं प्राचीरं निर्मिमीष्व च ॥	
धर्मयज्ञेषु होमे च सम्पूर्णे प्रेष्यसे तदा ।	१९
त्वदीययज्ञवेद्यासु होष्यन्ते दृषभास्तदा ॥	

५२ द्विपञ्चाशं गीतं ।

दायेगस्य दोषविनाशयोः कथनं ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूद उपदेशगीतं ।

यस्मिन् काले इदोमीयदायेग उपस्थाय दायूद अहीमेलकस्य गृहं प्राविशदिति वार्त्ता शैले निबेदयामास तात्कालिकं गीतं ।

- १ कुतो दुष्कर्मणः स्त्राधां कुरुषे हे महाबल ।
ईश्वरस्यैव कारणं नित्यं तिष्ठति सुस्थिरं ॥
- २ त्वज्जिज्ञा कल्पते हिंसां तोष्णाक्षुरसमा क्लृप्तिम् ॥
३ सदाचाराद् दुराचारे त्वन्तु समीयसेऽधिकं ।
धर्मवाक्यान्मृषावाक्ये चाधिकं परितुष्यसि ॥ सेला ॥
- ४ संहारोक्तिषु सर्व्वासु प्रीयसे क्लृजिज्ञक ॥
५ तद्धेतोरीश्वरोऽपि त्वां नित्यमुत्पादयिष्यति ।
त्वां स एव निराकुर्वन् गेहृतः कर्षयिष्यति ।
जीवतां भूमिमध्याच्च स त्वाम्बूलयिष्यति ॥ सेला ॥
- ६ धार्मिका बोध्य भेष्यन्ति वक्ष्यन्ति त्वां विदुष्य च ॥
७ पश्यासौ स नरो यो न शरणं गत ईश्वरं ।
व्यश्वसीत् धनबाहुल्ये हिंसया चाभवद् बली ॥
- ८ अहन्वीश्वरगेहस्थः सतेजोजितश्चतवत् ।
ईश्वरस्यैव कारणम् आश्रितोऽस्मि निरन्तरं ॥
- ९ प्रशंसिष्यामि नित्यं त्वां यस्मात् कर्म कृतं त्वया ।
आकाञ्छिष्यामि ते नाम श्रेष्ठं त्वद्धर्मिणां पुरः ॥

५३ त्रिपञ्चाशं गीतं ।

पापलोकानां दुष्टता भाविदुःखम् ।

वाद्यनियन्ते दातव्यं महत्तन्नामकस्वरयुक्तं दायूद उपदेशगीतं ।

- १ ईश्वरो नास्ति वागेषा चित्ते मूढेन गद्यते ।
ते भ्रष्टा दुष्कृतैर्घृण्या नास्ति कोऽपि सुकर्मकृत् ॥
- २ स्वर्गान्मानवसन्तानान् ईश्वरो हि निरीक्षते ।
ज्ञानाचारीश्वरान्वेषो कोऽप्यस्तीति दिदृक्षते ॥
- ३ सर्वे पराङ्मुखा जाता युगपद् विवर्तितं गताः ।
नास्ति कोऽपि सदाचार एकोऽपि नहि विद्यते ॥
- ४ किं न जानन्ति किञ्चित् ते सर्वे दुष्कर्मकारिणः ।
अन्नवन्मत्प्रजाभक्षा ईश्वरं नाह्वयन्ति ते ॥
- ५ अमुष्मिन् चासह्योनेऽपि स्थाने त्रस्ता भवन्ति ते ।

अस्थीनि व्यकिरद् यस्माद् ईशस्वामवबन्धतां ।
 आप्नुवन्ति त्वया लज्जां गर्हिता ईश्वरेण ते ॥
 इच्छायेलः परित्राणं सियोनाद् उदियाद् भुतं ।
 वन्दिभूतान् निजांल्लोकान् प्रत्युपावृत्त ईश्वरे ।
 आनन्दिव्यति याकूव इच्छायेलपि हर्षिता ॥

५४ चतुःपञ्चाशं गीतं ।

सिफीयलोकेभ्यो रक्षार्थं दायूदः प्रार्थना ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूद उपदेशगीतं ।

यस्मिन् काले सिफीयलोका उपस्थाय शैलस्य समीपे व्याहरन् दायूद
 किमस्माकं मध्ये प्रच्छन्नो न तिष्ठति तदानीन्तनं गीतमिदं ।

त्रायस्वेषं स्वनाम्ना मां स्वशक्त्या मां विचारय ॥ १
 प्रार्थनां मे गृहाणेश मन्मुखस्य वचः शृणु ॥ २
 यतो हेतोर्विबुधं म उत्तिष्ठन्ति विदेशिनः । ३
 मां जिघांसन्ति दुर्हता अप्रत्यक्षोक्तेश्वराः ॥ सेला ॥
 मां पश्योपकरोतीशः प्राणालम्ब्यस्ति मे प्रभुः ॥ ४
 स मदीयविपक्षेषु दुर्गतिं वर्त्तयिष्यति । ५
 स्वीयसत्यतया तेषां स विनाशं करिष्यति ॥
 स्वेच्छयाहं बलीन् तुभ्यं प्रदास्यामि परेश्वर । ६
 प्रशंसिष्यामि ते नाम यतो हेतोस्तदुत्तमं ॥
 यस्मात्तेनैव सर्वस्मात् सङ्कटादहमुद्धृतः । ७
 मच्चक्षुर्मंदरातीनां दर्शनेन च लब्धयति ॥

५५ पञ्चपञ्चाशं गीतं ।

विपदि दुष्टानां विबुधं दायूदः प्रार्थना ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूद उपदेशगीतं ॥

शृणु मे प्रार्थनामीश मे शोकात्तिरो भव ॥ १
 त्वया निशम्य मे वाक्यं दीयतां मङ्गमुत्तरं । २

- अनिवार्यं निजां चिन्तां क्रियते गर्जनं मया ॥
 १ विपक्षस्य महानादात् दुर्जनस्याप्युपद्रवात् ।
 ते कल्पयन्ति मे हिंसां सकोपाश्च द्विषन्ति मां ॥
 ४ मदन्तर्वेषते चित्तं मृत्युजासा ग्रसन्ति मां ॥
 ५ भयकम्पैः समाक्रम्ये रोमाश्चखाद्युगोति मां ॥
 ६ मयोक्तम् आ यदि स्यातां मम पक्षौ कपोतवत् ।
 तदा प्रोड्डीयमानेन विश्रामः प्राप्स्यते मया ॥
 ७ पश्य दूरं पलाय्याहं करिष्ये प्रान्तरे स्थितिं ॥ सेना ॥
 ८ प्रद्रोष्याम्याश्रयं प्राप्तुं चण्डवातात् प्रभञ्जनात् ॥
 ९ हे प्रभो यस्य तान् लोकान् तेषां जिह्वाश्च भेदय ।
 यस्मात् पुरस्य मध्येऽहं वीक्षे दौराव्यवायगौ ॥
 १० प्राचीरेण दिवारात्रं पुरं तौ परिगच्छतः ।
 तदीयाभ्यन्तरे हिंसा दुरवस्था च तिष्ठतः ॥
 ११ तन्मध्ये विद्यतेऽन्यायस्तदीयाच्च चतुष्पथात् ।
 अभिद्रोहः प्रलम्भश्च कर्हिचिन्न प्रगच्छतः ॥
 १२ न विपक्षेण निन्देऽहं शत्रुनिन्दामहं सहे ।
 न द्वेषी मय्यहङ्कारी जुगुप्से द्वेषिगर्वतः ॥
 १३ त्वन्तु मत्तुल्यलोकोऽसि मत्सखा संस्तुतो मया ॥
 १४ आवाभ्यां मधुवन्मिया मिथोऽकारि हि मन्त्रणा ।
 आवां जनतया सार्द्धम् अयावेशस्य मन्दिरं ॥
 १५ आक्रम्यन्तां विनाशैस्ते जीवन्तः प्रेत्य यान्तु च ।
 यस्मात् पापानि विद्यन्ते तेषां गेहेषु ह्यसु च ॥
 १६ समाङ्गास्याम्यहन्वीर्यं रक्षिता मां परेश्वरः ॥
 १७ सायङ्काले प्रभाते च मध्याह्नसमयेऽपि च ।
 ध्यायन्नहं रविष्यामि स च आर्यति मे रवं ॥
 १८ स क्षेमेण मम प्राणान् संग्रामादुद्धरिष्यति ।
 यस्मान्मामुपतिष्ठन्ति विपक्षा बज्रसंख्यकाः ॥
 १९ श्रुत्वा प्रत्युत्तरं तेभ्यो दास्यति स्वयमोश्वरः ।
 अनादिकालमारभ्य राजसिंहासनाश्रितः ॥ सेना ॥
 ते दुष्कर्मण्यविश्रान्ता ईश्वरान्नहि बिभ्यति ॥
 २० असौ मित्रेऽर्पयन् हस्तं नियमं लघते निजं ॥

दधिवत् क्षिग्वक्त्रस्य तस्य चित्तं युयुत्सते ।	१९
तैलतो मेदुरास्तस्य वाचो निष्कोषरिष्टयः ।	
परमेशे निजं भारं क्षिप स त्वां भरिष्यति ।	१९
धर्मिणः स्खलनं तेन न कदाप्यनुमंस्यते ॥	
ईश्वर त्वन्तु गम्भीरे गर्ते तान् पातयिष्यसि ।	२३
अर्द्धायुर्न हि प्राप्स्यन्ति वक्षका रक्तपातिनः ॥	
किन्तु त्वय्येव विश्वासो मया कारिष्यते ध्रुवं ॥	

५६ षट्पञ्चाशं गीतं ।

पिलेष्टोयलोकेभ्यो रत्नार्थं दायूदः प्रार्थना ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं योनदेलमरिहोकीमनामकस्वरयुक्तं दायूदो गुप्त-
धनरूपं गीतं । यदा पिलेष्टोया गातनगरे तं धृतवन्तस्तात्कालिकं गीतं ।

ईश मामनुकम्पस्व मर्त्या जियसिषन्ति मां ।	१
सर्वदा युध्यमानास्ते कुर्वन्ते मम षोडशं ॥	
नित्यं जियसिषन्ते मां मदीयाः परिपन्थिनः ।	१
बह्वक्ष मया सार्द्धं युध्यन्ते प्रोचमस्तकाः ॥	
निजसाध्वसकालेऽहं परिविश्वसिमि त्वयि ॥	१
ईश्वरेण तदीयोक्तेः स्नाघा कारिष्यते मया ।	४
ईश्वरे मेऽस्ति विश्वासो न करिष्यामि साध्वसं ।	
मां प्रति मांसपिण्डः किं विधातुं पारको भवेत् ॥	
मद्वाचां वैपरीत्यं ते कुर्वन्ते निखिलं दिनं ।	५
सकलाः कल्पनास्तेषां मदिरुद्धाः कुकल्पनाः ॥	
ते समेत्य प्रपश्यन्ति चारवचतुरो दिशः ।	६
मत्पार्श्वे च निरीक्षन्ते मत्प्राणान्तप्रतीक्षिणः ॥	
दुस्वरिच्ये किं तेषां रक्षाप्राप्तिः प्रसेत्स्यति ।	७
ईश कोपेन जातीनां त्वया अंशो विधीयतां ॥	
मदीयभ्रमणस्यैव गणना क्रियते त्वया ।	८
सकुत्वाच्च मदश्रूणि समाचैतुं त्वमर्हसि ।	
त्वद्गुणैः किं न विद्यन्ते लेख्यारूपाणि तान्यपि ॥	

- ८ तस्मिन् मत्पार्थनाकाले प्रद्रोष्यन्ति ममारयः ।
 ईश्वरो मे सहायोऽस्ति मयैतत्त्वबगम्यते ॥
- १० ईश्वरेणैव वाक्यस्य स्लाघा कारिष्यते मया ।
 परमेशेन वाक्यस्य स्लाघा कारिष्यते मया ॥
- ११ ईश्वरे मेऽस्ति विश्वासो न करिष्यामि साध्वसं ।
 यस्मान्मां प्रति किं कर्तुं मानवः पारको भवेत् ॥
- १२ व्रतानीश त्वदीयानि विद्यन्ते मम मन्त्रके ।
 तस्मात् सम्पादयिष्यामि प्रशंसाकीर्तनं तव ॥
- १३ यतो हेतो मम प्राणा मरणाद् रक्षितास्त्वया ।
 स्खलनान्मम पादौ किं रक्षिष्यते त्वया नहि ।
 तेनाहं जीवतां दीक्षा यास्यामीशस्य सम्मुखं ॥

५७ सप्तपञ्चाशं गीतं ।

१ शैलस्य हस्तात् रक्षार्थं प्रार्थना ७ ईश्वरस्य धन्यवदनं ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यम् अलत्सहेतनामकस्वरयुक्तं दायूदो गुप्तधनरूपं
 गीतं । यदा दायूद् शैलस्य सम्मुखात् पलाय्य गङ्गरे तस्यै तत्काले
 रचितं ।

- १ मां दयस्व दयस्वेष त्वां चित्तं श्रद्धधाति मे ।
 विपदोऽपमं यावत् क्वायां त्वत्पक्षयोः श्रये ॥
- २ सर्वोच्चमाङ्गयामीशम् ईशं सिद्धिकरं मम ॥
 स्वर्गात् प्रेष्ठोपकारं स मम रक्षां विधास्यति ।
 ये मां जियसिषन्ते ते मम कुर्वन्ति निन्दनं । सेला ।
 ईश्वरो निजकारुण्यं सत्यत्वञ्च प्रहेष्यति ॥
- ४ वेष्ट्यते मे मनः सिंहैः श्रये चाभिकण्ठेष्वहं ।
 निवसन् मनोजैः सार्द्धं शल्यवाणायदन्तकैः ।
 तीक्ष्णानिस्त्रिशवद् येषां रसना विद्यते मुखे ॥
- ५ स्वर्गे प्रकाशतामीश तावकीना समुन्नतिः ।
 मेदिन्या अपि सर्वत्र कीर्त्यतां महिमा तव ॥
- ६ मदीयौ चरणौ बद्धं जालं तैर्योजितं जनैः ।

प्राणानाञ्च मदीयानां कृतं तैरवपीडनं ।	
मदग्रे खानितः कूपस्तन्मध्ये तेऽपतन् स्वयं ॥ सेला ॥	
मच्चित्तं स्थिरमस्तीश मच्चित्तं ह्यस्ति सुस्थिरं ।	७
अहं गानं करिष्यामि करिष्यामि प्रशंसनं ।	
त्वं मनो मे प्रबुध्यस्व नेवल् वीणे च जागृतं ॥	८
अहं प्रजागरिष्यामि ह्यरुणोदयतः पुरा ॥	
हे प्रभो लोकमध्येऽहं कीर्त्तयिष्यामि ते स्तवं ॥	९
प्रशंसिष्यामि ते नाम जातीनामेव मेध्यतः ॥	
यज्जेतोः स्वर्गपर्यन्तं विस्तीर्णोऽस्ति कृपा तव ।	१०
त्वदीया सत्यता तद्दद् स्पृशति योममण्डलं ॥	
स्वर्गे प्रकाशतामीश तावकीना समुन्नतिः ।	११
मेदिन्या अपि सर्वत्र कीर्त्ततां महिमा तव ॥	

५८ अष्टपञ्चाशं गीतं ।

१ अन्यायविचारकाणां दोषः ६ विनाशश्च ।

वायनिघन्ते दातव्यम् अलतसहेतनामकस्वरयुक्तं दायूदो गुप्तधन-
स्वरूपं गीतं ।

मूका एव स्य किं यूयं धर्मवाक्यप्रभाषणे ।	१
यथान्यायविचारे च भो भो मानवस्तनवः ॥	
किञ्च यूयं मनेमध्ये दुष्कर्माण्यनुतिष्ठथ ।	२
कुरुष्वे च निजैर्हस्ते देशे दौरात्म्यतोऽलनं ॥	
आ मातृकुक्षिवासाद्धि प्रभृष्टाः सन्ति दुर्जनाः ।	३
गर्भान्निष्प्राप्तिमारभ्य आस्यन्त्यवतवादिनः ॥	
तेषां यद् गरलञ्चास्ति तद् विषास्यविषोपमं ।	४
सन्ति ते रुद्धकर्माश्च वधिरः फणवानिव ॥	
अशृण्वन् मायिनः शब्दं मन्त्रपाठे पटोरपि ॥	५
तेषां वक्त्रस्थिता दन्ता भज्यन्तामीश्वर त्वया ।	६
रदनान् युवसिंहानां भिन्धि हे परमेश्वर ॥	
गलिताः सलिलानां हि सट्टशा विखवन्तु ते ।	७
योजितास्तैर्निजा वाणाः सञ्चिन्नाग्रा भवन्तु च ॥	

- ८ द्रविशम्भूकवत् ते च गलिता विश्ववन्तु हि ।
 गर्भात् क्षुतं यथापथं नेच्यन्तां ते तथा रविं ॥
- ९ स्यात्तीनां युष्मदीयानां कण्टकैस्तापनात् पुरा ।
 पापान् पक्वान् व्यपक्वांश्च स ह्रियति वात्यया ॥
- १० आनन्दिष्यति धर्मी हि प्रतीकारस्य दर्शनात् ।
 दुश्चरित्रस्य रक्ते स पादौ प्रक्षालयिष्यति ॥
- ११ मानवाश्च वदिष्यन्ति धार्मिकस्य फलं स्थिरं ।
 न्यायाधीशश्च हृदयाम् ईश्वरोऽस्तीति निश्चितं ॥

५६ जनप्रद्वितमं गीतं ।

प्राणरक्षायां जातायां परमेश्वरस्य प्रशंसा ।

वाद्यनियन्ते दातव्यम् अलतस्हेतनामकस्वरयुक्तं दायूदो गुप्तधनरूपं
 गीतं । शैलेन प्रहिता लोका यदा दायूदं हन्तुं तस्य गेहं वेष्टयामास-
 स्तत्काले रचितं ।

- १ मामकीनविपक्षेभ्यो रक्ष मां हे मदीश्वर ।
 उत्थितेभ्यो विरुद्धं मे रिपुभ्यो मां समुद्धर ॥
- २ कुकर्म्मिभ्यो मनुष्येभ्यो निस्तारं मे विधेहि च ।
 रक्तपातिनरेभ्यश्च परित्राणं कुरुष्व मे ॥
- ३ पश्य मत्प्राणनाशार्थं ते विद्यन्ते तिरोहिताः ।
 मद्विरुद्धं समायान्ति मानवा बलविक्रमाः ।
 हे परेश न मे दोषात् न पापाद् वा मया कृतात् ॥
- ४ मयि चानपराधे ते द्रुत्वा तिष्ठन्ति सज्जिताः ।
 त्वं प्रबुद्धो मया सार्द्धं मिलित्वा चावलोकय ॥
- ५ सैन्याधीश परेश त्वम् असौखायेल ईश्वरः ।
 भिन्नजातीयलोकानां परीक्षार्थं सृजामि हि ।
 त्वया नानुग्रहीतव्याः सर्वे ते दुष्टवक्षसाः ॥ सेना ॥
- ६ सन्ध्यायां पुनरागत्य क्रोशन्तः कुकुरा इव ।
 नगरस्यैव सर्वत्र पथ्यन्ति हि ते नराः ॥
- ७ पश्य स्वकीयवक्त्रेभ्यो घृण्यवाचो वमन्ति ते ।
 आछाः खङ्गधरास्तेषां कः पृथोतीति जल्पतां ॥

किन्तु हे परमेश त्वं तानेवोपहसिष्यसि ।	८
सकलान् भिन्नजातीयान् अवज्ञेयांश्च मंस्यसे ॥	
तेषां बलात् प्रतीक्षे त्वां यस्मान्मदुर्गमीश्वरः ॥	९
मदनुग्राहकस्वीश उपस्थास्यति मां खर्यं ।	१०
मदरीणां प्रतीकारम् ईशो मां दर्शयिष्यति ॥	
तान् न मारय नो चेत् तद् विस्मरिष्यन्ति मे प्रजाः ।	११
भ्रमयन् स्वीयशक्त्या तान् पातयास्मत्फल प्रभो ॥	
आछाभ्यां निर्गते वाक्येस्तेषां वक्ता दुष्यति ।	१२
स्वदर्पेण ध्रियन्तां ते शायमिथ्योक्तितोऽपि च ॥	
त्वं तान् संहर कोपेन संहरैको न तिष्ठतु ।	१३
ईशो याकूवि शास्तीति दिगन्तस्थैश्च बुध्यतां ॥ सेला ॥	
सन्ध्यायां पुनरागत्य क्रोशन्तः कुक्कुरा इव ।	१४
नगरस्थैव सर्वत्र पर्यटिष्यन्ति ते नराः ॥	
ते भ्रमिष्यन्ति भ्रष्टार्थम् अदृष्टा रात्रियापिनः ॥	१५
अहं गास्यामि ते शक्तिं प्रातः स्तोष्यामि ते कृपां ।	१६
यत आसी विपत्कालं त्वं दुर्गचाश्रयश्च मे ॥	
मच्छक्ते त्वां समुद्दिश्य मया गानं करिष्यते ।	१७
यस्मात् त्वमोश मदुर्गं मदनुग्राहकेश्वरः ॥	

६० षष्ठितमं गीतं ।

१ युद्धकाले दायूदः प्रत्याशा इ प्राथेना च ।

वाद्यनियन्ते दातव्यं शोशन्नेदृतस्वरयुक्तं दायूदो गुप्तधनरूपं शिष्यार्थकं
गीतं । यदा सोऽरामनहरयिमम् अरामसोवाञ्च जिगाय योयावश्च
परावृत्त्य लवणनिम्नभूमाविदोमीयानां द्वादशसहस्राणि लोकान् वि-
नाशयामास तत्काले रचितं ।

ईश त्वया वयं व्यक्ता विकीर्णाश्च त्वया वयं ।	१
व्यस्मभ्यं समकुप्यस्त्वं परावर्त्तस्व नः प्रति ॥	
नीवृतं कम्पयित्वा त्वम् अकार्षींस्तद्विदारणं ।	२
त्वं पूर्णकिरु तद्भङ्गान् यस्माच्चञ्चाल्यते स तैः ॥	
त्वया स्वकीयलोका हि सङ्कटं परिदर्शिताः ।	३

- मद्यमुन्मत्तताकारं पायिताश्च वयं त्वया ॥
 ४ स्वभक्तेषु तु लोकेषु पताकैर्कार्पिता त्वया ।
 तेभ्य उन्नतिदानार्थं सत्यतायाः प्रतापतः ॥ सेला ॥
 ५ यथा तव प्रिया लोकाः परिरक्षणमाप्नुयुः ।
 तदर्थं त्वं स्वहस्तेन प्रात्वा देहि न उत्तरं ॥
 ६ स्वपवित्रतयावादीत् ईशस्तेनोल्लसाम्यहं ।
 शिखिमं तु विभक्ष्यामि मास्ये सुक्रीतप्रान्तरं ॥
 ७ मदीयो गिलिष्येदोऽस्ति भिनशिश्व मदीयकः ।
 इफ्रयिमः शिरस्त्रं मे यिद्धदा विधिदायकः ॥
 ८ मोयावो जलपात्रं मे क्षालनस्योपकारकं ।
 इदोमस्योपरि स्त्रियां पादुकां प्रक्षिपाम्यहं ।
 पिलेष्टीयाख्यदेशं त्वं जयनादं कुरुष्व मे ॥
 ९ सुदृढं नगरं नीत्वा को मां तत् प्रापयिष्यति ।
 क इदोमपुरं यावन्मार्गं मां दर्शयिष्यति ॥
 १० ईशास्मान् त्यक्तवान् यस्त्वं त्वं किं तन्न करिष्यसि ।
 अस्माकं वाहिनीनाञ्च मध्ये किं न गमिष्यसि ॥
 ११ अस्मान् क्षेपेत उद्धर्तुम् उपकारं विधेहि नः ।
 उपकारो मनुष्येण कृतो निष्फल एव हि ॥
 १२ ईश्वरेणैव वीरत्वम् वयमाचरितुं क्षमाः ।
 स एवासहिपक्षाञ्च चरणाभ्यां विमर्दिता ॥

६१ एकप्रष्टितमं गीतं ।

परमेश्वरे दायूद आश्रयणं ।

यन्त्रवाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदो गीतं ।

- १ ईश त्वं शृणु मे रावं प्रार्थनां मे निश्रामय ॥
 २ आह्वयामि दिगन्तस्थस्त्वां चित्तोद्देगहेतुना ।
 मम दुर्गन्धमुच्चत्वात् श्रैलं त्वं मां समानय ॥
 ३ यतो हेतोस्त्वमेवासि मामकीनः समाश्रयः ।
 त्वञ्च मे सुदृढं दुर्गं परिपश्यनिवारकं ॥
 ४ अनन्तकालमेवाहं निवत्यामि तवोदजे ।

त्वदीयपक्षयोष्कायां करिष्ये चाहमाश्रयं ॥ सेला ॥	
यस्मान्मम व्रतानि त्वम् ईश्वरः श्रुतवानसि ।	५
मह्यं खनामभक्तानां समांशित्वञ्च दत्तवान् ॥	
भूपते दिनसङ्ख्याया वर्द्धनं त्वं विधास्यसि ।	६
तदर्षाणाञ्च दीर्घत्वं पुरुषानुक्रमोपमं ॥	
ईश्वरस्य समत्तं स सदासीनो भविष्यति ।	७
करुणां सत्यताञ्च त्वं तस्य रक्षार्थमादिश ॥	
तेनाहं परिगस्यामि तव नाम निरन्तरं ।	८
शोधयन् मामकीनानि व्रतान्येव दिने दिने ॥	

६२ दाषष्टितमं गीतं ।

ईश्वरस्य सारत्वं मनुष्याणाम् चसारत्वं ।

विदूषणीयवर्गस्य वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदो गीतं ।

ईशमेव समुद्दिश्य भौनि तिष्ठति मे मनः ।	१
मामकीनं परित्राणं तस्मादेव प्रजायते ॥	
केवलं सोऽस्ति मे शैलो मम तारणकौरणं ।	२
उच्चदुर्गं ममास्ते स नाहं प्रखलितातरां ॥	
नर एकः कियत्कालं युष्माभिस्त्वाक्रमिष्यते ।	३
यथा कुर्वां बहिर्लम्बं भग्नं वा वारणं यथा ।	
सर्वं यूयं कियत्कालं तं तथैव हनिष्यथ ॥	
ते तस्योच्चपदादेव मन्त्रयन्ते निपातनं ।	४
ते मृषोक्तिषु सन्तुष्टाः प्रददत्याशिषं मुखैः ।	
किन्तु श्वापं ददत्येव निजान्तःकरणेषु ते ॥ सेला ॥	
ईशमेव समुद्दिश्य भौनि तिष्ठ मनो मम ।	५
यस्मान्मम प्रतीक्षायाः सिद्धिस्तेनैव जायते ॥	
केवलः सोऽस्ति मे शैलो मम तारणकारणं ।	६
उच्चदुर्गं ममास्ते स न खलिष्याम्यहं ततः ॥	
मामकीनपरित्राणं तेजश्चेश्वरमूलकं ।	७
मदीयं सुदृढं दुर्गम् आश्रयो मम चेश्वरः ॥	
तस्मिन् कुरुत विश्वासं सर्वकाले हि हे प्रजाः ।	८

स्वमनो व्यक्तं तत्प्राज्ञाद् ईश्वरोऽस्माकमाश्रयः ॥ सेना ॥

- ८ अजीका मर्त्यसन्ताना असारा वीरसूनुवः ।
उत्पतन्ति तुलायां ते सर्वे बाष्पादगौरवाः ॥
१० मा विश्वसत दौरात्र्ये लुण्ठनाच्च न दृष्यत ।
सम्यक्तौ वर्द्धमानायां मा धृष्टं तत्र मानसं ॥
११ वाक्यमेकं जगादेशो द्विमेया तत् परिश्रुतं ।
वस्तुत ईश्वरस्यास्ति विक्रमस्याधिकारिता ॥
१२ कृपायास्त्राधिकारित्वं तथैवास्ति तव प्रभो ।
यस्मात् त्वयैव दातव्यं सर्वेभ्यः कर्मणां फलं ॥

६३ त्रिषष्टितमं गीतं ।

ईश्वरानुपहृष्टाकाङ्क्षा शत्रून् जेतुमपेक्षा च ।

यिद्विदायाः प्रान्तरे स्थितिकाले कृतं दायूदो धर्मगीतं ।

- १ ईश्वर त्वं मदीयेष्टस्त्वामेवानुसराभ्यर्हं ।
त्वदर्थं मे मनस्तृष्णाक् त्वाच्चाकाङ्क्षति मे तनुः ।
मरुभूम्यां सुशुष्कायां जलाभावेन सीदतः ॥
२ धर्मधाम्नि मया यादृक् सम्प्राप्तं तव दर्शनं ।
तादृगेव दिदृक्षेऽहं विक्रमं गौरवञ्च ते ॥
३ यतस्त्वदीयकारुण्यम् उत्तमं जीवनादपि ।
अधरौ मामकीनौ हि प्रशंसां कुरुतस्त्वव ॥
४ यावज्जीवं करिष्यामि धन्यवादं तवेदृशं ।
तावकीनाय नाम्ने च भविष्यामि कृताञ्जलिः ॥
५ तेनैव सारमेदोभ्याम् इव तर्प्यति मे मनः ।
हृष्यनादकृदोष्ठाभ्यां मम वल्लभ ग्रास्यति ॥
६ त्वां स्मरन् निजशय्यायां ध्यायामि प्रहरेष्वहं ॥
७ यतो हेतोस्त्वमेवासि मामकीनोपकारकः ।
तस्मात् त्वत्पद्मयोष्ण्यायाम् आश्रितः प्रोक्षसाम्यहं ॥
८ मनस्वदनुरक्तं मे सन्मार्थेऽहं करेण ते ॥
९ अमी स्त्रीयविनाशार्थं मम प्राणजिघांसवः ।

वसुधाया अघोभागं प्रवेक्ष्यन्ति निपातिताः ॥
 अर्पिता असिधारे ते विभक्ष्यन्ते च जम्बुकैः ॥
 किन्तु क्षौण्णपते हर्ष ईश्वरात् प्रजनियते ।
 यच्च शृण्वति तन्नाम्ना स्नाघा तेन करिष्यते ।
 यस्माद् असत्यवक्त्राणां वदनं सन्निरोत्स्यते ॥

१०

११

६४ चतुःषष्टितमं गीतं ।

वैरिणां दोषो विनाशश्च ।

वाद्यनियन्ते दातव्यं दायूदो धर्मगीतं ।

चिन्तायुक्तस्य मे रावम् ईश्वर त्वं निशामय ।

१

विपक्षान्मम यस्वासक्तस्मान्मे रक्ष जीवन् ॥

मां प्रच्छादय दुष्टानां मानवानां कुमन्तव्यात् ।

२

कलहाच्च मनुष्याणाम् अधर्माचारकारिणां ॥

ते क्षुण्वन्त्यसिर्वज्जिह्वां सन्धाय कटुवागिधुं ॥

३

साधुं प्रति रक्षःस्थाने प्रक्षेप्तुं चिन्तयन्ति च ।

४

अकस्माच्च तमुद्दिश्य त्यजन्ति निर्भयाः शरान् ॥

सङ्कल्पयन्ति ते लोका मिथो वाढां कुमन्तव्यां ।

५

गुप्तमुन्माद्ययोगाय चालयन्ति परस्परं ।

वयं केनेक्षितुं शक्या इति वाक्यं वदन्ति च ॥

हिंसां सञ्चिन्त्य तैः सिद्धं युक्तिः पक्वेति गद्यते ।

६

एकैकस्य सुगम्भीरम् अन्तश्चित्तञ्च विद्यते ॥

अकस्मात् तान् समुद्दिश्य वागं प्रक्षेप्यतीश्वरः ।

७

तदानीञ्च भविष्यन्ति स्वयं ते कृतविद्धताः ॥

ते चाधःपातयिष्यन्ते समाक्रान्ताः खजिङ्गया ।

८

यावन्तस्तानवेक्षन्ति ते विद्रोह्यन्ति सर्वतः ॥

तेन सर्वे नरा भीता ईश्वरेण कृतां क्रियां ।

९

वर्षयिष्यन्ति भोक्तव्यन्ते तस्याचारश्च ते तदा ॥

हृष्टः परेश्वरात् साधुः शरणां तं गमिष्यति ।

१०

सर्वैः सरलचेतोभिर्धन्यवादः करिष्यते ॥

६५ पञ्चषष्टितमं गीतं ।

ईश्वरानुग्रहाशिषो वर्णनं ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदा कृतं गानार्थकं धर्मगीतं ।

- १ त्वामेवेश्वर सीयाने प्रशंसा सम्प्रतीक्षते ।
 त्वामुद्दिश्य व्रतस्यापि परिशोधः करिष्यते ॥
- २ त्वाच्च हे प्रार्थनाश्रोतः सर्व्वेभ्योऽप्यन्ति मानवाः ॥
 मामकीनापराधा ये ते मत्तो बलवत्तमाः ।
 अस्मदीयास्तु ये दोषास्तान् त्वमेव क्षमिष्यसे ॥
- ४ यो मनुष्यस्त्वया वृत्वा समानीतः स्वसन्निधिं ।
 प्राङ्गणेषु त्वदीयेषु निवसेत् धन्य एव सः ॥
 तर्प्यामस्तव गेहस्य कल्याणनिधिना वर्यं ।
 पवित्रे तव प्रासादे सङ्गृहीतः स विद्यते ॥
- ५ भयप्रदानि धर्म्मण्य प्रार्थनायाः फलानि हि ।
 अस्मभ्यं वितरिष्यन्ते त्वयास्तत्तातरीश्वर ।
 सर्व्वेषां क्षितिप्रान्तानां दूरपारस्य चाश्रय ॥
 स्वबलेनाद्रिनिर्म्मात बद्धश्रेणे च तेजसा ॥
- ७ गर्जनं तोयराशीनां तद्रूष्मीणाञ्च गर्जनं ।
 जातीनां कलहश्चापि निःशब्दोक्रियते त्वया ॥
 लक्षणेभ्यस्त्वदीयेभ्यो बिभ्यत्युत्थन्तवासिनः ।
 सूर्य्योदयास्तयोः स्थाने त्वं प्रफुल्लीकरोषि च ॥
- ८ महीं निरीक्ष्य सिद्धंस्त्वं विदधासि धनान्वितां ।
 ईश्वरीयपयस्विन्या सलिलैः परिपूर्णया ।
 संस्कारोषि नृणां धान्यम् इत्थं संस्कृतया भुवा ॥
- १० तोयैश्चोद्भासि तत्सीता आली नमीकरोषि च ।
 वृष्ट्या करोषि तां मृद्धीम् आशास्ते च तद्द्वारं ॥
- ११ स्वकल्याणकिरीटेन वत्सरो भूष्यते त्वया ।
 तव स्यन्दननेमिभ्यः स्निग्धता स्यन्दते पथि ॥
- १२ स्यन्दते प्रान्तरस्यासु यशुचारणभूष्वपि ।
 पर्व्वता अपि शोभन्त उल्लासेन विभूषिताः ॥

मेघे र्याता हि केदाराः शस्याच्छन्ना उपत्यकाः ।

१९

तत्रत्याः सकला मार्गं हर्षनादस्य कुर्वन्ते ॥

६६ षट्षष्टितमं गीतं ।

१ अनुग्रहप्राप्तिनिमित्तम् ईश्वरप्रशंसा १९ प्रतिश्रुतिकरणञ्च ।

वाचनियन्त्रे दातव्यं मानार्थकं धर्मगीतं ।

कुर्वन् सकला मर्त्या ईश्वराय जयध्वनिं ॥	१
परिगायत गीतेन तस्य नान्दश्च गौरवं ।	२
तदीयायाः प्रशंसाया गौरवञ्चाभिसंस्तुत ॥	
ईशं वदत कीदृक्त्वं भेतव्योऽसि स्वकर्मभिः ।	३
तव शक्तिमहत्वात् त्वां प्रियं वक्ष्यन्ति शत्रवः ॥	
भजनं ते करिष्यन्ति सकला मर्त्यवासिनः ।	४
त्वामेवोद्दिश्य गास्यन्ति गास्यन्ति तव नाम ते ॥ सेना ॥	
आयातेशस्य कर्माणि स्वाध्वर्याणि प्रपश्यत ।	५
नृसन्तानान् प्रति स्त्रीयैः कर्मभिः सोऽस्ति भीतिदः ॥	
विहृत्य तोयराशिं स शुष्कभूमिं चकार हि ।	६
पादैर्लौका नदीं तेरुस्तत्र तेन ननन्दिम ॥	
अनन्तं क्रियते राज्यं तेन स्त्रीयपराक्रमात् ।	७
तस्य नेत्रे परीक्ष्यते भिन्नजातीयमानवान् ।	
नहि कुर्वन्त्वहङ्कारम् आप्तालङ्घनकारिणः ॥ सेना ॥	
हे प्रजाः सकला यूयं धन्यं ब्रूत न ईश्वरं ।	८
तदीयायाः प्रशंसाया उच्चैः श्रावयत ध्वनिं ॥	
यस्माज्जीवद्दशायां नः स्थिरान् प्राणान् करोति सः ।	९
नानुजानाति चास्माकं चरणानां विचाजनं ॥	
अस्माकन्तु परीक्षापि कृता हे ईश्वर त्वया ।	१०
रौप्यसंशोधनेनेव वयं संशोधितास्त्वया ॥	
त्वया जालं प्रवेश्यास्मान् क्षिप्तौ मोहेण नः कटी ॥	११
अश्वारूढा मनुष्या नो मस्तकोपरि गामिताः ।	१२
वज्रिना सखिणेनापि कृतवन्तो गमं वयं ।	

- किन्त्वस्मान् त्वं समुद्रुष्य पुष्कलं स्थानमानयः ॥
 ११ आदायाहं बलीन् हव्यान् प्रवेक्ष्यामि तवालयं ।
 प्रति त्वां शोधयिष्यामि मामकीनव्रतानि च ॥
 १४ ईरितानि मदोष्ठाभ्यामुक्ताभ्यास्तेन चापदि ॥
 १५ होमार्थं च पशून् पुष्टान् मेघाभ्याश्च सुगन्धिकं ।
 तुभ्यं दास्यामि क्वागैश्च सार्द्धं यस्यामि पुङ्गवान् ॥ सेना ॥
 १६ ईशभक्ता नरा यूयमागत्य प्रदणुताखिलाः ।
 स भदात्महितार्थं यत् कृतवान् तद् वदाम्यहं ॥
 १७ मन्मुखेन स आहृतो जिह्वया च प्रशंसितः ॥
 १८ दुष्टतां चेदपैक्षिष्ये निजान्तःकरणेन हि ।
 तर्हि तु प्रभुना कापि श्रवणं नाकरिष्यत ॥
 १९ किन्त्वीशः श्रवणं कृत्वा मेऽग्रहीत् प्रार्थनारवं ॥
 २० धन्यः स ईश्वरो येन नापास्ता प्रार्थना मम ।
 स्वकीयानुग्रहश्चापि नहि मत्तो वियोजितः ॥

६७ सप्तषष्ठितमं गीतं ।

सर्वेषां हिताय प्रार्थना ।

यन्त्रवाद्यनियन्त्रे दातव्यं गानार्थकं धर्मगीतं ।

- १ ईशोऽस्मान् अनुगृह्णातु ददात्वस्मभ्यमाशिशं ।
 अस्मान् प्रति निजं वक्तुं स प्रसन्नं करोतु च ॥ सेना ॥
 २ पश्यास्ते ज्ञायतां मर्त्ये त्वत्प्राणं सर्वजातिभिः ॥
 ३ त्वां स्तोष्यन्ति प्रजा ईश त्वां स्तोष्यन्त्यखिलाः प्रजाः ॥
 ४ आनन्दं हर्षनादश्च प्रकरिष्यन्ति जातयः ।
 यस्मात् त्वमेव धर्मेण विचारयिष्यसि प्रजाः ।
 पृथिवीवासिनी जातीन्त्वं स्वयश्च विनेष्यसि ॥ सेना ॥
 ५ त्वां स्तोष्यन्ति प्रजा ईश त्वां स्तोष्यन्त्यखिलाः प्रजाः ॥
 ६ वसुधापि स्वकीयानि फलान्युत्पादयिष्यति ।
 दास्यत्वाशिशमस्मभ्यम् ईश्वरोऽस्माकमीश्वरः ॥
 ७ स एवाशिशमस्मभ्यं दास्यति स्वयमीश्वरः ।
 सर्वे तस्माच्च भेष्यन्ति धरणीप्रान्तवासिनः ॥

६८ अष्टपष्ठितमं गीतं ।

१ दायूदः प्रार्थना ४ अनुग्रहस्य १५ समाजरक्षायाः १६ आश्चर्य्यकर्मण्य कृते
परमेश्वरस्य प्रशंसा १८ दायूदो विनयश्च ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदा कृतं गानार्थकं गीतं ।

उत्तिष्ठतीश्वरस्तस्य विकीर्यन्ते च वैरिणः । १
तद्देष्टारश्च कुर्वन्ति तस्य साक्षात् पलायनं ॥
चाल्यते च यथा धूमस्ते चाल्यन्ते तथा त्वया । २
मधूच्छिष्टं यथा वक्त्रेः समक्षं द्रवतां व्रजेत् ।
ईश्वरस्य समक्षं हि तथा गच्छन्ति दुर्जनाः ॥
ईश्वरस्य समक्षं विनन्दन्त्युत्सन्ति च । ३
हर्षनादश्च कुर्वन्ति परितोषेण धार्मिकाः ॥
गानं कुरुध्वमीशाय तन्नाम्नो गायत स्तवं । ४
प्रान्तरे यो रथारूढो याति निर्मात तत्पथं ।
यिहोवा इति तन्नाम्नाह्लादध्वं तस्य सम्मुखे ॥
पितास्ति पिढहीनानां विधवानां विचारकः । ५
पवित्रे स्वीय आवासे विद्यमानः स ईश्वरः ॥
निःसङ्गान् परिवाराणां मध्ये वासयतीश्वरः । ६
वन्दिनो मोचयित्वा स करोति प्राप्तमङ्गलान् ।
निवसन्ति मरुस्थाने निदेशलङ्घिनो नराः ॥
ईश्वर स्वीयलोकानाम् अयोऽयं त्वयि गच्छति । ७
प्रान्तरस्यैव मध्येन त्वयि यात्राश्च कुर्वति ॥ सेना ॥
ईशसाक्षाच्चक्ष्मे भूराकाशोऽपि ववर्ध च । ८
तत्र सोनय ईशस्येखायेलीयेऽशितुः पुरः ॥
प्रेरिता चापहाराणां दृष्टि र्हे ईश्वर त्वया । ९
क्लान्तस्तवाधिकारश्च त्वया सुस्थीकृतः पुनः ॥
तावकीनसमाजश्च तत्र वासं समाप्तवान् । १०
दुःखिने सुस्थता दत्ता स्वसद्भावात् त्वयेश्वर ॥
सुवार्त्ता प्रभुना दत्ता तदङ्गीणां मञ्चासभा ॥ ११
पलायन्त पलायन्त सैन्यानामधिपा दृपाः । १२
कोप्ताणां प्रविभागश्च व्यदधाद् गृहवासिनी ॥

- १२ अशेषं मेघवासानां मध्ये यूयं कपोतवत् ।
रौप्यमण्डितपद्मा वा दीप्तस्वर्गतनूतदाः ॥
- १४ सर्वशक्तिमता देशे विकीर्णेषु च राजसु ।
सत्त्वोनाख्याऽपि क्षणोऽद्रिस्तुषारेण व्यशोभत ॥
- १५ वाशन ईश्वरोऽद्रि वाशनः कूटवान् गिरिः ॥
- १६ भो भो क्षामत उच्चायाः किमर्थं यूयमीर्यथ ।
गिरये निजवासार्थं रोचितायेश्वरेण हि ।
अवश्यं सर्वदा तत्र परमेशो निवस्यति ॥
- १७ अयुतानि सहस्राणि सहस्राण्यशितू रथाः ।
प्रभुस्तन्मध्यवर्त्यस्ति धर्मधाम्न्यस्ति सीनयः ॥
- १८ त्वमेवोद्गतवानूहं जेतुं बद्धा च नीतवान् ।
ग्रहीष्यन् दानवन्मर्त्यान् अनाध्यांश्चापि मानवान् ।
प्रभुना परमेशेन वसतिस्थानप्राप्तये ॥
- १९ दिने दिने प्रभुर्धन्योऽस्माकं क्षेमसमर्द्धकः ।
अस्माकं त्राणकर्त्ता च स एव भवतीश्वरः ॥ सेना ॥
- २० स ईशोऽस्मन्निमित्तञ्च भूयस्त्राणहृदीश्वरः ।
विवृणोति मृते दारं स प्रभुः परमेश्वरः ॥
- २१ ईश्वरो निजशत्रूणां चूर्सयिष्यति मत्तकं ।
स्वपापाचारिलोकानां मूर्धानं बद्धकेशकं ॥
- २२ प्रभुर्वक्ति पुनश्चाहं तानानेध्यामि वाशनात् ।
आनेध्यामि पुनश्चाहं गम्भीराज्जलधेरपि ॥
- २३ त्वया चूर्सयितव्यास्ते ममपादेन शोणिते ।
लेढव्यं हविषां रक्तं जीङ्गया च शुनां तव ॥
- २४ हे ईश्वर मनुष्यैर्हि दृश्यते गमनं तव ।
मदीयेशस्य मे राज्ञो गमनं धर्मधामनि ॥
- २५ गच्छन्ति गायका अग्रे तत्पश्चाद् यत्पवादकाः ।
ढक्कावादिकुमारीणां निवहेन प्रवेष्टिताः ॥
- २६ समाजेऽप्येश्वरस्यैव धन्यवादे विधीयतां ।
प्रभोः स्तुतिश्च युष्माभिरिच्छायेनान्वयोद्भवैः ॥
- २७ तत्रैवास्ति द्विधा जेता विन्यामीनः कनिष्ठकः ।
यिद्धदाश्चाग्रगण्येभ्यः प्रक्षराघातकारिणः ।

सिवूलूनस्य चाध्यक्षा नत्तालेरग्रगा अपि ॥	
तावकीनबलस्याक्षां दत्तवानीश्वरस्तव ।	९८
कर्मददस्मदर्थं त्वं हे ईश प्रबलीभव ॥	
यिरूशालमसंस्थस्य त्वत्प्रासादस्य हेतुतः ।	९९
त्वामुद्दिश्य महीपालाः समानेयन्त्युपायनं ॥	
जन्तून् भर्त्सय नद्यास्थान् वृषभानाञ्च संहतिं ।	१०
प्रजारूपांश्च गोवत्सान् रौप्यखण्डानि तै नतैः ।	
दायिष्यन्ते विकीर्यन्तां लोका युद्धप्रियास्त्वया ॥	
मिसरादागमिष्यन्ति मञ्चाकुलीनमानवाः ।	११
भविष्यत्यचिरात् कूश ईश्वराय कृताञ्जलिः ॥	
धरणीस्थानि राज्यानि यूयभीषाय गायत ।	१२
प्रभुमेव समुद्दिश्य यन्त्रवाद्येन गायत ॥ सेना ॥	
वहते प्रांशुना व्योम्नातीव पूर्व्वतनेन सः ।	१२
पश्य स स्वीयनादेन करोति प्रबलं रवं ॥	
ईश्वरस्यैव प्राबल्यं युष्माभिः परिकीर्त्यतां ।	१४
इखायेलीशिता तस्य व्योमस्पर्शि च तद्गलं ॥	
ईश भयङ्करोऽसि त्वं स्वकीये धर्मधामनि ।	१५
इखायेलो य ईशोऽस्ति स्वप्रजाभ्यो ददाति सः ।	
बलं पराक्रमश्चापि धन्यो भूयात् स ईश्वरः ॥	

६६ जनसंप्रतितमं गीतं ।

१ विपदः समये प्रार्थना ९९ तत्फलञ्च ।

वाद्यनियन्ते दातव्यं शोशन्नीमनामकस्वरयुक्तं दायूदो गीतं ।

परित्रायस्व मामीश जलं प्राप्नोत्वसून् मम ॥	१
पङ्के मज्जामि गम्भीरे स्थातुं स्थानं न विद्यते ।	२
अम्बुराशौ प्रविष्टोऽहम् ऊर्म्मिभिश्च परिभुतः ॥	
आकानेन परित्तान्तः मुष्ककण्डो भवामि च ।	३
हीयेते तेजसा नेत्रे ममेशस्य प्रतीक्षणात् ॥	
मूर्द्धजेभ्योऽधिकाः सन्ति ममाहेतुकवैरिणः ।	४

- प्रबला मम हन्तारः शत्रवोऽनृतवादिनः ।
 नापहृत्य मया त्रयं कर्त्तव्यं पुनरर्पणं ॥
 ५ त्वमेवेश्वर जानासि मामकीनमबोधनं ।
 मदीया अपराधाश्च त्वत् आच्छादिता नहि ।
 ६ ये लोकास्त्वां प्रतीक्षन्ते सैन्याध्वज परेश्वर ।
 प्रभो मत्कारणात् तेषां व्रीडितत्वं न जायतां ॥
 ये लोका मृगयन्ते त्वां हे इच्छायेन ईश्वर ।
 मन्निमित्तं विवर्णास्ते न भवन्तु कदाचन ॥
 ७ त्वन्निमित्तं सहे निन्दां व्रीडयाच्छादिताननः ॥
 ८ भ्रातृभिश्च परो मन्ये सूदासीनश्च सोदरैः ॥
 ९ त्वद्देहस्थानुरागेण ग्रसनं जायते मम ।
 त्वदीयनिन्दकानाश्च निन्दनं वर्त्तते मयि ॥
 १० करोमि रोदनञ्चाहं स्वप्राणान् उपवासयन् ।
 तत् कर्म्मपि च निन्दायाः कारणं जायते मम ॥
 ११ प्राणवस्त्रेण संवीतस्तेषां ह्यास्यो भवामि च ॥
 १२ गोपुटेधूपविष्टा ये मद्भिंसां चिन्तयन्ति ते ।
 मद्विरुद्धं गायन्ति मानवा मद्यपायिनः ॥
 १३ किन्त्वहं प्रार्थनां कुर्वे त्वामुद्दिश्य परेश्वर ।
 देहि प्रसन्नताकालम् स्वमहाह्वयेश्वर ।
 खीयन्नाणदसत्यत्वाद् यच्छ त्वं मद्भ्यमुत्तरं ॥
 १४ त्वं समुद्धर मां पश्चात् मा भवेन्मम मज्जनं ॥
 देष्टृभ्योऽगाधतोयेभ्यश्चोद्धारः सम्भवेन्मम ॥
 १५ मां मां सम्भावयेद् वेला जलराशिर्न मां ग्रसेत् ।
 कूपो ममोपरि खीयं वल्लं मा संलणोतु हि ॥
 १६ परमेशोत्तरं देहि यतः श्रेष्ठा ह्यपा तव ।
 खानकम्पामहत्त्वाच्च दृष्टिं वर्त्तय मां प्रति ॥
 १७ मा समाच्छाद्यतां वल्लं निजदासं प्रति त्वया ।
 यस्मादस्म्यहमुद्दिष्टो देहि मे तुर्यमुत्तरं ॥
 १८ मम प्राणानुपस्थाय तेषां मुक्तिं विधेहि च ।
 मामकीनविपत्त्याणां हेतो मांश्च समुद्धर ॥
 १९ त्वं जानासि ममावज्ञां वैवर्ण्यं व्रीडनं तथा ।

क्लेशारो मम सर्वेऽपि विद्यन्ते तव सम्मुखे ॥	
निन्दया मे मनो भयं प्रतीक्षे पीडितो दयां ।	९०
सा तु नास्ति न चाप्रामि सान्त्वयितृन् अभीक्षितान् ॥	
तैर्लोकैर्मम भक्ष्यार्थं पित्तद्रव्यं प्रदीयते ।	९१
दृष्टानिवारणार्थं मां पाययन्त्यस्तजं रसं ॥	
अतो भुक्त्यासनं तेषां सम्मुखे पाशवद् भवेत् ।	९२
निर्भये समये तेषां कूटयन्त्वक्ष जायतां ॥	
अन्धत्वाद् दृष्टिहीनानि तेषां नेत्राणि सन्तु च ।	९३
त्वं तेषां कटिदेशस्य नित्यं कम्पं विधेहि च ॥	
वर्षं तेषु निजं क्रोधं तत्कोपाभिरूपैतु तान् ॥	९४
तेषां वासो भवेच्छून्यस्तेषां गेहाश्च निर्जनाः ॥	९५
यस्मात् त्वया हतं लोकम् अभिधावन्ति ते नराः ।	९६
ये च विद्धास्तु तेषां यातनां वर्णयन्ति ते ॥	
त्वया सञ्चीयतां तेषां पातकोपरि पातकं ।	९७
त्वत्पुण्यप्राप्तितस्तेषां क्रियताञ्च निवारणं ॥	
जीवनग्रन्थमध्ये च तेषां लोपो विधीयतां ।	९८
मा भवेद् धार्मिकैः सार्द्धं तेषां नामाभिलेखनं ॥	
दीनं क्लिष्टञ्च मामीश ते त्राणं प्रोच्छ्रियिष्यति ॥	९९
ईश्वरस्यैव नामाहं प्रशंसिष्यामि गीतिभिः ।	१००
धन्यवादेन तस्यैव कीर्त्तयिष्यामि गौरवं ॥	
परेशाय बलीवर्हात् तत्तु रोचिष्यतेऽधिकं ।	१०१
खुरष्टङ्गविशिष्टाञ्च दृष्ट्वा तेन स तोक्ष्यति ॥	
आनन्दिष्यन्ति तद् दृष्ट्वा मानवा नम्रचेतसः ।	१०२
हे ईशान्वेदिनो लोकाः सङ्गीविष्यति वो मनः ॥	
यतो हेतोर्दरिद्रेषु मनो धत्ते परेश्वरः ।	१०३
स्वीयवन्दिमनुष्यांश्च नहि तुच्छीकरोति सः ॥	
स्वर्गो मर्त्यः समुद्रश्च तेषां मध्ये चरन्ति च ।	१०४
यावन्तः प्राणिनस्तेऽपि सकलान्तं स्तुवन्तु हि ॥	
ईश्वरेण सियोनस्य परित्राणं विधास्यते ।	१०५
निर्मास्यन्ते पुनस्तेन विह्वला नगराणि च ।	
लोकास्तत्र निवस्यन्ति प्राप्ता देशाधिकारितां ॥	

९६

तदीयसवकानाञ्च वंशो भोक्ष्यति नीडतं ।
तन्नाम्नि प्रीयमाणा ये लोका वक्ष्यन्ति तत्र ते ॥

७० सप्ततितमं गीतं ।

पापिष्टिपूणां विरुद्धं धार्मिकाणां प्रार्थना ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदः स्मरणार्थकं गीतं ।

१

मामकोनपरित्राणं कर्तुमीश त्वमर्हसि ।

मामकोनोपकारार्थं त्वं त्वरस्व परेश्वर ॥

२

मत्प्राणान्तैषिलोकानां लज्जा व्रीडा च जायतां ।

पलायन्तां विवर्सास्व मदनिष्ठप्रिया जनाः ॥

३

ये मां वदन्ति ह्यहेति तेऽपयान्तु खलज्जया ॥

४

सर्व्वं त्वदर्थिनस्त्वत्त आनन्दन्तूलसन्तु च ।

त्वत्प्राणमोदिनो नित्यं भाषन्तां जयतीश्वरः ॥

५

अहं दुःखी दरिद्रश्च मत्कृते त्वरेश्वर ।

त्वं मे रक्षी सहायश्च मा चिराय परेश्वर ॥

७१ एकसप्ततितमं गीतं ।

परमेश्वर आश्रयपट्टणं ।

१

अद्भ्यामि परेश त्वां लज्जितं न विधेहि मां ॥

२

त्वं स्वधर्मेण मां रक्ष ममोद्धारं कुरुष्व च ।

मह्यं कर्णं निधाय त्वं मम त्राणं विधेहि हि ॥

३

भव मे वासशैलस्त्वं सर्व्वदा सुगमो मम ।

त्वं मत्प्राणविधातासि शैलो दुर्गश्च मे भवान् ॥

४

हे मदीयेश्वर त्वं मां दुष्टलोकस्य हस्ततः ।

दुर्हृत्तस्य खलस्यापि पाणिभ्यश्च समुद्धर ॥

५

त्वं मदीयप्रतीक्षायाः स्थानं प्रभो परेश्वर ।

त्वमेवा बाल्यकालाद्भि प्रत्याशाविषयो मम ॥

६

आ कुक्षिवासकालाच्च त्वं मदीयावलम्बनं ।

v

त्वमेवा मादृग्भाष मम मार्गप्रदर्शकः ।	
त्वामेवेद्दिश्य नित्यञ्च प्रशंसा क्रियते मया ॥	
अनेकैश्चित्रवन्मन्ये त्वन्तु मे दृढ आश्रयः ॥	७
पूर्णमस्ति मदीयास्यं तावकीनप्रशंसया ।	८
त्वच्छोभायाः स्तवस्तेन क्रियते च निरन्तरं ॥	
मापसाराय मां दृढं मा मां क्षीणबलं त्यज ॥	९
यतो मत्प्रातिकूल्येन भाषन्ते मम वैरिणः ।	१०
मत्प्राणान्तेधिने लोका मिथः कुर्वन्ति मन्त्रणां ॥	
ईश्वरेणापि सन्त्यक्तम् अमुं धर्तुं प्रधावत ।	११
तदीयाद्धारकः कोपि नास्तीत्येव वदन्ति ते ॥	
हे ईश्वर भवान् मत्तो नहि दूरे ऽवतिष्ठतु ।	१२
मामकीनोपकाराय त्वं त्वरस्व मदोश्वर ॥	
मदात्मनो विपद्गाणां लज्जा नाशश्च जायतां ।	१३
निन्दापकीर्त्तिसञ्चन्नाः स्युर्ममानिष्टचेष्टकाः ॥	
अहं नित्यं प्रतीक्षिष्ये वर्जयन् ते महास्तवं ॥	१४
तावकीनस्य धर्मस्य त्वत्ताणस्य च वर्णना ।	१५
मामकीनेन वक्त्रेण सर्वदैव करिष्यते ।	
यतो हेतो मया कापि सङ्ख्या नैवावगम्यते ॥	
प्रभोः परेशितुः शक्त्या करिष्याम्यहमागमं ।	१६
धर्मं ते वर्णयिष्यामि केवलं धर्ममेव ते ॥	
ईश्वर बाल्यमारभ्य मां त्वमेवोपदिष्टवान् ।	१७
अद्य यावत् प्रकाशन्ते तवास्वर्थाः क्रिया मया ॥	
ईश त्वं प्रककेशं मां वार्द्धक्ये नहि सन्त्यज ।	१८
बलं ते आपयिष्यन्तम् एतत्कालिकमानवान् ।	
तावकीनप्रभावश्च सर्वान् उत्तरकालिकान् ॥	
हे ईश तव यो धर्मः स त्वतीव समुन्नतः ।	१९
महन्ति तव कर्माणि तव कस्तुल्य ईश्वर ॥	
अतितीव्रान् बहून् श्लेशान् यत्त्वं मां समदर्शयः ।	२०
स एव त्वं पुनर्वारं मां हि सङ्गोवयिष्यसि ।	
क्षितेस्त्रासःस्थलेभ्यो मां पुनरुन्नमयिष्यसि ॥	
वर्जयंश्च महत्त्वं मे भूयो मां सान्त्वयिष्यसि ॥	२१

- १९ नेवलाख्येन यन्नेण त्वाच्च स्तोष्याम्यहं तदा ।
 त्वदीयां सत्यतामेव संस्तोष्यामि मदीश्वर ।
 गास्यामि वीणयाहं त्वाम् ईखायेनः पवित्र राट् ॥
- २० गायतस्त्वां समुद्दिश्य ममेतच्चाधरद्वयं ।
 त्वया मुक्तं मनश्चापि हर्षनादं करिष्यति ॥
- २४ मज्जिङ्गापि दिनं कृतत्वं धर्मं ते कीर्त्तयिष्यति ।
 यतो लज्जामकीर्त्तिञ्च प्राप्ता मेऽनियच्छेष्टकाः ॥

७२ द्विसप्ततितमं गीतं ।

छोटोद्यराजले भविष्यद्वाक्यं ।

सुलेमनुद्देशं गीतं ।

- १ हे ईश त्वं महीपालं स्वविचारविधीन् दिश ।
 क्षितिशस्य कुमाराय स्वीयधर्मं प्रदेहि च ॥
- २ शासनं तव लोकानां स न्यायेन विधास्यति ।
 सुविचारेण दीनानां तत्प्रजानाञ्च पालनं ॥
- ३ तदानीञ्च भविष्यन्ति धर्मस्यैव प्रभावतः ।
 भूधराः क्षुद्रशैलाश्च प्रजानां शान्तिवाहकाः ॥
- ४ दीनानाञ्च प्रजानां स सुविचारं करिष्यति ।
 निःस्वस्य सन्ततिं रक्षन् दुरात्मानञ्च चूर्सयन् ॥
- ५ यावत् स्थास्यति सूर्यश्च यावच्छोभिष्यते विधुः ।
 तावत् प्रभेद्यति त्वत्तः पुरुषाणां परम्परा ॥
- ६ यथा क्षिन्नदण्डे दृष्टिस्तथा सोऽवतरिष्यति ।
 पृथिवीसेवनार्थस्य धारापातस्य वा समः ॥
- ७ तस्य राजत्वकाले च प्रफुल्लिष्यति धार्मिकः ।
 चन्द्रस्य स्थितिपर्यन्तं महाशान्तिं भविष्यति ॥
- ८ सागरात् सागरं यावत् स राजत्वं करिष्यति ।
 नदीमारभ्य मेदिन्याः प्रान्तान् यावच्च शासनं ॥
- ९ जानुपातं करिष्यन्ति तत्सत्त्वान्महर्षिणः ।
 क्षितिधूलीश्च लेह्यन्ति सकलास्तस्य वैरिणः ॥
- १० द्वीपानां तर्हिशादीनां भूपा दास्यन्त्युपायनं ।

शिवीयैश्च सिवीयैश्च नृपैरानेष्टते करः ॥	
तस्मै नमः करिष्यन्ति सकला भूमिपालकाः ।	११
तस्य सेवां करिष्यन्ति सर्वजातीयमानवाः ॥	
यस्मात् समुद्रतस्तेन दीनः खेदोक्तिमीरयन् ।	१२
मानवो दुर्दृशापन्नो वर्जितस्त्रोपकारिभिः ॥	
दुर्गतश्च दरिद्रश्च मनुष्यं सोऽनुकम्पते ।	१३
निर्धनस्यापि प्राणानां परिचायं करोति सः ॥	
दौराढ्यात् पीडितत्वाच्च स तेषां मोचयत्यस्मन् ।	१४
तत्साक्षाच्छ्रेणितं तेषां महामूल्यश्च मन्यते ॥	
जीवन्तस्ते शिवीयश्च तस्मै दास्यन्ति काञ्चनं ।	१५
तन्निमित्तं करिष्यन्ति प्रार्थनाश्च निरन्तरं ।	
करिष्यन्ति च तस्यैव धन्यवादं दिने दिने ॥	
देशे पर्वतशृङ्गेषु बज्रशस्यं भविष्यति ।	१६
लिवानोनाटवीवच्च तद्धान्यं दोलयिष्यति ।	
भूम्युत्पन्नद्वयानीव फुल्लिष्यन्ति पुरे नराः ॥	
तस्य नाम सदा स्थायि यावद् राजिष्यते रविः ।	१७
तावत् तदोयनामापि तेजोवृद्धिं गमिष्यति ।	
आशीःप्राप्तिश्च तेनैव मनुष्याणां भविष्यति ।	
तच्च धन्यं वदिष्यन्ति सर्वजातीयमानवाः ॥	

धन्यः प्रभुः परेशः स इस्त्रायलीय ईश्वरः ।	१८
अद्वितीयः स एवास्ति सुमहास्त्रय्यकर्मकृत् ॥	
धन्यं भूयात् सदा तस्य नामधेयं महायशः ।	१९
छत्सं भूमखलं तस्य तेजसा परिपूर्यतां ॥	
तथास्तु । तथास्तु ॥	
यिश्यसुतस्य दायूदः प्रार्थनाः सम्पूर्यतां प्राप्ताः ॥	२०

७३ त्रिसप्ततितमं गीतं ।

१ पापिलोकानां सुखं प्रतीक्षा १७ तस्याः प्रतीकारश्च ।

आसफस्य धर्मगीतं ।

- १ इखायेले हितैष्येव शुद्धचित्तान् प्रतीश्वरः ॥
 २ किन्तु प्रायेण सज्जातं पादयोः स्वजनं मम ।
 मदीयपादविद्वेषः कथञ्चिन्न हि प्राचलत् ॥
 ३ यस्माद् ऐर्ष्यमहंयुभ्यः शान्तिं पश्यन् दुरात्मनां ॥
 ४ मृत्यवे ते न हृद्यन्ते तेषां स्थूलः कलेवरः ॥
 ५ मर्त्यवत् ते न ताप्यन्ते न क्षिप्यन्ते नरा इव ॥
 ६ तस्मात् तेषामहङ्कारो जायते कण्ठभूषणं ।
 ते च दौरात्म्यवस्त्रेण कुर्वन्ते स्वाङ्गवेष्टनं ॥
 ७ भेदोबाहुल्यतस्तेषां वह्निस्तिसृष्वन्ति दृष्टयः ।
 तेषां मानससङ्कल्पाः सीमानञ्चातिशेरेते ॥
 ८ आचरन्तोऽभिमानं ते भाषन्ते द्वेषभावतः ।
 दौरात्म्यसूचकं वाक्यम् औदत्येन वदन्ति च ॥
 ९ स्वर्गारोहि मुखं तेषां जिह्वा क्षौण्णिविहारिणी ॥
 १० ततो हेतोः प्रजास्तस्य भ्राम्यन्त्यत्र पराङ्मखाः ।
 सलिलानि निपीयन्ते चातोव प्रचुराणि तैः ॥
 ११ ते च वाक्यं वदन्तीदं कथं विज्ञास्यतीश्वरः ।
 सर्वेषामुपरिस्थस्य बुद्धिः किं काचनास्ति वा ॥
 १२ पश्येते दुर्जना नित्यं सुस्थाः सम्पत्तिवर्द्धकाः ॥
 १३ वृथाकारि मया तर्हि निजचित्तस्य शोधनं ।
 वृथा निर्दोषतातोये हस्तयोः क्षालनं मम ॥
 १४ यस्मान्नित्यमहं ताप्ये सम्भर्त्ये च प्रगे प्रगे ॥
 १५ ईदृगवाचं प्रभाषिष्ये कथामेनां वदन्नहं ।
 अविश्वास्थो भविष्यामि त्वत्सन्तानान्वयं प्रति ॥
 १६ तद् बोद्धुमहमध्यायं मदृष्ट्या तद् व्यथाकरं ॥
 १७ ईशस्य धर्मधामानि प्राविश्यन्त मया यदा ।
 तदा शेषदशा तेषां बोधगम्याभवन्मम ॥
 १८ स्थानेषु चिक्कणेष्वेव स्थापितास्ते नरास्त्वया ।

त्वया निपातितास्तत्र खण्डखण्डं भवन्ति ते ॥	
कीदृगुच्छिन्नतां यान्ति निमिषैकेन ते नराः ।	१८
ते लुप्यन्ते महात्रासैः सर्वनाशं व्रजन्ति च ॥	
यथा स्वप्नः प्रबुद्धेन तेषां मूर्तिः प्रभो तथा ।	२०
त्वया जाग्रदवस्थायां सर्वेष्वेवावमंस्यते ॥	
इत्थं मे या मग्नःपीडा या च चित्तस्य यातना ॥	२१
तया बालोऽहमज्ञानः पशुवच्चास्मि ते पुरः ॥	२२
नित्यमस्मि त्वया साङ्गं धृतदत्तकरस्त्वया ।	२३
त्वं स्वमन्त्रेण मां नीत्वा श्रिया पश्चाद्ग्रहीष्यसि ॥	२४
स्वर्गं मे कोऽस्ति पृथ्वाश्च त्वत्समो नास्ति मे प्रियः ॥	२५
देहे चित्ते च मे क्षीणे मच्चित्तस्य दृढाश्रयः ।	२६
नित्यस्थायी ममांशश्च विद्यते स्वयमीश्वरः ॥	
यतः पश्य विनश्यन्ति त्वत्तो दूरे स्थिता नराः ।	२७
त्वां त्वत्काभिचरन्तं त्वम् एकैकं ध्वंसयिष्यसि ॥	
ईश्वरस्य तु सात्त्रिधं मङ्गलोत्पादकं मम ।	२८
अहं प्रभोः परेशस्य समग्रह्णां समाश्रयं ।	
कर्मणां तस्य सर्वेषां वर्सानां कर्तुमिच्छुकः ॥	

७४ चतुःसप्ततितमं गीतं ।

१ मन्दिरविषयको विलापः १० ईश्वरे प्रार्थना च

आसफस्य ज्ञानसूचकं गीतं ।

किमर्थं नित्यमेव त्वम् अस्मान् गर्हयसीश्वर ।	५
निजक्षेत्रस्थमेधेभ्यः कोपाग्ने धूममुत्क्षिपन् ॥	
पूर्वकाले त्वया क्रीतां स्वकीयां समितिं स्मर ।	९
ऋक्थांशश्च त्वया लब्धं सियोनाद्रिं त्वयाश्रितं ॥	
चिरात् खण्डीकृतेऽस्मिंश्च गेहे पादार्पणं कुरु ।	९
धर्मधामनि सर्वं हि विनष्टं परिपन्थिना ॥	
तव मेलनशालानां मध्ये गर्जन्ति तेऽरयः ।	४
चिह्नार्थं स्वीयचिह्नानि तत्र संस्थापयन्ति च ॥	

- ५ परश्चून् विपिने घोर ऊर्ध्वमुत्थापयन्ति ये ।
तेषां वृक्षच्छिदां तुल्याः प्रकाशन्ते नरा इमे ॥
- ६ कुठारैर्मुद्गरैश्चापि साम्प्रतं युगपच्च ते ।
भञ्जन्ति शिल्पकर्माणि तत्रत्या हि सर्व्वशः ॥
- ७ त्वदीयधर्ममधामानि वज्रिना दीपयन्ति ते ।
तव नाम्नोऽपि वासस्तैर्भूमिसात्कृत्य दृष्यते ॥
- ८ युगपत् तानि लोप्याम इत्युक्त्वा निजमानसैः ।
सर्व्वार्ण्यैश्चरवेष्मानि देशे ते दाहयन्ति हि ॥
- ९ न पश्यामः स्वचिह्नानि भाविवादी न शिष्यते ।
एतेषाञ्चान्तवित् कोपि मध्येऽस्माकं न विद्यते ॥
- १० हे ईश देविणा निन्दा कियत्कालं करिष्यते ।
सर्व्वदा च विपक्षेण तव नामावमंस्यते ॥
- ११ हस्तो दक्षिणहस्तस्ते कुतः सङ्कोच्यते त्वया ।
वत्सस्तं वहिष्कृत्य कुरु शत्रुविलोपनं ॥
- १२ आ पुरातनकालात् तु मम राजा त्वमीश्वर ।
पुनः पुन महीमध्ये परित्राणविधायकः ॥
- १३ स्वीयपराक्रमेण त्वं तोयराशिं द्विधाकरोः ।
सलिजाध्यक्षनागानां शिरोभङ्गस्त्वया कृतः ॥
- १४ लिवियाथनजन्तोश्च मूर्ध्नाः खण्डितास्त्वया ।
भक्ष्यार्थं मरुवासिभ्यस्तस्य दत्तश्च विग्रहः ॥
- १५ शैलं भित्त्वा त्वमुत्सृज्य जलखेतश्च दृष्टवान् ।
पुनः शोधितवाञ्च त्वं तटिनीं नित्यवाहिनीः ॥
- १६ दिवसस्तावकीनोऽस्ति तावकीना च शर्व्वरी ।
दीप्ते दिवाकरस्यापि दृष्टिकर्त्ता त्वमेव हि ॥
- १७ वसुधायाश्च सीमानः सर्व्वे संस्थापितास्त्वया ।
ग्रीष्महेमन्तकालानां त्वमेवासि विधायकः ॥
- १८ त्वया संस्मर्यतामेतत् परेशो निन्दते द्विषा ।
ज्ञानवर्जितया जात्या तव नामावमन्यते ॥
- १९ आपदे लोलभावे त्वं नार्पय स्वकलध्वनिं ।
स्वीयदीनप्रजानाञ्च प्राणान् नित्यं न विस्मर ॥
- २० नियमं ते निरीक्षस्व यस्माद् भूमण्डलस्य हि ।

तिमिरिणावृता देशाः पूर्णाः कौर्यस्य वेश्मभिः ॥	
न परावर्त्ततां क्लिष्टो नरस्त्वत्तोऽपि लज्जितः ।	११
लोकैर्दीनैर्दरिद्रैश्च तव नाम प्रशस्यतां ॥	
ईश्वर त्वं समुच्छिष्टं स्वविवादे वदस्व च ।	१२
स्मर त्वदीयनिन्दां च ज्ञानहीनैः सदा कृतां ॥	
तावकीनविपक्षाणां निनादश्च न विस्मर ।	१३
उद्धृच्छतूद्धर्मश्रान्तं गर्जनं वैरिणां तव ॥	

७५ पञ्चसप्ततितमं गीतं ।

ईश्वरस्य धन्यवाद उपदेशकथनञ्च ।

वाद्यनियन्ते दातव्यम् अलतसंहितनामकस्वरयुक्तम् आसफन
● कृतं गानार्थकं धर्मगीतं ।

ईश्वर त्वत्स्तुतिं कुर्मो वयं कुर्मस्तव स्तुतिं ।	१
समीपस्थश्च ते नाम ज्ञाप्यतेऽद्भुतकर्मभिः ॥	
मया सत्समयं प्राप्य न्यायं विचारयिष्यते ॥	२
लीयन्ते मेदिनी तस्याः सकलाश्च निवासिनः ।	३
स्तम्भानान्तु तदीयानां स्थायित्वं निश्चितं मया ॥ सेला ॥	
गर्विलोकानहं वच्मि यूयं मा भूत गर्विणः ।	४
उच्चष्टङ्गा न जायध्वम् इति वच्मि च दुर्जनान् ॥	
निजष्टङ्गश्च युष्माभिरूर्ध्वमुन्नम्यतां नहि ।	५
न वा वाक्शान्यदीर्यन्तां साहज्यारशिरोधिभिः ॥	
नैव सूर्योदयस्थानात् नैव सूर्यास्तदेशतः ।	६
नैव शून्यमरुस्थानाद् उन्नतिः सम्भविष्यति ॥	
यतो हेतोर्विचारस्य विधाता स्वयमीश्वरः ।	७
एकं करोति नीचं स तदन्यश्च समुन्नतं ॥	
तस्य परेशितुं हस्ते विद्यते पानभाजनं ।	८
क्षोभते तच्च मद्येन पूर्णं मिश्रितवस्तुना ।	
तेन तत् पायितैः सर्वैर्दुर्जनैः क्षितिवासिभिः ।	
कंसे स्थितं मलञ्चापि परिलिङ्गं निपास्यत ॥	
सदा चाहं नविष्यामि गायन् याक्नूव ईश्वरं ।	९

१०

दुर्जनानाञ्च षट्काणि प्रच्छेत्स्याम्यखिलान्यहं ।
धार्मिकस्यैव षट्काणि समाप्यन्ति समुन्नतिं ॥

७६ षट्सप्ततितमं गीतं ।

जयायैमोक्षरीयगणकीर्तनं ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यम् आसफेन कृतं गानार्थकं धर्मगीतं ।

- १ सुविख्यातो यिद्धदाख्ये देशे विद्यत ईश्वरः ।
नामधेयं महत् तस्य चेष्टायेलीयनीयति ॥
- २ दूष्यं तस्यास्ति शालेमे वासस्थानं सियोनि च ॥
- ३ प्रभयं तेन तत्रैव वचतुल्यं शरासनं ।
फलकश्चन्द्रहासश्च समरस्याखिलं वलं ॥ सेना ॥
- ४ तेजस्वी त्वं प्रतापी च चौरभूयद्गुणादपि ॥
- ५ संहृता हि महानिद्रां यम्गुर्निश्चलचेतसः ।
सर्व्वेवामेव वीराणां बभूवुरवशाः कराः ॥
- ६ याकूवेश तवाक्रोशाद् रथा अश्वाश्च निद्रिताः ॥
- ७ त्वं भेतव्यस्त्वयि क्रुद्धे त्वत्साक्षात् कोऽवतिष्ठते ॥
- ८ तावकीनविचाराज्ञा स्वर्गतः आविता त्वया ।
तेन पृथ्वी भयं प्राप्य निःशब्दा सम्बभूव हि ॥
- ९ यस्माद् उत्थितवानोशो विचारं कर्तुमुद्यतः ।
सकलान् पृथिवीस्थांश्च दीनान् सन्तास्यते हि सः ॥ सेना ॥
- १० त्वत्प्रशंसा तु मर्त्यानां क्रोधेनोत्पादयिष्यते ।
अतिरिक्तश्च यः क्रोधः स त्वया परिभग्नस्यते ॥
- ११ प्रभवे परमेशाय युष्माभि र्यत् प्रतिश्रुतं ।
क्रियतां तस्य शोघोऽपि सर्व्वैस्तत्परिवेष्टकैः ।
तं भयङ्करमुद्दिश्यानीयतास्रोपगैकनं ॥
- १२ राज्ञां प्राणापहर्त्ता स भेतव्यश्च क्षितीश्वरैः ॥

७७ सप्तसप्ततितमं गीतं ।

१ विपदः समये विलुपनं १० परमेश्वरे समान्यणम् ।

यिदृद्यूनवर्गीयवाद्यनियन्त्रे दातव्यम् आसफस्य धर्मगीतं ।

ईशं प्रत्यक्षशब्देन मयाङ्गानं विधीयते । १

ईशं प्रत्यक्षशब्दस्य मम वाक् तेन गृह्यतां ॥

मामकीनविपत्काले करोम्यन्वेष्टयं प्रभोः । २

यामिन्यां मे करः क्षिप्नो विरामं नहि गच्छति ।

मानसं मामकीनञ्च सान्त्वनां नहि मन्यते ॥

ईशस्य स्मरणं कृत्वा क्रन्दनं क्रियते मया । ३

कुर्वन्तश्च मम ध्यानम् अस्वसीदति मानसं ॥ सेला ॥

यामिन्यां नेत्रयुग्मं मे निद्रातो वार्यते त्वया ! ४

उद्विग्नेन मया वाक् गदितुं नहि शक्यते ॥

पूर्वदिनान्यनुध्यायन् वत्सरांश्च पुरातनान् । ५

यन्तवाद्यं स्मरिष्यामि रात्रिकाले मया कृतं । ६

मनसा चिन्तयिष्यामि मदात्मालोचयिष्यति ॥

प्रभुनानन्तकालाय गर्ह्यं किं करिष्यते । ७

पुनश्चानुग्रहस्तेन नहि किं वाचरिष्यते ॥

तत्कारुण्यस्य लोपः किं नित्यस्थायी भविष्यति । ८

पुरुषानुक्रमं यावद् किं वा नक्ष्यति तद्वचः ॥

ईश्वरस्य च किं जाता कृपाया अपि विस्मृतिः ९

क्रुद्धत्वाद् वा स्वकीयं किं वात्सल्यं स निरुद्धवान् ॥ सेला ॥

पश्चादित्यं मया प्रोक्तं योऽयं व्याधि र्ममाभवत् । १०

सोऽपि सर्वोपरिस्थस्य दक्षहस्तस्य वत्सरः ॥

परमेशस्य कर्माणि चिन्तयिष्याम्यहं पुनः । ११

स्मरिष्यामि च प्राक्काले कृतास्तेनाद्भुताः क्रियाः ॥

ध्यास्यामि तेऽखिलं कर्म भावयिष्यामि ते क्रियाः ॥ १२

त्वदीयं वर्त्म हे ईश पवित्रत्वेन शोभते । १३

अस्मदीशस्य तुल्यः को मज्जान् विद्यत ईश्वरः ॥

इश आस्वर्यकर्मा त्वं व्यक्तशक्तिश्च जातिषु ॥ १४

निजबाहुबलेन त्वं स्वकीया मुक्तवान् प्रजाः । १५

- याकूवस्यैव सन्तानान् यूषपस्य च वंशजान् ॥ सेना ॥
 १६ अञ्चिस्त्वां दृष्टवानीश त्वां दृष्टाञ्चिरकम्पत ।
 गम्भीराण्यपि वारीणि सन्तत्तान्यभबन् तदा ॥
 १७ अवर्षस्तोयमब्भ्याणि मेघाश्चोदैरयन् ध्वनिं ।
 चतुर्दिक्षु व्यकीर्यन्त तावकीनशरा अपि ॥
 १८ पर्यभाम्यत् त्वदीयस्य क्षणितस्य च गर्जनं ।
 धरादीप्यत विद्युद्भिर्दृग्भावेपतावनिः ॥
 १९ अर्णवे तव वर्त्मासीत् तव मार्गो महोदधौ ।
 आसंखानुपलक्ष्याणि पादयो लक्ष्णानि ते ॥
 २० मूसोहारोणयो हस्तेः स्वप्रजा नयतोऽविवत् ॥

७८ अष्टसप्ततितमं गीतं ।

इस्त्रायेलीयलोकान् प्रतोश्चरस्य शासनस्य आश्चर्यं कर्म च ।

आसफस्य ज्ञानसूचकं गीतं ।

- १ भो भो लोकाः स्वजातीया बुध्यध्वं शासनं मम ।
 अवयैः प्रतिगृहीत मम वक्तव्य भाषणं ॥
 २ अहं दृष्टान्तवाक्येन व्यादास्यामि निजं मुखं ।
 मया प्रत्याहरिष्यन्ते गूढार्थाः पूर्वकालिकाः ॥
 ३ यच्छ्रुत्वा ज्ञायते ऽस्माभिर्निजतातैर्निवेदितं ।
 ४ तत् तेषामात्मजेष्वेव नापङ्गोष्यामहे वयं ।
 परेशस्य स्तवः शक्तिः कृतास्तेनाद्भुताः क्रियाः ।
 सर्वं हि भाविवंशायास्माभिर्निवेदयिष्यते ॥
 ५ याकूवान्वयमध्ये स स्थापयामास शासनं ।
 इस्त्रायेलीयवंशे च स शास्त्रं विदधे तथा ।
 बालान् विनयतेतस्मिन्नित्यादिकृच्च नः पितृन् ॥
 ६ तद् बुद्ध्या सोष्यमाणैस्तेः सन्ताने भाविवंशजैः ।
 समुत्थाय स्वसूनुभ्यस्तच्छास्त्रं कथयिष्यते ॥
 ७ ईश्वरं अदधानाश्च न विस्मृत्येशितुः क्रियाः ।
 ते तदीयनिदेशानाम् आचरिष्यन्ति वश्यतां ॥

इत्थं ते न भविष्यन्ति निजतातगणोपमाः ।	८
पथमष्टा अवाध्या वा लोका अस्थिरचेतसः ।	
अविश्वासस्वभावा वा मानवा ईश्वरं प्रति ॥	
इष्टप्रथिमस्य सन्ताना धन्विनः शस्त्रपाणिनः ।	९
सङ्ग्रामस्यैव काले हि ते बभूवुः पराङ्मुखाः ॥	
ईशितुं नियमश्चापि ते लोकाः न समाचरन् ।	१०
तस्य शास्त्रीयमार्गेऽपि गन्तुमासन् अनिच्छवः ॥	
व्यस्मरन्स्ते क्रियास्तस्य स्वास्वर्यास्तेन दर्शिताः ॥	११
कर्मातीवाद्भुतं तेषां प्रितृणां दृष्टिगोचरे ।	१२
कृतं तेन मिसर्दंशे सोयनस्यैव प्रान्तरे ॥	
स समुद्रं द्विधा कृत्वा तारयामास तान् स्वयं ।	१३
ऊर्द्धमुत्थापयामास सलिलान्यपि राशिवत् ॥	
दिवा मेघेन कृत्स्नायां रजन्यां वह्नितेजसा ।	१४
● गन्तव्यं दर्शयन् मार्गं गमयामास तान् जनान् ॥	
मरुस्थानेऽपि तेनैव द्विधा कृत्वा श्लिषोच्चयान् ।	१५
ते गम्भीरार्णवस्यैव बज्रतोयानि पायिताः ॥	
निष्क्रान्ताः सरितः शैलात् सुस्रुवुः सागरोर्भिर्वत् ॥	१६
तदा तस्य विरुद्धं ते पुनः पापं समीचरन् ।	१७
पुनः सर्वोपरिस्थश्च तत्र प्राकोपयन् मरौ ॥	
खीयलोभस्य श्रान्त्यर्थं भक्तस्य प्रार्थनेन ते ।	१८
ईश्वरस्य परीक्षाश्च चक्रिरे निजमानसैः ॥	
ईश्वरस्य विरुद्धं ते वाचमेनां बभाषिरे ।	१९
उपकल्पयितुं भोक्तुं किं शक्नोतीश्वरो मरौ ॥	
पश्य तेनाहते शैले वारोणि प्राखवन् यथा ।	२०
सलिलानां प्रवाहाश्च विगिरकमिषु र्यथा ।	
किं तथैवान्नदानश्च विधातुं तेन शक्यते ।	
स्वप्नजानां कृते वा किं मांसं स रचयिष्यति ॥	
इति हेतोः समक्रुध्यत् तच्छ्रुत्वा परमेश्वरः ।	२१
याकूवस्य विरुद्धश्च कोपाभिः प्राज्वलत् तदा ।	
इक्ष्वायेलो विरुद्धश्च रोषधूमः समुद्रतः ॥	
यस्मादीशे न विश्वस्य तत्तत्त्वाणं नाश्रयन्त ते ॥	२२

- १२ तेनादिश्वोर्द्धगान् मेघान् व्योमद्वारं विमोच्य च ॥
 १४ तेषु माम्नाभिर्धं भक्ष्यम् अवतार्यन्त वृष्टिवत् ।
 गोधूमा गगनोत्पन्नस्तेभ्यश्चादीयताम्रवत् ॥
 १५ इत्थं विक्रमिणां भक्ष्यम् एकैकोनोपभुज्यत ।
 स तेषां हस्तिपर्यन्तं प्रायेयं प्राहिणोत् तदा ॥
 १६ पुनस्तेन समुत्पाद्य पूर्ववायुं विहायसि ।
 समानीय खड्गक्षया च दक्षिणाभिमुखानिष्ठं ॥
 १७ अवतार्यन्त मांसानि तेषामुपरि धूलिवत् ।
 खगाः पक्षविशिष्टाश्च सामुद्रसिकता इव ॥
 १८ ते मध्ये शिविरं तेषां वासानां परितोऽपतन् ॥
 १९ तेन ते भोजनं कृत्वा महतीं हस्तिमाप्रुवन् ।
 इत्थं तेन समानिन्ये द्रव्यं तैरभिलिप्सितं ॥
 २० व्यभीष्टादनिवृत्तानां मुखेष्वेवामिधे स्थिते ।
 २१ तेषां विरुद्धमोक्षस्य क्रोधः प्रादुर्बभूव हि ।
 तेषां मध्येऽतिपीनांश्च मारयामास मानवान् ।
 पातयामास चोत्कृष्टान् इक्षयेलीयवंशजान् ॥
 २२ तथा सद्यपि तैर्भूयस्वक्त्रे तं प्रति पातकं ।
 आचरद्भिरविश्वार्सं तदीयाश्चर्यकर्मसु ॥
 २३ तस्मात् स वासरांस्तेषां क्षययामास वाष्पवत् ।
 साध्वसेनैव तेषाञ्च सादयामास वत्सरान् ॥
 २४ यदा हन्यन्त ते तेन तदान्वैध्यंस्तमेव ते ।
 अकुर्वन्श्च परावृत्ता ईश्वरस्य गवेषणं ॥
 २५ तदानीमोश्वरोऽस्माकं विद्यते हि शिलोच्चयः ।
 ईशः सर्वोपरिस्थश्च नस्त्रातास्तीति तेऽस्मरन् ॥
 २६ तदा तश्चास्तुवन् वक्त्रौ जिह्वाभिश्चावदन् प्रियं ॥
 २७ कित्त्वन्तःकरणं तेषां नाभवत् तं प्रति स्थिरं ।
 न विश्वासेन वा तस्य नियमं ते समाचरन् ॥
 २८ सोऽनुकम्प्यपराधाच्च मुक्तिदो न विनाशकः ।
 तस्मात् संवारयामास निजकोपं पुनः पुनः ।
 न च प्रज्वलयामास पूर्णं क्रोधानलं निजं ॥
 २९ इमे मांसमया यश्च गत्वा न प्रतिगच्छति ।

तस्य वायोः समाः सन्तीत्येव तेन विचिन्तितं ॥
 कतिवारान् मरुस्थाने तेऽव्यजन् तस्य वश्यतां । ४०
 निर्जने प्रान्ते तस्य चामर्षमुदपादयन् ॥
 भूयो भूयश्च तेऽकार्षुरीश्वरस्य परीक्षणं । ४१
 इच्छायेतः पवित्रश्च राजानं तेऽवमेनिरे ॥
 तत्करं वैरितस्तेन मुक्तो र्षश्च विस्मृताः ॥ ४२
 दर्शितानि स्वचिह्नानि तेन भीसरनोवृति । ४३
 स्वकीयाश्चर्यकार्याणि सोऽयनप्रान्तरेषु च ॥
 तत्रत्याः सरितस्तेन रक्तखोतांसि चक्रिरे । ४४
 स्वनदीनाश्च तोयानि लोकैः पातुं न शक्विरे ॥
 प्रहृिता मशकास्तेन विददंश्च मानवान् । ४५
 प्रेषितास्तेन भेकाश्च तेषां नाशमसाधयन् ॥
 अर्पयामास कीटेषु तेषां शस्यधनानि सः । ४६
 फलानि श्रमजातानि शूलभेद्यो ददौ तथा ॥
 शिलाभिर्नाशयामास स तेषां गोस्तनीलताः । ४७
 आजघान तुषारैश्च तेषां सर्वानुडुम्बरान् ॥
 करकायां पशून्तेषां व्रजान् विद्युत्सु चार्पयत् ॥ ४८
 तान् प्रति प्रेषयामास निजक्रोधस्य चानलं । ४९
 कोपं रोषं विपत्तिश्चानिष्टानां दूतवाहिनीं ॥
 इत्यमेव स्वकोपार्थं मार्गं निर्माय विस्तृतं । ५०
 तेषां प्राणान् कृतान्ताय दातुं तेन न निऋतं ।
 मार्त्यामेव ह्यर्थं तेषाम् अर्पयामास जीवनं ॥
 सर्वान् भीसरदेशस्थान् अयजान् आजघान सः । ५१
 ह्यामवंग्रीयद्व्यस्थान् बलेनायसरान् जनान् ॥
 पश्चात् प्रस्थापयामास स्वप्रजा एडकानिव । ५२
 स्वलोकांश्च मरुस्थाने गमयामास पालवत् ॥
 निर्बिघ्नं तेन गीतास्ते साध्वसं चक्रिरे नहि । ५३
 किञ्च विद्वेषिणस्तेषां क्वादयामास तोयधिः ॥
 स तु तान् प्रापयामास स्वपुण्यावाससन्निधिं । ५४
 शनमूर्ध्वधरं क्रोतं तस्य दक्षिणपाणिना ॥
 स तेषामग्रतो लोकान् दूरीकृत्यान्यजातिजान् । ५५

- तद्देशस्याधिकारित्वं मानरज्ज्वा विभज्य च ।
 इस्त्रायेलान्वयास्तेषां वासस्थानेष्ववासयत् ॥
 ५६ सर्वश्रेष्ठं तमोशं ते परोक्ष्यक्रोपयन् पुनः ।
 तदीयादेशवाक्यानि न समाचरितानि तैः ॥
 ५७ विमुखा वक्षयामासुस्ते पूर्वपुरुषा इव ।
 शिथिलश्च धनु र्यदत् ते प्रचुच्युविरे तथा ॥
 ५८ ते स्वकीयभृगुस्थानैस्तं विरक्तश्च चक्रिरे ।
 स्वकीयप्रतिमाभिश्च क्रोधं तस्योदपादयन् ॥
 ५९ ईश्वरस्तु तदाकर्ण्य रोषयुक्तो बभूव हि ।
 इस्त्रायेलीयवंशे च तस्य जज्ञे महाघृणा ॥
 ६० ततो हेतो नरैः सार्द्धं वसतस्तस्य यद् गृहं ।
 स तदेव परित्यज्य शीलुस्थं पटमन्दिरं ॥
 ६१ वन्दित्वे स्वबलं शत्रो हस्ते च स्वश्रियं ददौ ॥
 ६२ आर्पयत् स्वप्रजाः खड्गे स्वाधिकाराय चाकुपत् ॥
 ६३ तेषां यूनाऽप्रसद् वज्रि युंवत्यो व्यूहिरे नहि ॥
 ६४ याजकाश्चासिना पेतु विधवा व्यलपन् नहि ॥
 ६५ तदा प्रभु र्जजागार भयनिद्रमनुष्यवत् ।
 गोस्तनीरसपानाद् वा हृज्जारकारिवीरवत् ॥
 ६६ स्वप्रदेघिमनुष्याणां पृष्ठदेशं प्रहृत्य च ।
 अपमानेन नित्येन योजयामास तान् हिपून् ॥
 ६७ गर्हित्वा यूषफो दृष्ट्वाम् अतुष्टेप्रियमान्वये ॥
 ६८ स वने यिज्जदावंशं सियोनाद्रिमभीक्षितं ॥
 ६९ निर्म्ममे च स्वप्रासादम् उन्नतान् भूधरानिव ।
 चिरकालनिमित्तं वा खेन दृष्टां महोमिव ॥
 ७० स चाभिरोचयामास दायूदाख्यं स्वसेवकं ।
 तं समादाय मेघाणां शालाभ्योऽपजहार च ॥
 ७१ इत्थं तं कृत्यदात्रीणां मेघीणामनुवर्त्तनात् ।
 समानीय स तस्मिन् हि याकूबाख्या निजाः प्रजाः ।
 इस्त्रायेलीयराष्ट्रं पालनाय समार्पयत् ॥
 ७२ स तु स्वचित्तशुद्धत्वात् पालयामास तान् जनान् ।
 हस्तयुग्मस्य दाव्याश्च चारयामास ताः प्रजाः ॥

७६ जनाशीतितमं गीतं ।

यिरुशालसविषये विल्लाषः परमेश्वरं प्रति प्रार्थना च ।

आसफस्य धर्मगीतं ।

- हे ईश भिन्नजातीयाः प्राविशन् विषयं तव । १
 प्रासादं तावकं पुण्यं मलिनं चक्रिरे च ते ।
 विदधुः पल्लवाणां हि राशिवद् यिरुशालमं ॥
 कुशपांस्तव दासानां खगेभ्यो ददुरन्नवत् । २
 त्वद्भक्तानां नृणां मांसं वन्यजन्तुगणाय च ॥
 यिरुशालमि सर्वत्र तेषां रक्तञ्च तोयवत् । ३
 सुखाव नाकरोत् कोऽपि तेषामन्यक्रियां तदा ॥
 अभवाम वयं तस्मान्निन्द्या निकटवासिभिः । ४
 हास्यास्पदानि तुच्छानि चतुर्दिकस्थनृणामपि ॥
 हे परेश कियत्कालं नित्यं क्रोधं करिष्यसि । ५
 अमर्यस्तावकीनश्च प्रज्वलिष्यति वज्रिवत् ॥
 ये लोका भिन्नजातीयास्त्वां न जानन्ति सर्वशः । ६
 प्रार्थनां तव नाम्ना ये न कुर्वन्ति विदेशिनः ।
 • तेषामेवोपरि स्वीयस्त्वया रोधोऽवतार्यतां ॥
 यतस्ते याकुवं यस्त्वा वसतिस्तस्य नाशिता ॥ ७
 अस्मत्पूर्वापराधांस्त्वं नो विरुद्धं न संस्मर । ८
 तावकीनानुकम्पास्मान् प्रतिगृह्णातु सत्वरं ।
 यतो हेतोरतिक्षीणा अभवाम वयं खलु ॥
 हे अस्मत्प्रातरीश त्वं खनास्रस्तेजसः कृते । ९
 अस्माकं कुरु साहाय्यं स्वीयनामश्च हेतुतः ।
 विधायोद्धारमस्माकम् अपराधान् क्षमस्व नः ॥
 अमीषामीश्वरः क्वेति ब्रूयुः कुतोऽन्यजातयः । १०
 त्वदीयसेवकानां यन्निधित्तं भुवि शोणितं ।
 बुध्यतां तत्प्रतीकारोऽस्मत्प्रादाद् अन्यजातिभिः ॥
 वन्दिनः कातरौक्तिश्च त्वत्प्रादादुपतिष्ठतु । ११
 खमहाबाहुना लोकान् मुमुक्षूस्त्वञ्च धारय ॥

- ११ यथा त्वां निन्दयामासुरस्मदन्तिकवासिनः ।
 त्वं तत्सप्तगुणं निन्दां तेषां क्लोडेऽप्ययं प्रभो ॥
- १२ तत्प्रजास्तव केदारो स्थिता मेघाश्च ये वयं ।
 वयमेव प्रशंसां ते करिष्यामो निरन्तरं ।
 स्तवं ते वर्णयिष्यामः पुरुषानुक्रमं प्रति ॥

८० अशीनितमं गीतं ।

किञ्चिद्वाचालताम् इत्यायेत्यर्थं प्रति शिलाप ईश्वरं प्रति प्रार्थना च ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं शोशनेद्रूतनामकखरयुक्तम् आसफस्य
 धर्मगीतं ।

- १ इत्यायेलीयवृन्दस्य यूथवत् प्रतिपालक ।
 मेघवद् यूषफोघस्य चारक त्वं निशामय ।
 किरूवयोः समासीन त्वं स्वतेजः प्रकाशय ॥
- २ इन्द्रयोमस्य प्रवृत्तं विन्यामीनस्य चाग्रतः ॥
 मिनशेख समक्षं त्वं निजशक्तिं प्रकाशय ।
 आगत्य स्वयमस्माकं परित्राणं कुरुष्व च ॥
- ३ हे ईश्वर त्वयास्माकं परावृत्तिं विधाय हि ।
 प्रसन्नं क्रियतां स्वास्यं त्राणं लप्स्यामहे तदा ॥
- ४ सैन्याध्यक्ष परेश त्वं प्रजानां प्रार्थनां प्रति ।
 क्रियत्कालं स्वकोपाग्ने धूममुद्रमयिष्यसि ॥
- ५ अन्नं नेत्राम्बुरूपं त्वं स्वलोकेभ्यः प्रयच्छसि ।
 तान् पाययसि चाश्रूणि परिमाणातिमानि हि ॥
- ६ विवादविषयान् अस्मान् करोष्यासन्नवासिनां ।
 उपहासश्च कुर्वन्त्यस्माकं विद्वेषिणो मिथः ॥
- ७ सैन्याधीश त्वयास्माकं परावृत्तिं विधाय हि ।
 प्रसन्नं क्रियतां स्वास्यं त्राणं लप्स्यामहे तदा ॥
- ८ मिसर्देशात् समानीय त्वयेकां मोक्षनीलतां ।
 दूरीकृत्यान्यजातीयान् कर्तुं तस्या हि रोपय ॥
- ९ त्वया तस्या निमित्तन्तु स्थाने निष्कण्टकीकृते ।

सम्यग् वर्धितमूला सा कृत्स्नं देशमपूपुरत् ॥	
समाच्छाद्यन्त तस्याश्च क्वायया धरणीधराः ।	१०
शाखाभिरीश्वरीयाश्च पादपा ररसाभिधाः ॥	
सा च महार्णवं यावत् स्वप्रसूनान्यवर्धयत् ।	११
तथा महानदीं यावद् व्यस्तृणोत् स्वीयपल्लवान् ॥	
किमर्थं साम्यतं तस्या चारणो पातिता त्वया ।	१२
तस्मात् सा सकलैः पात्रैर्हृतपर्णा विधीयते ॥	
काननाच्च विनिर्गत्य वराहेण प्रमृद्यते ।	१३
नाश्यते खाद्यमाना च पशुभिर्वनचारिभिः ॥	
सैन्याधीश निवर्त्तस्व स्वगांद् दृष्टिं निपातय ।	१४
अवलोक्याभिगच्छ त्वम् इमां ते गोस्तनीलतां ॥	
पल्लवं तव हस्तेन दक्षिणेनैव रोपितं ।	१५
नन्दनं खनिमित्तञ्च त्वयैव प्रबलीकृतं ॥	
सा लता वज्रिना दग्धा सम्यगुच्छिन्नतां गता ।	१६
त्वत्प्रजाश्च विनश्यन्ति तव वल्लस्य गर्जनात् ॥	
अधितिष्ठतु ते हस्तो नरं त्वदक्षिणे स्थितं ।	१७
नृपुत्रं खनिमित्तञ्च त्वयैव प्रबलीकृतं ॥	
तेन नापसरिष्यामो वयं त्वत्तः पराङ्मुखाः ।	१८
जीवयास्मान्तदास्माभिस्त्वन्नाम्ना प्रार्थयिष्यते ॥	
सैन्याधीश परेश त्वं कृत्वा नः परिवर्त्तनं ।	१९
स्वं प्रसन्नीकुरुष्यास्यं त्राणं लप्स्यामहे तदा ॥	

८१ एकाशीतितमं गीतं ।

१ अनुग्रहस्य निमित्तम् ईश्वरस्य धन्यवादं कर्तुम् आसफस्य विनयः
२ आज्ञायदणस्य फलञ्च ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं गित्तीतनामकस्वरयुक्तम् आसफस्य गीतं ।

अस्मभ्यं बलदातारम् ईशं गानेन विवृत ।	१
याकूवोयेशमुद्दिश्य कुरुध्वञ्च जयध्वनिं ॥	
यूयं गातुं प्रवर्त्तध्वं कुरुतानकवादनं ।	२
वीणाछोषञ्च सुश्राव्यं नेवलाख्यततैः सह ॥	

- १ यूयमस्मिन् युभे मासि कुर्वन् प्रवृत्तवान् ।
समये पूर्णचन्द्रस्य तस्मिन् नः पर्वणो दिने ॥
- ४ इखायेलि तदादिष्टं याकूदेशस्य शासनं ॥
५ मिसर्देशस्य मध्येन यस्मिन् काले स निर्गतः ।
तदा स स्थापयामास तं विधिं यूषमान्यथे ।
तस्मिन् देशे मयाश्रावि वाणी बोधातिगा मम ॥
- ६ मया वियोजयाद्वके भारः स्कन्धद्वयात् तव ।
प्रापतु भ्रातृकान्मुक्तिं तावकीनकरावपि ॥
- ७ विपत्काले त्वया हृतत्वां समुद्धृतवानहं ।
वचनेषु प्रच्छन्नश्चाददां तुभ्यमुत्तरं ।
मिरीवाख्यपयस्त्रिन्वां चाक्राधिं ते परीक्ष्यं ॥ सेना ॥
- ८ हे मदीयप्रजावर्गं वृद्धां त्वामादिशाम्यहं ।
इखायेलान्वय त्वं मे वाक्यमादातुमर्हसि ॥
- ९ कश्चनेतरदेवोऽपि तव मध्ये न वर्ततां ।
कस्यापीतरदेवस्य पूजा मा क्रियतां त्वया ॥
- १० त्वत्प्रभुः परमेशोऽहं मिसरात् त्वामुदानयं ।
स्वास्यं व्यादेहि सन्धक् त्वं मया तत् पूरयिष्यते ॥
- ११ किन्तु मे स प्रजावर्गो नाश्रौषीद् वचनं मम ।
इखायेलीयवंशश्च मयि सन्तुष्टवान् नहि ॥
- १२ तस्मात् स्वमनसां जाड्ये ते लोका अप्रियता मया ।
सर्वे चाकुर्वताचारं स्त्रीयमन्त्रानुयायिनं ॥
- १३ मामकीनप्रजाभिश्चेत् समश्रोष्यत मे वचः ।
इखायेलीयलोकाश्चेद् आचरिष्यन् ममायनं ॥
- १४ तूर्णं पर्यदमिष्यन्त तदा तेषां द्विषो मया ।
अहं तेषां विपत्तेषु चाकरिष्यं करार्षणं ॥
- १५ अत्रवः परमेशस्य प्रावदिष्यंश्च तं प्रियं ।
अभविष्यदनन्तश्च लोकानां मम मङ्गलं ॥
- १६ अहं प्राभोजयिष्ये च गोधृमानुत्तमान् हि तान् ।
मधुनातर्पयिष्यश्च शैलादुत्पादितेन तान् ॥

८२ ह्युगीतितमं गीतं ।

विचारकान् प्रति तिरस्कारः ।

आसक्तस्य धर्मगीतं ।

ईश्वरीयसमज्यायाम् अवतिष्ठत ईश्वरः ।	१
ईश्वराणाञ्च मध्ये स विचारं विदधाति हि ॥	
अन्यायेन कियत्कालं यूयं विचारयिष्यथ ।	२
कियत्कालञ्च दुष्टानां पक्षपातं करिष्यथ ॥ सेना ॥	
दुर्गतं पिढहीनञ्च सद्विचारेण रक्षत ।	३
दुःखिनां निर्धनानाञ्च निर्दायत्वं प्रघोषत ॥	
दीनं निःस्वञ्च प्रोद्धृत्य कराद् रक्षत पापिनां ॥	४
अज्ञाना बुद्धिहीनाञ्च भ्राम्यन्तीमे तमिच्छकं	५
मेदिन्या मूलवस्तूनि सकलानि चक्षन्ति हि ॥	
मयोक्तमीश्वरा यूयं सर्व्वं श्रेष्ठस्य चात्मजाः ॥	६
अवश्यं मर्त्यवद् यूयं परलोकं गमिष्यथ ।	७
यथा वा कञ्चनाथ्यक्षस्तथा यूयं पतिष्यथ ॥	
ईश्वर त्वं समुत्थाय विचारं जगतः कुरु ।	८
यस्मात् तवास्ति सर्वासां जातीनामधिकारिता ॥	

८३ त्वुगीतितमं गीतं ।

दुष्टरिपूणां विरुद्धम् आसक्तस्य प्रार्थनं ।

आसक्तेन कृतं गानार्थकं धर्मगीतं ।

ईश मा भव निःशब्द ईश मौनी न शस्य हि ॥	१
यतो ह्येतो विपक्षास्ते पश्य कुर्व्वन्ति गर्जनं ।	२
त्वाञ्च द्विषन्ति ये लोकास्ते व्रजन्त्युच्चमस्तकाः ॥	
त्वत्प्रजानां विरुद्धं ते कल्पयन्ति क्लृप्तमिथः ।	३
गुप्तानां तव रत्नानाम् अहितं मन्त्रयन्ति च ॥	
ते वदन्ति समायात लोभ्यामस्तान् अशेषतः ।	४
इच्छायेलीयनामापि न संस्मारिष्यते मुनः ॥	
इदोमीयेक्येलीया मानवा द्रव्यवासिनः ।	५

- मायावीयमनूष्याश्च जाजिरीयजना अपि ॥
 ६ गिवाल् अम्भोन् अमालोकः पित्रेष्टी सौरवातिनः ।
 ७ इमे सर्वे ससौहार्दं कृतवन्तः कुमन्त्रणां ।
 तवैव प्रातिकूल्येन नियमश्च न्यरूपयन् ॥
 ८ अशूरीयमहाराजस्तेषु चासज्यते दृढं ।
 लोटवंशीयलोकानां बाहुवत् सोऽभवत् स्वयं ॥ सेना ॥
 ९ तान् प्रत्याचर तादृक् त्वं यादृक् मिदीयन् प्रति ।
 यादृक् सीधिरयावीनौ प्रति वा कीशुनस्तटे ॥
 १० तत्रैन्द्रे विनष्टौ च भूम्याश्च सारतां गतौ ॥
 ११ एतेषां कुरु बाध्यक्षान् समान् आरेवसेवयोः ।
 यथा सेवष्टसल्लुभौ तथैतेषां पतीन् कुरु ॥
 १२ यतस्त्वेरक्तमीशस्य वासान् भोक्षामश्चे वयं ॥
 १३ तान् मदीश कुरुङ्गान्तान् वायुचालितनाजवत् ॥
 १४ यथारण्यं यसेद् वज्रं यथा लिङ्गाद् गिरीन् शिखा ॥
 १५ तद्वत् स्वचक्रवातेन त्वमेतान् अनुध्वाव हि ।
 तान् विधेहि च सन्वस्तान् प्रचखेन खवायुना ॥
 १६ वदनानि च तेषां त्वम् अपमानेन पूरय ।
 तदा गवेषयिष्यन्ति ते त्वन्नाम परेश्वर ॥
 १७ नो चेद्भित्त्यं सलज्जास्ते भविष्यन्ति भयतुराः ।
 ब्रीडया च समाच्छन्नास्ते गमिष्यन्ति लुप्ततां ॥
 १८ तेन चास्यन्ति लोका यत् केवलस्त्वं परेश्वर ।
 क्वास्ताया अवनेः सम्पाट् इतिनाम्ना प्रसिध्यसि ॥

८४ चतुरशीतितमं गीतं ।

१ ईश्वरं मन्दिर आराधयितुमिच्छा ॥ भजनाकारणः सुखस्य वर्णनं ८ तत्-
 सुखभोगाय प्रायेण च ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं गितीतनामकस्वरयुक्तं कोरहोयवंशस्य गीतं ।

- १ कीदृक् प्रियास्तवावासाः सैन्याध्यक्ष परेश्वर ॥
 २ प्राङ्गणानि परेशस्याकाङ्क्ष्य सीदति मे मनः ।
 अमरेश्वरमुद्दिश्य नदतो हृत् तनुश्च मे ॥

प्राप्ते हि पक्षिणा गेहः खनीडश्चातकेन च ।	१
श्रावकानां निधानार्थं त्वदीया एव वेदयः ।	
परेश वाहिनीनाथ मम राजन् ममेश्वर ॥	
त्वद्देहवासिनो धन्यास्त्वां स्तोष्यन्ति पुनश्च ते ॥ सेला ॥	४
धन्यास्ते मानवा येषां शक्तिस्त्वयैव विद्यते ।	५
ऋजुमार्गस्वरूपाणि येषां चित्तानि सन्ति च ॥	
अश्रुदरीं तरन्तस्ते तां कुर्वन्ति जलाशयं ।	६
सरोवराश्च शोभन्ते दृष्टिजातेन तेजसा ॥	
वर्धमानाः सदा शत्र्या भवन्त्यग्रसराश्च ते ।	७
शेषे सियोनि चैकैकः प्राप्नोतीशस्य दर्शनं ॥	
सैन्याध्यक्ष परेश त्वं मदीयां प्रार्थनां शृणु ।	८
क्रियतामवधानश्च त्वया याकूव ईश्वर ॥ सेला ॥	
हे अस्मत्फलकेष्ट त्वं कुरुष्वानि निरीक्षणं ।	९
राज्ञस्त्वयाभिषिक्तस्य वदनश्चावलोक्य ॥	
श्रेष्ठं दिनसहस्रेभ्यो दिनमेकं तवाङ्गने ।	१०
पापवैभ्रसु संवासाद् ईश्वरस्यैव मन्दिरे ।	
दारिवत् परिचर्यापि मद्यां हि रोचतेऽधिकं ॥	
यस्मात् प्रभुः परेशो यो भास्करः फलकश्च सः ।	११
प्रसादश्च महत्त्वश्च परमेशः प्रयच्छति ।	
सरलाक्षारिलोकानां किञ्चित् क्षेमं न स ऋते ॥	
नरस्त्वामाश्रितो धन्यः सैन्याध्यक्ष परेश्वर ॥	१२

८५ पञ्चाशीतितमं गीतं ।

पारमार्थिकसम्पदो निमित्तमीश्वरं प्रति प्रार्थनं तन्निमित्तमीश्वरे प्रत्याशनश्च ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं कोरुहवंशस्य धर्मगीतं ।

पूर्वमासीः प्रसन्नस्त्वं स्वीयदेशे परेश्वर ।	१
अन्वयं याकूबीयश्च दासत्वात् पथ्यममूचः ॥	
त्वया स्वीयप्रजानाश्च दोषो दूरीकृतस्तदा ।	२
सर्वमेव खलोकानां पापमाच्छादितं त्वया ॥ सेला ॥	
तदानीं शमयित्वा च निजक्रोधमशेषतः ।	३

- त्वं स्वकोपानकस्यैव च गदतातो न्यवर्त्तथाः ॥
 ४ अस्मत्पाणकदीश त्वं परावर्त्तस्व नः प्रति ।
 अस्मान् प्रति निजामर्षम् अधुनापि निवर्त्तय ॥
 ५ त्वमस्मान् प्रति किं कोपं नित्यमेव करिष्यसि ।
 किं रक्षिष्यसि स्वक्रोधं पुरुषानुक्रमं प्रति ॥
 ६ परावृत्य त्वमस्मान् किं नहि सङ्गीवयिष्यसि ।
 त्वत्तः स्वीयप्रजानान्तु हर्ष उत्पद्यते तदा ॥
 ७ हे परेश त्वमेवास्मान् स्वप्रसादं विदर्शय ।
 त्वत्तो जातं परित्राणम् अस्मभ्यं दीयतां त्वया ॥
 ८ वक्ष्यति प्रभुरीशो यत् मया तच्छ्रेष्यते वचः ।
 यस्मात् स्वीयप्रजानाञ्च स्वसाधूनाञ्च मङ्गलं ।
 स गदिष्यति ते किन्तु न पुन र्यान्तु मृतां ॥
 ९ तद्भक्तानां समीपस्थं तत्परित्राणमस्ति हि ।
 अस्मज्जनपदे तस्माद् अधिष्ठास्यति गौरवं ॥
 १० मिलनञ्च करिष्येते कल्याणसत्यते मिथः ।
 परस्परं करिष्येते धर्माः शान्तिश्च चुम्बनं ॥
 ११ प्रोक्ष्यत्ववनौ सत्यं स्वर्गाद् धर्म्मोऽवभास्यति ॥
 १२ परेशो दास्यति क्षेमं भू नः शस्यश्च दास्यति ॥
 १३ धर्म्मो यास्यति तस्याग्रे पदाभ्यां वर्त्म कल्पयन् ॥

८६ षडशीतितमं गीतं ।

दायूदः प्रार्थनं ।

- १ हे परेश त्वयाकर्ण्य दीयतां मङ्गमुत्तरं ।
 यतो हेतोरहं दीनो दरिद्रश्च भवामि हि ॥
 २ अभिरक्ष मम प्राणान् यतोऽहमस्मि पुण्यवान् ।
 हे मदीश निजं दासं त्वं त्रायस्व त्वदाश्रितं ॥
 ३ प्रभो मामनुकम्पस्व त्वामाङ्गयेऽखिलं दिनं ॥
 ४ स्वीयदासस्य चित्तं त्वं हर्षयुक्तं विधेहि च ।
 यस्मात् त्वां प्रत्यहं चित्तम् उन्नयामि हि हे प्रभो ॥

प्रभो त्वमेव सद्भावः क्षमायुक्तश्च विद्यसे ।	५
यावन्तश्चाङ्गयन्ति त्वां तान् प्रति त्वं क्षपानिधिः ॥	
प्रार्थनां मामकीनां त्वं हे परेश निशमय ।	६
क्रियतामवधानञ्च मम खेदोक्तिषु त्वया ॥	
त्वामाङ्गये विपत्काले त्वं मे दातासि चोत्तरं ॥	७
हे प्रभो नास्ति देवानां मध्ये कोऽपि त्वया समः ।	८
नैव कर्माणि विद्यन्ते तुल्यानि कर्मणां तव ॥	
त्वत्पृष्टाः सर्वजातीया उपस्थाय तवाग्रतः ।	९
हे प्रभो त्वां प्रणंस्यन्ति स्तोष्यन्ति तव नाम च ॥	
महंश्चाद्भुतकर्मा त्वम् अद्वितीयस्त्वमीश्वरः ॥	१०
परमेश स्वमार्गं त्वं मां दर्शयितुमर्हसि ।	११
यतोऽहमभिवाञ्छामि सत्यमाचरितुं तव ।	
तव नाम्नो भयाय त्वम् एकाग्रं कुरु मे मनः ॥	
सर्वान्तःकरणेन त्वां स्तोष्ये मद्रीश्वर प्रभो ।	१२
अनन्तकालपर्यन्तम् अर्चयिष्यामि नाम ते ॥	
यतस्त्वदीयकारुण्यं सुमहद् वर्तते मयि ।	१३
अधःस्थात् परलोकाच्च मत्प्राणा उद्धृतास्त्वया ॥	
इंश मत्प्रातिकूल्येन समुत्तिष्ठन्ति गर्विणः ।	१४
दुर्हत्तानां समाजश्च प्राणान्तं मम चेष्टते ।	
न स्थापयन्ति ते लोकास्त्वां स्वीयदृष्टिगोचरे ॥	
किन्तु प्रभो दयालुस्त्वम् अनग्राहक ईश्वरः ।	१५
सहिष्णुश्च महान् प्रीत्या सत्यत्वेनापि विद्यसे ॥	
अतो मत्तुं परादृत्य करुणां कुरु मां प्रति ।	१६
एतस्मै निजदासाय देहि स्वीयपराक्रमं ।	
स्वीयदासीसुतस्यैव परिचाणं विधेहि च ॥	
कुरु मां प्रति चाचारं शुभलक्षणरूपकं ।	१७
तद् दृष्ट्वा प्रव्रपिष्यन्ते सकला देविणो मम ।	
यतो मां परमेश त्वम् उपकृत्याभ्यसान्वयः ॥	

८७ सप्ताशीतितमं गीतं ।

समाजीयप्रशंसनं ।

कोरहीयवशेन कृतं गानार्थकं धर्मगीतं ।

- १ पर्वतेषु पवित्रेषु विद्यते तस्य निर्मितिः ॥
 २ परमेशः सियोनस्य द्वारेषु प्रीयते यथा ।
 याक्रुवः सर्व्ववासेषु स न सम्प्रीयते तथा ॥
 ३ उच्यन्ते स्लाघ्यवाक्यानि हे ईशस्य पुरि त्वयि ॥ सेना ॥
 ४ रङ्गवं वाविलन्नाहं गगयामि स्मिन्नवत् ।
 पिलेखी सारकृशौ च पश्येमे तत्र जञ्जिरे ॥
 ५ सियोनाख्यपुरीञ्चाधि वाक्यमेतद् गदिष्यते ।
 एष लोको नरोऽसौ च तस्या मध्येऽभ्यजायत ।
 स्वयं सर्व्वोपरिस्थस्व सुस्थिरां विदधाति तां ॥
 ६ जातिलेखनकाले च गगानां परमेश्वरः ।
 करिष्यतीदृशीं पश्य तत्रायं जन्म लब्धवान् ॥ सेना ॥
 ७ गायका वादकाश्चापि वदिष्यन्ति कथामिमां ।
 अस्माकं सकला उत्सा विद्यन्तेऽभ्यन्तरे तव ॥

८८ अष्टाशीतितमं गीतं ।

सुमूर्धूलोकस्य प्रार्थनं ।

कोरङ्गवशेन कृतं गानार्थकं धर्मगीतं । वाद्यनियन्त्रे दातव्यं मह-
 जतलियन्नेतनामकस्वरयुक्तम् इन्द्राहीयहेमनस्योपदेशगीतं ।

- १ हे मदीयपरिज्वातरीश हे परमेश्वर ।
 दिवा करोमि खेदोक्तिं निशायाञ्च तवाग्रतः ॥
 २ प्रार्थना मामकीना हि त्वदीयगोचरीभवेत् ।
 मामकीनार्त्तरावे त्वं निजकर्त्ता निघेहि च ॥
 ३ पूर्णाः क्षेपैर्मम प्राणाः प्रेत्यासन्नाश्च मेऽसवः ॥
 ४ गर्त्तेऽवच्छेदलोकानां मध्ये गण्डोऽहमस्मि हि ।
 शक्तिहीनमनुष्यस्य समानश्च भवाम्यहं ॥
 ५ विच्छेदो वा प्रमीतेषु हृतेष्ववटशायिषु ।

न स्मृतेषु त्वया भूयः वियुक्तेषु करात् तव ॥	
निहितोऽहश्च गर्तेऽधो गम्भीरे तमसि त्वया ॥	१
तव कोपेन चाक्रान्तः क्षिप्ये सर्वेस्तवोर्म्मिभिः ॥ सेना ॥	७
त्वं दूरीकृत्य बन्धनां गर्हणीयं करोषि मां ।	८
अवरोद्धश्च विद्येऽहं निर्यातुं पारयामि न ॥	
दुःखेन क्षीयनेत्रोऽहम् व्याकृयाम्यखिलं दिनं ।	९
स्वरवेश परेश त्वां हृत्तो तुभ्यं प्रसारयन् ॥	
मृतान् प्रति किमाश्चर्यं कर्म कारिष्यते त्वया ।	१०
प्रेता वा किं समुत्थाय करिष्यन्ति तव स्तुतिं ॥ सेना ॥	
लोकाः किं वर्सयिष्यन्ति त्वत्कारणं शवावटे ।	११
सत्यतां तावकीनां वा सर्व्वनाशस्य वेश्मनि ॥	
तिमिरे किं त्वाश्चर्यं कर्म केनापि भोक्त्यते ।	१२
किं वा ते भोक्त्यते धर्मस्तत्र विस्मृतिनीदृति ॥	
अहन्तु त्वां समुद्दिश्य परमेश्वर रौदिमि ।	१३
उपस्थास्यति प्रातश्च त्वामियं प्रार्थना मम ॥	
हे परेश किमर्थं त्वं मत्प्राणान् परिगृह्से ।	१४
किमर्थं निजवक्त्राच्च मत्तः प्रच्छाद्यते त्वया ॥	
बाल्यकालादहं दुःखो मृतकल्पो भवामि च ।	१५
तव भीषणभाराच्च नैराशं जायते मम ॥	
त्वत्कोपेन समाच्छन्नं त्वत्तासा नाशयन्ति मां ॥	१६
वेष्टन्ते च जलानीव ते मामेव निरन्तरं ।	१७
ते सर्व्वे मां चतुर्दिक्षु परिगच्छन्ति सङ्गुणः ॥	
सुहृदं प्रियबन्धुञ्च त्वं मत्तोऽदवयः खलु ।	१८
अन्यकारात् किमन्यो हि मद्रन्धुरवशिष्यते ॥	

८६ अननवतितमंगीतं ।

१ आभाषः ५ परमेश्वरस्य गुणकीर्तन १९ दाहूदं प्रमोक्षरस्य प्रतिज्ञा ३८ दुःखे
विलापः ४६ प्रार्थना च ।

इग्राह्येयधनस्य ज्ञानसूचकं गीतं ।

गास्यामि परमेशस्य बहुरूपां कृपां सदा ।

१

- अहं स्वकीयवक्त्रेण पुरुषानुक्रमं प्रति ।
मानवान् ज्ञापयिष्यामि तव विश्वास्त्यां प्रभो ॥
१ मयोक्तं सर्वदा स्थायि कृपामन्दिरमेधते ।
द्योग्न्येव स्थापिता चास्ति निजविश्वास्त्यता त्वया ॥
२ स्वाभिरुचितलोकेन सह मे नियमः कृतः ।
निजदासस्य दायुदः कृते दिव्यमकारि च ॥
४ अहमेव विधास्यामि तव वंशं सदा स्थिरं ।
पुरुषानुक्रमं यावद् दृढं सिंहासनञ्च ते ॥ सेना ॥
५ परमेश तवास्थ्यं कर्म स्वर्गं प्रशस्यते ।
पवित्राणां सभायाश्च मध्ये विश्वास्त्यता तव ॥
६ उपमेयः परेशेन को जनो विद्यते दिवि ।
ईशसन्ततिमध्ये वा कः समानः परेशितुः ॥
७ पवित्राणां सभामध्येऽतीव भेतव्य ईश्वरः ।
यावन्तस्तश्च वेद्यन्ते तेषां सोऽस्ति भयङ्करः ॥
८ तव को विद्यते तुल्यः सैन्याधीश परेश्वर ।
परमेशः पराक्रान्तः स्वविश्वास्त्यतयावृतः ॥
९ व्याधिपत्यं करोषि त्वं सागरस्याभिमानिनः ।
तदीयोच्चतरङ्गाणां शान्तिं त्वं विदधासि च ॥
१० रहवश्च त्वया चूर्णो यथा मर्त्याऽसिना हृतः ।
द्वेषिणश्च विकीर्णास्ते बलिना तव बाहुना ॥
११ स्वर्ग एव त्वदीयोऽस्ति त्वदीयास्ति च मेदिनी ।
विश्वं तत्पूरयन्नापि सर्वं संस्थापितं त्वया ॥
१२ उत्तरा दक्षिणा चोभे ह्यसृज्येतां त्वया दिशौ ।
हर्षात् तावोरहर्म्मोऽसौ तव नामैव गायतः ॥
१३ तावकीनश्च यो बाहुः स पराक्रमसंयुतः ।
शक्तिमान्तव पाणिश्च प्रोचस्ते दक्षिणः करः ॥
१४ धर्मन्यायौ हि विद्येते मूले सिंहासनस्य ते ।
करुणा सत्यता चेमे त्वत्पूरस्ताडि गच्छतः ॥
१५ धन्यां वदामि तां जातिं या जानाति जयध्वनिं ।
परमेश त्वदास्यस्य दीप्तौ लोका व्रजन्ति ते ॥
१६ आनन्दं तव नामैव ते कुर्वन्त्यखिलं दिनं ।

तावकीनेन धर्मेण चाग्नवन्ति समुन्नतिं ॥	
यतो हेतोस्त्वमेवासि शोभा तेषां बलप्रदा ।	१७
स्वप्रसादेन नः प्रहङ्गं त्वं करोषि समुन्नतं ॥	
यस्माद् यः फलकोऽस्माकं स एवास्ति परेशितुः ।	१८
इच्छायेनः पवित्रस्य राज्ञो दासोऽस्ति नो नृपः ॥	
तदा स्वसाधुलोकांस्त्वम् आलप्येत्यमभावथाः ।	१९
उपकारस्य भारो हि मया वीरे समर्पितः ।	
प्रजानां मध्यतो वृत्वा नरस्त्रोक्षीकृतो मया ॥	
मामकीनमिमं दासं दायुदं लब्धवानहं ।	२०
तमेव स्वीयतैलेन पवित्रेणाभिषिक्तवान् ॥	
स्थिरस्तस्य सहायश्च मम हस्तो भविष्यति ।	२१
तमेव मम बाहुश्च बलवन्तं करिष्यति ॥	
नोपद्रोष्यति तं द्वेषो न तं स्नेह्यति दुर्जनः ॥	२२
तस्याग्रे चूर्क्षयिष्यन्ते मया तत्परिपन्थिनः ।	२३
मया समाह्निष्यन्ते सकलास्तस्य वैरिणः ॥	
स्थास्यतस्तेन सार्द्धं च दया विश्वास्यता च मे ।	२४
उन्नतं मम नाम्ना च तस्य प्रहङ्गं भविष्यति ॥	
मत्साहायेन हस्तं स धुनोनाथेऽर्पयिष्यति ।	२५
स्वीयदक्षिणपाणिश्च तटिनीषु निधास्यति ॥	
मम तातस्त्वमेवासि त्वमेवासि मदीश्वरः ।	२६
त्वं मम चाण्डदः शूल इत्याङ्गास्यति मां हि सः	
पुनश्चाहं करिष्यामि तमेव ज्येष्ठमात्मजं ।	२७
उपर्युपरि सर्वेषां नृपाणां क्षितिवासिनां ॥	
तं प्रत्यनन्तकालार्थं रक्षिष्यामि कृपां मम ।	२८
तेन स्थास्यति सार्द्धं च निश्चलो नियमो मम ॥	
मया तदीयवंशश्च नित्यस्थायी विधास्यते ।	२९
तस्य सिंहासनश्चापि श्यामवद् दीर्घकालिकं ॥	
मम शास्त्रं परित्यज्य राजनीतिं विहाय च ।	३०
तदीयपुल्लपौलाखेद् विण्ण्वेरन् विधीन् मम ।	३१
आज्ञानां मामकीनानां न कुर्युः परिपालनं ॥	
तर्हि दास्यामि दण्डेन तेभ्यो दुष्कर्म्मणः फलं ।	३२

- २१ प्रहारैरपराधस्य करिष्यामि च शासनं ॥
 नाहं निवर्त्तयिष्यामि तस्मात् स्त्रीयमनुग्रहं ।
 निजविश्वास्तयाश्च न करिष्यामि वचनं ॥
 २४ नियमो मामकीनश्च नहि लङ्घिष्यते मया ।
 निर्गतं यन्ममोष्ठाभ्यां तन्न कारिष्यतेऽन्यथा ॥
 २५ शपथो हि मयाकारि खपवित्रतया सक्तः ।
 दायूदं प्रति तत्राहं न भविष्याम्यसत्यवाक् ॥
 २६ सर्व्वदा वर्त्तमानश्च तस्य वंशो भविष्यति ।
 तस्य भद्रासनं स्थाता मत्साक्षाद् भास्वरूपमं ॥
 २७ चन्द्रवत् तत् सदा स्थास्तु तत्साक्षी नियतो दिवि ॥ सेना ॥
 २८ निराकुर्व्वन् विरक्तस्त्वं खाभिषिक्ताय कुप्यसि ॥
 २९ खदासस्य पयं भित्त्वा खजं धूलौ विह्वल्य च ॥
 ३० सकला वारणीस्तस्य छिद्रयुक्ताः करोमि हि ।
 तस्य दुर्गाणि शङ्काया वसतो विदधासि च ॥
 ३१ तत्रत्याः पथिकाः सर्व्वे तस्य द्रव्यं हरन्ति हि ।
 निन्दास्पदश्च मन्यन्ते तं तदासन्नवासिनः ॥
 ३२ त्वया तदीयश्चक्रूणाम् उन्नता दक्षिणाः कराः ।
 द्वेषिणः सकलास्तस्य हर्षयुक्ताः कृतास्त्वया ॥
 ३३ भङ्गा तस्यासि वचं स त्वयाकार्थस्थिरो रणे ॥
 ३४ तस्य शोभां त्वया लुप्ता क्षिप्तं सिंहासनं भुवि ॥
 ३५ तथा फ्रांसितकौमारः स त्वया लज्जयावृतः ॥
 ३६ परमेश कियत्कालं गुप्तः स्थास्यसि सर्व्वदा ।
 कियत्कालश्च कोपस्ते प्रज्वलिष्यति वज्रिवत् ॥
 ३७ स्मर मां कीदृगस्यास्तु ममायुश्चेति चिन्तय ।
 किमर्थं नरसन्तानाः सर्व्वे दृष्ट्वा मुग्धा त्वया ॥
 ३८ कुत्र जीवति मर्त्यः स मरणं न निरीक्ष्य यः ।
 स्वप्राणान् परकालस्य हस्ताभ्यामुडरिष्यति ॥ सेना ॥
 ३९ हे प्रभो कुत्र विद्यन्ते वरास्ते पूर्व्वकालिकाः ।
 स्वसत्त्वेन त्वया शङ्का दायूदे हि प्रतिश्रुताः ॥
 ४० प्रभो त्वद्भूत्ववर्गस्य निन्दां स्मृत्तुं त्वमर्हसि ।
 सङ्कते सा मया क्रोडे बलवज्जातिभिः कृता ॥

तथा निन्दितवन्तस्त्र देविष्यस्ते परेश्वर । ५९
 राज्ञस्त्वदभिषिक्तस्य पादचिह्नानि निन्दया ॥
 अगन्तानिहसं व्याप्य धन्यो भूयात् परेश्वरः ॥ ५९
 तथास्तु । तथास्तु ॥

६० नवतितमं गीतं ।

१ मनुष्याणामसारत्वं १९ ईश्वरे सङ्गलाय प्रार्थना ।

ईश्वरीयलोकस्य मूससः प्रार्थनं ।

प्रभो त्वमाश्रयोऽस्माकम् आपौरुषपरम्परं ॥ १
 यदा शैला अमुत्पन्ना भृजंगच्च न निर्मितं । २
 अथ तत्कालात् त्वमेवास्यानाद्यनन्तक ईश्वरः ॥
 मर्त्यास्त्वया परावर्त्य विधीयन्ते हि चूर्णवत् । ३
 नरजाः परिवर्त्तध्वम् इति वाग् ईर्यते त्वया ॥
 त्वदृष्टौ वर्षसाहस्रं गतह्योदिवसोपमं । ४
 रात्रैरेकेन यामेन समानं प्रतिभाति वा ॥
 त्वयैव स्वायमाणो हि स्वप्नतुल्योऽस्ति मानवः । ५
 प्रातःकाले विकारं स दृशवत् परिगच्छति ॥
 प्रातःकाले प्रफुल्लः स विकारमधिगच्छति । ६
 सायङ्काले परिच्छिन्नः शुष्कतां प्रतिगच्छति ॥
 यस्मात् त्वदीयकोपेन क्षीयतां प्राप्नुमो वयं । ७
 तावकीनादमर्षाच्च वयं पर्युद्विजामहे ॥
 अस्मदीयापराधांस्त्वं निदधासि स्वसम्मुखे । ८
 अस्माकं गुप्तपापानि स्वीयवक्त्रस्य तेजसि ॥
 यस्मान्नो दिवसाः सर्वे त्वत्कोपादतियन्ति हि । ९
 सङ्कल्पा इव चास्माभि र्याप्यन्ते निजवत्सराः ॥
 अस्मदीयायुषो मानं सप्ततिः सन्ति वत्सराः । १०
 अशीतिवर्षमानं चेद् भवेदायुर्महाबलात् ।
 तर्हि तस्यापि या शोभा सा सकण्टकदुर्दृशा ॥
 इत्थं प्रक्षालितास्तूष्णीं वयं दूरं डयामहे ॥
 तावकीनस्य कोपस्य प्राबल्यं केन बुध्यते । ११

यादृग् आदरणीयत्वं तव क्रोधाऽपि तादृशः ॥

१९ त्वमस्मान् स्वदिनानां तां गणनामभिश्चित्तय ।

स्वमनांसि यया सर्वे ज्ञानं नेष्यामहे वयं ॥

१३ परमेश निवर्त्तस्व कतिकालं विलम्बसे ।

त्वया स्वकीयदासेषु चानुकम्पा विधीयतां ॥

१४ प्रातःकाले त्वमेवास्मान् स्वप्रसादेन तर्पय ।

यावज्जीवं प्रफुल्लिञ्च नन्दिष्यामो वयं ततः ॥

१५ त्वत्तो नः क्लेशभोगस्य दिनानामनुसारतः ।

दुःखदर्शनवर्षाणां साम्याच्चास्मान् प्रहर्षय ॥

१६ तावकीनेषु दासेषु तव कार्यं प्रकाशतां ।

त्वदीयो मद्भिमा तेषां सन्तानेषु च दृश्यतां ॥

१७ अस्मत्प्रभोः परेशस्य शोभास्मास्वधितिरुतु ।

अस्मद्वल्लैः कृतं कर्म त्वं स्थिरीकुरु नः कृते ।

कृतं यन्नः करैः कर्म तत् त्वमेव स्थिरं कुरु ॥

६१ एकनवतितमं गीतं ।

१ परमेश्वराश्रितानां जनानां निर्विघ्नत्वं १४ तान् प्रतोच्चरस्थानुपहृष्ट ।

१ नरः सर्वोपरिस्थस्य गुप्तस्थानं समाश्रितः ।

सर्वशक्तिमतस्तस्य व्हायायां सन्निवर्त्यति ॥

२ परमेश्वरमुद्दिश्य भाषेऽहं त्वं ममाश्रयः ।

मामकीनञ्च दुर्गं त्वं ममाशाभूमिरोत्थरः ॥

३ स त्वां व्याधस्य पाशाञ्च पापमार्थाञ्च मोक्षति ।

४ स्वकीयेन पतत्रेण स त्वामाच्छादयिष्यति ।

त्वं तस्य पक्षयुग्माधः शरणञ्च गमिष्यसि ।

भविता तस्य सत्यत्वं फलको वारणञ्च ते ॥

५ न भविष्यति ते त्रासो रात्रिकालिकभीषणात् ।

न दिवाकाशमार्गेण पततो वा कलम्बतः ।

६ न तमोगामिनो व्याधे न माध्याह्निकमारकात् ॥

७ त्वत्पार्श्वस्थाः पतिष्यन्ति सहस्रसंख्यका जनाः ।

अयुतं दक्षिणस्थाञ्च त्वां न स्पृक्ष्यति सा विपत् ॥

केवलं स्वीयचक्षुर्भां त्वं तामाजोक्थिष्यसि ।	८
प्रतीकारञ्च दुष्टानां प्रसमीक्षिष्यसे तरां ॥	
परमेश त्वमेवासि मामकीनसमाश्रयः ।	९
सर्वोपरिस्थमेव त्वं हे ममः शरणं गतं ॥	
नोपस्थास्यत्यनित्यं त्वां मारी नाप्स्यति ते गृहं ॥	१०
आदेक्ष्यति खट्वतान् स रक्षां ते सर्व्ववर्त्मसु ।	११
यन्नाहन्त्याः पदं श्लेते तत् त्वां वक्ष्यन्ति ते करैः ॥	१२
त्वं करिष्यसि सिंहे च विषास्ये च पदार्पणं ।	१३
पशुराजं पदाकुञ्च पद्भ्यां मर्द्दिष्यसि स्वयं ॥	
आसक्तो मय्यसौ तस्मात् तं रक्षिष्याम्यहं किल ।	१४
उन्नतं तं करिष्यामि यस्मात् स मम नामवित् ॥	
मयि प्रार्थयमानाय तस्मै दास्यामि चोत्तरं ।	१५
अहमेव करिष्यामि साहाय्यं तस्य सङ्कटे ।	
तच्च निस्तारयिष्यामि तस्मै दास्ये च गौरवं ॥	
सुदीर्घेणायुषा तस्य करिष्यामि च तर्पणं ।	१६
दर्शयिष्यामि तच्चाहं परित्राणं मया कृतं ॥	

६९ दिनवन्तिमं गीतं ।

१ ईश्वरोद्युगणानां कीर्तनं ६ पापिनां दुःखं पुण्यवतां सुखं ।

विश्रामदिने गातव्यं धर्मगीतं ।

उत्तमं परमेशस्य गुणानामनुकीर्तनं ।	१
गायनं नामधेये च तव सर्व्वोपरिस्थित ।	
नेवला दशतन्या च वीर्या च गभीरया ।	२
प्रातस्तव प्रसादस्य निशि सत्त्वस्य बोधनं ॥	३
यस्मान्मां व्यदधा हृद्यं त्वं परेश स्वकर्मणा ।	४
त्वदीयहस्तयोः कार्यैरुक्तासो जायते मम ॥	
कीदृक्प्रहन्ति विद्यन्ते त्वत्कार्याणि परेश्वर ।	५
सन्ति चातीव गम्भीरा मनसः कल्पनास्तव ॥	
न वेत्ति पशुवस्त्रोको मूढस्त्रेदं न बुध्यते ॥	६
दुष्टानां दणवद्वृद्धिः पुङ्गवतिश्च कुकर्मणां ।	७

- तेषां शान्तवनाशेन सफला सम्भविष्यति ॥
 ८ किन्तु हे परमेश त्वं नित्यमासे समुन्नतः ॥
 ९ परेश त्वद्द्विषः पश्य विनश्यन्ति तव द्विषः ।
 दुष्क्रियाचारिणः सर्वे गमिष्यन्ति विकार्णतां ॥
 १० त्वं विधास्यसि मच्छृङ्गम् उच्छृतं खङ्गिखङ्गवत् ।
 सद्योजातेन तैलेन मच्छिरश्चाभियेक्ष्यत ॥
 ११ त्वं वास्यसि मच्छतुर्दशनाद् द्वेषिणां मम ।
 मम कर्णा विपक्षाणां श्रवणाच्च दुरात्मनां ॥
 १२ परिवर्द्धिष्यते सम्यग् धार्मिकस्तृणराजवत् ।
 स भविष्यति चातुश्चेत्तिवानोऽन्येऽसौ यथा ॥
 १३ धार्मिका रोपयिष्यन्ते परमेशस्य मन्दिरे ।
 वर्द्धिष्यन्ते च तेऽस्माकम् ईशस्य प्राङ्मुखेषु हि ॥
 १४ वर्द्धिष्येऽपि फलिष्यन्ति सरसास्ते सतेजसः ॥
 १५ परमेशो यथार्थोऽस्ति स एवास्माकमाश्रयः ।
 कपटस्तस्य नास्तीति ज्ञापयिष्यन्ति ते नराः ॥

६३ त्रिनवतितमं गीतं ।

ईश्वरोयराजलस्य सौन्दर्यस्तुल्यो वर्णनं ।

- १ परेशः कुरुते राज्यं महिम्ना परिभूषितः ।
 भूषितः परमेशोऽस्ति बद्धश्रेणि वर्णेन च ।
 तस्मादेव जगत् स्यात्तु निखिलस्य वितरुते ॥
 २ प्राक्कालात् ते स्थिरो मन्त्रस्वमनादिष्व वर्तसे ॥
 ३ हे परेश नदा उच्चैर्नदा उच्चैर्नदन्ति हि ।
 उच्चैरेव तरङ्गिण्यः कल्लोलैः प्रधनन्ति च ॥
 ४ तोयराशे र्ध्वनिभ्योऽपि महोर्मिभ्योऽर्णवस्य च ।
 उर्ध्ववासिपरेशस्य महिमा त्वतिरिच्यते ॥
 ५ साध्यवाक्यानि ते सम्यग् विश्वास्यानि भवन्ति हि ।
 मुख्यता शोभते नित्यं तव गेहे परेश्वर ॥

८४ चतुर्वन्तितमं गीतं ।

१ पातकिशोकानां विषयं प्रार्थनं तान् प्रति तिरस्कारश्च १६ धार्मिकाणां
सुखस्य वर्णनं ।

कर्मणां फलदाता त्वं हे प्रभो परमेश्वर ।	१
कर्मणां फलदाता त्वम् ईश राजसूयवत् ॥	
क्षौण्या नियन्त्रयस्मिन् फलमर्पय गर्विषु ॥	१
क्रियत्कालं दुरात्मानो हर्षयन्ति परेश्वर ।	१
क्रियत्कालं दुरात्मानो करिष्यन्ति जयध्वनिं ॥	
वाचालत्वेन वाक्यानि निन्दार्थानीरयन्ति ते ।	४
आत्मज्ञाघातं कुर्वन्ति सर्वे दुष्कर्मकारिणः ॥	
चूर्णयन्ति प्रभो लोकांस्तव स्मिन्मन्त्रिणश्च प्रजाः ॥	१
विधवास्त्रातिथीन् घ्नन्ति निर्नाथान् मारयन्ति च ॥	१
ते नराश्च वदन्तीदं परमेशो न पश्यति ।	७
याकूबोयेश्वरश्चात्र किञ्चिदेव न बुध्यते ॥	
प्रजामध्ये स्थिता मूढा यूयं बुद्धिमवाप्नुत ।	८
हे निर्बोधाः कदा यूयं विजितामाचरिष्यथ ॥	
अवशेन्द्रियस्रष्टा यस्तेन किं श्रूयते नहि ।	८
दर्शनेन्द्रियनिर्मात्रा किं समालोक्यते नहि ॥	
जातीनां बोधकः किं वा करोति नहि शासनं ।	१०
ज्ञानदाता मनुष्याणाम् अद्वितीयः स विद्यते ॥	
प्रभुर्वैत्ति कृष्णं चिन्ता यतोऽसारा हि सन्ति ते ॥	११
म धन्यो मानवो यस्मै विधाय शासनं त्वया ।	११
स्वीयशास्त्रोद्धता शिष्टा दीयते परमेश्वर ॥	
दर्जनस्य कृते गर्तो यावन्नहि खनिष्यते ।	११
तावत् त्वतो विपत्काले स विश्राममवाप्स्यति ॥	
यतो हेतोः परेशेन न लक्ष्यन्ते निजप्रजाः ।	१४
अधिकारः स्वकीयश्च तेन नैव विहास्यते ॥	
धर्मं प्रति विचारस्तु परिवर्तिष्यते पुनः ।	१५
तमेवानुचरिष्यन्ति सकला ऋजुमानसाः ॥	
अ उल्लास्यसि मत्पक्षे दुष्टानां प्रतिकूलतः ।	१६

- दुष्क्रियाचारिभिः साङ्गं मदघं को हि योत्स्यते ।
 १० . मामकीनोपकारी चेद्भाभविष्यत् परेश्वरः ।
 तर्हि शीघ्रं मम प्राणा न्यवस्यन् मौनवेशमनि ।
 १८ विचलिष्यति मत्पाद इति वाक्चे मयेरिते ।
 परमेश तव प्रीतिः सुस्थिरं विदधाति मां ।
 १८ बह्वसंख्यासु चिन्तासु सङ्गातासु मदन्तरे ।
 तव प्रबोधवाक्यानि हर्षयन्ति मनो मम ॥
 १० किं सम्बन्धि तव स्यात् तत् पापाशयन्तपासर्गं ।
 यत् करोति विधानेन दौरात्म्यस्य निरूपणं ॥
 ११ उपाक्रामन्ति ते लोका धार्मिकस्यैव जीवनं ।
 रक्तपाताय निर्दोषे दोषमारोपयन्ति च ॥
 ११ किन्तु मे प्रोन्नतं दुर्गं परमेशो भविष्यति ।
 मदीयाश्रयशैलश्च भविता हि ममेश्वरः ॥
 ११ स तेषामपराधानां फलं तान् प्रापयिष्यति ।
 तेषां दुष्टतया तांश्च समुच्छिन्नान् करिष्यति ।
 परेशः प्रभुरस्माकं तानुच्छिन्नान् करिष्यति ॥

६५ पञ्चनवतितमं गीतं ।

- १ ईश्वरं प्रशंसितुं विनयः । अनादेरकृतां दण्डनञ्च ।
 १ आगच्छत प्रगास्यामो वयं सर्वे परेश्वरं ।
 अस्मत्प्राणादिमुद्दिश्य करिष्यामो जयध्वनिं ॥
 १ प्रशंसामेव कुर्वन्तो यास्यामस्तस्य सम्मुखं ।
 तं समुद्दिश्य गीतैश्च करिष्यामो जयध्वनिं ॥
 १ यतो हेतो मंहान् ईशः केवलः परमेश्वरः ।
 स महान् अधिराजश्च ह्यस्तदेवगणोपरि ॥
 ४ मद्भाः सर्वाणि मूलानि तस्य हस्ते स्थितानि हि ।
 गिरीणां दुर्गमाः कूटाः सर्वे तस्यैव सन्ति च ॥
 ५ तस्यैवास्ति समुद्रोऽपि यस्मात् तेन स निर्मितः ।
 तथा शुक्लस्थलं तस्य हस्ताभ्यान्तु निरूपितं ॥
 १ आगच्छत करिष्यामो भजनं प्रशता वचं ।

ज्ञानुपातश्च नः खलुः परमेशस्य सम्मुखे ॥
 यतो हेतोः स एवास्तेऽद्वितीयोऽस्माकमीश्वरः । ७
 वयं पाप्मप्रजास्तस्य मेघास्त्यागिमा भृताः ।
 अथ तस्य रवं यूयं यदि संभ्रातुमिच्छथ ॥
 कृतं तर्हि मिरीवाख्ये विवादस्य स्थले यथा । ८
 प्रान्तरस्थमसायाश्च परीक्षादिवसे यथा ।
 युष्माभिः स्वमनो नैव कठोरीक्रियतां तथा ॥
 युष्माकं पितरस्तत्र प्राकुर्वन् मत्परीक्षण । ९
 कृतं ते मेऽनुसन्धानं वीक्ष्णुमाद्यैः क्रिया मम ॥
 चत्वारिंशत् समा यावद् अखियेऽहं तदन्वये । १०
 ततोऽहमवदं लोका आन्तान्तःकरणा इमे ।
 मामकीनानि वर्त्मनानि न जानन्ति नरा इमे ॥
 ततो हेतोरहं कोपात् प्रपथं कृतवानिमं । ११
 मद्विश्रामस्थजं लोकैरेते नैव प्रवेक्ष्यते ॥

६६ पन्नवतितमं गीतं ।

प्राज्ञात्मस्य स्वामित्वस्य शासनस्य च निमित्तं परमेश्वरं धन्यं वक्तुं विनम्रितः ।

परमेश्वरमुद्दिश्य गीतं गायत नूतनं । १
 सङ्गायत परेशाय सकलाः क्षितिवासिनः ॥
 सङ्गायत परेशाय वन्द्यं तस्य नाम च । २
 कृतं तेन परिचायां समाख्यात दिने दिने ॥
 युष्माभिर्वर्ण्यतां तस्य गौरवं भिन्नजातिषु । ३
 आश्चर्याश्च क्रियास्तस्य कथ्यन्तां सर्वदेशेषु ॥
 यतो हेतोर्महान् सम्यक् स्तोतव्यश्च परेश्वरः । ४
 स एवादरणीयश्च कृत्स्नदेवगणोपरि ॥
 यतोऽन्यदेशिनां देवाः सर्वं निःसारमर्तयः । ५
 परन्तु परमेशेन निर्म्ममे ह्योममण्डनं ॥
 महिमा च प्रतापश्च तिष्ठतस्तस्य सम्मुखे । ६
 शक्तिः शोभा च बिद्येते तदोयधर्मधामनि ॥
 हे वंशाः सर्वदेशेभ्यः सम्प्रयुग्मं परेश्वरं । ७

- गौरवेण च शक्त्या च सम्ययुग्धं परेश्वरं ॥
 ८ खनासो गौरवेणैव सम्ययुग्धं परेश्वरं ।
 उपहारं समादाय यात तत्पाङ्गणानि च ॥
 ९ भजनं परमेशस्य विधत्तं पूतशोभया ।
 बिभीत तस्य साक्षाच्च सकलाः क्षितिवासिनः ॥
 १० भिन्नजातिषु ब्रूतेर्दं राजत्वं कुरुते प्रभुः ।
 ततो ह्येतो जगत् स्याच्च न कदापि चलिष्यति ।
 न्यायेन सर्वजातीनां विचारं विदधाति सः ॥
 ११ अनेनानन्दतु सुर्गो नरलोकश्च हृष्यतु ।
 गर्जनश्च करोत्वब्जिस्तस्य सर्वेषु पूरकं ॥
 १२ उल्लसन्तु च कोदारस्तत्रत्यैः सकलैः सह ।
 जयनादश्च कुर्वन्तु सकला वनपादपाः ॥
 १३ अग्रतः परमेशस्य यतः स आगमिष्यति ।
 वसुधाया विचारार्थम् आगमं स करिष्यति ।
 विचारं नरलोकस्य स धर्मेण विधास्यति ।
 स्वीयसत्यतया चैव शासनं सर्वदेशिनां ॥

६७ सप्तनवतितमं गीतं ।

इश्वरस्य प्रशंसा धार्मिकाणां सुखवर्णना च ।

- १ परेशः कुरुते राज्यं तेन नन्दतु मेदिनी ।
 बज्रसङ्क्राया अपि दीपास्तेन कुर्वन्तु हर्षणं ॥
 २ मेघमाणा तमिषुश्च तच्चतुर्दिक्षु तिष्ठतः ।
 धर्मं च सुविचारे च स्थापितं तद्गपासनं ॥
 ३ वज्रिस्तस्याग्रतो गच्छन् चतुःपार्श्वे दहत्यरोन् ॥
 ४ तदीयमेघदीपा हि दीपयन्ति चराचरं ।
 तत् समालोकमाना च पृथिवी परिक्रम्यते ॥
 ५ क्षरन्ति सिक्थवष्पैः परमेशस्य सम्मुखे ।
 क्षत्स्वभूलोकनाथस्य परमेशस्य सम्मुखे ॥
 ६ आकाशमण्डलं तस्य धर्ममेव प्रशंसति ।
 सर्वदेशीयलोकैश्च तस्य तेजो विलोच्यते ॥

गीतसंहिता ।

६७ गीत ।

अनङ्गनामिकाः सर्वे चकना नृत्तिमङ्गनाः ।
 बुद्धाभिः सकला देवा एव एव प्रकल्पिताः ।
 विचाराणां सारं कृत्वा सिद्धान्तिः प्रकथ्यति ।
 तासां कृते च मन्दन्ति विहङ्गदाः पुल्लिङ्गा अपि ॥
 उन्नतोऽसि परेश त्वं कृत्स्नभूमण्डलोपरि ।
 अतीवोच्चपदस्थश्च कृत्स्नदेवगणोपरि ॥
 हे परेशप्रिया वृयन्ती ध्वमसाधुतां ।
 स्वीयसाधुमनुष्याणां प्राणान् स परिरक्षति ।
 दुरात्मनाश्च हस्तेभ्यस्तान् स एवाद्भरिष्यति ॥
 दीक्षुत्पादकबीजानि न्युप्यन्ते धर्म्मिणाः कृते ।
 आनन्दस्य च बीजानि निमित्तं सरलात्मनां ॥
 हे नरा धर्म्मिका यूयं कृदध्वं परमेश्वरे ।
 स्मरन्तस्तस्य पावित्र्यं कुरुध्वं प्रशंसनं ॥

६८ अष्टनवतितमं गीतं ।

परमेश्वरं प्रशंसितुं सर्वान् प्रति विनयः ।

धर्म्मगीतं ।

परमेश्वरमुद्दिश्य गीतं गायत नूतनं ।
 यतो हेतोः स कर्म्मणि स्वास्वर्याणि चकार हि ।
 पृतो दार्दक्ष्यस्तश्च तस्य आश्रमसाधयत् ॥
 परेशः स्वकृतं त्राणं स्वयमज्ञापयञ्जनान् ।
 स्वधर्म्मः सर्वजातीनां साक्षात् तेन प्रकाशितः ॥
 इच्छायेन न्वयार्थं सोऽस्मारीत् स्वसत्ताकूपे ।
 अदर्शीशस्य गच्छाणं सर्वैः क्षितित्वासिभिः ॥
 परेशं जयितुं ब्रूत सकलाः क्षितित्वासिनः ।
 कृदध्वं वर्धनादेन दन्तवायेन गायत ॥
 परमेश्वरमुद्दिश्य गीतं गायत वीजया ।
 वीजया धर्म्मगीतस्य मधुरेण स्वरें च ॥
 शृङ्गेख तूर्यशब्दैश्च कुरुध्वं हि जयध्वनिं ।
 विश्वलोकाधिराजस्य परमेशस्य सम्मुखे ॥

- ७ गर्जत्वभिः ससामयिर्जगत्स्ववासिभिः सह ।
 ८ करतलं नदाः कुर्युः शैलाः सर्वे जयध्वनिं ।
 ९ प्रभोरग्रे विचारार्थं मेदिन्या आगमिष्यतः ।
 विचारं नरलोकस्य स धर्मेण विधास्यति ।
 याथार्थ्येन च लोकानां शासनं सर्वदेशिनां ॥

६६ जनशततमं गीतं ।

आश्चर्यकर्मकारिणः प्रार्थनाश्रवणकारिणश्चेत्तरस्य प्रशंसनं ।

- १ परेशः कुरुते राज्यं कम्पन्ते जातयन्ततः ।
 किरूवयोः स आसोनो विचलत्यवनिन्ततः ॥
 २ परमेशः सियोनाद्रा बर्त्तते महिमान्वितः ।
 उन्नतश्च स एवान्ति कृत्स्नवंशशणोपरि ॥
 ३ भवतो नामधेयस्य महतो भीषणस्य च ।
 प्रशंसां ते करिष्यन्ति सुपवित्रो यतो भवान् ॥
 ४ सुविचारप्रियस्यैव राज्ञस्तैः स्तोष्यते बज्रं ।
 यथार्थव्यवहारस्य त्वया स्तेर्यं निरूपितं ।
 सुविचारश्च धर्मश्च याकूबि स्थापितस्तथा ॥
 ५ अस्मत्प्रभोः परेशस्य महिमानं प्रशंसत ।
 पादपीठे नतास्तस्य सुपवित्रो यतोऽस्ति सः ॥
 ६ मृसो हारोण नामानौ तदयौ याज ताविमो ।
 तन्नाम्ना प्रार्थिनाच्चैकः श्रुभूयेनाभिधो नरः ।
 परमेश्वरमुद्दिश्य सदाकुर्वन्त प्रार्थनां ।
 स तेभ्यः प्रार्थमानेभ्य उत्तरं व्यतरत् स्वयं ॥
 ७ मेघस्तम्भेऽधितिकृन् स समभाषत तैः सह ।
 स्त्रीयप्रमाणधारिभ्यस्तेभ्यः स दत्तवान् विधिं ॥
 ८ अस्मत्प्रभो परेश त्वम् अददास्तेभ्य उत्तरं ।
 क्षमावान् ईश्वरश्च त्वम् अभवत्तान् नरान् प्रति ।
 किन्तु तेषाम् अधर्माणां प्रतीकारविधायकः ॥
 ९ अस्मत्प्रभोः परेशस्य महिमानं प्रशंसत ।

प्रकुरुष्वं प्रणामश्च पवित्रे तस्य पर्वते ।

यतो हेतोः पवित्रोऽस्ति नः प्रभुः परमेश्वरः ॥

१०० शततमं गीतं ।

महिमपराक्रमानुग्रहनिमित्तम् ईश्वरस्य प्रशंसनं ।

प्रशंसार्थकं धर्मगीतं ।

परेशं जयिनं ब्रूत सकलाः क्षितिवासिनः ॥ १

आनन्देन कुरुष्वश्च परमेशस्य सेवनं । २

हर्षनादेन तस्यैव समक्षमुपतिष्ठत ॥

युष्माभिर्ज्ञायतामेतत् परेशः सत्य ईश्वरः । ३

अस्मत्सृष्टिः क्रिया तस्य सा त्वस्माकं क्रिया नहि ।

वयं तस्य प्रजावर्गस्तत्क्षेत्रस्यावयो वयं ॥

स्तुत्या कुरुत तस्यैव गोपुरेषु प्रवेशनं । ४

धर्मगानं प्रकुर्वन्तो यात तत्पाङ्कशानि च ।

कुरुष्वश्च स्तवं तस्य नाम तस्य प्रशंसत ॥

यतो हेतोः परेशः सन् करुणा तस्य शान्धती । ५

पुरुषानुक्रमं यावत् स्थायिनी तस्य सत्यता ॥

१०१ एकशततमं गीतं ।

दायूदो माननं प्रतिज्ञा च ।

दायूदो धर्मगीतं ।

दयां ददध्व गास्यामि त्वां परेशोपवीकयन् ॥ १

विज्ञतामाचरिष्यामि सिद्धमार्गे व्रजदहं । २

अभ्यागमो मदासन्ने कदा कारिष्यते त्वया ।

सिद्धान्तःकरणेनाहम् आचरिष्यामि मदृष्टे ॥

असाक्षाग्निं दुष्कर्म स्थापयिष्यामि कक्ष्यवत् । ३

गर्ह भयस्य कर्माहं मयि तन्न लगिष्यति ॥

वक्रभावो मनुष्यश्च मत्तो दूरं सरिष्यति । ४

- दुर्जनेन सहाजापो नैव कारिष्यते मया ॥
 ५ मित्रं निन्दति यो गुप्तं स समुच्छेत्स्यते मया ।
 ऊर्द्धाक्षो गर्विभावश्च न सङ्क्षो मन्यते मया ॥
 ६ विश्वास्यान् देशजान् वीक्षते ते वत्स्यन्ति मया सह ।
 सिद्धसर्गावलम्बो यः स मद्भृत्यो भविष्यति ॥
 ७ मानवः कपटाचारी मम गेहे न वत्स्यति ।
 मृषावादी च मत्सत्ताद् अवस्थातुं न शक्यति ॥
 ८ उच्छेत्स्यामि प्रतिप्रातर्दशस्थान् सर्व्वदुर्जनान् ।
 परेशस्य पुरात् सर्व्वान् परिक्रान्तन् कुकर्मिणः ॥

१०२ द्विशततमं गीतं ।

अवसन्नत्वात् परमेश्वराय खचित्तां निवेदयतो दीनहीनस्य प्रार्थना ।

- १ प्रार्थनां मामकीनां त्वं परमेश्वर संश्रुय ।
 मामकीनार्त्तरावञ्च त्वत्सत्ताद् उपतिष्ठतु ॥
 २ मा समाच्छाद्यतां मत्तो भवता स्वीयमाननं ।
 मद्विपत्तेर्दिने त्वञ्च मयि श्रोत्रं निधेहि हि ।
 मदाङ्गानदिने देहि त्वरितं मङ्गमुत्तरं ॥
 ३ यतो हेतोर्विजुष्यन्ते दिवसा मम धूमवत् ।
 उल्कावन्मामकीनानि कीकसानि ज्वलन्ति च ॥
 ४ आहतं दणवच्छुष्कम् अस्यन्तःकरणं मम ।
 तस्मान्मदीयचित्तस्य भोक्तुं भवति विस्मृतिः ॥
 ५ मम खेदोक्तिशब्देन लगन्त्यस्थीनि चर्मणि ॥
 ६ मरुभूमिस्थकङ्कस्य सादृश्यं प्राप्तवानहं ।
 तुल्योऽस्मि वायसारातेरुच्छिन्नाण्यवासिनः ॥
 ७ जायन् वर्त्ते च निःसङ्गः पटजे चटको यथा ।
 ८ मामकीनविपत्ता मां विनिन्दन्त्यखिलं दिनं ।
 ये च मां प्रति कोपान्धास्ते मां शपास्यदं विदुः ॥
 ९ अन्नवद् भस्म भक्षामि मिश्रयाम्यश्रुभिः पयः ॥
 १० त्वदीयकोधरोषाभ्यां त्वयोनम्य निपातितः ॥

सान्ध्यायावदायुर्मै परिशुष्यामि घासवत् ।	११
नित्यं सिंहासनासीनः स्थास्यसि त्वं परेश्वर ।	१२
पुरुषानुक्रमं यावत् स्थायिनी तव संस्मृतिः ॥	
त्वमृत्याय सियोनाख्याम् चानुकम्पिष्यसे पुरीं ।	१३
अयं तत्प्रियताकालः समयः समुपागतः ॥	
यतस्तस्याः शिलाराशौ प्रीयन्ते तव सेवकाः ।	१४
तस्या धूलिसमूहे च कश्यार्जा भवन्ति ते ॥	
भेष्यन्ते सर्वजातीयाः परमेशस्य नामतः ।	१५
सर्वे क्षौण्याश्च राजानस्तावकीनप्रतापतः ॥	
यतो हेतोः सियोनं स निर्मास्यति परेश्वरः ।	१६
तदा स्वीयप्रतापेन दर्शनं स प्रदास्यति ॥	
प्रार्थनायाश्च दीनानां स प्रसन्नो भविष्यति ।	१७
लोकानां प्रार्थना तेषां नैव तेनावमंस्यते ॥	
भाविवंशीयलोकानां निमित्तं लिख्यते त्विदं ।	१८
सृज्यते यः प्रजावर्गः स स्तोष्यति परेश्वरं ॥	
अधो विधाय टक्पातं ऊर्ध्वस्थधर्मधामतः ।	१९
स्वर्गादेव समालोक्य पृथिवीं परमेश्वरः ॥	
काराबद्धस्य लोकस्य रावमाकर्णयिष्यति ।	२०
मृतकल्पमनुष्यस्य मोचनञ्च करिष्यति ॥	
ततः परेशसेवार्थं सर्वदेशनिवासिभिः ।	२१
सर्वराष्ट्रीयलोकैश्च युगपन्मिलने कृते ॥	
सियोने परमेशस्य नाम संवर्णयिष्यते ।	२२
यिरूशालमपूर्याश्च तस्य कारिष्यते स्तवः ॥	
न्यूनं हि क्रियते तेन पथिमध्ये बलं मम ।	२३
मामकीनदिनानाञ्च क्लेदनं विदधाति सः ॥	
ततो ऽहं वञ्चिंहे ईश मामर्द्धायुषि मा ह्वर ।	२४
पुरुषानुक्रमं यावद् वत्सराः स्थास्त्वस्तव ॥	
आदिकाले हि मेदिन्या मूलं संस्थापितं त्वया ।	२५
तथा त्वदोयहस्ताभ्यां निर्मितं योममण्डलं ॥	
उभे ते यास्यतो नाशं किन्तु त्वमवतिष्ठसे ।	२६
जीर्णताश्च गमिष्यन्ति तानि सर्वाणि वस्तवत् ।	

अवाप्स्यन्ति विकारश्च विकार्यं वेशवत् त्वया ॥
 १७ त्वन्तु नित्यं स एवासि निरन्तास्तव वत्सराः ॥
 १८ त्वदीयसेवकानान्तु सन्तानि र्वास आप्स्यते ।
 सुस्थिरस्तव साक्षाच्च तेषां वंशो भविष्यति ॥

१०३ त्रिशततमं गीतं ।

दयानुग्रहयोः कृते परमेश्वरं प्रशंसितुं विनयः ।

दायदो गीतं ।

- १ परमेश्वरमेव त्वं वन्दस्व हे मनो मम ।
 वन्दस्व तस्य पूतश्च नाम कृत्स्न मदन्तर ॥
 २ परमेश्वरमेव त्वं वन्दस्व हे मनो मम ।
 तदीयद्विहतकर्माणि सकलानि न विस्मर ॥
 ३ दोषाणां तव सर्वेषां मार्जनं विदधाति सः ।
 व्याधीनां तव सर्वेषां प्रतीकारं करोति च ॥
 ४ नाशतश्च तवासूनाम् उद्धारस्तेन साध्यते ।
 स दयाकरुणाभ्याश्च त्वां करोति किरीटिनं ॥
 ५ तर्पयत्युत्तमैर्द्रव्यैस्तावकोनाननश्च सः ।
 यौवनं कुररस्येव नवीनं जायते तव ॥
 ६ परमेश्वर एवास्ति न्यायकर्मविधायकः ।
 सर्वेषां पीड्यमानानां सुविचारं करोति सः ॥
 ७ पुरा स्वकीयमार्गान् स ज्ञापयामास मूससं ।
 इच्छायेलीयवंशश्च स्वीयकर्माण्यवेदयत् ॥
 ८ अनुकम्पी दयालुश्च स्मृतः स परमेश्वरः ।
 क्रोधे विलम्बकारी स वरिष्ठोऽनुग्रहे तथा ॥
 ९ न स वैरायते नित्यं न स कुप्यति सर्वदा ॥
 १० अस्मत्पापानुसारेण नाचचार स नः प्रति ।
 अस्मभ्यश्चापराधानां न समं स ददौ फलं ॥
 ११ भुवनोपरि यत्तुच्चं भवेद् गगनमण्डलं ।
 तति गुर्वी कृपा तस्य स्वीयभक्तगणोपरि ॥

उदयाद् यति दूरश्च सूर्यास्तस्य स्थलं भवेत् ।	११
अस्मत्तो निजपापानि तति दूरीकरोति सः ॥	
यादृशी निजपुत्रेषु जनकस्य दया भवेत् ।	१२
स्वभक्त्येषु परेशस्य तादृशी जायते दया ॥	
किम्भूता स्मृतिरस्माकं सम्यग् वेत्ति स एव तत् ।	१४
धर्मं रेणुमया एतत् तेन संस्मर्यते ध्रुवं ॥	
दृष्टान्तुल्यानि मर्त्यस्य दिनानीह भवन्ति हि ।	१५
क्षेत्रे पुष्पं यथा फुल्लेत् तददेव स फुल्लति ॥	
तं स्पृष्टा पवने याते स निःस्वत्वं प्रगच्छति ।	१६
न स्वकीयस्थलेनापि स पुनः परिचीयते ॥	
परत्वनानाद्यनन्तैव कृत्वा परमेशितुः ।	१७
भक्त्येषु वर्तते तस्य धर्मः पुण्यसुतेषु च ।	
नियमाचारिणां तस्य स्मरतां कर्मभिर्विधीन् ॥	१८
स्वर्गं संस्थापयामास परमेशो निजासनं ।	१९
करोति स्वीयराजत्वे स सर्वोपरि शासनं ॥	
वन्दध्वं परमेशं तं यूयं दूतास्तदीयकाः ।	२०
वीरा महाबला यूयं तदीयादेशसाधकाः ।	
तदीयादेशशब्दस्य श्रवणे नित्यमुद्यताः ॥	
वन्दध्वं परमेशं तं तस्य सर्वबलान्यपि ।	२१
तदीयसेवका यूयं तदभीष्टस्य साधकाः ॥	
वन्दध्वं परमेशं तं हे तदीयाखिलाः क्रियाः ।	२२
तदधीनस्य राष्ट्रस्य सर्वस्थानेषु वितृताः ।	
परमेश्वरमेव त्वं वन्दस्व हे मनो मम ॥	

१०४ चतुःशततमं गीतं ।

ईश्वरस्य गुणकर्षणे तर्कानं प्रशंसा च ।

परमेश्वरमेव त्वं वन्दस्व हे मनो मम ।	१
त्वमतीव महान् आसे हे परेश्वर मत्प्रभो ।	
तेजःशोभास्वरूपेण वाससा त्वं विभूषितः ॥	
त्वं परिच्छिदवद् दीत्या चात्मानं परिवेष्टसे ।	२

- उल्लोचच्च यथा तदद् अन्तरीक्षं तनोषि हि ॥
 ६ जलैः खाट्टांश्च निर्मासि करोष्यभ्रान् निजं रथं ।
 गन्धवाहस्य पक्षाभ्यां विदधासि समागतौ ॥
 ४ स्मृतान् कुरुषे वायून् स्वभृत्यान् ज्वलितानक्षं ॥
 ५ स्वकीयभित्तिमूलेषु स्थापिता मेदिनी त्वया ।
 न चलिष्यति तस्मात् सा सर्वकालावधि स्थिरा ॥
 ६ त्वं व्यस्तारी गर्भीराणि वारीण्यावरणं यथा ।
 उदतिष्ठंश्च तोयानि तदानो भूधरोपरि ॥
 ७ किञ्च तानि पलायन्त दूरं त्वदीयभर्तृनात् ।
 तव गर्जनशब्दाच्च कम्पस्तेषामजायत ॥
 ८ उदतिष्ठन् तदा शैला अधोऽगच्छन्नुपत्यकाः ।
 प्रत्येकञ्च त्वयादिष्टं स्वीयस्थानं समाश्रयन् ॥
 ९ तेषामलङ्घनीयञ्च सीमानं त्वं न्यरूपयः ।
 न कदापि परावृत्य धरा तैश्चादयिष्यते ॥
 १० निम्नभूमिषु तोयानाम् उत्सा उत्पादितास्त्वया ।
 गिरीणामन्तरालेषु विसर्पन्तो व्रजन्ति हि ॥
 ११ सर्वेभ्यो वन्द्यजन्मिभ्यः प्रेयं तैः प्रतिपाद्यते ।
 दृष्ट्वां हिन्दन्ति तत्रैव गर्दभा वनवासिनः ॥
 १२ तदूर्ध्वं कुर्वन्ते वासं पक्षिणो ज्योमचारिणः ।
 शाखामध्ये सुखासीना गायन्त्युच्चरवेण च ॥
 १३ स्वीयादृग्भ्यो जलं प्रेष्य त्वं हि सिञ्चसि पर्वतान् ।
 महौ त्वत्सृष्टवस्तूनां फलैस्तर्पयसि स्वयं ॥
 १४ दृष्ट्वां प्ररोद्धा पश्वर्यं शाकं नृणां हिताय च ।
 उत्पाद्यन्ते हि भक्ष्याणि धराया मध्यतस्त्वया ॥
 १५ प्राक्षारसा मनुष्याणां हृत्सु हर्षप्रदायिनः ।
 तैलात् तदीयवह्नाणां प्रफुल्लत्वप्रवर्द्धकाः ।
 गोधूमा अपि मर्त्यानां चित्ताप्यायनकारिणः ॥
 १६ रसपूर्णा हि विद्यन्ते परमेशस्य पादपाः ।
 शरसास्था लिवानोने हस्ताभ्यां तेन रोपिताः ॥
 १७ तत्र स्थाने प्रकुर्वन्ति खनीडान् द्युद्रपक्षिणः
 क्षालया लक्ष्म्यानाञ्च विद्यन्ते देवदारवः ॥

उच्चशैलाः प्रयच्छन्ति वनह्यग्नेभ्य आश्रयं ।	१८
शाफटाभिधजन्तूनाम् आश्रयाश्च शिलोच्चयाः ॥	
कालपर्यायबोधार्थं त्वयासर्जं निशापतिः ।	१९
अस्तालम्बनकालश्च विजानाति दिवाकरः ॥	
चन्द्रकारे त्वयानीते रजनी तूपतिष्ठति ।	२०
प्रसर्पन्ति तदा सर्वे पशवो ऽरुण्यवासिनः ॥	
सिंहा गर्जन्ति मांसार्थं याचन्ते चाग्नमीश्वरात् ॥	२१
सूर्योदये ऽपगच्छन्तः खगुहासु श्रपन्ति ते ॥	२२
नरः कार्यय निष्क्रान्तः सन्धां यावद् व्यवस्यति ॥	२३
कीदृग् बह्वनि विद्यन्ते त्वत्कर्माणि परेश्वर ।	२४
तानि सर्वाणि सज्जानं साधयाश्चक्रे त्वया ।	
परिपूर्णा त्वदीयार्थैरियमस्ति वसुन्धरा ॥	
अमुं महार्णवं पश्य सुविस्तीर्णं समन्ततः ।	२५
असंख्यास्तत्र विद्यन्ते प्राणिनो वारिवासिनः ।	
तत्र क्षुद्रा महान्तश्च वर्तन्ते जलजन्तवः ॥	
विहारं कुर्वन्ते तत्र पोताः सागरगामिनः ।	२६
क्रीडनार्थश्च तन्मध्ये त्वत्पृष्ठे लिविषाद्यनः ॥	
स्वकाले भक्ष्यदाता त्वं सर्वैरेतैरदीक्ष्यसे ॥	२७
त्वया यद् दीयते तेभ्यः सच्चिन्वन्ति तदेव ते	२८
त्वदीयमुक्तहस्तत्वात् दृष्यन्ति मङ्गलिन ते ॥	
त्वया प्रच्छादिते वक्त्रे पर्युद्धिन्ना भवन्ति ते ।	२९
नासावायौ त्वया तेषां रुद्धे प्राणान् त्यजन्ति च ।	
जन्मस्थानं रजोरूपं पुनर्वारं प्रयान्ति च ॥	
स्निग्धश्चासं त्वया त्यक्ता तेषां हृदि विधीयते ।	३०
भूमण्डलस्य रूपश्च नवीनीक्रियते पुनः ॥	
प्रतापः परमेशस्य सदा स्थायी भविष्यति ।	३१
स्वकीयेभ्यो हि कर्मभ्यस्तस्य हर्षो जनिष्यते ॥	
पृथिव्यां तेन दृक्पाते हते सा परिक्रम्यते ।	३२
भृधरास्तेन संस्पृष्टा धूममूर्द्धं क्षिपन्ति च ॥	
गास्यामि जीवनं यावत् समुद्दिश्य परेश्वर ।	३३
प्राणानां धारणं यावद् वाद्यैः स्तोत्रे मदीश्वरः ॥	

- २४ तस्मिन् मदीयकं ध्यानं सुखदायि भविष्यति ।
 ध्यानन्दश्च करिष्यामि परमं परमेश्वरे ॥
- २५ नन्द्यन्ति पापिनो मद्भां लोपं धास्यन्ति दुर्जनाः ।
 परमेश्वरमेव त्वं वन्दस्व हे मनो मम ।
 धन्यवादं परेशस्य कुरुध्वं सर्व्वमानवाः ॥

१०५ पञ्चशततमं गीतं ।

इच्छाघोषोकान् प्रतीश्वरस्य अवहाराणां वर्णनं ।

- १ यूयं परेश्वरं स्तुध्वं तन्नाम्ना कुरुतार्थनं ।
 सर्व्वदेशीयलोकेषु तत्कर्मणां प्रशंसत ॥
- २ तस्मै गायत तस्मै च कुरुध्वं यत्नवादनं ।
 अनुध्यायत तस्यैव सकला अद्भुताः क्रियाः ॥
- ३ तदीयस्य पवित्रस्य नाम्नः श्लाघां विधत्त च ।
 तिष्ठत्वानन्दसंयुक्तं परमेशार्थिनां मनः ॥
- ४ कुरुध्वं परमेशस्य तच्छक्तेस्व गवेधनं ।
 तदीयमाननं प्राप्तुं विचेष्टध्वं निरन्तरं ॥
- ५ अनुचिन्तयतास्वर्याः क्रियास्तेनैव साधिताः ।
 तदीयाद्भुतचिह्नानि तद्वक्तृस्य विधीनपि ॥
- ६ भो भो तदीयदासस्येव्राहीमाख्यस्य वंशजाः ।
 भो भो तेन गृहीतस्य याकूवाऽन्वयसम्भवाः ॥
- ७ अस्मत्प्रभुः परेशः स कृत्स्नमह्या विचारकः ॥
 स्वकीयो नियमस्तेन स्मर्यते हि निरन्तरं ।
- ८ सहस्रपुरुषान् यावद् आदिष्टं तेन तद् वचः ॥
 इब्राहीमे प्रतिज्ञातम् इस्हाके श्रपयेन च ॥
- ९ याकूवीयस्य वंशस्य विधिवच्च निरूपितं ।
 अनन्तनियमार्थं तद् इच्छायेति स्थिरीकृतं ॥
- १० स जगाद किंनानाख्यं तुभ्यं दास्यामि नीलतं ।
 युष्मदीयाधिकारार्थं मानरज्ज्वेव मापितं ॥
- ११ तदानीमाशुगण्यास्ते खल्पास्तत्र प्रवासिनः ॥
 वंशाद् वंशान्तरं जगू राष्ट्राद् राष्ट्रान्तरं तथा ॥

स तु तान् प्रति कस्यापि नान्वजानादुपद्रवं ।	१४
तेषां कृते महीपालान् भर्त्यश्चेदमब्रवीत् ॥	
मा स्पृशेताभिधित्तान् मे मत्प्रवक्तॄन् न हिंसत ॥	१५
अपरं तेन दुर्मिच्छं समाह्वय महीं प्रति ।	१६
सर्वमेवान्नरूपश्च विनिर्भज्यावलम्बनं ॥	
अग्रगः प्रहितस्तेषां यूषफ् व्यक्रायि दासवत् ॥	१७
निगडैः क्षिष्टपादस्य तस्यासून् लोहमस्पृशत् ॥	१८
श्रेष्ठे तदीयवाक्यस्य सफलत्वे प्रकाशिते ।	१९
परमेशस्य वाचा च सिद्धे तस्य परीक्षणे ॥	
राजोद्धारं तं दूतैर्भूपाक्षस्तममूचत् ॥	२०
तं स्वगृहाधिपं कृत्वा सर्वस्वस्य च नायकं ॥	२१
स्वकीयेच्छानुसारेण कुलीनानाञ्च बन्धनं ।	२२
मन्त्रिणां बोधनञ्चापि तस्मिन्नेव समार्पयत् ॥	
तदानो मिसरं देशम् ह्स्वायेल् अभियातवान् ।	२३
हामो जनपदे याकूव् प्रवासो सम्भूव च ॥	
ईशः स्वीयप्रजानाञ्च वंशं सम्यगवर्द्धयत् ।	२४
विपक्षाणां बलात् तासां बलं श्रेष्ठं चकार च ॥	
स्वप्रजाः प्रति विदेधं स्वदासान् प्रति धूर्ततां ।	२५
यथा कुर्युस्तथा तेषां दिषां चित्तं प्रवर्त्य सः ॥	
स्वदासं मूससं प्रैषीत् हारोणश्च प्रियं नरं ॥	२६
तेषां मध्ये तु तौ तस्य लक्षणानि सुवित्तरं ।	२७
अद्भुतानि च कर्माणि चक्रतु ह्रीमनीदति ॥	
प्रहिते तिमिरे तेन घोरसन्तमसावहे ।	२८
ते नरास्तस्य वाक्यानां न बभूवुर्विरोधिनः ॥	
तेषां तोयान्यदृक् कृत्वा तेषां मीनान् जघान सः ॥	२९
भेकास्तेषां भुवं व्यापूराज्जामन्तःपुरेऽपि ॥	३०
तदाचा मशका आयन् यूकास्तेषाञ्च नीदतं ॥	३१
दृष्ट्वायं स शिलास्तेभ्यो देशे चामिशिखा ददौ ॥	३२
आहन् द्राक्षास्तस्तेषां सकलानप्युडुम्बरान् ।	३३
तेषां देशे स्थितान् सर्वान् प्रबभूञ्ज च पादपान् ॥	
तदाचा शूलभा एव शूकक्रीटाश्च कोटिशः ॥	३४

- १५ तेषां जनपदे जातं चखादुः सुकलं दृश्यं ।
अभक्षिषु हि सर्व्वानि भूमिजानि फलानि ते ॥
- २६ सकलान् अयजातांश्च तेषां देशे जघान सः ।
सर्व्वमेव दृष्ट्वा तेषां वीर्य्यजं प्रथमं फलं ॥
- २७ स्वर्गरूपैः समं तेन स्वर्लोका निन्यरे बहिः ।
तेषां वंशेषु नैकोऽपि चाभवत् स्वर्लोकान्मुखः ॥
- २८ आननन्दं हि निखीयास्तेषां निर्गमनात् तदा ।
तेषां भयानकत्वेन सर्व्वे जाता भयातुराः ॥
- २९ सोऽतानीत् मेघमल्लोचं वज्रिश्च रात्रिदीपकं ॥
३० याचितस्तेः समानैषीत् दूराद् वर्त्तकपक्षिणः ।
स्वर्गार्थेण च भक्ष्येण तर्पयामास तान् जनान् ॥
- ३१ पाषाणे क्विद्रिते तेन सलिलानि विसृजुवुः ।
नदीवत् तान्यकुर्व्वन् स मरुभूमौ विसर्पणः ॥
- ३२ स्मरन् स्वपूतवाक्यं स इन्द्राहीमश्च सेवकं ।
३३ प्रजा उद्धृत्य हर्षणं स्वप्रियानुत्सवेन च ।
३४ भिन्नजातीयलोकानां देशान् तेष्यो ददौ तदा ।
तांश्चकारान्यवंशानां कर्मणः फलभोगिनः ॥
- ३५ किमर्थं ते यथा तस्य मन्येरन् सकलान् विधीन् ।
तस्याज्ञाः पालयेयुश्च यूयं स्तुत परेश्वरं ॥

१०६ षट्शततमं गीतं ।

इश्वरं प्रतोषायेत्योयलोकानां व्यवहारवर्णनं ।

- १ यूयं परेश्वरं स्तुध्वं परमेशं प्रशंसत ।
यतो हेतोः स सद्भावो दया तस्य च शान्तिः ॥
- २ केन कीर्त्तयितुं शक्याः परेशस्य महाक्रियाः ।
कृत्स्नां तस्य प्रशंसा वा कः प्रकाशयितुं क्षमः ॥
- ३ धन्यो विचाररक्षी च धर्माचारी च सर्व्वदा ॥
४ हे परेश प्रसादेन स्वप्रणामिव मां स्मर ।
समादाय निजप्राणम् आगमं कुर्व मां प्रति ॥
- ५ त्वदीयानुगृहीतानां जनानां वीक्ष्य मङ्गलं ।

त्वत्प्रजानां हि हर्षेण प्रहर्षिव्याम्यहं तदा ।

उल्लासश्च करिष्यामि तवाधीननरैः सह ॥

पितरो नो वयश्चापि पापाचारमकुर्महि ।

९

तेनापराधिना जाता दुर्जनाश्च स्मृता वर्य ॥

पितरो नो मिसर्दशे न जञ्जुस्तेऽद्भुताः क्रियाः ।

१०

तावकीनप्रसादश्च बद्धरूपं न सम्मरुः ।

सूफाब्धौ च बभूवुस्त ईश्वरस्य विरोधिनः ॥

खनामार्थं स तान् तत्रै स्वप्रभावं प्रकाशयन् ॥

११

भर्त्सितस्तेन सूफाब्धिः प्राप्तवान् परिशुष्कतां ।

१२

तस्मात् स प्रान्तरेणैव समुद्रेण निनाय तान् ॥

अरातेश्च करात् तत्रै द्विषो हस्ताद् ररक्ष च ॥

१३

आप आच्छादयामासुस्तेषां सर्वविरोधिनः ।

१४

शूद्राणां मध्य एकोऽपि नावाशिष्यत रक्षितः ॥

तस्य वाक्पेषु विश्वस्य ते जगत्तत्त्वं तदा ॥

१५

विस्मृत्य तत्क्रियास्तूष्णीं मन्त्रणाञ्चाप्रतीक्ष्य ते ।

१६

प्रान्तरे लोभिना जाताः पर्यैक्ष्यन्तेश्वरं मरौ ॥

१७

स तेभ्यः प्रार्थितं दत्त्वा प्राणेषु प्राहिणोत् क्षयं ॥

१८

शिविराभ्यन्तरे तेषु लोकेष्वीर्यत्सु मूससे ।

१९

परेशार्थं पवित्राय हारोणाख्यनराय च ।

मुखं व्यादाय जयास दाधनं मेदिनी स्वयं ।

२०

अवीरामस्य कृत्वाश्च क्वादयामास मण्डलीं ॥

तेषां समाजमध्ये च प्रजज्वाल ऊताशनः ।

२१

दुर्जनाः प्रतिजग्मुश्च शिखाभिस्तस्य दग्धतां ॥

वत्सं हारेवि कृत्वा ते धातुमूर्त्तिमपूजयन् ॥

२२

दृष्ट्वाश्विनश्च गो मूर्त्या स्वशोभां पर्यवर्त्तयन् ॥

२३

ते स्वीयत्राणदातारम् ईश्वरं तं विसम्मरुः ।

२४

येन महान्ति कर्माणि मिसर्नीहृति चक्रिरे ।

हामदेशे च चित्राणि सूफाब्धौ भीषणानि च ॥

२५

अतस्तान् नाशयिष्यामि वाक्चमेतन् स उक्तवान् ॥

२६

किन्तु तस्य प्रियो मूसाश्विने स्थित्वा तदयतः ।

तत्कोपं शमयित्वा च तं विनाशं न्यवारयत् ॥

- १४ रम्यदेशे विरक्तास्ते तदाक्ये व्यथसन् नहि ॥
 १५ अपवद्य खट्वेषु प्रभोराक्षां न मुञ्चुवः ॥
 १६ तदानोमूर्द्धबाहुः स इत्थं श्रेपे हि तानधि ।
 अहं निपातयिष्यामि जनान् एतान् मरुस्थले ॥
 १७ जातीनां मध्य एतेषां पातयिष्यामि वंशजान् ।
 सकलेष्वेव देशेषु विकरीष्यामि तानहं ॥
 १८ तैर्वाल्पयोरमालम्ब्य प्रेतयज्ञान् उपाश्रय च ।
 १९ स्वकार्यैः कोपिते तस्मिन् मरुक्क्षान् समाक्रमीत् ॥
 २० योनिहसेन तूत्थाय दण्डिते व्यरमद्विपत् ॥
 २१ तत् तस्मै गणितं पुण्यम् चानन्तं सर्वपौरुषं ॥
 २२ मिरीवानामतोयेषु पुनस्तैः कोपिते प्रभौ ।
 तेषामेव कृत्येनित्यं मूससं प्रत्यवर्त्तत ॥
 २३ यस्मात् स तैर्विरक्तात्मा खोछाभ्यां सहसालयत् ॥
 २४ निर्दिष्टान् परमेशेन मानवान् न विनाशयते ।
 २५ मिश्रिता भिन्नजातीयैः क्रियास्तेषां शिशिचिरे ॥
 २६ विग्रहार्चयन्स्तेषां स्वकीयोन्माद्यबन्धनान् ॥
 २७ ते स्वपुत्रान् स्वपुत्रोश्च देवेभ्यो बलिवद्दुः ॥
 २८ इत्थं निरपराधानां तैरपात्यत श्रेणितं ।
 श्रेणितं पुत्रपुत्राणां किनानीयसुरान् प्रति ।
 बलिवत् तैः प्रदत्तानां देशस्त्रादूष्यतामृजा ॥
 २९ दुष्कृतैस्तेषु क्षिप्तेषु भयेषु च स्वकर्मभिः ।
 ३० प्राज्वलत् परमेशस्य कोपाग्निः स्वप्रजाः प्रति ।
 स्वकीयविषये तस्य गर्हणश्चोदपद्यत ॥
 ३१ तस्मात् ते भिन्नजातीनां हस्ते तेन समर्पिताः ।
 तेषामरातयस्तेषाम् आधिपत्यमकुर्वत ॥
 ३२ पीडिता द्वेषिभिस्तेषां पाणिभारेण चानताः ।
 ३३ ते लोकाः परमेशेन बद्धकृत्वा ररुचिरे ।
 पश्चात् तं क्रोधयामासुर्निजमन्त्रणया स्वयं ।
 इत्थं स्वीयापराधेन दुर्दृशां लेभिरे पुनः ॥
 ३४ श्रुत्वा तेषां विषापन्तु स तान् क्षिष्टान् निरैक्षत ॥
 ३५ स्वकीयं नियमश्चापि तेषां क्षेमार्थमस्मरत् ।

निजानुग्रहबाहुल्यात् स्वयं तांस्त्वान्वकम्पत ॥

यैस्ते वन्दीकृतास्तेषां कृपापार्श्वं चकार तान् ॥

४६

प्रभो परेश्वरास्माकं त्वं नस्त्राणं विधेहि हि ।

४७

अन्यजातीयलोकानां मध्यान्नः सङ्गृहाण च ।

तदानीं स्तोष्यतेऽस्माभिः पवित्रं तव नाम च ।

स्तवानां तावकीनानां स्नाघा च प्रकरिष्यते ॥

अनादिकालतोऽनन्तं कालं यावदनुत्तरां ।

४८

धन्या भूयात् परेशः स इष्टायेलीय ईश्वरः ।

प्रजाः सर्वा वदन्त्वामिन् यूयं स्तुत परेश्वरं ॥

१०७ सप्तशततमं गीतं ।

१ क्षमिणः १० वन्दिनः १० दुःखिनः २२ पोतोयान् २२ तदन्यजनांश्च प्रतीश्वरा-
नुग्रहस्य वर्णनं ।

प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्यतां ।

१

यतो हेतोः स सद्भावः कृपा तस्य च शश्वती ॥

इत्थं ब्रूयुः परेशेन मोचिताः सर्वमानवाः ।

२

द्वेषिणामेव हस्तेभ्यस्तेन ये प्रतिमोचिताः ।

सङ्गृहीताश्च देशेभ्यः प्राक्प्रत्यगुत्तरार्णवात् ॥

३

अभ्यास्यंस्ते मरुस्थाने प्रान्तरे मार्गं वर्जिते ।

४

नगरं किञ्चन प्राप्तुं नरसेवितमच्छमाः ।

ते क्षुधार्तास्तृषार्ताश्चाभवन् मूर्च्छितचेतसः ॥

५

तस्मिन्नेव विप्रकाले ते परेश्वरमाङ्गयन् ।

६

तेषां क्लेशेभ्य उद्धारं तदा तेन विधाय हि ।

ऋजुमार्गेण नीतास्ते प्रापुर्लोकालयं पुरं ।

७

परमेश्वरमुद्दिश्य ते प्रशंसन्तु तत्कृपां ।

८

समक्षं नरवंशानां तत्कर्माण्यद्भुतानि च ॥

यतः स तर्पयामास प्राणान् दृष्ट्वावसीदतः ।

९

असून् क्षुत्पीडितान् इत्यैस्तोषयामास चोत्तमैः ॥

अन्वकारमृतिच्छाये आश्रिताः केऽपि मानवाः ।

१०

निबद्धा दुःखलोहाभ्यां समवर्त्तन्त वन्दिवत् ॥

- ११ यस्माद् ऐश्वर्यावाप्त्यानां ते बभूवुर्विरोधिनाः ।
तथा सर्वोपरिस्थस्य मन्त्रायामवमेनिरे ।
- १२ तस्मात् स नमयामास क्लेशैस्तेषां मनांसि हि ।
तदा ते स्वखलनं प्रापुः कोऽपि नोपचकार तान् ॥
- १३ तस्मिन्नेव विपत्काले ते परेश्वरमाङ्गयन् ।
तेषां क्लेशेभ्य उद्धारं तदा तेन विधाय हि ।
- १४ मृत्युच्छायाऽन्यकाराभ्यां ते मनुष्या वहिष्कृताः ।
अपच्छिन्नानि तेषाञ्च सर्वाणि बन्धनान्यपि ॥
- १५ परमेश्वरमुद्दिश्य ते प्रशंसन्तु तत्कृपां ।
समक्षं नरवंशानां तत्कर्माण्यद्भुतानि च ॥
- १६ यस्मात् ताम्रकपाटानि तेनैव प्रबभञ्जिरे ।
तद्वद् विभिदिरे तेन जौहिकान्यर्गञ्जान्यपि ॥
- १७ स्वपापाचरणेनाद्या ये क्लिश्यन्ते स्वपातकैः ।
गर्हन्ते सर्वभक्ष्यं ते मृत्युद्वारं स्पृशन्ति च ॥
- १८ तस्मिन्नेव विपत्काले परेश्वराङ्गयन्ति ते ।
तेषां क्लेशेभ्य उद्धारं तदानां विदधाति सः ॥
- १९ स्वबचः प्रेष्य तान् स्वस्थान् कृत्वा नाशाञ्च रक्षति ॥
परमेश्वरमुद्दिश्य ते प्रशंसन्तु तत्कृपां ।
- २० समक्षं नरवंशानां तत्कर्माण्यद्भुतानि च ॥
प्रशंसार्थं बलीन् दत्त्वा चानुतिष्ठन्तु याजनं ।
- २१ उल्लासेन च कुर्वन्तु क्रियाणां तस्य वर्णनां ॥
पोतै र्ये सागरं यान्ति जलधौ कर्मकारिणः ।
- २२ परमेशस्य कर्माणि वीक्षितुं प्राप्नुवन्ति ते ।
तस्याश्चर्यक्रिया एव सुगम्भीरे महोदधौ ॥
- २३ तद्वाक्याद् वात्ययोत्यय प्रोत्क्षिप्तेषु जलोर्मिषु ।
नभ आरोहतां तेषाम् अगाधे चावरोहतां ।
- २४ प्राणा एव विलीयन्ते ममा आपत्स्वरित्यतौ ॥
मृत्यन्तस्ते चलन्तश्च मत्तवत् हतबुद्धयः ।
- २५ तस्मिन्नेव विपत्काले आङ्गयन्ति परेश्वरं ।
तेषां क्लेशेभ्य उद्धारं तदानां विदधाति सः ॥
- २६ वायौ प्रशमिन्ते तेन तरङ्गश्च विरमन्ति च ॥

ते तु हृष्यन्ति विष्णुमात् नीयन्ते चेष्टमाश्रयं ॥	१०
परमेश्वरमुद्दिश्य ते प्रशंसन्तु तत्कृपां ।	११
समक्षं नरवंशानां तत्कर्मण्यद्भुतानि च ॥	
प्रजानाञ्च समाजेऽपि तत्तत्तवं वर्णयन्तु ते ।	१२
अथक्षायां सभायाञ्च तस्य कुर्वन्तु वन्दनां ॥	
स नदीः प्रान्तरं कुर्यात् निर्भराञ्च मरुस्थलं ।	१३
उर्वरां भूमिमूषञ्च दौर्जन्यात् तन्निवासिनां ॥	१४
प्रान्तरञ्च सरः कुर्यात् मरुभूमिञ्च निर्भरान् ॥	१५
वासितास्तेन दीनाञ्च तत्र निर्म्मिमते पुरीं ॥	१६
उत्था द्येवेषु बीजानि द्राक्षावल्लीः प्ररोप्य च ।	१७
भूमिजातानि भूरीणि फलान्युत्पादयन्ति ते ॥	
आशीर्वादे कृते तेन वर्द्धन्तेऽतीव ते नराः ।	१८
तेषां गवदियूथानि नहि न्यूनीकरोति सः ॥	
पुनर्द्राहविपच्छोकैरल्पीभूय ऋसन्ति ते ॥	१९
प्रकरोत्यधिपानां स चाभिषेकमवधाय ।	४०
मार्गहीने मरुस्थाने भ्रान्तांस्तान् विदधाति च ॥	
दीनश्चेन्नयति क्लेशात् मेघवद् वर्द्धितान्वयं ॥	४१
तद् दृष्ट्वा सरलमत्मानो लोका हर्षं प्रकुर्वते ।	४२
अधर्मा निखिलः स्वीयं मुखं रुद्धं करोति च ॥	
यः कश्चिज्ज्ञानवांस्तेन सर्वमेतद् विचार्यतां ।	४३
छात्स्वा तर्हि परेशस्य करुणा तेन भोक्त्यते ॥	

१०८ अष्टशततमं गीतं ।

परमेश्वरस्य प्रशंसा तस्मिन् प्रत्याशा च ।

दायूदा कृतं गानार्थकं धर्मगीतं ।

मच्चित्तं स्थिरमस्तीश मया गानं करिष्यते ।	१
मया कारिष्यते वार्धं मनसापि प्रियेण मे ॥	
नेवल्यन्तव प्रबुध्यस्व हे वीणे त्वञ्च जाग्रहि ।	२
अहं प्रजागरिष्यामि ह्यरुणोदयतः पुरा ॥	
परेश लोकांमध्येऽहं कीर्त्तयिष्यामि ते स्तवं ।	३

- प्रशंसिष्यामि ते नाम जातोनामेव मध्यतः ॥
 यतः स्वर्गोपरिष्टाद्वि विलीयन्ति कृपा तव ।
 त्वदीया सत्यता तद्वत् स्पृशति श्योममण्डलं ॥
 स्वर्गे प्रकाशतामीश तावकीना समुन्नतिः ।
 मेदिन्या अपि सर्वत्र कीन्यतां महिमा तव ॥
 यथा तव प्रियतलोका परिरक्ष्यमाप्नुयुः ।
 तदर्थं त्वं स्वहस्तेन त्रात्वा देहि न उत्तरं ॥
 स्वपवित्रतयावादीत् ईशस्तेनोक्तसाम्यहं ।
 शिखिमं तु विभक्ष्यामि मास्ये सुकृतप्रान्तरं ॥
 मदीयो गिलियादोऽस्ति मिनश्चिश्च मदीयकः ।
 इप्सयिमः शिरस्त्रं मे यिहृदा विधिदायकः ॥
 मोघावो जलपात्रं मे क्षालनस्योपकारकं ।
 इदोमस्योपरि स्त्रीयां पादुकां प्रक्षिपाम्यहं ।
 पिलेष्टीयाख्यदेशे च प्रकरोमि जयध्वनिं ॥
 सुदृढं नगरं नीत्वा को मां तत् प्रापयिष्यति ।
 क इदोमपुरं यावन्मार्गं मां दर्शयिष्यति ॥
 ईशास्मान् त्यक्तवान् यस्त्वं त्वं किं तन्न करिष्यसि ।
 ईश त्वं वाहिनीनां नो मध्ये किं न गमिष्यसि ॥
 अस्मान् क्लेशत उद्धर्तुम् उपकारं विधेहि नः ।
 उपकारो मनुष्येण कृतो निष्फल एव हि ॥
 ईश्वरेणैव वीरत्वम् वयमाचरितुं क्षमाः ।
 स एवास्मद्विपक्षांश्च चरणाभ्यां विमर्दिता ॥

१०८ नवशततमं गीतं ।

दुष्टारीणां विषयं दायूदः प्रार्थना ११ परमेश्वराय यथा ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदो धर्मगीतं ।

- १ हे मत्प्रशंसनीयेश मा सन्तिष्ठस्व गीरवः ॥
 १ पापमुखश्च धूर्तश्च मुखं व्यादाय मां प्रति ।
 लोका निःसत्वजिह्वाभिः संक्षयन्ति मया सच ॥

तन्वन्ति मोक्षमार्गं नान्यथा च मया मया ।	१
मत्प्रेमार्थं नित्यं सदा चिन्तयन्ति प्रार्थनामृतं ॥	२
उपकारस्य प्रोक्षार्थं मेऽप्यकारं कुर्वन्ते ।	३
मम प्रेम्ण प्रोक्षार्थं चाचरन्ति विरोधिनी ॥	४
ईदृशस्योपरि तच्च दुरात्मानं निक्षेप्य ।	५
दक्षिणे तस्य पार्श्वे च शैतान् सन्निवृत्तां स्वयं ।	६
विचारे स भवेद् दोषो प्रार्थना तस्य चाववत् ॥	७
तस्य घटा भवत्त्वया अन्यथाप्राप्तुं तत्पदं ॥	८
अनाथाः सन्तु तद्वाकास्तत्पत्नी विधवा भवेत् ॥	९
पर्यटन्तः सदा भिक्षां याचन्तां तस्य पुत्रकाः ।	१०
स्त्रोच्छिन्नवसतिस्थाने भक्ष्यमन्वेषयन्तु च ॥	११
क्रियतामुत्तमर्थेन तत्सर्वं स्वमशेषतः ।	१२
अमजातं फलं तस्य लुण्ठयन्तु परा जनाः ॥	१३
अनुकम्पा न केनापि क्रियतां तं नरं प्रति ।	१४
तदीयानाथमुखेषु सदयः कोऽपि ना भवत् ॥	१५
फलं पारङ्गिकं तस्य भवेदुच्छिन्नतार्थकं ।	१६
द्वितीये पुरुषे तेषां नाम कोपं प्रगच्छतु ॥	१७
स्मर्यतां परमेश्वरं तस्य पैतृकपातकं ।	१८
तस्य मातृकयाप्यक्षुण्णतां नहि गच्छतु ॥	१९
परमेश्वरस्य साक्षात् तत् सर्वदोषस्थितं भवेत् ।	२०
भवेदुत्पाटितं सेवां करणं धरणीतलात् ॥	२१
यतो हतेः कृपां कर्तुं न संस्मृतानुधावितः ॥	२२
तेन दीनो दरिद्रश्च क्षुत्तात्मा च वक्ष्यिष्या ॥	२३
समप्रीयत श्रापे स आक्रमीच स एव तं ।	२४
आशी नं वदन्ते तस्मै तस्माद्दूरं गता च सा ॥	२५
योऽभिशापः सदा तेन पर्यधीयत वक्षवत् ।	२६
तस्यान्तश्चाभ्युवद् व्याप्रात् तस्यास्थीनि च तैलवत् ।	२७
परिधेयं यथा तस्य वस्त्रं स तथा भवेत् ।	२८
यथा वा शृङ्गुलं नित्यं कस्यां वद्धं तथा भवेत् ॥	२९
ये मां द्विषन्ति मत्वाद्यान् हन्तुं दुष्टं वदन्ति च ।	३०
इदमेव फलं सर्वे ते प्राप्स्यन्ति परित्यक्ताः ॥	३१

- ११ प्रभो परेश मङ्गलं त्वं खनामः कृत आचर ।
उत्तमं तव कारुण्यम् अतस्त्वं मां समुद्धर ॥
- १२ दीनोऽहं दुर्गतश्चास्मि हृच्च विद्धं ममान्तरे ॥
१३ दीर्घच्छायावदत्येभि प्रचाल्ये च पतङ्गवत् ॥
१४ मज्जानुन्युपवासेन स्खलनाय समुद्यते ।
तैलाभावेन मे मांसं स्नानत्वच्च प्रगच्छति ॥
- १५ मनुष्याणां समीपे च निन्दनीयो भवाम्यहं ।
सर्वे निरीक्षमाणा मां चालयन्ति शिरांसि हि ॥
- १६ मत्प्रभो परमेश त्वम् उपकारं कुरुष्व मे ।
स्वकारुण्यानुसारेण मम त्राणं विधेहि च ॥
- १७ तेऽत्र जानन्तु हस्तं ते त्वत्क्रियाश्च परेश्वर ॥
१८ तैर्यदा दीयते शापस्तदाशी दीयतां त्वया ।
यदोत्तिष्ठन्ति ते लोकास्तदा लज्जां प्रयान्तु ते ।
किन्तु त्वदीयदासोऽयं हर्षमेवाधिगच्छतु ॥
- १९ वस्त्रेणैवापमानेन वेद्यन्तां देविणो मम ।
स्वीयप्रावारकेणैव प्रच्छाद्यन्तामवज्ञया ॥
- २० परमेशं स्ववह्नेयं संस्तोष्यामितरामहं ।
लोकारण्यस्य मध्येऽपि करिष्ये तत्प्रशंसनं ॥
- २१ यतो हेतोः स दीनस्य दक्षिणे समवस्थितः ।
प्राणदण्डविधाटभ्यस्तं समुद्धरति स्वयं ॥

११० दशशततमं गीतं ।

श्लोष्टस्य राज्ययाजकत्वजयेषु भविष्यद्वाक्यं ।

दायूदो धर्मगीतं ।

- १ मम प्रभुमिदं वाक्यं बभाषे परमेश्वरः ।
त्वच्छत्रून् पादपीठं ते यावन्नहि करोम्यहं ।
अवतिष्ठस्व तावत् त्वम् आसीनो मम दक्षिणे ॥
- २ परेशो बलदण्डं ते सीयानात् प्रेषयिष्यति ।
राजत्वं निजशत्रूणां मध्ये त्वच्च करिष्यसि ॥
- ३ त्वज्जयस्य दिने तुभ्यं स्वयन्दत्तास्तव प्रजाः ।

भास्यन्ति पूतया कान्त्याख्यजाच्छिशिरादपि ।
 स कुमारसमूहश्च शिशिरस्ते भविष्यति ॥
 परमेश इदं श्रेये न च तेनानुतप्यते ।
 त्वं मल्कोषेदको रीत्या याजकः सार्वकालिकः ॥
 त्वदीयदक्षिणे पार्श्वे यः प्रभुः पर्युपस्थितः ।
 स्वीयकोषदिने भूपांश्चूर्सयिष्यति स ध्रुवं ॥
 अन्यजातीयलोकानां विचारं स विधास्यति ।
 भृतलञ्च स्वशत्रूणां कुशपैः परिपूरयन् ।
 रणक्षेत्रे सुविस्तीर्णं चूर्सयिष्यति मस्तकान् ॥
 स च मार्गे तरङ्गिण्याः सलिलानि प्रपास्यति ।
 ततो हेतो निर्जं तेन शिर उन्नमयिष्यते ॥

१११ एकादशशततमं गीतं ।

इतिभाषया ककारादिगीतेन परमेश्वरानुपदप्रशंसनं ।

प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्यतां ॥
 सर्वान्तःकरणेनाहं त्वां स्तोष्यामि परेश्वर ।
 सरलानां समव्यायां मनुष्याणाञ्च संसदि ॥
 परमेशस्य कर्माणि सुमहान्ति भवन्ति हि ।
 यावन्तस्तेषु तुष्यन्ति तैस्तान्यालोचितानि च ॥
 मान्सां स्तोष्यञ्च तत्कार्यं धर्मस्तस्य सदा स्थिरः ॥
 निजाद्भुतक्रियास्तेन स्मरणार्थमनुष्ठिताः ।
 दयाशीलोऽनुकम्पी च विद्यते परमेश्वरः ॥
 स्वभक्तेभ्योऽन्नदाता स सदा खनियमं स्मरन् ॥
 स्वप्रजा निजकार्याणां विक्रमं स न्यदर्शयत् ।
 भिन्नजातीयलोकानां देशं तासु समर्पयत् ॥
 सर्वं तत्परयोः कर्म फलं सत्यविचारयोः ।
 शासनं सकलं तस्य दृढविश्वासमर्हति ॥
 सर्वकाञ्च यावत् तत् सदा तिष्ठति निश्चलं ।
 सत्यत्वसरलत्वाभ्यां तत् सर्वं तेन साध्यते ॥
 प्राहिणोच्च परित्राणं स स्वकीयप्रजाः प्रति ।

- स खोयं नियमश्चापि सर्वकालार्थमादिशत् ।
 नामधेयश्च यत् तस्य पवित्रं भीषणश्च तत् ॥
 १० परमेशाक्तु या भीतिः सा प्रज्ञाया उपक्रमः ।
 तदाज्ञापालकानाञ्च सर्वेषां बुद्धिरुत्तमा ।
 प्रशंसा परमेशस्य सर्वदा तिष्ठति स्थिरा ॥

११२ द्वादशशततमं गीतं ।

इतिभाषया ककारादिगीतेन भद्रलोकस्य प्रशंसनं ।

- १ प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्यतां ।
 धन्यं वक्षि मनुष्यं तं यो बिभेति परेश्वरात् ।
 तस्य सर्वनिदग्नेन यश्चातीव प्रतुष्यति ॥
 २ पृथिव्यां तस्य वंशो हि पराक्रान्तो भविष्यति ।
 शुद्धाचारस्य लोकस्य कुलमाश्लिषमाप्स्यति ॥
 ३ श्री धर्मश्चास्ति तद्गृहे धर्मस्तस्य सदा स्थिरः ॥
 ४ उदेति ध्वान्ततो दीप्तिः शुद्धाचारनरं प्रति ।
 दयाशीलोऽनुकम्प्यो च धार्मिकश्च स विद्यते ॥
 ५ सज्जनः स दयां कुर्वन् ऋणदानं करोति हि ।
 सुविचारात् स्वकार्याणां सिद्धत्वश्चाधिगच्छति ॥
 ६ निश्चलः सर्वकाले स स्मर्त्तव्यो धार्मिकः सदा ॥
 ७ अनिष्टस्यापि वार्त्तायां स निःशङ्कोऽवतिष्ठते ।
 तस्यान्तःकरणं धीरं परमेश्वरमाश्रितं ॥
 ८ स्थिरचित्तोऽभयोऽरीणां दर्शनं स प्रतीक्षते ॥
 ९ स विकीर्य निजं वित्तं दरिद्रेभ्यो ददाति हि ।
 धर्मस्तस्य सदा स्थायी तस्य श्रीः शोभयोज्ज्वला ॥
 १० तद्दृष्ट्वा दुर्जनः क्रुद्धो दन्तैः स्वेडन् विलीयते ।
 दुराचारमनुष्याणां मनोऽभोष्टं विनश्यति ॥

११३ त्रयोदशशततमं गीतं ।

अनपदार्थसोऽक्षरस्य प्रशंसनं ।

प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्यतां ।	१
हे परेश्वरदासेया युष्माभिः स प्रशस्यतां ।	
परमेशस्य यन्नाम युष्माभिस्तत् प्रशस्यतां ॥	
अद्यारभ्य सदा धन्यं भूयान्नाम परेशितुः ॥	१
उदयाचलमारभ्य यावदस्ताचलं रवेः ।	२
नामघेयं परेशस्य प्रशंसायोग्यमस्ति हि ॥	
उन्नतः परमेशो ऽस्ति सर्वज्ञातिगणोपरि ।	४
अन्तरीक्षोपरिष्ठाच्च महिमा तस्य राजते ॥	
को ऽस्मत्प्रभोः परेशस्य तुल्यः स ऊर्द्धवासकृत् ॥	५
स्वर्गे मर्त्ये च सर्वाणि स निरीक्षत आनतः ॥	६
स धूले दीनमुत्थाप्य मलादुन्नम्य दुर्गतं ।	७
आसयत्यधिपैः सार्द्धं स्वदेशीयाधिपैः सह ॥	८
बन्धा या गृह्णीतां स समावासयति भुवं ।	९
नन्दनानाञ्च सानन्दां जननीं विदधाति तां ॥	
प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्यतां ॥	

११४ चतुर्दशशततमं गीतं ।

परमेश्वरात् स्थूलजलयो भयं ।

बहि र्याति यदेखायेल् भिसर्देशस्य मध्यतः ।	१
परभाषीयजातेश्च मध्याद् याकूव आवलिः ।	
यिह्लदाः परमेशस्य धर्मधामाभवत् तदा ।	१
इखायेलीयवंशश्च तस्य राक्षसजायत ॥	
तद् दृष्ट्वा व्यद्रवद् वार्धि यद्दन् पञ्चाग्नवर्त्तत ।	१
अनृत्यन्नविवच्छैला गिरयो मेघवत्सवत् ॥	४
कुतस्त्वं व्यद्रवो वार्धि त्वञ्च यद्दन् न्यवर्त्तथाः ।	५
अनर्त्तिष्ठाविवच्छैला गिरयो मेघवत्सवत् ॥	६

- ७ हे भूः क्षुभ्य प्रभोः साक्षात् याकूबीयेशितुः पुरः ॥
 ८ करोत्यत्रिं तडागं स वल्लभानस्य निर्भरं ॥

११५ पञ्चदशशततमं गीतं ।

१ प्रतिमानामसारता ६ ईश्वरस्य सारतायाश्च वर्णनं ।

- १ हे परेश्वर नास्माकं नास्माकं गौरवं कुरु ।
 किन्तु त्वदीयनाम्नो हि गौरवं सम्प्रकाशय ।
 तावकीनक्तपायाश्च सत्यतायाश्च हेतुतः ॥
 २ अमीषामीश्वरः क्वेति ब्रूयुर्देवार्चकाः कुतः ॥
 ३ स्वर्गे त्वस्तीश्वरोऽस्माकं यच्च वाञ्छेत् करोति तत् ॥
 ४ रौप्यस्वर्णसुरास्तेषां मर्त्यं हस्तैर्विनिर्मिताः ॥
 ५ सवक्त्रास्ते न भाषन्ते न पश्यन्ति सलोचनाः ॥
 ६ सकर्षाश्च न शृण्वन्ति न जिघ्रन्ति सनासिकाः ॥
 ७ न स्पृशन्ति सदृक्तास्ते सपादा न चरन्ति च ।
 कश्चन स्वीयकण्ठैश्च शब्दं नोदीरयन्ति ते ॥
 ८ तत्समाः कारवस्तेषां सर्वे तांश्चाश्रिता जनाः ॥
 ९ इच्छायेजीयवंशं त्वं श्रद्धत्स्व परमेश्वरं ।
 स्वश्रद्धानलोकानां सहायः फलकश्च सः ॥
 १० हे हारोणान्वया यूयं श्रद्धां परमेश्वरं ।
 स्वश्रद्धानलोकानां सहायः फलकश्च सः ॥
 ११ हे परेशार्चका यूयं श्रद्धां परमेश्वरं ।
 स्वश्रद्धानलोकानां सहायः फलकश्च सः ॥
 १२ परमेशः स्मरत्यस्मान् आशिषं स प्रदास्यति ।
 इच्छायेजीयवंशेभ्य आशिषं स प्रदास्यति ।
 हारोणस्यान्ववायेभ्य आशिषं स प्रदास्यति ॥
 १३ परमेशार्चकेभ्यः स आशिषश्च प्रदास्यति ।
 क्षुब्धेभ्यश्च महद्भ्यश्च सकलेभ्यः प्रदास्यति ॥
 १४ परेशो बर्द्धयेत्क्षुब्धान् युष्मान् युष्मास्तानपि ॥
 १५ धन्या यूयं परेशेन निर्मात्रा स्वर्गमर्त्ययोः ॥
 १६ स्वर्गः परेशितुः स्वर्गो मर्त्यः सोऽदानृजातये ॥

न क्षुवन्ति प्रभुं प्रेता न मौनान्धगामिनः ॥
 वयमेव नविष्यामस्वद्यारभ्य सदा प्रभुं ॥
 प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः संप्रकीर्त्यतां ॥

१७

१८

११६ षोडशशततमं गीतं ।

अनुपदादीश्वरस्य प्रशंसनं ।

प्रीये परेश्वरे यत् स उक्तियाञ्जे षट्शोति मे ॥ १
 मयि कर्णे निधत्ते स संक्रास्ये तं सदा ततः ॥ २
 वेष्टितो रज्जुभि र्मथोरान्त्रान्तो नारकार्त्तिभिः । ३
 कदाचिद् विषमं क्लेशम् उद्देशच्चाहमाप्रवं ॥
 तदानो परमेशस्य नाम्नेत्यं प्रार्थितं मया । ४
 हे परेश दयां कृत्वा मम प्राणान् समुद्धर ॥
 परेशः सदयो धर्मी सानुकम्पो न ईश्वरः ॥ ५
 परेशोऽल्पधियां रक्षी दीनं मां स उपाकरोत् । ६
 हे मदीयमनो याहि स्वविश्रामस्थलं पुनः । ७
 यतो हेतोः परेशेन हितमाचरितं तव ॥
 उद्धारः साधितस्तेन प्राणानां मम मृत्युतः । ८
 क्षत्रुतो नेत्रयुग्मस्य स्खलनात् पादयोश्च मे ॥
 चरिष्यामि परेशस्य पुरोऽहं जीवतां भुवि ॥ ९
 अभवन्मम विश्वासस्ततो वाक्शमुदैरयं । १०
 कित्वतीव महादुःखम् तदा मां समुपागमत् ॥
 सर्वमर्त्या मृषाभाषीत्युदितं क्षोभतो मया ॥ ११
 किं फलं परमेशाय प्रतिदायिष्यते मया । १२
 योग्यं सर्वोपकाराणां कृतानां तेन मां प्रति ॥
 ज्ञाणकंसं गृहीत्वैव तन्नामाङ्गास्यते मया ॥ १३
 परमेश्वरमुद्दिश्य मया यद्यत् प्रतिश्रुतं । १४
 तत् सर्वं पूरयिष्यामि तत्प्रजागणसम्मुखे ॥
 गुर्वी परेशितु र्दृष्टौ स्वीयपुण्यवल्गं मतिः ॥ १५
 परेश तव दासोऽहं दास एव तवास्म्यहं । १६
 तव दास्या हि पुत्रोऽहं मत्पाशा मोचितास्वया ॥

- १० त्वामेवाहं प्रयत्स्यामि प्रशंसाबलिना ततः ।
परमेशस्य नाम्ना च करिष्ये प्रार्थनामहं ॥
- १८ परमेश्वरमुद्दिश्य मया यद्यत् प्रतिश्रुतं ।
तत् सर्वं पूरयिष्यामि तत्प्रजागणसम्मुखे ॥
- १९ परमेशीयमेष्वस्याङ्गनामानमेव मध्यतः ।
हे यिरूशालमाख्याते पुरि मध्यस्थले तव ॥
प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्ततां ॥

११७ सप्तदशशततमं गीतं ।

परमेश्वरस्य प्रशंसा ।

- १ हे लोकाः सर्वजातीयाः परमेशं प्रशंसत ।
हे नराः सर्वदेशस्था यूयं तं समभियुत ॥
- १ यस्मात् सुमहती तस्य दयास्मासु प्रकाशते ।
सत्यत्वञ्च परेशस्य नित्यस्यायि भविष्यति ॥
प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्ततां ॥

११८ अष्टादशशततमं गीतं ।

१ ईश्वरस्य प्रशंसा ५ विपदो रक्षणार्थं ईश्वरगुणकीर्तनं १२ श्लोके भविष्यद्वाक्यम् ।

- १ प्रभुं स्तुत स सद्भावः कुरुणा तस्य शाश्वती ॥
- १ इच्छायेत् अधुना ब्रूयात् कुरुणा तस्य शाश्वती ॥
- १ हारोणस्यान्वया ब्रूयुः कुरुणा तस्य शाश्वती ॥
- ४ परमेशार्चका ब्रूयुः कुरुणा तस्य शाश्वती ॥
- ५ परमेश्वरमुद्दिश्य सङ्कटे प्रार्थितं मया ।
परमेशश्च विस्तीर्णं स्थलेऽदान्मह्यमुत्तरं ॥
- ६ मत्पक्षे परमेशो ऽस्ति न करिष्यामि साध्वसं ।
यस्मान्मां प्रति किं कर्तुं मानवः शक्तिमान् भवेत् ॥
- ७ समोपकारिणामेको मत्पक्षेऽस्ति परेश्वरः ।
तस्मान्मद्देहिणां दृष्ट्या लोचनं मम तर्प्यति ॥
- ८ वरं परेश्वरे श्रद्धा न च श्रद्धा मनुष्यके ॥

वरं परेश्वरे अद्धा न च अद्धा नृपेव्यपि ॥	९
सर्वजातीयलोका मां संवेष्टन्ते समन्ततः ।	१०
परमेशस्य नाम्नाहं तान् उच्छेत्स्यामि निश्चितं ॥	
ते हि संवेष्टमाना मां निरुन्त्यन्ति समन्ततः ।	११
परमेशस्य नाम्नाहं तान् उच्छेत्स्यामि निश्चितं ॥	
ते लोका मां चतुर्दिक्षु संवेष्टन्ते ऽजितन्दवत् ।	१२
किन्तु यास्यन्ति निर्व्याणं दग्धकण्टकवज्रिवत् ।	
परमेशस्य नाम्नाहं तान् उच्छेत्स्यामि निश्चितं ॥	
हे शत्रो मन्निपातार्थं त्वं बलान्मामताडयः ।	१३
उपकारं मदीयन्तु कृतवान् परमेश्वरः ॥	
परेशो मे बलं गीतं परित्राता च मे ऽभवत् ॥	१४
उत्सवो जयनादस्य धर्मिणामस्ति वेश्मसु ।	१५
दक्षिणः परमेशस्य हस्तो विक्रमसाधकः ॥	
दक्षिणः परमेशस्य हस्त उन्नतिकारकः ।	१६
दक्षिणः परमेशस्य हस्तो विक्रमसाधकः ॥	
न मरिष्याम्यहं तस्मात् किन्तु स्थास्यामि जीवितः ।	१७
वर्णनाञ्च करिष्यामि कर्मणां परमेशितुः ॥	
अशादेव परेशो मां न तु मृत्यौ समर्पयत् ॥	१८
धर्मद्वाराणि युष्माभिर्मोच्यन्तां मम सम्मुखे ।	१९
ततस्तानि प्रविश्याहं संश्लेष्यामि परेश्वरं ॥	
इदं द्वारं परेशस्य प्रविशन्त्यत्र धार्मिकाः ॥	२०
त्वामेवाहं नविष्यामि यतोऽदा मङ्गमुत्तरं ।	२१
मामकीनपरित्राता यतस्त्वच्चाभवः स्वयं ॥	
गृह्णन्मिर्माद्वर्गं लोकैर्यः पाषाणो निराकृतः ।	२२
स एव गृह्णकोणस्थः प्रमुखः प्रत्तरो ऽभवत् ॥	
परमेशस्य कर्मदम् अस्मद्द्वयौ तदद्भुतं ॥	२३
सृष्टं यत् परमेशेन दिनमेतद्दि तद्दिनं ।	२४
आगच्छत वयं तत्र नन्दाम प्रोक्तसाम च ॥	
भोः परेश कुरु प्राणम् भोः परेश समेधय ॥	२५
परमेशस्य नाम्ना य आयाति धन्य एव सः ।	२६
धन्यान् युष्मान् वयं ब्रूमः परेशस्य गृहे स्थिताः ॥	

- १७ यिहोवाः सत्त्व ईशोऽस्ति सोऽस्मभ्यं दत्तवान् द्युतिं ।
वेद्याः षडङ्गेषु युष्माभि बन्धतां रज्जुभि बलिः ॥
- १८ मामकीनेश्वरोऽसि त्वं करिष्यामि तव स्तवं ।
मामकीनेश्वरोऽसि त्वं प्रगास्यामि तवोन्नतिं ॥
- १९ प्रभं कृतं स सद्भावः कथया तस्यै शान्श्वती ॥

११९ जनविंशतिशततमं गीतं ।

इतिभाषया ककारादिगीतं तत्र शास्त्रस्य गुणवर्णनं बहुप्रार्थनाप्रशंसासुपदेशश्च ।

४ खालम् ।

- १ धन्याः शुद्धायना लोकाः प्रभोः शास्त्रानुगामिनः ॥
- २ धन्यास्तस्य प्रबोधनां प्रतिपालनकारिणः ।
सर्वान्तःकरणेनैव तस्यान्वेषणकारिणः ॥
- ३ अधर्मं ते न कुर्वन्ति चरन्तस्तस्य वर्त्मसु ॥
- ४ सयत्नं यालनार्थं त्वं खनियोगान् समादिशः ॥
- ५ पदन्यासो मदोयोऽस्तु त्वद्विधीन् रक्षितुं स्थिरः ॥
- ६ न प्राप्स्यामि तदा लब्ध्वां सर्वाञ्चा लक्ष्यंस्तव ॥
- ७ शिञ्चित्वा धर्मनीतीस्ते स्तोत्रे त्वां शुद्धचित्ततः ॥
- ८ त्वद्विधीन् पालयिष्यामि त्वं नितान्तं न मां त्यज ॥

५ वैत् ।

- ९ निजमार्गं युवा लोकः कथं शुचोकरिष्यति ।
सावधानतया गच्छंस्तव वाक्यानुसारतः ॥
- १० सर्वान्तःकरणेनार्हं करोम्यन्वेषणं तव ।
त्वदीयाज्ञाः परित्यज्य चोतुं मां न प्रवर्त्तय ॥
- ११ पापं त्वत्प्रातिकूल्येन न क्रियेत मया यथा ।
रक्षन्ते तव वाक्यानि निजान्तःकरणे तथा ॥
- १२ हे परेश्वर धन्यस्त्वं स्वविधीन् मां नु शिञ्चय ॥
- १३ त्वदङ्गस्याखिलां नीतिं स्तोत्राभ्यां वर्णयाम्यहं ॥
- १४ त्वत्प्रबोधपथे ऋदे राशीभूते धने यथा ॥
- १५ त्वन्नियोगाननुध्यायन् निरीक्षेऽहं पथस्तव ॥
- १६ त्वद्विधीन्भिनन्दामि त्वदाचो विस्मरामि न ॥

१ गिमन् ।

निजदासं समुद्दिश्य त्वं विधेहि वदान्यतां ।	१७
ततोऽहं जीवनं प्राप्य पालयिष्यामि ते वचः ॥	
मामकीनाक्षियुग्मस्य त्वमेवोन्मीलनं कुरु ।	१८
तव शास्त्रादहं तर्हि प्राप्स्याम्यद्भुतदर्शनं ॥	
भूतलेऽहं प्रवास्यस्मि मत्तः स्वाज्ञा न गोपय ॥	१९
मन्मनोऽस्ति सदा क्षुप्तं त्वद्विचारस्य काङ्क्षया ॥	२०
सम्भर्त्सयोद्धतान् शत्रून् त्वदाज्ञाभ्यस्तान् नरान् ॥	२१
तिरस्कारमवज्ञाञ्च दूरं मत्तोऽपसारय ।	२२
यतो हेतोः प्रबोधांस्ते पालयामितरामहं ॥	
मद्विरुद्धे समासीनाः सम्भाषन्ते वृषा अपि ।	२३
तावकीनस्त्वयं दासो परिधायति ते विधीन् ॥	
त्वत्प्रबोधेऽहं ह्लादे मन्त्रिणो मे भवन्ति ते ॥	२४

७ दास्यत् ।

मन्मनः सज्जते धूलौ मां स्ववाक्येन जीवय ॥	२५
निजकृत्स्नगतिं तुभ्यं पुराहं विन्यवेदयं ।	२६
त्वद्वादा उत्तरं मच्छं स्वविधीन् मां नु शिञ्जय ॥	
तावकीननियोगानां पदवीं माञ्च बोधय ।	२७
त्वदीयाद्भुतकर्माणि ध्यायिष्यन्ते तदा मया ॥	
श्रीकाद् गच्छन्ति मत्प्राणाः स्ववाक्यान्मां समुच्छ्रय ॥	२८
मत्तोऽपास्य म्मघाचारं मां स्वशास्त्रेण वर्जय ॥	२९
सत्त्वमार्गो मयाग्राहि त्वद्गीति र्ज्ञेयते मया ॥	३०
त्वत्प्रबोधेषु सज्जेऽहं प्रभो त्वं मां न लज्जय ॥	३१
त्वदाज्ञारूपमार्गेऽहं प्रकरिष्यामि धावनं ।	३२
ममान्तःकरणं यस्मात् त्वया विस्तारयिष्यते ॥	

७ हे ।

विधीनां तव पश्यानां मां परेश निदर्शय ।	३३
ततोऽहं श्रेष्ठपर्यन्तं करिष्ये तस्य पालनं ॥	
ज्ञानं देहि तदा शास्त्रं पालयिष्याम्यहं तव ।	३४
तत् समुपाचरिष्यामि सर्वान्तःकरणेन च ॥	
नय स्वाज्ञातिमार्गे मां तत्र तुष्याम्यहं यतः ॥	३५

- १६ मन्मनस्त्वत्प्रबोधेषु न च लोभे प्रवर्त्तय ॥
 १७ मायाया दर्शनात् त्वं मे परावर्त्तय लोचने ।
 तावकीनेषु मार्गेषु मच्चं देहि च जीवनं ॥
 १८ प्रत्यजानाः स्वभक्त्यै यत् तत् स्वदासे हि साधय ॥
 १९ त्वं निवारय मे निन्दं साध्वसोत्पादिकां मम ।
 यस्माद् या राजनीतिस्ते मन्ये सा नीतिरुत्तमा ॥
 ४० आकाङ्क्षामि नियोगांस्ते मां स्वधर्मेण जीवय ॥

१ वै ।

- ४१ हे परेश प्रसादस्ते प्रचुरो वर्त्ततां मयि ।
 कृतं त्वया परित्राणं निजवाक्यानुसारतः ॥
 ४२ तेन मन्निन्दकायाहं शृक्ष्यामि दातुमुत्तरं ।
 यतस्त्वदीयवाणीं हि शरणं गतवानहं ॥
 ४३ मन्मुखात् सत्यवाक्यं त्वं नितान्तं नहि गोपय ।
 यतोऽहं त्वदिचाराणाम् अवतिष्ठे प्रतीक्षया ॥
 ४४ त्वच्छास्त्रं पालयिष्यामि सर्वकाले निरन्तरं ।
 ४५ पृथुमार्गे च यास्यामि त्वन्नियोगान् गवेषयन् ॥
 ४६ त्वत्प्रबोधान् प्रभाषिष्ये नृपाणामपि सम्मुखे ।
 न भविष्यति मे तत्र त्रीडाबोधः कथञ्चन ॥
 ४७ हर्षिष्यामि त्वदाज्ञासु तास्तु सन्ति प्रियाः मम ॥
 ४८ त्वदाज्ञानां समीपेऽहं भविष्यामि कृताञ्जलिः ।
 ताश्च मम प्रिया मंस्तेऽनुश्रुत्यास्यामि त्रिधींश्च ते ।

१ सयिन् ।

- ४९ स्वदासार्थं स्मरोक्तिं तां यया त्वं मां व्यशिश्वसः ॥
 ५० जीव्येऽहं तव वाचा यत् तत् दुःखे मम सान्त्वनं ॥
 ५१ दर्पिभिः स्रुपहस्येऽहं न च त्वच्छास्त्रतस्थवे ॥
 ५२ प्रभो त्वत्प्राक्तनां नीतिं स्मरन् प्राप्नोमि सान्त्वनां ॥
 ५३ त्वच्छास्त्रत्यागिदुष्टेषु रोमाञ्चो जायते मम ॥
 ५४ प्रवासधासि गीतानि मेऽभवन् विधयस्तव ॥
 ५५ हे परेश्वर यामिन्यां तव नाम स्मरामि हि ।
 तावकीनस्य शास्त्रस्य पावनमेष करोम्यहं ॥
 ५६ यद् रक्षामि नियोगांस्ते तदेवास्ति धनं मम ॥

॥ हेत् ।

दायो मे परमेशो ऽस्ति मनस्तदाक्यपालनं ॥	५७
स्वीयवाक्यानुसारेण त्वं दयां कुरु मां प्रति ।	
सर्वान्तःकरणेनाहं त्वां प्रसाद्येदमर्थये ॥	५८
सगतिं चिन्तयन् पादौ त्वत्प्रबोधान् नयाम्यहं ॥	५९
त्वदाज्ञापालनायाहम् अविजन्म्य त्वरेतरां ॥	६०
दुष्टानां वेष्टितः सङ्घैर्न शास्त्रं विस्मरामि ते ॥	६१
उत्तिष्ठाम्यर्द्धरात्रे त्वां स्तोतुं त्वद्धर्मनोतितः ॥	६२
त्वद्भक्तानामहं मित्रं तथा त्वद्विधिपालिनां ॥	६३
पूर्णा त्वत्कृपया पृथ्वी प्रभो मां शाधि ते विधीन् ॥	६४

॥ टेट् ।

खदासस्य हितोच्चारो त्वं परेश स्ववाक्यतः ॥	६५
उत्तमं सुविचारं मां ज्ञानञ्च त्वं हि शिक्षय ।	६६
यतो हेतोस्तवाज्ञासु विश्वासः क्रियते मया ॥	
दुःखतः पूर्वमभ्याम्यम् अधुना त्वद्वचो भजे ॥	६७
त्वं हितो हितकारी च स्वविधीन् मां नु शिक्षय ॥	६८
मद्विरुद्धं मृषावाक्यं कल्पयन्त्यभिमानिनः ।	६९
सर्वान्तःकरणेनाहं नियोगान् पालयामि ते ॥	
हृत्तेषां मेदसा स्थूलं तव शास्त्रे त्वहं रमे ॥	७०
दुःखभोगः शुभं मे ऽभूत् विधींस्ते ऽशिक्षयत् स मां ॥	७१
त्वन्मुखान्निर्गतं शास्त्रं सुशुभं मन्यते मया ।	७२
स्वर्णरूपीयमुद्राणां सहस्रेभ्यो ऽपि तच्छुभं ॥	

॥ यूट् ।

त्वत्कराभ्यामहं दृष्टस्ताभ्याञ्चाहं स्थिरीकृतः ।	७३
यथा शिक्षे त्वदीयाज्ञा बोधय त्वं तथैव मां ॥	
त्वद्भक्ता मानवाः सर्वे हर्षिष्यन्ति विलोक्य मां ।	७४
यतो हेतोस्त्वदीयोक्तेः प्रतीक्षा क्रियते मया ॥	
धर्म्या यद् राजनीतिस्ते तज्ज्ञानामि परेश्वर ।	७५
फलं विश्वास्यतायाश्च दुःखं मय्यर्पितं त्वया ॥	
खदासं प्रति ते वाक्यात् क्षपा मां सान्त्वयेत् तव ॥	७६
वर्त्ततां मयि ते स्नेहस्तेन प्राप्स्यामि जीवनं ।	७७

- यस्मात् त्वदीयशास्त्रं यत् तन्ममानन्दकारकं ॥
 ७८ लज्जन्तां दर्पिणो यस्मात् ते मृषा पीडयन्ति मां ।
 तावकीननियोगानां ध्यानमेव करोम्यहं ॥
 ७९ त्वत्तो विभ्यति ये लोकास्त्वत्प्रबोधांश्च ये विदुः ।
 सकलास्ते पुनर्वारं मम पक्षे भवन्तु हि ॥
 ८० यदहं ब्रीडया युक्तो न भवेयं कथञ्चन ।
 तदर्थमस्तु मच्चित्तं संसिद्धं विधिभिस्तव ॥

८ कफ् ।

- ८१ अयसीदन्ति मे प्राणास्त्वदीयत्राणकाङ्क्षया ।
 वाक्यस्य तावकीनस्य प्रतीक्षाञ्च करोम्यहं ॥
 ८२ क्षीयेते मम नेत्रे च त्वदीयवाक्यकाङ्क्षया ।
 वाचस्वैमामहं भाषे कदा मां सान्त्वयिष्यसि ॥
 ८३ धूमस्थिता कुतू र्यद्वत् तददेव भवाम्यहं ।
 तथापि त्वदिधीनां न परिगच्छामि विस्मृतिं ॥
 ८४ तावकीनस्य दासस्य कति सन्ति दिनानि वै ।
 ममाभिद्रेहिणां दण्डः कदा कारिष्यते त्वया ॥
 ८५ मां पातयितुमिच्छन्तो गर्तान् खनन्ति गर्विणः ।
 तेघामेतादृशं कार्यं नास्ति त्वच्छास्त्रसम्मतं ॥
 ८६ पूर्णं विश्वासमर्हन्ति विधयः सकलास्तव ।
 द्रुह्यन्तीमे मृषा मर्त्यं त्वमेवोपकुरुष्व मां ॥
 ८७ भूमौ प्रायेण ते ध्वंसे न त्यजामि तु ते विधीन् ॥
 ८८ स्वकारुण्यानुसारेण मां त्वमेव हि जीवय ।
 तन्मुखान्निर्गतं साक्ष्यं पालयिष्याम्यहं तदा ॥

९ लामद् ।

- ८९ हे परेश्वर नित्यत्वं स्थिरं स्वर्गं वचस्तव ॥
 ९० पुरुषानुक्रमं यावत् तव विश्वास्यता स्थिरा ।
 त्वया संस्थापिता चेयं वसुधापि वितिष्ठते ॥
 ९१ अद्यापि ते वितिष्ठते त्वदीयराजनीतितः ।
 यतः सर्वाणि वस्तूनि किङ्करास्तव सन्ति हि ॥
 ९२ त्वच्छास्त्रं नाभविष्यच्चेत् मदीयामन्दकारकं ।
 सम्यानक्षम्यमहं तर्हि खदुःखेन न सशयः ॥

नैवाहं विस्मरिष्यामि त्वन्नियोगान् कदाचन । ६३
 यतो हेतोर्नियोगैस्तैर्भवान् मां समजीवयत् ॥
 तवाहमस्मि मां रक्ष त्वन्नियोगानुवर्तिनं ॥ ६४
 दुर्जना मामपेक्षन्ते मां नाशयितुमिच्छ्वः । ६५
 किन्त्वहं त्वत्प्रबोधेषु यत्नतो निदधे मनः ॥
 सर्वस्या एव संसिद्धेरन्तः सन्दृष्टे मया । ६६
 किन्त्वतीव सुविस्तीर्णा भवत्याक्षा त्वदीयिका ॥

७ मेम् ॥

त्वच्छास्त्रं कीदृशं प्रीये तद् ध्यायाम्यखिलं दिनं । ६७
 ज्ञानवन्तं रिपुभ्योऽपि त्वं स्वाक्षाभिः करोषि मां । ६८
 यतो हेतोर्मया साङ्गं ता वर्तन्ते निरन्तरं ॥
 मम सर्वगुरुभ्योऽपि बुद्धिमांश्च भवाम्यहं । ६९
 यस्मात् तव प्रबोधानां चिन्तनं क्रियते मया ॥
 प्राचीनेभ्योऽप्यहं विद्मस्त्वन्नियोगानुपालनात् ॥ १००
 कुमार्गादपि सर्वस्मात् स्वपादौ वारयाम्यहं । १०१
 यतस्त्वदीयवाक्यस्य पालनार्थमहं यते ॥
 नीतितत्त्व न भ्रंशे यतस्त्वं मामशिक्षयः । १०२
 मामकीनरसञ्ज्ञा च कीदृक् ते स्वदते वचः । १०३
 जायते मम वक्त्रे हि मधुरं मधुतोऽपि तत् ॥
 तावकीननियोगेभ्यो मया लम्बि विवेचनं । १०४
 तस्मात् सर्वम्यधामार्गे गर्ह्यं जायते मम ॥

८ नून ।

दीपो मदीयपादस्य मार्गे ज्योतिश्च ते वचः ॥ १०५
 धर्म्या या राजनोतिस्ते मया सा पालयिष्यते । १०६
 श्रपथोऽयं मयाकारि सफलश्च करिष्यते ॥
 क्षतीव दुःखितं मां त्वं स्ववाक्याज्जीवय प्रभो ॥ १०७
 मदक्तास्य क्षवास्तुभ्यं रोचन्तां हे परेश्वर । १०८
 स्वकीयराजनीतिश्च शिक्षय स्वयमेव मां ॥
 सर्वदा प्राणहृत्तो ऽहं त्वच्छास्त्रं विस्मरामि न ॥ १०९
 मन्निमित्तं दुरात्मान उन्माथं योजयन्ति हि । ११०
 तथापि त्वन्नियोगेभ्यो विपद्ये न व्रजाम्यहं ॥

- १११ तव प्रबोधवाक्यानि मन्ये पैटकदायवत् ।
 यतस्तान्येव मच्चित्तम् कुर्वन्त्यानन्दसंयुतं ॥
 ११२ श्रेष्ठं यावदहं नित्यं पालयिष्यामि ते विधीन् ।
 एतस्मिन्नेव चित्तस्य निवेशः क्रियते मया ॥

० सामक् ।

- ११३ गर्हे हिमनसो लोकान् प्रीये त्वच्छास्त्र एव च ॥
 ११४ त्वं मदीयरहःस्थानं त्वच्च मत्फलकस्तथा ।
 तावकीनस्य वाक्यस्य प्रतीक्षा क्रियते मया ॥
 ११५ हे मनुष्या दुराचारा दूरं मत्तः प्रगच्छत ।
 मामकीनेश्वरस्याज्ञाः पालयिष्याम्यहं ध्रुवं ॥
 ११६ धारय स्वीयवाक्यान्मां सज्जीविष्याम्यहं तदा ।
 मामकीनप्रतीक्षायां नहि मां लज्जितं कुरु ॥
 ११७ कुरु मां सुस्थिरं तस्मान्मया त्राणमवाप्स्यते ।
 तावकीनविधोनाश्चापेक्षा कारिष्यते सदा ॥
 ११८ त्वद्विधिभ्यश्च्यवन्ते ये तान् सर्वान्स्वं विलोप्यसि ।
 यस्मात् प्रवक्ष्मना तेषां जायते फलवर्जिता ॥
 ११९ क्षितिस्थान् दुर्जनान् सर्वान् मलवत् त्वमपास्यसि ।
 तस्मात् तव प्रबोधेषु मनः समीयते मम ॥
 १२० रोमाक्षो जायते देहे त्वत्तो विव्रस्यतो मम ।
 तावकीनविचाराज्ञाः शङ्काश्चात्पादयन्ति मे ॥

१ अधिन् ।

- १२१ न्यायं धर्मञ्च कुर्वेऽहं मार्पयेः पीडकेषु मां ॥
 १२२ हितार्थं स्वीयदासस्य प्रतिभूस्त्वं भव खयं ।
 अभिमानिमनुष्याश्च मैव मां पीडयन्तु हि ॥
 १२३ त्वत्प्राणं धर्मवाक्यश्चाकाङ्क्ष्य दृक् क्षीयते मम ॥
 १२४ स्वकारुण्यानुसारात् त्वं स्वीयदासे समाचर ।
 तावकीनविधोश्चापि शिष्यस्य खयमेव मां ॥
 १२५ अहं त्वदीयदासोऽस्मि बुद्धिं मह्यं प्रयच्छ हि ।
 तस्मादहं भविष्यामि तावकीनप्रबोधवित् ॥
 १२६ कर्म कर्तुं परेशस्य समयः समुपस्थितः ।
 यतो हेतो नरैः सर्वैस्तव शास्त्रं विलङ्घ्यते ॥

सम्योऽहं तवाज्ञासु खर्गाच्छेष्टाश्च काङ्क्षमात् ॥ १९७
 नियोगांस्तव सर्व्वञ्च सर्व्वान् मन्ये समञ्जसान् । १९८
 सकलञ्च मृषामार्गं मन्ये गर्ह्यभाजनं ॥

७ फे ।

आश्चर्या यत् प्रबोधास्ते तत् तान् रक्षति मे मनः ॥ १९९
 त्वदाब्धानां विक्राशो यः स हि दीप्तिं प्रयच्छति । १९०
 अल्पबुद्धिमनुष्यांश्च सुबुद्धीन् विदधाति सः ॥
 असिमि व्यात्तवक्त्रोऽहं त्वदाब्धानां प्रकाङ्क्षया ॥ १९१
 मयि दृष्टिं विधाय त्वं कुरु मां प्रत्यनुरुहं । १९२
 त्वन्नामप्रियलोकेषु यतस्तत् कर्त्तुमर्हसि ॥
 मदीयपादवित्तेष्वपान् स्ववाक्येन कुरु स्थिरान् । १९३
 प्रभुत्वं कश्चिदन्यायो न करोतु ममोपरि ॥
 विधेहि मम मुक्तिञ्च मनुष्याणामुपद्रवात् । १९४
 ततोऽहं त्वन्नियोगानां प्रकरिष्यामि पालनं ॥
 खदासाय प्रसीद त्वं स्वविधीन् माञ्च शिष्य ॥ १९५
 लोचनाभ्यां मदीयाभ्यां सरितौ खवतोऽम्भसां । १९६
 यतो हेतो न कुर्व्वन्ति नरास्त्वच्छास्त्रपालनं ॥

५ त्सादे ।

धार्मिकोऽस्ति परेश त्वं स्वविचारे च नीतिमान् ॥ १९७
 त्वयादिष्टाः प्रबोधाश्च धर्म्याः सत्याश्च सर्व्वथा ॥ १९८
 यस्मात् त्वदीयवाक्यानि विस्मर्यन्ते ममारिभिः । १९९
 ततो हेतो र्मनस्तापः स्वकीयः सङ्क्षिणोति मां ॥
 त्वदाक्यं सर्व्वथा शुद्धं दासस्ते तत्र प्रीयते ॥ १९०
 क्षुद्रोऽहमवमान्यश्च विस्मरामि न ते विधीन् ॥ १९१
 त्वद्धर्म्मा नित्यधर्म्माऽस्ति त्वच्छास्त्रं सत्यमेव च ॥ १९२
 आक्रान्तं दुःखकष्टाभ्यां तवाज्ञा हर्षयन्ति मां ॥ १९३
 तावकोनप्रबोधानां धर्मः स्यात्यस्ति शाश्वतः । १९४
 बुद्धिं मद्भ्यं प्रयच्छ त्वं सङ्गीविष्याम्यहं तदा ॥

७ कृप् ।

सर्व्वान्तःकरणेनाहम् उच्चकैराङ्गयामि हि । १९५
 प्रभो यच्छोत्तरं मद्भ्यं पालयिष्यामि ते विधीन् ॥

- १४६ अहं समाह्वयं त्वान्तु परित्राणं विधेहि मे ।
 तेनाहं त्वत्प्रबोधानाम् आचरिष्यामि पावनं ॥
 १४७ प्रार्थयेऽहं प्रभातात् प्राक् तव वाक्यस्य काञ्क्षया ॥
 १४८ मन्नेत्रं त्वदचो ध्यातुं यामान्तं न प्रतीक्षते ॥
 १४९ हे परेश स्वकारुण्यात् मामकीनरवं प्रदय ।
 राजनीत्यनुसाराच्च त्वं सज्जीवय मां स्वयं ॥
 १५० पापानुवर्त्तिनोऽभ्यर्णस्त्वच्छास्त्राद् दूरवर्त्तिनः ॥
 १५१ अभ्यर्णोऽसि परेश त्वं सत्याज्ञा सकला तव ॥
 १५२ प्रागजानां प्रबोधैस्ते यत् तान् अस्थापयोऽक्षयं ॥
 ७ रेश ।

- १५३ मम दुःखं निरोक्षस्व ममोद्धारं कुरुष्व च ।
 यस्मात् त्वदीयशास्त्रस्य विस्मृतिं न व्रजाम्यहं ॥
 १५४ विवादे वद मत्पुत्र उत्तरं माञ्च मोचय ।
 स्त्रीयवाक्यानुसारेण माञ्च त्वं जीवय स्वयं ॥
 १५५ दूरं त्राणमधर्मिभ्यो यत्ते नेच्छन्ति ते विधीन् ॥
 १५६ तावकीनानुकम्पास्ति महती हे परेश्वर ।
 राजनीत्यनुसारेण त्वं मां सज्जीवय स्वयं ॥
 १५७ मामनेकेऽनुधावन्ति बह्ववस्त्र दिषन्ति मां ।
 तथापि त्वत्प्रबोधेभ्यो न भवामि पराङ्मुखः ॥
 १५८ वक्ष्मकान् बोक्ष्य गर्हेऽहं त्वद्विधीन् नाचरन्ति ते ॥
 १५९ वोक्षस्व त्वन्नियोगेषु प्रेमाणं प्रकरोम्यहं ।
 स्त्रीयानुग्रहबाहुल्यान्मां परेश्वर जीवय ॥
 १६० भारत्यास्तावकीनायाः साकल्यं सत्यता भवेत् ।
 धर्म्या या राजनीतिस्ते सा च स्यास्यति सर्वदा ॥

७ सिन् ।

- १६१ हिंसितुं मुख्यलोका माम् अनुधावन्यकारणं ।
 किन्तु त्वदीयवाक्त्रेभ्यः प्रबिभेति मनो मम ॥
 १६२ तव वाक्येऽहमाह्लादे लब्धभूरिधनो यथा ॥
 १६३ अन्तर्दक्षिणं गर्हे च तव शास्त्रं मम प्रियं ॥
 १६४ राजनीत्यास्त्वदीयाया धर्ममय्या निदानतः ।
 सप्तकृत्वो दिवामध्ये धन्यवादं करोमि ते ॥

त्वच्छास्त्रे प्रीयमाणेषु वर्तते परमं शुभं ।	११५
नहि कश्चन तेषां विद्यते प्रतिबन्धकः ॥	
प्रभो त्राणं प्रतीक्षे ते त्वदाज्ञा आचरामि च ॥	११६
मन्मनस्त्वत्प्रबोधानाम् विधत्ते परिपालनं ।	११७
आत्यन्तिकश्च तत्रैव प्रेमाणां विदधाति हि ॥	
नियोगांश्च प्रबोधांश्च त्वदीयान् आचराम्यहं ।	११८
यस्मान्मे सकला मार्गा विद्यन्ते तव सम्मुखे ॥	

॥ ता ।

हे परेश्वर याज्ञा मे त्वत्साक्षादुपतिष्ठतु ।	११९
स्वीयवाक्यानुसारात् त्वं मद्भ्यं बुद्धिं प्रयच्छ च ॥	
तव प्रत्यक्षमायातु मामकीननिवेदनं ।	१२०
स्वप्रतिज्ञानुसारात् त्वं ममोद्धारं विधेहि च ॥	
मामकीनाधराभ्यां हि क्षरिष्यन्ति तव स्तवाः ।	१२१
यतो हेतोः स्वयं त्वं मां स्वविधीन् शिक्षयिष्यसि ॥	
योग्यं त्वद्वचसो वाक्यं मज्जिक्का प्रतिवक्ष्यति ।	१२२
यतो हेतोस्त्वदीयाज्ञाः सकलाः सन्ति धर्मजाः ॥	
त्वत्करो मत्सहायोऽस्तु त्वन्नियोगान् वृणो यतः ॥	१२३
तावकीनपरिचाणम् आकाङ्क्षामि परेश्वर ।	१२४
तावकीनश्च यच्छास्त्रं तन्ममानन्दकारकं ॥	
मन्मनो जीवनं प्राप्य त्वत्प्रशंसां करोतु हि ।	१२५
त्वदीयराजनोतिष्ठ भूयान्ममोपकारिणी ॥	
नष्टमेघमिव भ्रान्तं स्वदासं मां गवेधय ।	१२६
यतो हेतोस्त्वदीयाज्ञा विस्मर्यन्ते मया नहि ॥	

१२० विंशतिशततमं गीतं ।

निन्दाप्राप्तिकाले मनश्चिन्ता ।

यात्रागीतं ।

परमेश्वरमुद्दिश्य विपत्तेः समये मया ।	१
प्रार्थनाकारि तेनापि प्रदत्तं मद्भ्यमुत्तरं ॥	
मृधावाद्योष्ठयुग्मं यत् या च जिह्वा प्रतारिका ।	२

- ताभ्यां ह परमेश त्वं मम प्राणान् समुद्धर ॥
 १ हे प्रतारकजिह्वे किं त्वयि तेनार्पयिष्यते ।
 त्वया सार्द्धं किं वस्तु तेन संयोजयिष्यते ॥
 ४ तीक्ष्णवाणाश्च वीरस्य तप्तङ्गाराश्च कोलिजाः ॥
 ५ हा हा मेशकवण्डस्य मध्येऽत्र प्रवसाम्यहं ।
 केदरीयमनुध्यायां शिविरेऽस्मि कृतालयः ॥
 ६ सन्धिद्वेषिनरैः सार्द्धं वस्तुं क्लाम्यति मे मनः ॥
 ७ सन्धिप्रियोऽहमित्युक्ते ते भवन्ति रणोद्यताः ॥

१२१ एकविंशतिशततमं गीतं ।

आश्रितलोकानां परमेश्वरेण रक्षणं ।

यात्रागीतं ।

- १ पर्वतान् वीक्षमाणोऽहं चिन्तयाम्यूर्ध्वलोचनः ।
 मामकीनोपकारो हि कुतः स्थानादुद्देष्टि ॥
 १ परेशात् स्वर्भुवोः स्रष्टुमपकार उदेति मे ॥
 २ नैव त्वदीयपादस्य स्खलनं स सद्विध्यते ।
 तावकीनश्च रक्षो यः स तन्द्रां नहि यावत्यति ॥
 ४ पश्यातन्द्रोऽस्यनिद्रस्य इच्छायेनः स रक्षिता ॥
 ५ रक्षिता तावकीनस्तु स्वयमस्ति परेश्वरः ।
 तव दक्षिणपार्श्वस्था काया चास्ति परेश्वरः ॥
 ६ दिवा सूर्या विभू रात्रौ नहि त्वामाह्वयिष्यतः ॥
 ७ त्वां रक्षिष्यति सर्वस्माद् अशुभात् परमेश्वरः ।
 मनसस्तावकीनस्य रक्षा तेन करिष्यते ॥
 ८ निर्गमस्तावकीनश्च तथा प्रत्यागमस्तव ।
 रक्षिष्येत परेशेन ह्यद्यारभ्य हि सर्वदा ॥

१२२ द्वाविंशतिशततमं गीतं ।

परमेश्वरस्य मन्दिरं गन्तुमाह्लादः ।

दायूदा कृतं यात्रागीतं ।

आयात परमेशस्य यास्यामो मन्दिरं वयं ।	१
इति वाक्ये जनैरुक्तं आनन्दो जायते मम ॥	
अस्मत्पादा यिरूशालम् तव द्वारेषु संस्थिताः ॥	२
सुनिर्मितं यिरूशालम् सुसंयुक्तं पुरं यथा ॥	३
तत्र यान्ति प्रजावर्गाः प्रजावर्गाः परेशितुः ।	४
नाम स्तोतुं परेशस्येखायेलीयविधानतः ॥	
यस्मात् तत्रैव विद्यन्ते न्यायाध्यक्षासनान्यपि ।	५
दायूदीयस्य वंशस्य सन्ति तान्यासनानि हि ॥	
युद्धाभिः प्रार्थितां सर्वैः कल्याणं यिरूशालमः ।	६
ये नरास्त्वयि प्रीयन्ते शान्तिमेवाप्नुवन्ति ते ॥	
कल्याणं तव प्राचीरे वसेत् शान्तिश्च वेष्टमसु ॥	७
भ्रातॄणां मामकीनानां मित्राणाञ्चानुरोधतः ।	८
मयेदं वक्ष्यते वाक्यं कल्याणं वसतु त्वयि ॥	
अस्मत्प्रभोः परेशस्य मन्दिरस्यानुरोधतः ।	९
त्वदीयमङ्गलस्यैव चेष्टा कारिष्यते मया ॥	

१२३ त्रयोविंशतिशततमं गीतं ।

परमेश्वराश्रयणं ।

यात्रागीतं ।

स्वर्गवासिन्नहं विद्ये त्वां प्रत्युन्नतलोचनः ॥	१
लोचने पश्य दासानां यथा स्वीयप्रभोः करे ॥	२
● यथा वा तिष्ठतो दास्या नेत्रे स्वस्वामिनीकरे ।	
तथा तिष्ठति नो दृष्टिरस्मत्प्रभौ परेश्वरे ।	
तेन जीवनलाभस्य प्रतीक्षां कुर्महे यतः ॥	
त्वमस्माननुकम्पस्वानुकम्पस्व परेश्वर ।	३
यस्मादात्यन्तिकी दृष्टिर्जातास्माकमवज्ञया ॥	
प्राप्नोदात्यन्तिकीं दृष्टिमस्मदीयमनः किल ।	४
सुखिनामुपहासेन दर्पिणामप्यवज्ञया ॥	

१२४ चतुर्विंशतिशततमं गीतं ।

रक्षार्थं परमेश्वरप्रशंसनं ।

दायूदा कृतं यात्रागीतं ।

- १ इच्छायेजधुना वाक्यम् एतदर्हति भाषितुं ।
 अस्मदीयसहायस्त्रेनाभविष्यत् परेश्वरः ॥
- २ अस्माकं प्रातिकूल्येन मनुष्या उत्थिता यदा ।
 तदास्माकं सहायस्त्रेनाभविष्यत् परेश्वरः ॥
- ३ तर्ह्यस्मद्वैपरीत्येन तेषां कोपस्य तापतः ।
 सकलान् जीवतोऽस्मांस्ते न्यगलिष्यन् न संशयः ॥
- ४ वयं तोयसमूहेनाप्लावयिष्यामहि भ्रवं ।
 अस्मत्प्राणत ऊर्द्धं च प्राक्रमिष्यत् तरङ्गिणी ॥
- ५ अस्मत्प्राणत ऊर्द्धं ह्यक्रमिष्यद् गर्वितं जलं ॥
- ६ भूयात् परेश्वरो धन्यस्तेषां दन्तेषु भक्ष्यवत् ।
 अस्माकमर्पणं यस्मात् सोऽभ्यनुज्ञातवान् नहि ॥
- ७ व्याधपाशाद् यथा पक्षी निस्तीर्णो नो मनस्तथा ।
 स पाशः पश्य सञ्चिन्ना निस्तारश्च गता वयं ॥
- ८ अस्मद्भूतिः प्रभो नान्नि निर्मातुः स्वर्गमर्त्तयेः ॥

१२५ पञ्चविंशतिशततमं गीतं ।

परमेश्वरं शरणागतानां लोकानां मङ्गलं ।

यात्रागीतं ।

- १ निखलश्चिरसंस्थश्च यः सीयोनारख्यपर्वतः ।
 तस्य तुल्या भविष्यन्ति परमेशाश्रिता नराः ॥
- २ यथा शैले रिकृणालम् अद्यारभ्य सदावृतं ।
 स्वप्रजाः परमेशेन चतुर्दिक्त्वावृतास्तथा ॥
- ३ राजदण्डस्तु पापस्य न स्थायी धर्मिणां भुवि ।
 दौर्जन्ये धर्मिभि र्यस्मान्न कर्त्तव्यं करार्पणं ॥
- ४ दितं कुरु परेश त्वं हितानां सरलात्मनां ॥

वक्रमार्गेषु ये भ्रान्तास्ते तु दुष्कर्मभिः सह ।
प्रभुना दवयिष्यन्ते इत्यायेलोऽस्तु मङ्गलं ॥

१२६ षड्विंशतिशततमं गीतं ।

वाविला निखारार्थं परमेश्वरस्य प्रशंसनं ।
यात्रागीतं ।

परमेशेन सीयोना दासत्वे परिवारिते । १
दृष्टस्वप्नमनुष्याणाम् अभवाम वयं समाः ॥
तदा ह्यास्येन नो वक्तां जिज्ञा गीतैरपूर्यत । १
भिन्नदेशीयलोकेषु प्राचरद् वागियं तदा ।
कृते ऽमीषां महाकर्म कृतवान् परमेश्वरः ॥
अस्मत्कृते महाकर्म कृतवान् परमेश्वरः । १
एतेन वयमानन्दं परमन्त्वलभामहि ॥
हे परेश त्वमस्माकं दासत्वं परिवारय । ४
दक्षिणीयमरुस्थाने खेतसां शुष्कतामिव ॥
अश्रुपातेन वीजानां वपनं ये प्रकुर्वते । ५
उल्लासेनैव शस्यानां कर्त्तनं तैः करिष्यते ॥
प्रवहन् वीजभारं यः क्रन्दन् क्षेत्रं प्रगच्छति । ६
प्रवहन् शस्यभारं स उल्लसन् गेहमेष्यति ।

१२७ सप्तविंशतिशततमं गीतं ।

ईश्वरानुग्रहात् सर्वान्नतिमङ्गलं ।

सुलेमना कृतं यत्रागीतं ।

सदनं परमेशेन विनिर्मीयते चेन्नहि । १
निष्फलो जायते तर्हि श्रमो निर्माणाकारिणां ॥
नगरं परमेशेन परिरक्ष्येत चेन्नहि ।
निष्फला जायते तर्हि रक्षिणो जागरूकता ॥
प्रगे युष्माकमुत्थानं शयने च विलम्बनं । १

- भोजनञ्चाधिसंयुक्तं सकलं जायते वृथा ।
 खप्रियाय तु निद्रायां स ददाति समं फलं ॥
 २ परेशात् प्राप्यवित्तानि पुत्तवित्तानि पश्य हि ।
 फलं गर्भस्य तेनैव दीयते पारितोषिकं ॥
 ४ यथा वीरकरे बाणा युवजाताः सुतास्तथा ॥
 ५ तैः शरै र्यस्य तूष्णीरः पूर्णो धन्यः स मानवः ।
 तेऽरिभिर्विवदिष्यन्ते लज्जामप्राप्य गोपुरे ॥

१२८ अष्टविंशतिशततमं गीतं ।

परमेश्वराश्रितानां लोकानां सुखस्य वर्णनं ।

यात्रागीतं ।

- १ परमेश्वरतो भीत्वा गमनं तस्य वर्त्मसु ।
 समाचरति यः कश्चित् धन्य एव स मानवः ॥
 २ त्वं कृतस्य खड्गस्ताभ्यां कर्मणो भोक्ष्यसे फलं ।
 भविष्यसि च धन्यस्त्वं भविता तव मङ्गलं ॥
 ३ त्वत्पत्नी गेहमध्यस्था सफला मोक्षनीलता ।
 त्वत्सुता जितशाखाश्च भोजनासनवेष्टकाः ॥
 ४ नरः परेश्वराद् भीतः पश्यान्नितीत्यमाशिषं ॥
 ५ प्रदास्यत्याशिषं तुभ्यं सिधेयानस्यः परेश्वरः ।
 त्वं यावज्जीवनं क्षेमं वीक्ष्यसे यिरुशालमः ॥
 ६ वीक्ष्यसे स्त्रीयपौत्रांश्चेखायेति वर्त्ततां शुभं ॥

१२९ जनत्रिंशच्छततमं गीतं ।

उपद्रविलोकानां विरुद्धं विलपनं प्रार्थनञ्च ।

यात्रागीतं ।

- १ लोका आद्यौवनादेव बज्जुशो मामपीडयन् ।
 इच्छायेलधुना वाक्यम् एतदर्हति भाषितुं ॥
 २ लोका आद्यौवनादेव बज्जुशो मामपीडयन् ।

तथापि मां पराजितुं ते न शक्नुः कदाचन ॥	
लाङ्गलं चालयन्तश्च मत्पृष्ठे लाङ्गलयद्वाः ।	६
सुदीर्घा व्यदधुस्तत्र स्त्रीयलाङ्गलपद्मतीः ॥	
धार्मिकः परमेशोऽस्ति रज्जुः सोऽच्छिन्त पापिनां ॥	४
सीयोनो द्वेषिणः सर्वे पश्चाद् यास्यन्ति लज्जिताः ॥	५
यत् त्वं गेहपुल्लस्यं श्रुत्यत्युत्पाटनात् पुरा ।	६
सकलास्ते भविष्यन्ति तुल्यास्तेन त्वणेन हि ॥	
शस्यच्छेत्ता न पाणौ तत् न क्रोडे वाहकोऽप्येत् ॥	७
आशीर्वादः परेशस्य युष्माभिः सह वर्त्ततां ।	८
वयं नाम्ना परेशस्य युष्मभ्यं दद्म आशिषं ।	
इति वाक्यञ्च तद् दृष्ट्वा पथिवौ नैहि गद्यते ॥	

१३० त्रिंशच्छततमं गीतं ।

परमेश्वरे प्रत्याशा ।

यात्रागीतं ।

अहं गम्भीरतोये त्वाम् आङ्गयामि परेश्वर ॥	१
हे प्रभो मम रावं त्वम् आकर्णयितुमर्हसि ।	२
मदीयकातरौक्तौ हि त्वया श्रोत्रं निधीयतां ॥	
प्रभो त्वं चेत् स्मरे दौषान् तर्हि कः स्थास्यति प्रभो ॥	३
नरा यद् बिभ्यति त्वत्तस्तत् क्षमा विद्यते त्वयि ॥	४
परमेशं प्रतीक्षेऽहं मन्मनस्तं प्रतीक्षते ।	५
वचने गदिते तेन विश्वासञ्च करोम्यहं ॥	
आकाङ्क्षन्ति प्रभातं ये प्रभाताकाङ्क्षिरक्षकाः ।	६
समाकाङ्क्षति तेभ्योऽपि मामकीनमनः प्रभुं ॥	
इक्षायेलीयवंशस्तु परमेशं प्रतीक्षतां ।	७
यस्मात् परेश्वरे संस्था कृपा पूर्णा च निष्कृतिः ॥	
निष्कृतिं सर्वदोषात् स इक्षायेलो विधास्यति ॥	८

१३१ एकत्रिंशच्छततमं गीतं ।

नक्षत्राया वर्णनं ।

दायूदा कृतं यात्रागीतं ।

- १ प्रभो न गर्वि चित्तं मे नाहमुन्नतलोचनः ।
 नैवाहं व्याप्रिये कार्य्यं गुरौ मत्तो महाद्भुते ॥
 २ पश्य शान्तिक्षमायुक्तं मयाकारि निजं मनः ।
 स्वीयमातु र्वशीभृतः व्यक्तस्तन्यः शिशु र्यथा ।
 मन्मनो मदशीभृतं व्यक्तस्तन्यः शिशु र्यथा ॥
 ३ इक्ष्वायेल् प्रभुमाकाङ्क्षेद् व्यर्थं वारभ्य सर्वदा ॥

१३२ द्वात्रिंशच्छततमं गीतं ।

१ परमेश्वरस्य सेवायां दायूद उद्योगः प्रार्थना च ११ तं प्रतीश्वरस्य प्रतिज्ञा च ।

यात्रागीतं ।

- १ परेश स्मर दायूदं सर्वं तस्य च सङ्कटं ॥
 २ परमेश्वरमुद्दिश्य शपथं सोऽकरोदिमं ।
 वचः प्रत्यग्रदोषेदं याकूवो बलदायिने ॥
 ३ वासस्थानं परेशाय यावन्नासाद्यते मया ।
 यावन्न लभ्यते वेषम याकूवो बलदायिने ॥
 ४ मया तावत् स्वगेहस्य दासो नैव प्रवेक्ष्यते ।
 शयनार्थं स्वखट्वापि न समारोक्ष्यते मया ॥
 ५ न चानुमंस्यते निद्रा स्वीयलोचनयो र्मया ।
 न नेत्रच्छदयुग्मस्य स्वप्राथं वा निमोलनं ॥
 ६ इक्ष्वायायां वयं पश्य प्राप्तस्तस्या जनश्रुतिं ।
 उद्देशं लब्धवन्तस्तु वियारीमीयप्रान्तरे ॥
 ७ आगच्छत वयं तस्य प्रविशाम निवेशनं ।
 तदीयपादपीठे च प्रणामं करवामहे ॥
 ८ हे परेश समुत्थाय स्वविश्रामस्थलं व्रज ।
 स्वीयमञ्जुषया साङ्गं महाशक्तिविशिष्टया ॥
 ९ त्वदीययाजकै र्धर्म्मो वासोवत् परिधीयतां ।

पुण्यवन्तश्च लोकास्ते कुर्वन्तुच्चैर्जयध्वनिं ॥	
स्त्रीयूदासस्य दायूदोऽनुरोधादवधीयतां ।	१०
नृपं खेनाभिषिक्तं त्वं न कुरुष्व पराङ्मुखं ॥	
परमेशोऽन्यथा यस्य न करिष्यति कर्हिचित् ।	११
तादृशं प्रपथं सत्त्वं कृत्वा दायूदमब्रवीत् ।	
तनुजं ते करिष्यामि त्वत्सिंहासनसंस्थितं ॥	
मम यो नियमो ये च प्रबोधा ज्ञापिता मया ।	१२
तेषाञ्चेत् पालनं कुर्युस्तावकीनतनूद्भवाः ।	
तेषामप्यात्मजास्तर्हि भाविकाले निरन्तरं ।	
भविष्यन्ति सुखासीना राजसिंहासने तव ॥	
यतो ह्येतोः सियोनद्रिं वृतवान् परमेश्वरः ।	१३
तमेव स्त्रीयवासार्थं सोऽभिकाङ्क्षितवान् स्वयं ॥	
तेनोक्तम् एतदेवास्ति महिष्प्रामख्यलं सदा ।	१४
अत्र स्थाने निवत्स्यामीदं मच्छं रोचते यतः ॥	
एतत्स्थानोयमव्याय प्रदास्याम्यहमाग्निघं ।	१५
तर्पयिष्यामि चान्नेन तत्रत्यान् दुर्गतान् नरान् ॥	
परिचागेन तत्रत्यान् भूषयिष्यामि याजकान् ।	१६
तत्रत्याः पुण्यवन्तश्च करिष्यन्ति जयध्वनिं ॥	
तत्र षट्कञ्च दायूदो मया संवर्धयिष्यते ।	१७
नराय स्वाभिषिक्ताय दीपश्चासादयिष्यते ॥	
लज्जया द्वेषणस्तस्य वेययिष्यामि वस्तवत् ।	१८
तस्य मूर्द्ध्नि किरीटस्य शोभा राजिष्यते ध्रुवं ॥	

१३३ त्रिचिंशच्छततमं गीतं ।

ऐक्यस्य श्रेष्ठत्वं ।

दायूदा कृतं यात्रागीतं ।

भ्रातॄणां पश्य किं भद्रः किं रम्या वास ऐक्यतः ॥	१
तुल्यो मन्ये स संवासस्तेन तैलेन साधुना ।	२
हारोणस्य वराङ्गाद् यत् प्रमथु यावद् अवातरत् ।	
प्रमथुतो यच्च वस्त्राणां प्रान्तं यावदवातरत् ॥	

- १ सट्टशो वा स संवासो हर्म्माणस्यखवारिणा ।
 सियोनाख्यगिरिखेव पतनं यस्य जायते ।
 तत्र यस्मान्नियुक्ताशीः प्रभुनानन्तजीवनं ॥

१३४ चतुस्त्रिंशच्छततमं गीतं ।

परमेश्वरस्य प्रशंसार्थम् आश्वासः ।

यात्रागीतं ।

- १ ह परेशस्य प्रासादे राजौ राजावुपस्थिताः ।
 दासाः परेशितुः सर्वे धन्यं ब्रूत परेश्वरं ॥
 २ धर्मधाम्भ्यर्द्धहस्ताश्च धन्यं ब्रूत परेश्वरं ॥
 १ धन्यवादश्च युष्माकं हे प्रजाः स करिष्यति ।
 परमेशः सियोनस्थो निर्माता स्वर्गमर्त्ययोः ॥

१३५ पञ्चत्रिंशच्छततमं गीतं ।

अनुपद्वार्थं परमेश्वरस्य प्रशंसनं प्रतिमानाम् आसारलक्षं ।

- १ प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्यतां ।
 स्तुत नाम परेशस्य स्तुत दासाः परेशितुः ॥
 २ उपतिष्ठथ ये यूयं परमेशस्य मन्दिरे ।
 अस्मदीयेश्वरस्यैव प्रासादस्याङ्गनेषु च ॥
 १ यूयं परेश्वरं स्तुध्वं परेशो यत उत्तमः ।
 यूयं गायत तन्नाम यस्मात् तद्धि मनोहरं ॥
 ४ परेशेन वृत्तो याकूब् इखायेल् च स्वरत्नवत् ॥
 ५ यस्मादहमिदं जाने महानस्मत्परेश्वरः ।
 अस्माकश्च प्रभुः श्रेष्ठः क्षत्रदेवगणादपि ॥
 ६ स्वर्गमर्त्यसमुद्रेष्वगाधेष्वप्यखिलेषु च ।
 यत् किञ्चिद् रोचते तस्मै तत् करोति परेश्वरः ॥
 ७ तेनैवात्पाद्यते मद्याः प्रान्ततो वाष्पसङ्गृहः ।
 तथा सौदामिनी तेन क्रियते वृष्टिदायिनी ।

वायु निःसार्यते तेन स्वभावागारमध्यतः ॥	
मिसर्देशे ऽग्रजान् नृणां पशूनाञ्च जघान सः ॥	८
मध्ये तव मिसर्देशे चिह्नानि चाद्भुताः क्रियाः ।	९
फिरौणं प्रापयामास सर्वान्स्त्वेष्वकांश्च सः ॥	
बहुसङ्क्राज्जातीश्च पराजिग्ये रणेन सः ।	१०
भारयामास राज्ञश्च महाशक्तिसमन्वितान् ॥	
इमोरीयमनुष्याणां सीहोनाख्यं नराधिपं ।	११
स्योगनामविशिष्टञ्च वाशनस्य महीपतिं ।	
सर्वान् किनानदेशस्य पार्थिवान् स व्यनाशयत् ॥	
स तेषां सर्वभूमिञ्च वितताराधिकारवत् ।	१२
स्वीयप्रजागणायैवेखायैले स्वाधिकारवत् ॥	
सर्वकाले भवेत् स्थायि तव नाम परेश्वर ।	१३
स्थिरा शेषयुगं यावत् परमेश तव स्मृतिः ॥	
यतो विचारयिष्यन्ते परेशेन निजाः प्रजाः ।	१४
प्रदर्शयिष्यते तेन दया स्वसेवकान् प्रति ॥	
भिन्नजातीयलोकानां यावन्तो देवविग्रहाः ।	१५
रौप्यस्वर्गमयान्ते हि मर्त्यहस्तैर्विनिर्मिताः ॥	
सर्वक्लास्ते न भाषन्ते न पश्यन्ति सलोचनाः ॥	१६
सकर्णाश्च न शृण्वन्ति नास्ति तेषां मुखे ऽङ्गिलः ॥	१७
तत्समाः कारवस्तेषां सर्वे तांश्चाश्रिता जनाः ॥	१८
इखायेलन्वया यूयं धन्यं ब्रूत परेश्वरं ।	१९
हे हारोणान्वया यूयं धन्यं ब्रूत परेश्वरं ॥	
हे लेविवंशजा यूयं धन्यं ब्रूत परेश्वरं ।	२०
हे परेशार्चका यूयं धन्यं ब्रूत परेश्वरं ॥	
परेशं स्तुत सीयानि यिरूशालमवासिनं ।	२१
प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्ततां ॥	

१३६ षट्त्रिंशच्छततमं गीतं ।

नित्यकारुण्यहेतोः परमेश्वरस्य प्रशंसा ।

यूयं परेश्वरं स्तुभ्यं यतो हेतोः स उत्तमः । १

- यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥
 ९ यूयं तमेव विद्युध्वम् ईश्वराणामधीश्वरं ।
 यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥
 १० यूयं तमेव विद्युध्वं प्रभृतां परमं प्रभुं ।
 यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥
 ४ यूयं स्तुतादितोयं तम् आश्चर्यकर्मकारिणं ।
 यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥
 ५ सुविवेचनया तेन निर्ममे व्योममण्डलं ।
 यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥
 ६ तेन विस्तारयाज्ञक्रे तोयानामुपरि द्धितिः ।
 यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥
 ७ निर्म्ममाते च तेनेव द्वे महाज्यातिषी दिवि ।
 यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥
 ८ दिवसस्याधिकारित्वे नियुक्तोऽसौ दिवाकरः ।
 यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥
 ९ निशाराज्ये नियुक्तश्च सनक्षत्रो निशापतिः ।
 यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥
 १० मिसर्देशीयलोकानाम् अग्रजास्तेन जप्तिरे ।
 यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥
 ११ इन्द्राद्येनन्दयं तेषां मध्यतश्चाद्धार सः ।
 यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥
 १२ बलयुक्तेन हस्तेन विस्तृतेन च बाहुना ।
 यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥
 १३ तथा सूफार्णवस्तेन द्विखण्डीकृत्य चिच्छिदे ।
 यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥
 १४ तस्य मध्येन चेखायेज् तदानीं तेन तारितः ।
 यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥
 १५ सूफाम्भोधी तु निक्षिप्तः फिरौन् तस्य बलानि च ।
 यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥
 १६ मरुस्थानस्य मध्येन स निनाय निजाः प्रजाः ।
 यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥

समहैश्वर्ययुक्तांश्च भूयतोन् व्याजघान सः ।	१७
यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥	
मारयामास राज्ञश्च महाविक्रमसंयुतान् ।	१८
यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥	
इमोरीयमनुष्याणां सीहोनाख्यं नराधिपं ।	१९
यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥	
योगनामविशिष्टश्च वाग्रनस्य महीपतिं ।	२०
यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥	
स तेषां सर्वभूमिश्च वितताराधिकारवत् ।	२१
यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥	
स्त्रीयदासगणस्यैवेखायेलः स्वाधिकारवत् ।	२२
यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥	
अस्माकं पतितावस्थां दृष्ट्वा तेन स्मृता वयं ।	२३
यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥	
अस्मदीयविपत्तेभ्यो वयं तेन समुद्धृताः ।	२४
यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥	
यावन्तः प्राणिनः सन्ति सर्वेभ्योऽन्नं ददाति सः ।	२५
यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥	
स्वर्गवासिन ईशस्य युष्माभिः क्रियतां स्तवः ।	२६
यस्मादनन्तकालेषु करुणा तस्य सुस्थिरा ॥	

१३७ सप्तत्रिंशच्छततमं गीतं ।

१ वाविलदेशे यिहूदीयानां दुःखानि ७ इदमो वाविलश्च दर्श भविष्यद्वाक्यं ।

वाविलीयस्त्रवन्तीनां तीरेषूपविशाम हि ।	१
अकुर्म क्रन्दनञ्चापि सीयोनः स्मरणाद् वयं ॥	
तत्र चाडवदक्षेष्टदबध्रीम स्ववल्लकीः ॥	२
धर्तारो नो यतस्तत्र गानमस्मान् यथाचिरे ।	३
ये चास्मान् वन्दिनो ऽकार्धुस्ते ऽस्मान् हर्षं यथाचिरे ।	
ययं गायत सीयोनो गीतं किञ्चन नः कृते ॥	
विदेशे तु कथं गीतं प्रगास्यामः परेऽशितुः ॥	४

- ५ यिरूशालम् अहं चेत् त्वां विस्मरेयं कदाचन ।
 खदार्यं विस्मरेत् तर्हि मामको दक्षिणः करः ॥
- ६ अहं चेन्न स्मरेयं त्वां परमानन्दतश्च मे ।
 चेत् त्वय्येव यिरूशालम् न प्रीयेयाधिकं सदा ।
 मदीया रसना तर्हि सज्जतां मम तालुनि ॥
- ७ इदोमीयमनुष्याणां दण्डार्थं हे परेश्वर ।
 त्वं यिरूशालमः श्लाघ्यम् अन्तिमं दिवसं स्मर ।
 उच्छिन्तामूलमुच्छिन्तेमां वाचं ते ऽगदंस्तदा ॥
- ८ हे नियुक्ते विनाशाय वाविलाख्ये नृपात्मजे ।
 अस्मान् प्रति त्वयाचारो यादृशो ऽकारि तादृशं ।
 फलं दास्यति यस्तुभ्यं स हि धन्यो भविष्यति ॥
- ९ यश्च हस्तेन सङ्गृह्य स्तन्यपायिशिश्रूंस्तव ।
 बलात् क्षेप्यति पाषाणे सोऽपि धन्यो भविष्यति ॥

१३८ अष्टत्रिंशच्छततमं गीतं ।

दयासत्यतयोः कृते परमेश्वरस्य प्रशंसनं ।

दायूदो गीतं ।

- १ सर्वान्तःकरणेनाहं प्रकरिष्ये तव स्तवं ।
 देवतानां समक्षे प्रगास्यामि गुणांस्तव ॥
- २ प्रणामश्च करिष्येऽहं पृतं ते मन्दिरं प्रति ।
 दयासत्यतयोः हेतोः संस्तोष्ये तव नाम च ।
 यस्मात् स्वीयमहानाम्नः श्रेष्ठाकारि स्ववाक् त्वया ॥
- ३ ममाङ्गानदिने मद्यम् उत्तरं त्वं प्रदत्तवान् ।
 कृतवान् बलवन्तश्च बलेनान्तरिक्षेण मां ॥
- ४ निर्गतानि त्वदीयास्यात् वचनानि निशम्य तु ।
 पृथिवीस्था नृपाः सर्वे त्वां स्तोष्यन्ति परेश्वर ॥
- ५ प्रगास्यन्ति च गीतानि परमेशस्य वर्त्मसु ।
 यतो हेतोः परेशस्य विद्यते गौरवं महत् ॥
- ६ उन्नतः परमेशः स नमस्म्य आलोकते नरं ।

दृश्यश्च विजानाति मानवं गर्वसंयुतं ॥
 क्लेशमध्ये ऽपि गच्छन्तं मां त्वं सज्जीवयिष्यसि ।
 कोपं विस्तीर्णहस्तश्च मे ऽरीणां वारयिष्यसि ।
 स्वीयदक्षिणहस्तेन माञ्च निस्तारयिष्यसि ॥
 मदीयकर्मणः सिद्धिं परमेशः करिष्यति ।
 करुणा तव नित्यास्ति स्वपाण्योः कर्म मा त्यज ॥

१३६ अनचत्वारिंशच्छततमं गीतं ।

१ परमेश्वरस्य सर्वज्ञता १२ दृष्टेराद्यर्थकर्माणां वर्णनं १३ पापिनः प्रति घृणा च ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूरो धर्मगीतं ।

त्वं परेशानुसन्धाय मां परिज्ञातवानसि ॥ १
 त्वं मदीयोपवेशश्च मदुत्थानञ्च वेत्सि हि । २
 मम मानससङ्कल्पं बुध्यसे च सुदूरतः ॥
 वेद्यसे मार्गशय्ये मे वेत्य सर्वाञ्च मे गतिं ॥ ३
 सर्वथा ज्ञायते यन्न त्वया ह परमेश्वर । ४
 जिज्ञायां मम पर्येकं तादृग् वाक्यं न विद्यते ॥
 अग्रे पश्चाच्च मां रुद्धा हस्तं धत्से ममोपरि ॥ ५
 तदं मत्तो ऽद्भुतं ज्ञानं ममागम्यं समुच्छ्रयात् ॥ ६
 आत्मना तव न प्राप्यं किं स्थानं यास्यते मया । ७
 तव प्रत्यक्षतो वा क्व करिष्येऽहं पलायनं ॥
 समारोक्ष्यामि किं स्वर्गं त्वन्तु तत्रैव विद्यसे । ८
 पाताले किं शयिष्ये वा त्वं तत्रापि प्रकाशसे ॥
 धृत्वाशुणस्य पक्षौ वा किं वक्ष्याम्यब्धिसीमनि ॥ ९
 तत्र स्थाने ऽपि मन्त्रेता तव हस्तो भविष्यति । १०
 तव दक्षिणपाणिञ्च मां तत्रापि धरिष्यति ॥
 आच्छादयतु मां ध्वान्तमिति किं वक्ष्यते मया । ११
 यामिनी मच्चतुर्दिक्षु दीप्तियुक्ता भविष्यति ॥
 अन्यकारो ऽपि ते साक्षाद् अन्यकारायते नहि । १२
 दिनवद् रजनी भाति समे चास्तां तमेद्युती ॥
 मामकीनशरीरान्तस्तव हस्तगतं किल । १३

- मादृगर्भस्य मध्ये ऽपि त्वयैवाहं समावृतः ॥
 १४ भीमास्त्रर्या च मूर्त्तिं मे त्वां विष्टोस्याम्यहं ततः ।
 स्वास्त्रर्यं सर्वकार्यं ते सम्यक् तद् वेत्ति मे मनः ॥
 १५ हृज्यमानस्य गुप्तक्षोयमानस्य क्षितेरधः ।
 सारांशो मम नैवासीत् प्रच्छन्ना दृष्टितस्तव ॥
 १६ नयनाभ्यां त्वदीयाभ्यां पिण्डाकारो ऽहमीक्षितः ।
 खलुस्थानि त्वया पश्चात् सकलानि दिनानि मे ।
 त्वद्गुणैः किञ्चित्तान्यासन् नैकस्मिन्नप्युपस्थिते ॥
 १७ सङ्कल्पास्तव हे ईश मम कीदृक्काहाधनं ।
 कृते तद्गुणे कीदृग् बद्धो सङ्ख्याभिजायते ॥
 १८ कथं तान् गणयिष्यामि सिकताभ्योऽपि तेऽधिकाः ।
 निद्रातोऽपि प्रबुद्धोऽहम् अवस्थास्ये त्वया सह ॥
 १९ हे ईश त्वं दुरात्मानं नरं किं न च निव्यसि ।
 हे रक्तपातिनो यूयं दूरं मत्तोऽपगच्छत ॥
 २० दुष्टभावेन ते लोकास्त्वन्नामोच्चारयन्ति हि ।
 विपक्षस्तव भूत्वा च प्रयुञ्जन्त्यन्तथाय तत् ॥
 २१ त्वदीयद्वेषिणोऽहं किं न प्रद्वेष्टि परेश्वर ।
 तावकीनविपक्षान् किं न मन्ये दुःसहानहं ॥
 २२ पृथग्द्वेषेण तान् द्वेष्टि तांश्च मन्ये स्ववैरिणः ॥
 २३ ईश मामनुसन्धाय परिजानीहि मे मनः ।
 कृत्वा मम परीक्षां सङ्कल्पान् मम निश्चिनु ॥
 २४ मयि द्रोहप्रतिः काचित् अस्तीति त्वं विनोक्तय ।
 अमरत्वस्य मार्गं च गमय स्वयमेव मां ॥

१४० चत्वारिंशच्छततमं गीतं ।

रिपुभ्यो रक्षणाय प्रार्थना ।

वाद्यनियन्त्रे दातव्यं दायूदो धर्म्मगीतं ।

- १ त्वं दुर्लत्तनरेभ्यो मां हे परेश सनुद्धर ।
 दौराद्व्याचारिलोकैभ्यः स्वयं मां परिरक्ष च ॥
 २ ते मनुष्याः खचित्तेषु चिन्तयन्ति कुकल्पनाः ।

प्रत्यहं समरं कर्तुम् एकस्थाने मिलन्ति च ॥
 सुतीक्ष्णां निजजिह्वाञ्च दिजिह्वा इव कुर्वते । १
 तेषाञ्चाधरयोर्मध्ये फणिनो विद्यते विषं ॥ सेना ॥
 दुर्जनानां करेभ्यस्त्वं हे परेश्वर मामव । ४
 दौरात्म्याचारिलोकैभ्यः स्वयं मां परिरक्ष च ।
 मदीयपादविक्षेपं बाधितुं चिन्तयन्ति ते ॥
 गर्व्योऽस्यापयन् गुप्तं पाशं रज्जुश्च मत्कृते । ५
 व्यक्तएव न पथि जालस्योन्माद्यश्चायोजयन् मम ॥ सेना ॥
 परमेशन्वहं वक्ष्या त्वमेवासि मदोश्वरः । ६
 मन्निवेदनरावं त्वं हे परेश्वर संश्रुणु ॥
 हे प्रभो परमेश त्वं मम प्राणकरं बलं । ७
 समरस्य दिने त्वञ्च मक्तकाच्छादको मम ॥
 दुर्जनस्येष्टितं तस्मै न प्रदेहि परेश्वर । ८
 नैव साधय तस्याशं न चेत् स गर्वमेष्यति ॥ सेना ॥
 ये मां रुन्धन्ति तेषान्तु नृणां बाह्वयकण्टकाः । ९
 सर्वे राशीकरिष्यन्ते तेषां खीयेषु मूर्धसु ॥
 तेषामुपरि चाङ्गाराः समाचेष्ट्यन्त उज्ज्वलाः । १०
 सकला वङ्गमध्ये च क्षेप्यन्ते ते नरास्त्वया ।
 गोयेषु पातयिष्यन्ते ऽग्नाधेयूत्यातुमक्षमाः ॥
 दुर्मुखो मानवो मद्यां न भविष्यति सुस्थिरः । ११
 दौरात्म्याचारिणं क्लेशस्ताडयन् द्रावयिष्यति ॥
 अहं जाने विपन्नानां लोकानां धर्मनिश्चयः । १२
 दरिद्राणां विचारश्च परेशेन करिष्यते ॥
 अवश्यं धार्मिकैः सर्वैर्नाम विद्योष्यते तव । १३
 त्वत्साक्षाच्च निवर्त्यन्ति मानवा ऋजुचेतसः ॥

१४१ एकचत्वारिंशच्छततमं गीतं ।

रिपुभ्यो रक्षार्थं प्रार्थना ।

दायूदो धर्मगीतं ।

हे परेशाङ्गयामि त्वां त्वं त्वरस्व कृते मम । १
 समाकर्णय रावञ्च त्वामेवाङ्गयतो मम ॥

- १ क्रमतां तव साक्षाद्भि धूपयत् प्रार्थना मम ।
 सान्धनैवेद्यतुल्यं मामकीनकृताञ्जलिः ॥
- २ त्वं परेश मदीयास्ये द्वारपालं नियोजय ।
 मदीयाधरूपौ च कपाटौ परिरक्षय ॥
- ४ दुष्कर्माचारिभिः सार्द्धं दुष्टत्वास्तु विधीन् ।
 नानुजानीष्व दौर्जन्ये मच्चित्तस्य प्रवृत्ततां ।
 न वा सुखादुभयाणां भोजनं मम तैः सह ॥
- ५ मां दण्डयतु धर्मिष्ठः संस्ये कारुण्यमेव तत् ।
 मां भर्तयतु संस्ये तत् तैर्न मस्तकशोभकं ।
 मामकीनशिरस्तस्माद् असुखं न समाप्स्यति ।
 अमीघान्तपकारेभ्यः करिष्ये प्रार्थनामहं ॥
- ६ दृष्ट्वा स्वशासकानान्तु शैलस्थाने निपातनं ।
 ते महाचो ग्रहोष्यन्ति यतस्तः सन्ति सुप्रियाः ॥
- ७ कर्षणेन विदीर्णायां भूमौ वीजानि यादृशं ।
 तादृशेन विकीर्यन्ते गर्तास्ये कीकसानि नः ॥
- ८ हे प्रभो परमेश त्वां पश्यतो लोचने मम ।
 त्वामेव श्रद्धधानोऽस्मि मत्प्राणान् न निपातय ॥
- ९ मन्निमित्तं मनुष्यैस्ते र्य उन्माद्यो नियोजितः ।
 मां तस्मादेव संरक्ष पाशेभ्यश्च कुक्कर्मणां ॥
- १० युगपत् स्वीयजालेषु निपतियन्ति दुर्जनाः ।
 उत्तीर्णा ऽहं गमिष्यामि स्वमार्गेण निरापदं ॥

१४२ द्वाचत्वारिंशच्छततमं गीतं ।

विपातकाले दायूदः प्रार्थना ।

गङ्गारम्ये प्रार्थनाकारिणो दायूद उपदेशगीतं ।

- १ परमेश्वरमुद्दिश्याङ्गानं कुर्वे ऽहमुच्चकैः ।
 परमेश्वरमुद्दिश्य प्रोक्षेः कुर्वे निवेदनं ॥
- २ तस्य साक्षात् स्वचित्तस्य चिन्तासौदीरयाम्यहं ।
 तस्य साक्षात् स्वकीयस्य सङ्कटं वर्णयाम्यहं ॥
- ३ क्षोभते मामकीनात्मा त्वन्तु वेत्ति ममायनं ।

मम गन्तव्यमार्गे ते गुप्तं पाशमयोजयन् ॥
 पश्य महच्छिरो कोऽपि मदभिज्ञो न विद्यते ।
 अहं नष्टाश्रयः कोऽपि मत्प्राणार्थं न चेष्टते ॥
 त्वां परेश समुद्दिश्य ददन्नित्यमहं ब्रुवे ।
 मामकीनाश्रयोऽसि त्वं मद्धनं जीवतां भुवि ॥
 गृहाण कातरोक्तिं मे यतोऽहं सुखधूकृतः ।
 बाधकेभ्यश्च मां रक्ष मत्तो यत् ते महाबलाः ॥
 रोघान्मोचय मत्प्राणान् त्वन्नाम स्तोष्यते ततः ।
 वेष्टिष्ये धार्मिकैश्चाहं मम क्षेमे त्वया कृतं ॥

१४३ त्रिचत्वारिंशच्छततमं गीतं ।

रचार्यं परमेश्वरे प्रार्थना ।

दायूदो धर्मगीतं ।

हे प्रभा शृणु मे याज्ञां गृहाण प्रार्थनां मम ।
 स्वीयसत्यत्वधर्माभ्यां देहि त्वं मद्भ्यमुत्तरं ॥
 स्वीयदासेन सार्द्धं त्वं मा विचारसभां व्रज ।
 यस्माद् यत्स्वतुरो धर्मी स कुत्रापि न जीवति ॥
 मत्प्राणान् बाधते द्वेषो भूमौ मे चूर्णयत्यसून् ।
 माञ्च वासयति ध्वान्ते प्राक्कालीयमृतानिव ॥
 क्षोभते मामकीनात्मा चित्तञ्चेद्विष्यतेऽन्तरे ॥
 अनुस्मरामि प्राक्कालं सर्वा ध्यायामि ते क्रियाः ।
 साधितं तव हस्ताभ्यां कर्मानुचिन्तयामि च ॥
 त्वामेवाहं समुद्दिश्य विस्तृणोमि करौ मम ।
 त्वामाकाङ्क्षन्ति मत्प्राणाः सलिलाकाङ्क्षिभूमिवत् ॥ सेला ॥
 हे परेश त्वया तूर्णं दीयतां मद्भ्यमुत्तरं ।
 क्षीयते मामकीनात्मा मत्तो माच्छादयाननं ।
 तस्मिन्नाच्छादिते तुल्यो भविष्याम्यवटङ्गतैः ॥
 प्रात मीं ब्रोधय प्रीतिं यस्माद् विश्वसिमि त्वयि ।
 मार्गमादिश गन्तव्यं त्वां प्रयूङ्क्षमना अहं ॥
 द्वेषिभ्यो मम मां रक्ष त्वां परेशाहमाश्रये ॥

- १० शब्धि मां त्वद्वशाचारं त्वं यतो ऽसि मदीश्वर ।
 सद्भावो यत्त्वदीयात्मा स भुवं मां नश्येत् समां ॥
- ११ स्वीयनामनिमित्तं मां त्वं परेश्वर जीवय ।
 स्वीयधर्मानुसारेण क्लेशादुद्धर मे मनः ॥
- १२ स्वीयकावर्ण्यहेतोश्च मद्विपत्तान् विनाशय ।
 क्षिणु मत्प्राणविद्वेष्टृन् यतो ऽहं तव किङ्करः ॥

१४४ चतुश्चत्वारिंशच्छततमं गीतं ।

रक्षायै जयाय च परमेश्वरप्रशंसनं ।

दायूदो गीतं ।

- १ परमेशो भवेद् धन्यः स मदीयशिलोच्चयः ।
 मत्पाण्डोः शिक्तो युद्धे मेऽङ्गुलीनाञ्च विग्रहे ॥
- २ मम श्रीर्मम दुर्गञ्च प्रासादो रक्तकश्च मे ।
 चर्म विश्वासपात्रं मे मद्वशं च प्रजादमः ॥
- ३ हे परेश मनुष्यः को यत् सोऽभिज्ञायते त्वया ।
 को वा मानवसन्तानो यत् त्वया स विगण्यते ।
- ४ बाष्पतुल्यस्य मर्त्यस्य घसाश्वयेव चक्षलाः ॥
- ५ हे परेश भवान् व्योम नमयित्वावरो हतु ।
 भृघरा भवता स्पृष्टा धूममूर्ध्वं क्षिपन्तु च ॥
- ६ वज्रैर्विकिर मच्छून् स्वशरैस्तान् विलुप्य च ॥
- ७ हस्तावूर्द्धात् प्रसार्य त्वं ममोद्धारं विधेहि हि ।
 संरक्षागाधतोयान्मां करेभ्यश्च विदेशिनां ।
- ८ मिथ्यावादि मुखं येषां दत्तहस्तश्च वक्षकः ॥
- ९ ईश्वर त्वां समुद्दिश्य गीतं गास्यामि नूतनं ॥
 नेवला दशतारेण तुभ्यं गास्याम्यहं क्षिण ॥
- १० राज्ञां त्राणविधाता त्वं त्वन्तु खङ्गाद् विनाशकात् ।
 स्वीयदासस्य दायूद उद्धारं प्राकरोः स्वयं ।
- ११ त्वं मामुद्धर तेषाञ्च रक्त हस्ताद् विदेशिनां ।
 मिथ्यावादि मुखं येषां दत्तहस्तश्च वक्षकः ॥
- १२ दत्तवद् यौवनेऽस्माकं पुत्राः सन्तु सतेजसः ।

कन्याः प्रासादकाण्यस्तैस्तत्तितप्रस्तरैः समाः ॥
 नानाविधधनैः पूर्णा अस्मत्कोषा भवन्तु च ।
 सन्तु रथ्यासु नो मेघाः सहस्राण्युतानि च ।
 धुर्वहाः सन्तु नो गावो भङ्गोऽपायश्च मा भवेत् ।
 अस्माकं सन्निवेशेषु विलापः श्रूयतां नहि ।
 धन्यास्ते मानवा येषाम् अवस्था तादृशी भवेत् ।
 धन्यास्ताश्च प्रजा यासाम् ईश्वरोऽस्ति परेश्वरः ॥

१४५ पञ्चचत्वारिंशच्छततमं गीतं ।

इंग्रैयभाषया ककारादिगीतं तत्र शरणागतलोकैष्वीश्वरानुग्रहस्य वर्णनं ।

दायूदा कृतं प्रशंसनं ।

त्वामेवाहं न विद्यामि हे राजन् हे मदीश्वर ।
 धन्यश्चानन्तकालेषु प्रवदिष्यामि नाम ते ॥
 त्वदीयधन्यवादश्च करिष्यामि दिने दिने ।
 त्वदीयनामधेयश्च प्रशंसिष्यामि सर्वदा ॥
 महान् अति प्रशंस्यश्च विद्यते परमेश्वरः ।
 महिमा तस्य केनापि सन्धातुं नहि शक्यते ॥
 स्तोष्यन्ते त्वत्क्रिया लोकैरापौरुषपरम्परं ।
 तावकीनप्रभुत्वस्य वर्णना च करिष्यते ॥
 महातेजाविशिष्टस्य त्वत्प्रतापस्य गौरवं ।
 तवाश्चर्यक्रियाश्चाधि ध्यानं कारिष्यते मया ॥
 त्वदीयभोमकार्याणां वक्ष्यन्ति विक्रमं जनाः ।
 तावकीनमहिम्नश्च करिष्ये वर्णनामहं ॥
 सौजन्यं बहुरूपं ते स्मृत्वा व्याख्यास्यते जनैः ।
 त्वदीयधर्महेतोश्च तैरुल्लासः करिष्यते ॥
 दयावान् अनुकम्प्यो च विद्यते परमेश्वरः ।
 क्रोधे विलम्बकारी स वरिष्ठोऽनुग्रहे तथा ॥
 सज्जनः सकलेष्वेव स्मृतः स परमेश्वरः ।
 वर्तते कुरुणा तस्य तत्सद्ये सर्ववस्तुनि ॥
 तव सर्वाणि कर्माणि त्वां स्तुवन्ति परेश्वर ।

- साधवस्तव लोकाश्च धन्यं त्वां प्रवदन्ति हि ॥
 ११ तावकीनस्य राज्यस्य गौरवं कीर्त्तयन्ति ते ।
 तावकीनप्रभुत्वस्य वर्णनाच्च प्रकुर्वन्ते ॥
 १२ ज्ञापयन्तो नृसन्तानान् तावकीनपराक्रमं ।
 महातेजोविशिष्टश्च त्वद्राजत्वस्य गौरवं ॥
 १३ तावकीनन्तु यद्राज्यं राज्यं तत् सर्वकालिकं ।
 स्थिरन्ते चाधिकारित्वम् आपौरुषपरम्परं ॥
 १४ पतनोन्मुखलोकानाम् आलम्बी परमेश्वरः ।
 नतानामपि सर्वेषां नृणामुत्थापकश्च सः ॥
 १५ सर्वेषां प्राणिनां दृष्टिक्वामालोक्य प्रतीक्षते ।
 उपयुक्ते च काले त्वं तेभ्यो भक्ष्यं प्रयच्छसि ॥
 १६ त्वया मुक्तकरेणाशा पूर्यन्ते सर्वजीविनां ॥
 १७ स्वीयमार्गेषु सर्वेषु धार्मिकोऽस्ति परेश्वरः ।
 स्वीयकर्म्मसु सर्वेषु साधुशीलश्च स स्मृतः ॥
 १८ परमेशार्थिनां नृणां समीपस्थः परेश्वरः ।
 सकलानां तदासन्ने सत्यप्रार्थनकारिणां ॥
 १९ तस्माद् बिभ्यति ये तेषाम् अभीष्टं तेन साध्यते ।
 श्रुत्वा कातरशब्दश्च तेषां जायं विधीयते ॥
 २० परेशे प्रीयमाणानां रत्नकः परमेश्वरः ।
 दुर्जनानाञ्च सर्वेषां विनाशं विदधाति सः ॥
 २१ प्रशंसां परमेशस्य मम भाषिष्यते मुखं ।
 सर्वप्राणी सदा तस्य पूतं नाम च वन्दतां ॥

१४६ षट्चत्वारिंशच्छततमं गीतं ।

परमेश्वरस्य गुणकारणात् तस्य प्रशंसनं ।

- १ प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्तयतां ।
 प्रशंसां परमेशस्य कुरु त्वं हे मनो मम ॥
 २ यावज्जीवं करिष्यामि प्रशंसां परमेशितुः ।
 प्राणधारणपर्यन्तं प्रगास्यामि मदीश्वरं ॥
 ३ विश्वासो नैव युष्माभिर्नरेन्द्रेषु विधीयतां ।

न कस्मिंश्चिन्मृतसन्ताने स यस्मात् जातुमक्षमः ॥	
गते तत्प्राणवायौ स याति मृत्युमयतां पुनः ।	४
तस्मिन्नेव दिने तस्य विप्रणश्यन्ति कल्पनाः ॥	
स धन्यो यस्य साहाय्यं कुर्याद् याकूव ईश्वरः ।	५
प्रत्याशा स्थापिता येन स्वप्नैः परमेश्वरे ॥	
स्वर्गमर्त्यसमुद्राणां तन्मध्ये यद्यदस्ति च ।	६
तस्य सर्वस्य स खष्टा सर्वदा सत्यसेवकः ॥	
क्लिष्टानां धर्मनिर्णयता क्षुधितेभ्योऽन्नदायकः ।	७
काराबद्धमनव्याणां मोचकोऽस्ति परेश्वरः ॥	
दर्शनेन्द्रियहोनेभ्यो नेत्रदाता परेश्वरः ।	८
लोकानाम् आनतानाक्षेत्यापकः परमेश्वरः ।	
धार्मिकेषु मनुष्येषु प्रेमकारी परेश्वरः ॥	
प्रवासकारिलोकानां रक्तकोऽस्ति परेश्वरः ।	९
विधवास्तातहीनांश्च बाजान् उपकरोति सः ।	
किन्तु दुर्बललोकानां गतिं स क्षीभयिष्यति ॥	
सर्वकालेषु राजत्वं परमेशः करिष्यति ।	१०
ईश्वरस्तव हे सीयोन् आपौरुषपरम्परं ॥	
प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्यतां ॥	

१४७ सप्तचत्वारिंशच्छततमं गीतं ।

परमेश्वरस्य कर्मकारणात् तस्य प्रशंसनं ।

प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्यतां ।	१
अस्मदीयेश्वरोद्देश्यं प्रगानुयत उत्तमं ।	
यतो हेतोः सुरस्यं तत् प्रशंसा च मनोहरा ॥	
क्रियते परमेशेन निर्मिति रिरुशालमः ।	२
इच्छायेषो विकीर्णाश्च स सङ्गृह्णाति मानवान् ॥	
भग्नान्तःकरणानाञ्च लोकानां स चिकित्सकः ।	३
स्वयं तेषां क्षतानाञ्च बन्धनं विदधाति सः ॥	
ताराणामपि या सङ्ख्या सा तेनैव निरूपिता ।	४
नामान्यादाय तासां स एकैकामाङ्गयत्यपि ॥	

- ५ महान् स प्रभुरस्माकं महाशक्तिसमन्वितः ।
परिमाणातिरिक्तास्ति तदीया सुविवेचना ॥
- ६ परमेश्वर एवास्ति नम्याणामुपकारकः ।
किन्तु दुर्लभलोकानां भूमिं यावन्निपातकः ॥
- ७ परमेश्वरमुद्दिश्य यूयं स्तोत्रेण गायत ।
अस्मदीश्वरमुद्दिश्य गीतं गायत वीणया ॥
- ८ मेघैराकाशमाच्छाद्य भुवे तोयं ददाति सः ।
गिरीनाञ्जाप्य तेरेव दृशान्मुत्पादयत्यपि ॥
- ९ पशुभ्यः सकलेभ्यो हि भक्ष्यं तेन प्रदीयते ।
काकानां श्रावकेभ्योऽपि विक्रोशज्ञो जिघत्सया ॥
- १० वाजिनो विक्रमे तस्य सन्तोषो जायते नहि ।
चरणावपि वीरस्य स हि नैवानुरुध्यते ॥
- ११ तस्माद् बिभ्यति ये लोकास्तान् परेशोऽनुरुध्यते ।
तद्द्यां ये प्रतीक्षन्तं स तेष्वेव प्रतुष्यति ॥
- १२ चिरुष्णालम् कुरुष्व त्वं परेशस्य प्रशंसनं ।
हे सियोग्नगरि त्वच्च धन्यं ब्रूहि निजेश्वरं ॥
- १३ सुदृढार्गलयुक्तानि त्वद्वाराणि करोति सः ।
त्वदन्तर्वासिपुत्रेभ्य आशिषश्च ददाति सः ॥
- १४ तावकोनश्च सोमानं शान्तियुक्तं करोति सः ।
गोधूमैरुत्तमैश्च त्वां सन्तर्पयति स स्वयं ॥
- १५ स्वकीया भारती तेन धरां प्रति प्रहीयते ।
अतीव द्रुतया गत्या तस्य वाणी प्रधावति ॥
- १६ ऊर्णायुलामवत् तेन हिमानी च प्रदीयते ।
तुषारीयकणास्तेन विकीर्यन्ते च भस्मवत् ॥
- १७ प्रक्षिप्यन्ते तथा तेन हिमखण्डानि पिण्डवत् ।
स्थातुं तदीयशीतस्य सम्मुखे केन शक्यते ॥
- १८ तेन स्वीयवचः प्रेष्य सकलं क्रियते द्रवं ।
स्ववायौ चान्तिते तेन सर्वं क्षरति तोयवत् ॥
- १९ याकूवं निजवाक्यं स इच्छायेकं निजान् विधीन् ।
स्वकीयां राजनीतिश्च परिज्ञापितवान् स्वयं ॥
- २० कांश्चन भिन्नजातीयान् प्रतीत्यं नाचचार सः ।

तदीयां राजनीतिञ्च नैव जानन्ति ते जनाः ॥
प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्ततां ॥

१४८ अष्टचत्वारिंशच्छततमं गीतं ।

परमेश्वरस्य प्रशंसनाय स्यावरजऋषेण विनीतिः ।

प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्ततां ।	१
स्तुध्वं परेश्वरं स्वर्गं स्तुध्वमुचस्य कं पु तं ॥	
स्तुध्वं हे तस्य दूतास्तं स्तुध्वं हे तद्भूलानि तं ॥	२
स्तुवाथां सूर्यचन्द्रौ तं स्तुध्वं दीप्राण्डुनितं ॥	३
स्तुध्वं तं हे दिवः प्रोक्षा दीर्घार्द्धस्याम्बु तं स्तुहि ॥	४
स्तुयतां सकलैरेतैर्नामधेयं परेशितुः ।	५
यस्मादुच्चार्य तेनाज्ञां वृष्टिस्तेषां समःपिता ॥	
तेनैवानन्तकालार्थं तेषां संस्थापनं कृतं ।	६
प्रदत्तश्च विधिस्तेभ्यो नातिगम्यः कथञ्चन ॥	
स्तुध्वं परेश्वरं मर्त्यं तिमबोऽग्नाधसागराः ॥	७
वज्रिः शिला हिमं धूमो भस्मा तद्वाक्वसाधिका ।	८
गिरयः क्षुद्रशैलाश्च फलदा एरसद्गुमाः ।	९
जन्तवः यशवः सर्वे कीटाः पतञ्जिनः खगाः ।	१०
महीपालाः प्रजावर्गा अथ्यक्षा देशशासकाः ।	११
युवानश्च युवत्यश्च प्राचीना बालकास्तथा ।	१२
स्तुयतां सकलैरेतैर्नामधेयं परेशितुः ।	१३
यज्ञेतोः केवलं तस्य नामधेयं समुन्नतं ।	
स्वर्गमर्त्यौ च शोभेते महता तस्य तेजसा ॥	
स्वप्रजानां कृते तेन सहजे षट्कुमुन्नतं ॥	१४
निजसाधुमनुष्याणां सर्वेषां स्तुतिभाजनं ।	
निजासन्नप्रजानाश्चेन्नायेलीयन्त्यां कृते ॥	
प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्ततां ॥	

१४६ जनपञ्चाशच्छततमं गीतं ।

जयकारणात् परमेश्वरस्य प्रशंसा ।

- १ प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्यतां ।
 परमेश्वरमुद्दिश्य गीतं गायत नूतनं ।
 साधूनाञ्च सभामध्ये कुरुष्वं तत्प्रशंसनं ॥
- २ इच्छायेन् कुरुतां हृषं स्वकीये दृष्टिकर्त्तरि ।
 सीथोनखात्मजाः सर्व्व उल्लसन्तु खराजनि ॥
- ३ तदीयनामधेयञ्च नर्त्तनेन स्तुवन्तु ते ।
 गानं मृदङ्गवीणाभ्यां तमुद्दिश्य च कुर्व्वतां ॥
- ४ यतो ह्येतो निर्जान् लोकान् परमेशोऽनुब्रूयते ।
 विदधाति च नम्राणां परित्राणेन शोभनं ॥
- ५ कुर्व्वतां साधवो लोका उल्लासं गौरवान्विताः ।
 स्वखट्वासु शयानाञ्च हर्षनादं प्रकुर्व्वतां ॥
- ६ धृत्वेशस्य स्तवान् कण्ठे दिधाराञ्च करैरसीन् ।
 प्रतीकारोऽन्यजातीनां दण्डनञ्च विदेशिनां ।
- ७ तदीयभृपतीनाञ्च शृङ्गलैरेव बन्धनं ।
 मुख्यानां लौहपाशैश्च रोधनं तैः करिष्यते ॥
- ८ लिखिता च विचाराज्ञा तेव्येत्यं साधयिष्यते ।
 प्रताप एष सर्व्वेषु तस्य साधुषु वर्त्तते ॥
 प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्यतां ॥

१५० पञ्चाशच्छततमं गीतं ।

मानाप्रकारेण परमेश्वरस्य प्रशंसनाय विनीतिः ।

- १ प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्यतां ।
 ईश्वरस्य प्रशंसैव क्रियतां धर्मधामनि ।
 प्रशंसा क्रियतां तस्य योसि तच्छक्तिसूचके ॥
- २ प्रशंसा क्रियतां तस्य स्वमहाकर्मणां कृते ।

प्रशंसा क्रियतां तस्य स्वमहैश्वर्यकारणात् ॥

प्रशंसा क्रियतां तस्य तूरीणां ध्वनिभिः सह ।

९

प्रशंसा क्रियतां तस्य स्वनैर्नवलवीणयोः ॥

प्रशंसा क्रियतां तस्य मृदङ्गैर्नर्तनेन च ।

४

प्रशंसा क्रियतां तस्य मुषिरेण ततेन च ॥

प्रशंसा क्रियतां तस्य घनैः सुशब्दनादितैः ।

५

प्रशंसा क्रियतां तस्य घनैरुत्सवसूचकैः ॥

प्रशंसा परमेशस्य क्रियतां सर्वजीविभिः ।

१

प्रशंसा परमेशस्य युष्माभिः सम्प्रकीर्त्ततां ॥

सुलेमनो हितोपदेशः ।

१ अध्यायः ।

१ आभाषः ७ तत्त्वज्ञानस्य कथनं १० पापिलोकेभ्योऽवश्यं प्रथमं भवितव्यता
२० प्रज्ञायाः कथनं २४ प्रज्ञाया भर्त्सनकथनञ्च ।

- १ इच्छायेलीयवंशस्य यो दास्युदाख्यभूपतिः ।
कृतो हितोपदेशोऽयं तत्सुतेन सुलेमना ।
२ प्रज्ञां यच्छति शिक्षाञ्च बुद्धिवाचाञ्च बोधनं ॥
३ ददाति ज्ञानदां शिक्षां धर्मे नीतिं यथार्थतां ।
४ विद्यां यच्छति चाज्ञेभ्यो युवभ्यो ज्ञानपाटवे ॥
५ यत्नं श्रुत्वा नरो ज्ञानो पाण्डित्यं वर्द्धयिष्यति ।
बुद्धिमांश्च मनुष्याऽपि लप्स्यतेऽत्र सुमन्त्रणाः ॥
६ श्लोको वाणी च गूढार्था नराणाञ्च मनस्विनां ।
वाचः सूत्राणि चैतेषां सर्वेषां बोधमाप्स्यति ॥
७ परमेशाद्वि या भीतिः स प्रज्ञाया उपक्रमः ।
प्रज्ञां सदुपदेशञ्च तुच्छीकुर्वन्त्यबुद्धयः ॥
८ हि मत्पुत्र स्वतातस्य सूत्रपदेशं निशामय ।
स्वकीयमातुरादेशो न परित्यज्यतां त्वया ॥
९ यस्माच्चावर्जो शिरोमाला कण्ठभूषा च ते तव ॥
१० पापिषु लोभयत्सु त्वां मैवाङ्गीकुरु मत्सुत ॥
११ त्वां वदिष्यन्ति ते लोका अस्माभिः सार्द्धमेहि हि ।
नराणां रक्तपाताय स्यास्यामो निभ्यते वयं ।
विचेष्टिष्यामहे धर्तुं निष्कलङ्कान् अकारणं ॥
१२ पातालवद् ग्रसिष्यामो वयं जीवत एव तान् ।
अखण्डांस्तान् ग्रसिष्यामो गर्तावरोहिणो यथा ॥
१३ अद्युत्कृष्टानि वित्तानि परिलप्स्यामहे ततः ।
स्वर्गेहान् पूरयिष्यामो वस्तुभिर्लोठितै वयं ॥
१४ अस्माभिः सार्द्धमेव त्वं समानांशो भविष्यसि ।

अस्माकं सकलानाञ्च कोष एको भविष्यति ॥	
मत्पुत्र त्वं न तैः साक्षां याहि तेन कुवर्त्मना ।	१५
त्वं तेषां मार्गतः स्त्रीयौ चरणौ च निवारय ॥	
यतो हेतोरनिष्टाय तेषां पादा द्रवन्ति हि ।	१६
ते च शोणितपाताय भवन्ति द्रुतगामिनः ॥	
परन्तु पक्षिणां साक्षाज्जालं विस्तार्यते वथा ॥	१७
स्त्रीयशोणितपाताय गुप्तास्तिष्ठन्ति ते नराः ।	१८
स्त्रीयप्राणविनाशाय चेष्टन्ते व्याधवच्च ते ॥	
अन्यायात् कृतलाभस्य धनिनस्तादृशी गतिः ।	१९
स्त्रीयस्वामिन एवासौ लाभः प्राणापहारकः ॥	
वहिः प्रकरोति प्रज्ञा रथ्यास्तैश्च भाषते ॥	२०
जनताकीर्णहृष्टेषु सा करोति महाध्वनिं ।	२१
पुरद्वारस्य मार्गे च गदति स्त्रीयभारती ॥	
बालिशत्वे कियत्कालं यूयं तोक्ष्यथ बालिशः ।	२२
निन्दायाञ्च कियत्कालं तुष्टिं यास्यथ निन्दकाः ।	
हे निर्बोधाः कियत्कालं ज्ञानद्वेषं करिष्यथ ॥	
यूयं मदीयवाग्दण्डं प्रति वर्त्तितुमर्हथ ।	२३
पश्याहं व्याहरिष्यामि युष्मान् प्रति मतिं मम ।	
युष्मान् संज्ञापयिष्यामि मामकीनवचांसि च ॥	
मयाङ्गाने कृते यूयं यद् आयातुमनिच्छवः ।	२४
मम विस्तृतहस्तस्य बाक्यं श्रोतुञ्च नैच्छत ॥	
अवाञ्छासिष्ट साद्यन्तां सकलां मम मन्त्रणां ।	२५
मामकीनञ्च वाग्दण्डं ग्रहीतुं न समैच्छत ॥	
तस्मान्मयापि युष्माकं दुर्दशायां हसिष्यते ।	२६
आशङ्कायाञ्च युष्माकं घटितायां कलिष्यते ॥	
यदायास्यति युष्माकम् आशङ्का चक्रवातवत् ।	२७
भङ्गावच्च यदा युष्मान् उपस्थास्यति दुर्दशा ।	
आयासः परितापञ्च यदा युष्मान् उपेक्ष्यतः ॥	
तदा तैरहमाकृतः प्रदास्याम्युत्तरं नहि ।	२८
तैश्च मां यत्नेताऽन्विष्यन्मोहिणो न लप्स्यते ॥	
यतो ज्ञानमवज्ञाय निराकृत्य प्रभो भयं ।	२९

- १० मन्त्रणा मम तैस्त्यक्ता वाग्दण्डश्च विगर्हितः ॥
 ११ स्वाचारस्य फलं तस्मात् तैर्लौकैरपभोक्ष्यते ।
 स्वकीयमन्त्रणाभिश्च तृप्तिस्तैः परिलभ्यते ॥
 १२ यस्माद् बालिशलोकाणां भ्रंशस्तान् निह्निध्यति ।
 विनङ्क्ष्यन्ति च निर्बाधाः स्वनिश्चिन्ततया किल ॥
 १३ यस्तु प्रदणोति मदाक्यं स निर्विघ्नं निवत्स्यति ।
 स चानिष्टभयान्मुक्तः स्वस्थचित्तो भविष्यति ॥

२ द्वितीयोऽध्यायः ।

१ प्रज्ञाद्वारा रक्षणं १० पापिभ्यो निस्तरणं १० सत्येन गमनञ्च ।

- १ हे मदीयात्मज त्वं चेद् गृह्णीया वचनानि मे ।
 मामकीननिदेशांश्चेद् गोपये निर्जमानसे ॥
 २ प्रज्ञायां निदधीयाश्च स्वकीयश्रवणेन्द्रियं ॥
 ३ त्वं चेद् विवेचनायाश्च निजचित्तं प्रवर्त्तये ।
 समाह्वयेश्च चेद् बुद्धिम् उच्चकैश्च विवेचनां ॥
 ४ ताश्च रौप्यवद् अन्विष्ये मार्गये गुप्तरत्नवत् ॥
 ५ परमेश्वरभक्तिर्या त्वया सा तर्हि भोक्त्यते ।
 तदानामीश्वरस्यैव ज्ञानञ्चावाप्स्यते त्वया ॥
 ६ प्रज्ञादाता यतो हेतोः स्वयमस्ति परेश्वरः ।
 तस्यैव वक्त्रतो ज्ञानं सुबुद्धिश्च प्रवर्त्तते ॥
 ७ लोकानामृजुचित्तानां कुशलं सञ्चिनेति सः ।
 सिद्धाचारमनुष्ठानां फलकोऽस्ति स एव च ॥
 ८ तेनैव न्यायमार्गाणां क्रियते परिपालनं ।
 स्वीयसाधुमनुष्ठानां गतिस्तेन च रक्ष्यते ॥
 ९ ततो हेतोस्त्वया तर्हि धर्म्मो न्यायश्च भोक्त्यते ।
 ज्ञास्यते च त्वया सर्व्वं सारख्यादि शुभायनं ॥
 १० तवान्तःकरणं प्रज्ञा यस्मिन् काले प्रवेक्ष्यति ।
 मनसे तावकीनाय ज्ञानं रोचिष्यते यदा ॥
 ११ परिणामप्रदर्शित्वं तदा त्वां पालयिष्यति ।
 सुविवेचनया सम्यक् त्वश्च रक्षिष्यसे तदा ॥

उद्धृतः पापिनो मार्गाद् वक्रभाषिनरादपि ॥	१९
गन्तुं तामसरण्यासु त्यक्तसारल्यमार्गतः ॥	१९
असत्कर्मणि सन्तुष्टात् कुकल्पैश्च प्रफुल्लितः ॥	१४
वक्रतारूपमार्गाच्च जिह्मवर्त्मनिगामिनः ॥	१५
उद्धृतः परदारेभ्यः स्निग्धवाचः परस्त्रियः ॥	१६
या सन्त्यक्तवतो स्त्रीयं मित्रं यौवनकालिकं ।	१७
स्वकीयेश्वरसम्बन्धिनियमं या च विस्मृता ॥	
यतो हेतो गृहं तस्या नमति प्रलयं प्रति ।	१८
तस्याः सर्वाणि वर्त्मनि प्रेतलोकां प्रयान्ति च ॥	
गत्वा तस्याः समीपन्तु नैव कोऽपि निवर्त्तते ।	१९
नैव जीवनवर्त्मनि वावाप्नोति कदाचन ॥	
तस्माद् भद्रमनुष्याणां पदव्यां त्वं व्रजिष्यसि ॥	२०
धार्मिकाणाञ्च लोकानां पश्यान् पालयिष्यसि ॥	
मानवाः सरलात्मानः सन्निवर्त्यन्ति नीदति ।	२१
सिद्धाचारमनुष्याश्च तत्र स्थास्यन्ति सुस्थिराः ॥	
देशस्य मध्यतः सर्वं उच्छेत्स्यन्ते च दुर्जनाः ।	२२
सर्वे चोत्पाटयिष्यन्ते तस्य मध्यात् प्रवञ्चकाः ॥	

३ तृतीयोऽध्यायः ।

१ आज्ञां पालयितुं विनयः ५ परमेश्वरे विश्वसितुं विनयः ७ ईश्वरं स्तुतुं विनयः ११ ईश्वरस्य शास्त्रं श्लोकं विनयः १२ ज्ञानेन लाभः २१ ज्ञानस्य फलं २७ ज्ञानोपदेशश्च ।

हे मत्पुत्र ममादेशं त्वं कदापि न विस्मरेः ।	१
तवान्तःकरणं सर्वान् मद्विधीन् परिरक्षतु ॥	
यस्मात् तवायुषो दीर्घ्यं जीवनस्य च वत्सरान् ।	२
शान्तिञ्च वर्द्धयित्वा ते तुभ्यं दास्यन्ति निश्चितं ॥	
करुणासत्यते यत् त्वां न जहीतां कदाचन ।	३
तद् बन्धनं स्वकण्ठे ते चित्तपत्रे च ते लिख ॥	
तत् कृत्वा परमेशस्य मनुष्याणाञ्च सम्मुखे ।	४
त्वयानुग्रह उत्सृष्टं कुशलक्षोपलभ्यसे ॥	

- १ सर्वान्तःकरणेनैव त्वं श्रद्धां परेश्वरं ।
मा कुर्वीथा निजां बुद्धिं तावकीनावलम्बनं ॥
- ६ तव सर्वगतित्वेव स प्रतिसमर्थतां त्वया ।
तदा स तव वर्त्मानि सरलाणि करिष्यति ॥
- ७ मा भवे ज्ञानसम्पन्नः स्वीयदृष्टिविचारतः ।
परमेश्वरतो भीतो भवेः पापात् पराङ्मुखः ॥
- ८ भविता वपुषः स्थास्थम् आर्द्रतास्त्राञ्च तत् तव ।
त्वं स्वचित्तस्य दानेन सम्मन्यस् परेश्वरं ।
आदिजतेन सर्वस्य तवायस्य फलेन च ॥
- १० वसुभिः पूरयिष्यन्ते कोषागाराणि ते तदा ।
गोस्तनीरसभाण्डानि भविष्यन्त्याभुतानि च ॥
- ११ हे मत्पुत्र परेशस्य शास्तिं त्वं न निराकुरु ।
तेन सम्भर्त्सितश्चापि न परित्याम्य कर्हिचित् ॥
- १२ यस्माद् यः परमेशस्य प्रियः स तेन भर्त्स्यते ।
जनकेन यथा पुत्रो मनःसन्तोषकारकः ॥
- १३ धन्यं ब्रवीमि तं मर्त्यं प्रज्ञा येनाधिगम्यते ।
धन्यमेव मनुष्यं तं बुद्धिर्येनोपलभ्यते ॥
- १४ यस्माद् रजतवाणिज्यात् तस्या वाणिज्यमुत्तमं ।
जातरूप्यस्य लाभाच्च तस्या लाभोऽतिरिच्यते ॥
- १५ मूल्यमस्ति महत् तस्या मुक्तानामपि मूल्यतः ।
तव हृषदवस्तूनि तत्तुल्यानि न सन्ति हि ।
- १६ दीर्घायुर्विद्यते पश्य तस्याः सखेतरे करे ।
ऐश्वर्यं मौरवश्चापि तस्या वामकरे स्थितं ॥
- १७ तस्या यावन्ति वर्त्मानि रम्यवर्त्मानि तानि हि ।
पश्यानः सकलास्तस्या भवन्ति शान्तिदायकाः ॥
- १८ ये तां धरन्ति तेषां सा भवत्वमृतपादपः ।
यस्तामालम्बते सोऽपि नरो धन्यो भविष्यति ॥
- १९ प्रज्ञया स्थापयामास धरामूर्णं परेश्वरः ।
सुविवेचनया तेन निर्मितं व्योममण्डलं ॥
- २० तस्य ज्ञानेन गम्भीराश्चरित्रे च जलाशयाः ।
आकाशमण्डलाश्चापि निशाजकं प्रवृथ्यते ॥

हे मत्पुत्र स्वचक्षुर्भ्यां नानुज्ञायापसर्पणं ।	९९
परिणामप्रदर्शित्वं कुशलञ्चाभिरुक्ष हि ॥	
मनसं तावकीनाय जीवनं ते प्रदास्यतः ।	९९
त्वदीयकण्ठदेशस्य भूषणे च भविष्यतः ॥	
तदानो निजमार्गेण त्वं व्रजिष्यसि निर्भयं ।	९९
नैव त्वत्पादयोर्बाधा गमने च भविष्यति ॥	
श्रयानस्य तव त्रासो न भविष्यति कश्चन ।	९९
त्वं प्रसूयसि निद्रां च सुखदा ते भविष्यति ॥	
नैव प्राप्स्यसि शङ्कां त्वं भये ऽकस्मादुपस्थिते ।	९९
न वा दुष्टमनुध्यायां सर्व्वनाशे समागते ॥	
परमेशो यतो हेतोराश्रयस्ते भविष्यति ।	९९
उन्माथात् तव पादश्च स संरक्षिष्यति स्वयं ॥	
हितोपदेशोऽस्मिन्नेति त्वं नोपसंहर तद्वितं ।	९९
यत् कर्तुं तावकीनेन पाणिद्युग्मेन प्रकृते ॥	
याहि त्वं पुनरायाहि श्वा दास्यामीति वागपि ।	९९
त्वया हस्तगतार्थेन खमित्राय न कथ्यतां ॥	
एकस्थानं त्वया सार्द्धं येन निर्भयमुप्यते ।	९९
अहितं तस्य मित्रस्य त्वं कदापि न चिन्तय ॥	
अहितं तव यो लोको न करोति कथञ्चन ।	९९
विवादं तेन सार्द्धं त्वं मा कुर्व्वीथा अकारणं ॥	
दौराढ्याचारिलोकाय त्वं मैवेर्य्य कदाचन ।	९९
मैव मन्यस्व गन्तव्यं तस्य किञ्चन वर्त्म वा ॥	
वक्रभावं नरं यस्माद् गर्हते परमेश्वरः ।	९९
सरलाचारलोकैस्तु सार्द्धं तस्यास्ति मित्रता ॥	
अभिशापः परेशस्य वर्त्तते पापिनो गृहे ।	९९
आश्रितं धार्मिकाणाञ्च वासाय प्रददाति सः ॥	
उपहासकलोकानाम् उपहासक एव सः ।	९९
किन्तु तेनैव नम्रेभ्यः प्रसादाद् दीयते वरः ॥	
सम्भ्रमो ज्ञानिनां दायो मूढानाञ्चोन्नतिस्त्रया ॥	९९

४ चतुर्थोऽध्यायः ।

१ सुलेसनो विनयवाक्यं १० तद्वाक्यस्य फलं ११ पापिभ्यः प्रथम् भवितुं विनयः २०
सावधानो भवितुं विनयश्च ।

- १ हे वत्साः पितुरादेशो युष्माभिर्विनिश्चयतां ।
अबोद्धुं सुविचारश्च स्वीयश्रोत्रं निधीयतां ॥
- २ यतोऽहमुत्तमां शिक्षां युष्माभ्यं दातुमुद्यतः ।
युष्माभिश्चोपदेशो मे न त्यक्तव्यः कदाचन ॥
- ३ अहमप्यभवं यस्मात् निजतातस्य नन्दनः ।
सुकुमारोऽद्वितीयश्च स्वमातुर्दृष्टिगोचरे ॥
- ४ स तु मां शिक्षयन्नाह मद्वाचो मनसा धर ।
परिपालय चाज्ञा मे जीवनं लभ्यसे तदा ॥
- ५ परिक्रीणीष्व विद्वत्तां परिक्रीणीष्व श्रेमूर्धो ।
मैव विस्मर मद्वाचो मा भूस्ताभ्यः पराङ्मुखः ॥
- ६ त्वया मा त्यज्यतां प्रज्ञा तदा सा त्वामविष्यति ।
प्रेमाणं कुरु तस्याश्च त्वां रक्षिष्यति सा तदा ॥
- ७ श्रेयसी सर्वतः प्रज्ञा तस्मात् प्रज्ञामुपार्जय ।
त्वदीयसर्वसम्पत्त्या क्रीणीहि सुविवेचनां ॥
- ८ तां शिरोवर्त्तिनीं कुर्याः सा त्वामुन्नमयिष्यति ।
तां समालिङ्ग सा तर्हि त्वां सम्मान्यं करिष्यति ॥
- ९ सा तुभ्यं रमणीयञ्च शिरोवेष्टं प्रदास्यति ।
शोभारूपकिरीटेन त्वाञ्च संवेष्टयिष्यति ॥
- १० हे मत्पुत्र त्वया श्रुत्वा गृह्यन्तां वचनानि मे ।
बहुवर्षान्वितं तर्हि त्वदीयायुर्भविष्यति ॥
- ११ प्रज्ञाया एव पश्यानमहं त्वां दर्शयामि हि ।
ऋजुताया महावर्त्म त्वामहं गमयामि च ॥
- १२ गमने पादपातस्ते तस्मान्नो सङ्कुचिष्यति ।
धावने स्खलनञ्चापि तव नो सम्भविष्यति ॥
- १३ दृढमेव धरेः शिक्षां खल्वहन्तो भवे न हि ।
महायत्नेन तां रक्षत यस्मात् सा तव जीवनं ॥
- १४ अधर्माचारिलोकानां वर्त्म त्वं प्रविशे न हि ।

दुस्वरिचमनुष्याणाम् यदयामपि मा व्रजे ॥	
ततो दूरं परिक्राम्ये मेव गच्छेत्तदन्तिकं ।	१५
ततः पराङ्मुखो भूत्वा स्वमार्गेऽयसरो भवेः ॥	
यस्माद् अकृतपापानां तेषां निद्रा न जायते ।	१६
अकृते च परभ्रंशे स्वप्नस्तेषां विलुप्यते ॥	
ते समश्रित्यधर्माग्रं द्रोहमद्यं पिवन्ति च ॥	१७
धार्मिकाणान्तु यः पश्याः स भानु दीप्तिमानिव ।	१८
सिद्धिं माध्याह्निकां प्राप्तुं तेजसा वर्द्धते सदा ॥	
दुर्जनानाञ्च यो मार्गः सदृशस्तिमिरेण सः ।	१९
केन ते प्रखलियन्ति तत् ते ज्ञानुं न शक्यते ॥	
हे मनुष्य मदीयोक्त्यां त्वया चित्तं निवेश्यतां ।	२०
मामकीनेषु वाक्पेषु त्वया श्रोत्रं निधीयतां ॥	
त्वं खोयदृष्टितस्तेषां नानुजानीहि निर्गमं ।	२१
निजान्तःकरणस्यैव मध्ये तानि सुगोपय ॥	
तान्यवाप्नोति यः कश्चित् जीवनं तस्य तानि हि ।	२२
तदीयसकलाङ्गानां रोगनाशकराणि च ॥	
सर्व्यथान्महायत्नं कृत्वा रक्तं निजान्तरं ।	२३
तस्मादेव यतो हेतोर्जीवनस्योद्गमो भवेत् ॥	
स्वसान्निध्याच्च वक्त्रस्य वक्तामपसारय ।	२४
छोष्ठयोरपि कौटिल्यं स्वतो दूरीकुरु च ॥	
अजुष्टं प्रकुर्वतां तावकीने तु लोचने ।	२५
त्वत्प्रत्यक्षमवक्रौ च वीक्षतां नयनच्छदौ ॥	
सृतिः स्वकीयपादस्य त्वया सम्यग् विविच्यतां ।	२६
भविष्यन्ति स्थिरास्तर्हि सकला गतयस्तव ॥	
सव्यां प्रत्यपसव्यां वा दिशं न भ्राम्य कर्हिचित् ।	२७
चरणं तावकीनञ्च कुमार्गादपसारय ॥	

५ पञ्चमोऽध्यायः ।

१ सुलेमनो विनयकथनं ९ येष्वाया विरदकथनं १५ विवाहप्रशंसनञ्च ।

प्रक्षायां मम हे पुत्र त्वं स्वचित्तं निवेशय ।

१

- मदीयसुविचारे त्वं स्वीयश्रोत्रे निधत्स्व च ॥
 १ धारयिष्यसि तर्हि त्वं परिणामप्रदर्शितां ।
 तावकीनाधराभ्याश्च ज्ञानं रक्षिष्यते तदा ॥
 २ ओष्ठौ वाराङ्गनाथास्तु परिखावयतो मधु ।
 तैलतोऽपि स्त्रियास्तस्याः काकुदं मेदुरं भवेत् ॥
 ३ फलं पारत्रिकं तस्यास्तिक्तं किराततिक्तवत् ।
 कण्टकैरतितीक्ष्णञ्च द्विधारचन्द्रहासवत् ॥
 ४ तस्याश्चरणयुग्मञ्च मृत्युं प्रत्यवरोहति ।
 स्वीयगत्या च पाताले सा करोति पदार्पणं ॥
 ५ जीवनस्य महामार्गस्तया नैव विविच्यते ।
 वर्त्माधः कम्पते तस्याः किन्तु सा तन्न बुध्यते ॥
 ७ अतो हे बालका यूयं मद्वाक्यं श्रोतुमर्हथ ।
 निर्गतेभ्यो मदीयास्याद् वाक्केभ्यो मापगच्छत ॥
 ८ अतिदूरं स्त्रियास्तस्यास्त्वं विर्युग्धि निजायनं ।
 तद्देहदारसान्निध्यं त्वं न गच्छ कदाचन ॥
 ९ गत्वान्येभ्यः स्वसम्मानं सम्प्रदायिष्यते त्वया ।
 दयाहीनरिपो हस्ते निजायुस्वार्षयिष्यते ॥
 १० त्वमिं त्वदीयसम्पत्त्या परे यास्यन्ति मानवाः ।
 भविष्यति परं सद्गुणं त्वच्छ्रमजैः फलैः ॥
 ११ मांसे देहे च ते क्षीणे शेषे त्वं निष्ठनिष्ठसि ॥
 १२ वक्ष्यसि चेदमाः शिक्षां कुतो गर्हितवानहं ।
 ममान्तःकरणञ्चैव व्यनिन्दद् भर्त्सनां कुतः ॥
 १३ कुतोऽहं स्वगुरुणाञ्च भारतीं श्रुतवान् नहि ।
 ममोपदेशकानाञ्च वाण्यां न न्यदधे मनः ॥
 १४ प्रायः सर्वार्हितेऽमज्जं जनतासभयोः पुरः ॥
 १५ पिव त्वं स्वप्रहेस्तोयं स्वकूपादुद्धृतं जलं ॥
 १६ कुतस्त्वदुत्सर्जनं नीरं वह्निर्वित्सारयिष्यते ।
 नगर्या राजमार्गेषु तोयानां सरितो यथा ॥
 १७ तवैकस्यास्तु तत् तोयं न चान्येषां त्वया सह ॥
 १८ तावकीनप्रहिर्भूयाद् आशीर्वादसमन्वितः ।
 निजयौवनकालस्य कान्तायां त्वं प्रहृष्य च ॥

तां मन्यस्व मृगीं चावीं हरिणीं वा मनोहरां ।	१९
स्तनमद्यश्च तस्यास्त्वां प्रमोदयतु सर्व्वदा ।	
प्रीतिभावेन तस्याश्च त्वं रमस्व निरन्तरं ॥	
हे मत्पुत्र कुतो हेतोस्त्वं वेश्यायां निरंस्यसे ।	१०
परस्या वदसि त्वं वा कुतः सक्तो भविष्यसि ॥	
प्रत्यक्षाः परमेशस्य सन्ति मार्गा नरस्य वै ।	११
सम्यक् तेन मनुष्यस्य सर्व्ववर्त्म परीक्ष्यते ॥	
स्त्रोयदुष्कृतपाशैर्हि दुष्टो लोको धरिष्यते ।	१२
दृढं तच्च निभग्न्यन्ति स्त्रीयकिल्बिषरज्जवः ॥	
उपदेशविहीनत्वात् स विनाशं गमिष्यति ।	१३
मूढताया महत्त्वाच्च प्रपतियति मत्तवत् ॥	

६ षष्ठोऽध्यायः ।

१ प्रतिभूतनिषेधः ६ आलस्यविरुद्धकथनं १९ दुष्टलोकाविरुद्धकथनं १६ सप्त घृणास्य-
दानि २० आज्ञापालनफलं २५ परदारगमनात् चतसि ।

हे मदीयात्मज त्वच्चेत् स्वबन्धो लभ्यको भवेः ।	१
परार्थं दृतहन्तो वा कुर्याः सत्पापनं यदि ॥	
स्वमुखाग्निर्गतैर्वाक्यैस्तर्हि त्वं सन्धृतो ऽभवः ।	२
यथा पाशैस्तथा बद्धः स्ववक्त्रेणैरितोक्तिभिः ॥	
अत्रैतत् कुरु मत्पुत्र त्वं स्वबन्धोः करङ्गतः ।	३
स्वं रक्त बन्धुमभ्येत्य प्रणिपत्य प्रसादय ॥	
स्त्रीयलोचनयोर्निद्रा त्वयानुज्ञायतां नहि ।	४
न नेत्रच्छदयुग्मस्य वा स्वप्रार्थं निमीलनं ॥	
उद्धर स्वं मृगो यदत् पक्षी वा व्याधहस्ततः ॥	५
हे तुन्दपरिमार्ज त्वं पिपीलिकान्तिकं व्रज ।	६
तस्या आचारमालोक्य ज्ञानलाभं कुरुष्व च ॥	
नास्ति कोऽप्यधिपस्तस्या न शास्ता न च नायकः ॥	७
तथापि ग्रीष्मकाले सा सङ्गृह्णाति स्वजेमनं ।	८
शस्यकर्तनकाले ऽपि स्वभक्ष्यं सच्चिनोति च ॥	
खप्यते कतिकालं हि हे आलस्यमते त्वया ।	९

- कदा स्वकीयनिद्रातत्त्वयोत्थानं करिष्यते ॥
- १० अल्पनिद्राल्पतन्द्रा स्यात् स्वप्ने स्वल्पकरस्मिन्ना ॥
- ११ तथा त्वदोयदारिद्र्यम् उपस्थास्यति दस्युवत् ।
तव निष्किञ्चनत्वञ्च समायास्यति चर्मिवत् ॥
- १२ पापात्मातीव धूर्त्ताऽस्ति वाक्कोटिल्यञ्च सेवते ।
- १३ कुरुते नेत्रसङ्केतं पादाभ्यां बोधयत्यपि ।
स्वकीयकरशाखाभिरुपदेशं करोति च ॥
- १४ चित्तं तस्य कृण्वेः पूर्णं स कुसङ्कल्पकृतं सदा ।
विवादस्य च बीजानि तेनाप्यन्ते निरन्तरं ॥
- १५ ततो हेतो र्दृष्टात् तस्य विषयिः प्रभविव्यति ।
स च ध्वंसिष्यतेऽकस्मात् प्रतीकारेण वर्जितः ॥
- १६ परमेश्वर एतानि घट्टस्तूनि विगर्हते ।
तद्युक्तं सप्तमञ्चापि मनसा स ऋतीयते ॥
- १७ उर्द्धदृष्ट्यक्षियुग्मञ्च जिह्वा चान्तवादिनी ।
निर्द्वाषाणामष्टकृपाते प्रवृत्तञ्च करद्वयं ॥
- १८ चित्तं कुमन्वणानाञ्च कल्पनेन सुतत्परं ।
दुष्कर्मसाधनार्थञ्च द्रुतगामि पदद्वयं ॥
- १९ अन्तरी कूटसाक्षी च भ्रातृणाञ्चैक्यभेदकः ॥
- २० हे मत्पुत्र खतातस्याञ्चा त्वया परिपाल्यतां ।
स्वीयमातुः सुशिक्षा च न परित्यज्यतां त्वया ॥
- २१ तां बधान सदा चित्ते कण्ठदेशे निधेहि च ॥
- २२ सा त्वां नेष्यति गच्छन्तं स्वपन्तं त्वामविष्यति ।
उन्निद्रेण त्वया सार्द्धं संलापञ्च करिष्यति ॥
- २३ यद्धेतो दीपिकास्याञ्चा सुशिक्षा दीप्तिरस्ति च ।
उपदेशस्य वाग्दण्डाः सन्ति जीवनवर्त्म च ॥
- २४ इत्थं पापिष्ठनारीतस्तव रक्षा भविष्यति ।
स्निग्धजिह्वपरस्त्रीतत्त्वज्ञोद्धारमवाप्स्यसि ॥
- २५ त्वदोयचेतसे तस्याः सौन्दर्यं मैव रोचतां ।
स्वीयनेत्रच्छदाभ्यां सा त्वां जालेनेव मा धरेत् ॥
- २६ वेश्याया अनुरोधस्तु श्रेष्ठभक्ष्यापहारकः ।
परस्त्री कित्त्वमूल्यानां प्राणानां ग्राहिका भवेत् ॥

वर्जं वक्षसि यो दध्यात् तदस्त्रं किं न धत्स्यते ॥	९०
तमाङ्गारेषु यो गच्छेत् तत्पादौ किं न तप्यतः ॥	९८
समीपवासिनो भार्यां यो गच्छेत् स तथा भवेत् ।	९९
यः कश्चित् तां स्पृशेत् सोऽपि निर्दोषो न भविष्यति ॥	
चैर्यक्रियापि चौरस्य नैव लोकोरपेक्षते ।	१०
स्वकीयप्राणरक्षाय क्षुधातस्तेन चोरिते ॥	
घृतेन तेन कर्तव्यं समधा परिशोधनं ।	११
त्यक्तव्यं सकलञ्चैव स्वीयगोहे स्थितं वसु ॥	
परदारांस्तु यो गच्छेत् स नरो बुद्धिवर्जितः ।	१२
स्वीयप्राणापहर्त्ता स स्वयमेव खनाशकृत् ॥	
दण्डद्वाम्रोत्थवज्राश्च लज्जा तस्य न लुप्यते ॥	१३
स्वामिनो जारशङ्का या सा नरस्यातिचण्डता ।	१४
प्रतीकारदिने तेन क्षमा नैव करिष्यते ॥	
न पारितोषितं किञ्चित् तस्मै रोचिष्यते तदा ।	१५
उल्लोचे बद्धमूल्येऽपि स तुष्टिं न गमिष्यति ॥	

७ सप्तमोऽध्यायः ।

१ सुलेमनो विनयकथनं ६ वेश्याया व्यवहारवर्णनं २४ तस्याः स्वातन्त्र्यस्यावश्यकता च ।

महाचो रक्ष ह्ये पुत्र मदाज्ञा हृदि गोपय ॥	१
तथा जीवनलाभार्थं मदाज्ञा परिपालय ।	१
मम शिक्षाश्च संरक्ष चक्षुःकनोनि कामिव ॥	
ता बधनान्कुलिव्येव खट्वत्यत्रे च ता लिख ॥	१
भगिन्येव ममासि त्वमिति प्रज्ञा त्वयेच्छतां ।	४
मम ज्ञातिरियञ्चेति कीर्त्ततां सुविवेचना ॥	
इत्यमेव परस्त्रीतत्त्वव रक्षा भविष्यति ।	५
स्निग्धवाक्परभार्यातत्त्वज्ञोद्धारमवाप्स्यसि ॥	
स्वगृहस्थगवाक्षस्य जालेनाहं व्यलोकयं ॥	६
तदानो मन्दबुद्धीनां केषाञ्चित् प्राप्य दर्शनं ।	७
यूनां मध्ये मयादर्शि युवैको ज्ञानवर्जितः ॥	
स तस्या गेहकीणास्य सम्मुखेनात्नवर्त्तत ।	८

- तस्या निकेतनस्यैव वर्त्मना च समक्रमीत् ॥
 ८ तदा गोधूलिरेवासीत् सन्ध्याकालेऽपराङ्गिके ।
 यामिनीजान्धकारस्य समवाप्नोदुपक्रमं ॥
 १० एका स्त्री तु तमभ्यायात् वेश्यावेशा सुधूर्त्तधीः ॥
 ११ कोलाहलप्रियाबाध्या तत्पादौ न स्थिरौ गृहे ॥
 १२ जातु भ्राम्यति मार्गे सा जातु याति चतुष्पथं ।
 जातु वा सर्वकोशेषु व्याधवत् सा प्रतीक्षते ॥
 १३ सा तं धृत्वा तदाचुम्बोत् धृष्टास्या चेदमब्रवीत् ॥
 १४ मङ्गलार्थं बलीन् दत्त्वा मयाय पूरितं व्रतं ॥
 १५ अतस्त्वां प्राप्तुमागच्छं मयान्विध्य त्वमीक्ष्यसे ॥
 १६ मत्तुङ्गास्तरणैः स्त्रीणां मिच्छीयैश्चिन्नवादरैः ॥
 १७ अगुरुबोणसुत्वग्भिर्मम शय्या सुवासिता ॥
 १८ एह्यावामखणं यावत् प्रेमभोगे रमावहै ।
 पूर्णकामविलासेन प्रमोदं करवावहै ॥
 १९ गृहस्थामी गृहे नास्ति दीर्घयात्रां करोति सः ॥
 २० स मुद्रायश्चिह्नतोऽग्रात् पूर्णेन्दौ गेहमेत्यति ॥
 २१ इत्थं तं निजशिक्षिताया बाहुल्येनाचकर्ष सा ।
 ओलुयो मेदुरत्वेन पथभ्रष्टं चकार च ॥
 २२ तदानीं स नरस्तस्याः पश्चादेवागमद्गठात् ।
 स तु पीनगवा तुल्यो घातस्थानं प्रगच्छता ।
 अबुद्धे र्दण्डनं प्राप्तुं याति नूपुरधारिवत् ॥
 २३ श्रेष्ठे श्रीघ्नगवाणेन यद्वत् तस्य विभेत्यते ।
 पक्षीत्यं प्रविशेत् पाशम् अज्ज्ञात्वा प्राणसंशयं ॥
 २४ अतो हे बालका यूयं ममोक्तिं श्रोतुमर्हथ ।
 ममास्यान्निर्गतं वाक्यं युष्माभिर्विनिश्चयतां ॥
 २५ सा भवेत् त्वन्मनो भ्रष्टं तस्या मार्गेऽवलम्बितुं ।
 मैव वा क्रियतां तस्या वर्त्मसु भ्रमणं त्वया ॥
 २६ बङ्गलोकास्तया यस्मात् क्षतोक्तव्य निपातिताः ।
 तथा व्यापादिताः सर्वे वाहिनीं समहाबला ॥
 २७ नरकाध्वा गृहं तस्याः कालान्तःपुरगामि तत् ॥

८ अष्टमोऽध्यायः ।

१ प्रज्ञायाः सुखानिः श्रेष्ठता च १९ प्रज्ञाया पराक्रमो धनञ्च २९ प्रज्ञाया अनादित्वं ३९
प्रज्ञाया सुखवर्णनञ्च ।

किं न घोषयति प्रज्ञा बुद्धिरुच्चैश्च भाषते ॥	१
मार्गस्योपरि तिष्ठन्ती सूक्ष्मं प्रहङ्गाटकालये ॥	२
गोपुराणां समीपे वा नगरस्य मुखे स्थिता ।	३
कपाटानां प्रवेशे सा प्रोच्चैरित्यं प्रभाषते ॥	
आह्वयामि नरा युष्मान् मनुजान् अभिवच्यहं ॥	४
हे मन्दबुद्धयो यूयं प्रगृह्णीत सतर्कतां ।	५
हे मृदाः सकला यूयं शिस्तध्वं सुविवेचनां ॥	
युष्माभिः श्रूयतां यस्माद् उत्कृष्टानि वदाम्यहं ।	६
मामकीनाधरद्वारात् न्याय्या निर्यान्ति चोक्तयः ॥	
तास्तु मे सत्वभाव्यस्ति पापं द्विष्टो ममाधरौ ॥	७
सकला मम वक्त्रस्य वाचो धर्मसमन्विताः ।	८
वक्त्रेका विपरीता वा मध्ये तासां न विद्यते ॥	
दृष्ट्वा बुद्धिमतां दृष्ट्वाद्यजवः सकलाश्च ताः ।	९
ज्ञानप्राप्तमनुष्ठानां विचारात् सरलाश्च ताः ॥	
रौप्याद् गृह्णीत शिस्तं मे ज्ञानश्चेत्तमहेमतः ॥	१०
यतो हेतोः प्रबालेभ्यः प्रज्ञा श्रेष्ठा न संशयः ।	११
सर्वाणि प्रियवस्तूनि तत्समानि न सन्ति हि ॥	
अहं प्रज्जेति विख्याता मम वेश्म सतर्कता ।	१२
लभ्यते च मया ज्ञानं परिणामप्रदर्शकं ॥	
परमेशाक्तु या भीतिः सा दृष्ट्वा पातकं प्रति ।	१३
तस्माद् दर्पो ऽभिमानञ्च दुष्टतारूपवर्त्म च ।	
विपरीतञ्च दौर्मत्स्यं दृष्ट्वान्येतानि सन्ति मे ॥	
मन्त्राणाकुशले स्तो मे प्रज्ञाहं विक्रमान्विता ॥	१४
मया शासति राजानो भूपा धर्मं वदन्ति च ॥	१५
मया जयन्ति शाक्तारः शिष्टाश्च क्षितिनायकाः ॥	१६
ये कुर्वन्ति मयि प्रेम तेषु प्रेम करोम्यहं ।	१७
यत्नाभ्यां मृगयन्ते ये मामवाप्स्यन्ति ते जनाः ॥	

- १८ ममैवास्ति धनं तेजः स्थासु वित्तं पवित्रता ॥
 १९ श्रेष्ठं मम फलं स्वर्णात् हिरण्यादपि निर्मलात् ।
 श्रेष्ठो मदीयलभ्यांश्च उत्तमाद् रजतादपि ॥
 २० नयन्ती धर्ममार्गेण मध्येन न्यायवर्त्मनां ।
 २१ ममानुरागिणो लोकान् कुर्वेत्सम्पत्तिभागिनः ।
 कोषागाराणि तेषाञ्च द्रव्यैः सम्पूरयाम्यहं ॥
 २२ प्राप्ताहं परमेशेन स्वीयगत्या उपक्रमे ।
 स्वकीयकर्मणामग्रे काले ऽतीव पुरातने ॥
 २३ आदावेवाभिषिक्ताहं प्राक् क्षितेरुद्भवात् पुरा ॥
 २४ मदीयोत्पत्तिकाले च नावियन्त महार्शवाः ।
 भारिणस्तोयभारेण नावियन्त च निज्भरारः ।
 २५ गिरीणां रोपणस्याग्रे ऽहं जाताद्रिगणात् पुरा ॥
 २६ तेनास्तेषु देशेषु निर्जनेषु स्थलेषु च ।
 नरलोकस्थमृद्रेणो मस्तके ऽपि न निर्मितेः ॥
 २७ यदा सोऽस्थापयद् व्योम तदैवासमुपस्थिता ।
 यदा सोऽपान्निधेः पृष्ठे व्यलिखत् परिमण्डलं ।
 २८ यदाबध्नाद् घनानूर्द्ध्वं सैन्यवोत्साञ्च प्राभवन् ॥
 २९ यदा महासमुद्रस्य सीमानं स न्यरूपयत् ।
 निजाञ्जालङ्घनादेव सलिलानि निवारयन् ।
 वसुधायाञ्च मूलानि स समस्थापयद् यदा ॥
 ३० तदानीं तस्य पार्श्वे ऽहम् अतिष्ठं कर्मकारिणी ।
 प्रत्यहं नन्दना तस्य तत्साक्षात् हर्षणा सदा ॥
 ३१ हृष्टा भूमण्डले तस्य नन्दन्तो नृसुतैः सह ॥
 ३२ हे वत्सा अधुना यूयं निशामयत मद्वचः ।
 मन्मार्गान् ये ऽवलम्बन्ते धन्या एव भवन्ति ते ॥
 ३३ उपदेशं गृहीत्वैव भवत ज्ञानसेवकाः ।
 अत्याचारञ्च युष्माभिः कथञ्चित् क्रियतां नहि ॥
 ३४ धन्य एव मनुष्यः स यः संप्रदण्वन् वचो मम ।
 मामकीनकपाटेषु प्रजागर्त्तिं दिने दिने ।
 मम द्वारशिलायाञ्च द्वारिवदवतिष्ठते ॥
 ३५ यस्माद् यो मामवाप्नोति स एवाप्नोति जीवनं ।

प्रसादश्च परेशस्य स नरः परिलभ्यते ॥

मम यथापराधोति निजप्राणान् हिनस्ति सः ।

१६

मां द्विषन्ति च यावन्तस्ते मृतौ प्रेम कुर्वन्ते ॥

८ नवमोऽध्यायः ।

१ प्रज्ञाया आह्वानं ७ उपदेशकथनं ११ अज्ञानतायाः कथनं फलञ्च ।

स्वगेहं निर्ममे प्रज्ञा सप्त स्तम्भास्ततश्च ।

१

पशून् जघान मांसार्थं मद्यश्चामिश्रयत् तथा ।

२

रचयामास भोज्याय स्त्रीयान्वासनानि च ॥

स्वदासीः प्रेष्य सा पुर्या घोषयत्युच्चभूमिषु ।

३

आगच्छेन्मन्दधीरत्र निर्वाधांश्च ब्रवीति सा ।

४

आयाताश्रीत भण्यं मे मयं पिवत मत्कृतं ॥

५

मन्दबुद्धोन् परित्यज्य जीवनं परिरक्षत ।

६

मार्गे विवेचनायाश्च स्थिरपादैः प्रगच्छत् ॥

निन्दकः श्रित्यते येन तेनावक्षैव लभ्यते ।

७

दुर्जने भर्त्यते येन जायते स कलङ्कितः ॥

निन्दकं भर्त्ययेथा न स त्वां देख्यति भर्त्सितः ।

८

ज्ञानिनं भर्त्सयेथास्त्वं तस्मात् स प्रेष्यते त्वयि ॥

श्रित्य ज्ञानिनं तस्मात् सोऽतिज्ञानी भविष्यति ।

९

बोधय धार्मिकं तस्मात् सोऽतिविद्वान् भविष्यति ॥

परमेशान् या भीतिः सा प्रज्ञाया उपक्रमः ।

१०

तथा धर्मस्य यज्ज्ञानं मन्ये तत् सुविवेचना ॥

मत्तस्त्वदीयघस्याणां सङ्ख्या वृद्धिमवाप्स्यति ।

११

सुदीर्घाश्च भविष्यन्ति वत्सरा आयुषस्तव ॥

यदि त्वन्तु भवे ज्ञानी स्वार्थं ज्ञानी भविष्यति ।

१२

निन्दाचारी भवे वां चेत् स्वार्थं दोषी भविष्यति ॥

मूढताया तु या योषित् सा महाशब्दकारिणी ।

१३

स्थूलबुद्धिस्वभावा सा न जानीते च किञ्चन ॥

स्वगेहद्वार आसीना पुरस्कोर्द्धस्थविष्टरे ।

१४

- १५ समाह्वयति सा पाश्यान् ऋजुमार्गैः प्रगच्छतः ॥
 १६ आगच्छेन्मन्दधीरत्र निर्बोधाश्च ब्रवीति सा ॥
 १७ चोरितं वारि सुखादु गुप्तमन्नञ्च सुप्रियं ॥
 १८ प्रेता वसन्ति यत् तत्र तन्न जानन्ति ते नराः ।
 तथा निमग्नताः सर्वे चाधोभुवनगामिनः ॥

१० दशमाऽध्यायः ।

सुलेमनो नानाविधा हितोपदेशाः ।

सुलेमनो हितोपदेशाः ।

- १ ज्ञानी पुत्रः स्वतातस्य भवेदानन्दकारकः ।
 मूर्खः पुत्रश्च शोकार्त्तां कुरुते निजमातरं ॥
 २ दुष्टतायुक्तवित्तानि नोपकुर्वन्ति किञ्चन ।
 किन्तु मृत्युत उद्धारं धर्म एवानुतिष्ठति ॥
 ३ परेशो नानुजानाति धार्मिकस्य क्षुधात्ततां ।
 किन्तु संरोक्ष्यते तेन दुष्टानामेव लुब्धता ॥
 ४ कार्यं शिथिलहस्तेन ये कुर्युस्ते दरिद्रति ।
 महात्साहमनुष्ठानां करः सम्पत्तिवर्द्धकः ॥
 ५ योश्चे फलावचायी यः स पुत्र एव बुद्धिमान् ।
 निद्रितः प्रस्यकाले यः स लज्जाजनकः सुतः ॥
 ६ धर्मशीलस्य लोकस्य मूर्खोऽशीरधितिष्ठति ।
 वदनं दुर्जनानान्तु दौराढ्येन समावृतं ॥
 ७ आश्रये स्मर्यते धर्म्मो दुष्टानां नाम शीर्यते ॥
 ८ गृह्णात्याज्ञाः सुधी लोको मूढोऽप्युच्यते निपात्यते ॥
 ९ ऋजुगाम्यभयं याति वक्रमार्गो धरिष्यते ॥
 १० सङ्घटाक्षो व्यथाकारी मूढोऽप्युच्यते निपात्यते ॥
 ११ धर्मलोकस्य यद् वक्त्रं जीवनस्योत्स एव तत् ।
 वदनं दुर्जनानान्तु दौराढ्येन समावृतं ॥
 १२ विवादेत्यादको देवः प्रेमा सर्व्वाघप्रच्छदः ॥
 १३ ओष्ठयोर्विद्वल्लोकस्य प्राज्ञता वर्तते सदा ।

बुद्धिर्वर्जितलोकस्य पृष्ठे दण्डश्च युज्यते ॥	
ज्ञानवन्तो मनुष्या ये विज्ञानं गोपयन्ति ते ।	१४
किन्त्वज्ञानस्य यद् वक्तुं तदासन्नतमः क्षयः ॥	
धनयुक्तस्य लोकस्य वित्तं गाढतमं पुरं ।	१५
दरिद्राणाञ्च दारिद्र्यं तेषां नाशस्य कारणं ॥	
धर्मिलोकस्य यत् कर्म तत्फलं जीवनावहं ।	१६
दुर्जनस्य च यो लाभस्तत्फलं पातकावहं ॥	
जीवनायनगामी स आदेशो येन पाल्यते ।	१७
किन्तु यः शासनत्यागी स हि भ्रान्तो भविष्यति ॥	
आच्छादयति यो द्वेषं तस्यैष्टौ वदतोऽनृतं ।	१८
अपवादश्च यः कुर्यात् सोऽपि मृष्टो न संशयः ॥	
वाग्बाहुल्येऽपराधानाम् अभावो नहि विद्यते ।	१९
स्वाधरौ यस्तु संयच्छेत् स नरो बुद्धिमान् भवेत् ॥	
धार्मिकस्यैव या जिज्ञा सा परीक्षितरूप्यवत् ।	२०
दुर्जनानाञ्च या बुद्धिस्तस्या मूल्यं भवेत् द्रव्यं ॥	
अधरौ धर्मिलोकस्य बहूनां परिपालकौ ।	२१
ज्ञानाभावाच्च निर्बोधाः प्राणत्यागं प्रकुर्वन्ते ॥	
आश्रिष्टा परमेशस्य धनवान् जायते नरः ।	२२
व्यसनश्च तथा सार्द्धं तेन संयुज्यते नहि ॥	
ह्लादते दुष्कृतौ मूर्खः प्रज्ञायाञ्च सुधी नरः ॥	२३
दुर्जनः शङ्कते यस्मात् तं तदेवाक्रमिष्यति ।	२४
आकाङ्क्षा धार्मिकाणाञ्च सफलत्वं गमिष्यति ॥	
यथा भक्त्वाभिलोऽतीतः पाप्यन्तर्धास्यते तथा ।	२५
धार्मिकः कुड्यमूलस्य सर्वदा स्थायिनः समः ॥	
दन्तेष्वस्त्ररसो यद्वत् धूमो वा नेत्रयो र्यथा ।	२६
तद्वदेवात्मसो दूतः प्रेरकस्य मते भवेत् ॥	
परमेश्वरतो भीति भवत्यायुःप्रवर्द्धिका ।	२७
किन्तु न्यूनीकरिष्यन्ते वत्सराः पापिनां नृणां ॥	
प्रत्याशा धार्मिकाणां या सा भवेत् हर्षदायिनी ।	२८
दुर्जनानां प्रतीक्षा या सा क्षयं परिगच्छति ॥	
परमेशस्य यन्मार्गं दुर्गं तत् सरलात्मनां ।	२९

- १० किन्तु दुष्कर्मिणोक्तानां तदेवास्ति विनाशकं ॥
 धार्मिकः सर्वदा स्थायो कदाचिन्न चलिष्यति ।
 किन्तु ये दुस्करिवास्ते नैव वत्स्यन्ति नीवृति ॥
 २१ धार्मिकस्यैव यद् वक्त्रं तस्मिन् प्रज्ञा प्ररोहति ।
 या च वक्रवदा जिज्ञा सा समुच्छेत्स्यते किल ॥
 २२ अधरौ धार्मिकस्यैव प्रीतिभावस्य सङ्गिनौ ।
 दुर्जनानाञ्च यद् वक्त्रं वक्रभावस्य सङ्गि तत् ॥

११ एकादशोऽध्यायः ।

नानोपदेशकथनं ।

- १ वक्त्रका या तुलायष्टिः पृष्ठा सा परमेशितुः ।
 यथार्थं परिमाणं यत् तस्मिन्नेव स तुष्यति ॥
 २ अभिमाने समायाते समायात्यवमानना ।
 किन्तु नम्रस्वभावा ये प्रज्ञा तैः सह वर्तते ॥
 ३ शुद्धता सरलानां या सा तेषां पथिदर्शिका ।
 वक्रता वक्त्रकानां या सा तेषां नाशकारिणी ॥
 ४ कोपवक्त्रे दिने वित्तं किञ्चिन्नापकरिष्यति ।
 किन्तु मृत्युत उद्धारं धर्म एवानुतिष्ठति ॥
 ५ साधुलोकस्य धर्मेण सरणीक्रियते गतिः ।
 किन्तु स्वकीयदौर्जन्याद् दुर्जने निपतिष्यति ॥
 ६ नृणां सरलचित्तानां धर्मस्तानुद्धरिष्यति ।
 स्वकीयलोभपाशैस्तु धरिष्यन्ते प्रवक्त्रकाः ॥
 ७ प्रत्याशा पापिलोकस्य मृत्युकाले विनश्यति ।
 दुर्दत्तानां प्रतीक्षा च तदा याति विलोपनं ॥
 ८ धार्मिको रक्ष्यते क्लेशात् पापो चाप्नोति तत्पदं ॥
 ९ कपटो स्वीयवक्त्रेण मित्रनाशं करोति हि ।
 प्रज्ञया धार्मिकाणान्तु मित्ररक्षा विधीयते ॥
 १० धार्मिकेषु समृद्धेषु पुर्यां हर्षः प्रजायते ।
 दुर्जनेषु विनश्येषु श्रूयते च जयध्वनिः ॥

आशीर्वादादजनां हि नगरस्योन्नति भवेत् ।	११
दुष्टानां दुर्मुखत्वान्नृत्पादनं तस्य जायते ॥	
स्वमित्रं योऽवजानाति स नरो बुद्धिर्वर्जितः ।	१२
किन्तु बुद्धिविशिष्टः स स्वमुखं येन रुध्यते ॥	
यो भ्राम्यत्यपवादार्थी गुप्तवाक्यं व्यनक्ति सः ।	१३
यस्तु विश्वास्यभावः स कथामाच्छाद्य रक्षति ॥	
मन्त्रणाया अभावेन प्रजानां पतनं भवेत् ।	१४
बहुलं मन्त्रिणां किन्तु रक्षा तासां प्रजायते ॥	
लभकोऽज्ञातलोकस्य घोरं यास्यति दुर्दृशं ।	१५
प्रतिभूत्वे घृणा यस्य निर्विघ्नं सोऽवतिष्ठते ॥	
या मनोहारिणी कान्ता सम्मानं धार्यते तया ।	१६
नरैर्विक्रमसंयुक्तरैश्चर्यं धार्यते यथा ॥	
यो मनुष्यो दयाशीलः स करोत्यात्ममङ्गलं ।	१७
यश्च क्रूरस्वभावः स निजकायस्य पीडकः ॥	
दुरात्मा कुरुते कार्यं विपरीतफलप्रदं ।	१८
धर्मवीजस्य वप्ता यः स सत्वं लभते फलं ॥	
यो नरः सुस्थिरो धर्मे जीवनाय स चेष्टते ।	१९
योऽनुधावति पापं स चेष्टते स्वीयमृत्यवे ॥	
वक्रभावा मनुष्या ये गर्हते तान् परेश्वरः ।	२०
किन्तु ये सरलाचाराः स तानेवानुरुध्यते ॥	
पुरुषानुक्रमं यावत् पापी दण्डाद्गमोक्ष्यते ।	२१
धार्मिकाणान्तु यो वंशः स उद्धारमवाप्स्यति ॥	
नासिकायां बराहस्य सौवर्णं भूषणं यथा ।	२२
सुविचारविहीनायाः सौन्दर्यं योषितस्तथा ॥	
आकाङ्क्षा धर्मलोकानां केवलं मङ्गलावहा ।	२३
दुर्जनानां प्रतीक्षा या सा तु कोपानलावहा ॥	
स्वधनं विकिरन्तोऽपि वर्द्धन्ते केऽपि मानवाः ।	२४
न्याय्याद् दृढं धरन्तश्च जायन्ते केऽपि निर्धनाः ॥	
यो मनुष्यो वदान्यः स्यात् स आप्यायिष्यते स्वयं ।	२५
अभिवर्धति यश्चान्यान् सोऽभिवर्धिष्यते स्वयं ॥	
येन संरुध्यते श्रेष्ठं श्रपन्ते तं नरं जनाः ।	२६

- येन विक्रीयते शस्यम् आशीस्तन्मृभिर्वर्तते ॥
 १७ यो मनुष्यो हितान्वेषी सोऽनुगच्छत्यनुग्रहं ।
 आक्रमिष्यति चानिष्टम् अचिन्तान्वेषिणं जनं ॥
 १८ स्वधने यस्य विश्वासः स मनुष्यः पतिष्यति ।
 पक्षवान्तु यथा तद्वत् फुल्लिष्यन्ति हि धार्मिकाः ॥
 १९ क्षिप्नाति परिवारान् यः सम्पत्तिस्तस्य वायुवत् ।
 यश्च मूर्खः स विज्ञस्य दासेरत्वं करिष्यते ॥
 २० प्राप्य धार्मिकलोकेनामृतपादप्रज्ञं फलं ।
 मनांस्यालुष्य यो रक्षेत् स ज्ञानी नात्र संशयः ॥
 २१ धार्मिकः पश्य मेदिन्यां दोषाणां लभते फलं ।
 का न दुर्वृत्तलोकस्य पापिनश्च दशा भवेत् ॥

१२ द्वादशोऽध्यायः ।

- १ यः प्रतुष्यति शिक्षायां स विद्यायां प्रतुष्यति ।
 भर्त्सनां गर्हते यस्तु पशुतुल्यः स मानवः ॥
 २ सज्जनः परमेशस्य समवाप्नोत्यनुग्रहं ।
 किन्तु धौर्त्यस्वभावो यस्तं करोति स दोषिणं ॥
 ३ नैव दुष्टतया कश्चित् कदाचित् क्रियते स्थिरः ।
 धार्मिकाणान्तु यन्मूलं निश्चलं तद् वितिष्ठते ॥
 ४ शिष्टा स्त्री स्वामिने माला क्लेशास्त्रां कलङ्किनी ॥
 ५ सङ्कल्पा धर्म्मिणां न्याय्या दुष्टानां मन्त्रणं कुलं ।
 ६ हत्यायै निभते स्यातुं भाषन्ते दुर्जना मिथः ।
 धार्मिकाणान्तु जिज्ञा तान् मरणात् परिरक्षति ॥
 ७ विनिपत्य दुरात्मानो नास्तित्वं प्राप्नुवन्ति हि ।
 धार्मिकाणान्तु यत् सद्गं सुस्थिरं तद् वितिष्ठते ॥
 ८ स्त्रीयमेधाप्रभावेन सुख्यातिं लभते नरः ।
 किन्तु यो वक्रचित्तः स सकलैरवमन्यते ॥
 ९ वरं स्वकिङ्करः क्षुद्रो न च दर्पवर्जितः ॥
 १० स्वपशोरपि प्राणेषु चिन्ताशीलोऽस्ति धार्मिकः ।

दुर्जनानान्तु यः खेहः सोऽपि क्रूरतमो भवेत् ॥	
स्वभूमिः कथ्यते येन स एवान्नेन तर्प्यति ।	११
निर्गुणास्त्वनुगच्छेद् यो स एव बुद्धिवर्जितः ॥	
दुश्चरित्रैः कृतं लाभं लिप्सते दुर्जनो नरः ।	१२
धार्मिकाणान्तु यन्मूलं तत् फलोत्पादकं भवेत् ॥	
स्वकीयाधरयो दोष उन्मायो दुर्जनस्य हि ।	१३
किन्तु क्लेशत उद्धारं समवाप्नोति धार्मिकः ॥	
स्वमुखस्य फलात्मर्त्यो मङ्गलेन सुतर्प्यति ।	१४
कृतं यत् स्वीयहस्ताभ्यां तस्याप्नोति फलं नरः ॥	
पश्या अज्ञानलोकस्य सरलो निजदृष्टितः ।	१५
श्रूयते मन्त्रणा येन स एव ज्ञानवान् नरः ॥	
अज्ञानस्य मनस्तापस्तत्क्षणात् सम्प्रकाशते ।	१६
किन्तु स्वीयापमानं यश्चादयेत् स विचक्षणः ॥	
यो जनो भाषते सत्यं तेन धर्म उदीर्यते ।	१७
मृधावादी तु यः साक्षी स उदीरयति क्लृप्तं ॥	
केषाञ्चिद् वावदूकानां खड्गाघातवदुक्तयः ।	१८
किन्तु ज्ञानवतां जिज्ञा दुःखिनां रोगशान्तिदा ॥	
सत्योक्तः सर्वदा स्थायी मृधाजिज्ञा च नैमिषी ॥	१९
कुसङ्गल्लक्षतां चित्तं कापद्यस्याश्रयो भवेत् ।	२०
शान्त्यै तु मन्त्रणा येषाम् चानन्दस्तेषु वर्तते ॥	
मनुष्ये धार्मिके किञ्चिद् अनिष्टं नानुषङ्ग्यति ।	२१
किन्तु पूर्णा भविष्यन्ति सन्तापेन हि दुर्जनाः ॥	
मृधावाद्यधरान् लोकान् गर्हते परमेश्वरः ।	२२
सत्याचारान्तु ये कुर्युः स तेष्वेव प्रतुष्यति ॥	
समाश्चादयति ज्ञानं मनुष्यः सुविचक्षणः ।	२३
मानसं किन्तु मूढानां घोषयत्यनभिज्ञतां ॥	
कर्मशीलमनुष्यस्य हस्तो राज्यं करिष्यति ।	२४
यः करः शिथिलोद्योगः करदः स भविष्यति ॥	
मनुष्यस्य मनस्तापाज्जायतेऽवनतं मनः ।	२५
किन्त्वानन्दमवाप्नोति हितवाक्केन तत् पुनः ॥	
धर्मशीलो मनुष्यो यः सुस्थः स स्वीयमित्रतः ।	२६

- दुर्जनानान्तु यो मार्गः स तेषां भ्रान्तिकारणं ॥
 १७ अलसेन मृगं धृत्वा तत्याकः क्रियते नहि ।
 कर्मशीलमनुष्यस्तु नररत्नममूल्यकं ॥
 १८ जीवनं धर्ममार्गस्थं मृत्युर्नास्ति च सत्यये ॥

१३ त्रयोदशोऽध्यायः ।

- १ उपदेशं स्वतातस्य ज्ञानी पुनः प्रदशोति हि ।
 किन्तु यो निन्दकस्तेन भर्त्सना श्रूयते नहि ॥
 २ स्वमुखस्य गुणान्मर्त्यो सुफलं परिभोक्षते ।
 वञ्चकानान्तु लोभस्य पोडितत्वं फलं भवेत् ॥
 ३ निजं रक्षति यो वक्त्रं निजप्राणान् स रक्षति ।
 व्यात्तोष्ठस्य तु लोकस्य निपातः सम्भविष्यति ॥
 ४ अलसो वाक्कयाकाङ्क्षी न च प्राप्नोति किञ्चन ।
 प्राणा ये कर्मशीलानां ते भविष्यन्ति सुस्थिताः ॥
 ५ धार्मिको यो मनुष्यः स मृषावाक्यं विगर्हते ।
 दुर्जनः किन्तु दुर्गन्धो लज्जितश्च भविष्यति ॥
 ६ यो नरः सरलाचारो धर्मस्तं परिरक्षति ।
 मनुष्यं पापिनं किन्तु दुष्टतैव निपातयेत् ॥
 ७ केऽपि धनेश्वरायन्ते नास्ति तेषान्तु किञ्चन ।
 केऽप्यन्ये दुर्गतायन्ते तेषान्वस्ति महाधनं ॥
 ८ नरस्य प्राणरक्षाया मूल्यं तस्य धनं भवेत् ।
 धनहीनो मनुष्यस्तु न प्रदशोति हि भर्त्सनां ॥
 ९ धर्मिणां शोभते तेजो दीपः शाम्यति पापिनां ॥
 १० वर्जनं यद् विवादस्य तद् दर्पादेव जायते ।
 मन्त्रिणां ये तु गृह्णन्ति प्रज्ञा तैः सह वर्तते ॥
 ११ वित्तान्यवस्तुमूलानि क्षीणतामाप्नुवन्ति हि ।
 यस्तु सन्निधुयाद्भस्ते वर्द्धयिष्यति तानि सः ॥
 १२ आशया दोर्घसूत्रत्वं चित्तरोगस्य कारणं ।
 सफलत्वञ्च वाक्काया अमृतोत्पादकस्ततः ॥
 १३ आदेशं योऽवजानाति तस्य नाशो भविष्यति ।

आज्ञामाद्रियते यस्तु सुफलं तेन लभ्यते ॥	
जीवोत्सो ज्ञानिनः शास्त्रं मृत्युपाशान्निवर्त्तकं ॥	१४
शुभबुद्धेः फलं प्रीतिः कठिना क्लिना गतिः ॥	१५
नरा विचक्षणाः सर्वे कार्यं ज्ञानेन कुर्वते ।	१६
ये तु मूर्खा मनुष्यास्ते विस्तृण्वन्ति स्वमूर्खतां ॥	
दुष्टो दूतः पतेत् दुःखे सत्यश्चारस्तु रोगहा ॥	१७
यो नरो गर्हते शिक्षां दरिद्रोऽवमतश्च सः ।	१८
वाग्दण्डं सहते यस्तु स सम्मानमवाप्स्यति ॥	
सम्पूर्णा या मनोवाक्का रूढी तां मन्यते मनः ।	१९
पापान्निवर्त्तनं मृष्टेर्मन्यतेऽतोव कुत्सितं ॥	
ज्ञानिभिः सह यो गच्छेत् स हि ज्ञानी भविष्यति ।	२०
निर्व्विधानान्तु यो बन्धुः स विनाशं गमिष्यति ॥	
विपत्तिः पापिनां पश्चात् द्रुतगत्या प्रगच्छति ।	२१
किन्तु धार्मिकलोकेशो मङ्गलं प्रतिदीयते ॥	
कुरुते पुत्रपौत्रांश्च साधुर्वित्ताधिकारिणः ।	२२
धार्मिकस्य निमित्तान्तु सञ्चितं पापिनो धनं ॥	
जायते शस्यबाहुल्यं दीनानां भूमिकर्षणात् ।	२३
विचाराभावतो जातु शस्याभावश्च जायते ॥	
दण्डं नहि प्रयुङ्क्ते यः स प्रदेष्टि निजात्मजं ।	२४
पुत्रे यः प्रीयते तस्य शासनाय स चेष्टते ॥	
मनसस्तृप्तिपर्यन्तम् अन्नं खादति धार्मिकः ।	२५
उदरं दुर्जनानान्तु नीरसं तिष्ठति क्षुधा ॥	

१४ चतुर्दशोऽध्यायः ।

गृहिणी सविवेका या निर्म्मिमीते स्ववेश्म सा ।	१
निर्व्विधा तु स्वहस्ताभ्यां कुरुते तस्य भोजनं ॥	
यो नरः सरणाचारी परमेशाद् बिभेति सः ।	२
किन्तु यः कुटिलाचारस्तस्यावज्ञां करोति सः ॥	
दण्डः स्वकीयदर्पस्य मुखे मूर्खस्य विद्यते ।	३
किन्तु ज्ञानवतां रक्षां स्वकीयौ कुरुतेऽधरो ॥	

- ४ गवामभावतो गोष्ठं तिष्ठत्येव परिष्कृतं ।
धनं किन्तु बलादेव बलीवर्जस्य वर्द्धते ॥
- ५ साक्षी विश्वासयोग्यो यः स मृषा भाषते नहि ।
किन्तु प्रतारकः साक्षी मृषावाक्यानि भाषते ॥
- ६ प्रज्ञा मृगयमाणोऽपि नैव प्राप्नोति निन्दकः ।
किन्तु यो बुद्धिमांस्तस्य सुलभं ज्ञानमस्ति हि ॥
- ७ अपगच्छ मनुष्यस्य निर्बोधस्य समीपतः ।
यं नरं ज्ञानहीनोऽलं जानीषे तं परित्यज ॥
- ८ विचक्षणस्य का प्रज्ञा स्वमार्गे सावधानता ।
मूढता का च मूढानां तेषामात्मप्रवृत्तिना ॥
- ९ निर्बोधा मनुजाः पाप उपहासं प्रकुर्वन्ते ।
किन्तु धार्मिकलोकानां मध्ये तिष्ठत्युग्रहः ॥
- १० मनस्तापस्य तीव्रत्वं चित्तमेवावगच्छति ।
न च व्याप्रियते तस्य हर्षे कश्चित् परो नरः ॥
- ११ दुस्स्वरिचमनुष्याणां सदनं विप्रनक्षति ।
उटजं सरलानान्तु तेजोयुक्तं भविष्यति ॥
- १२ केचिन्मार्गा नृणां साक्षात् सरलाः प्रतिभान्ति हि ।
भागस्तु पश्चिमस्तेषां जायते निधनायनं ॥
- १३ कदाचिद्धास्यमध्ये ऽपि चित्तं लोकस्य विद्यते ।
श्लोक एव च हर्षस्य शेषभागः प्रजायते ॥
- १४ विपथासक्तचित्तो यः स्वीयगत्या स तप्यति ।
किन्तु यः सज्जनस्तस्योत्पद्यते तपिरात्मतः ॥
- १५ सर्ववाक्केषु विश्वासं मन्दबुद्धिः करोति हि ।
किन्तु स्वपादविक्षेपं समाधत्ते विचक्षणः ॥
- १६ विज्ञो लोको भयं प्राप्य व्यसनादपगच्छति ।
किन्तु मूर्खो ऽतिविश्वासम् अत्याचारं करोति च ॥
- १७ य आशुक्रोधशीलः स्यात् स एवाज्ञानकर्मकृत् ।
कुसङ्गल्पप्रियश्चापि मनुष्यः सर्वगर्हितः ॥
- १८ आगतं मन्दबुद्धीनां धनं निर्बोधता भवेत् ।
किन्तु विचक्षणानां हि ज्ञानं मस्तकभूषणं ॥
- १९ नमन्ति सच्चरित्राणां समक्षं दुर्जनाः किल ।

धर्महीनमनुष्याश्च धार्मिकस्यैव गोपुरे ॥	
यो मनुष्यो दरिद्रः स स्वमित्रेणापि गर्ह्यते ।	९०
किन्तु धनाल्लोकस्य बहवः सन्ति बन्धवः ॥	
स्वमित्रं यो ऽवजानाति पापमेव करोति सः ।	९१
दुर्गतेषु दयालु र्यो धन्य एव स मानवः ॥	
ये कुर्वन्ति कुसङ्कल्पान् किं न भ्राम्यन्ति ते नराः ।	९२
सत्सङ्कल्पप्रिया ये ते दयां सत्यश्च भुञ्जते ॥	
सर्वश्रमान्मनुष्यस्य वृद्धिरुत्पद्यते किल ।	९३
ओष्ठयो वावटृकत्वाद् दैन्यमेव प्रजायते ॥	
ज्ञानिनां मुकुटं वित्तं मूर्खाणां मूर्खताञ्जता ॥	९४
यः साक्षी सत्यवादी स प्राणानां परिरक्षकः ।	९५
यस्तु प्रतारणाकारी मृषावाचः स भाषते ॥	
भयं यत् परमेशात् तद् विश्वासस्य दृढं स्थलं ।	९६
यावन्तस्तस्य सन्तानाः स तेषामाश्रयो भवेत् ॥	
भाति र्यो परमेशात् सा जीवनामृतनिर्भरा ।	९७
उन्माद्येभ्यः कृतान्तस्य तया रक्षा प्रसिध्यति ॥	
प्रजानां बद्धसंख्यत्वात् प्रभावं प्राप्नुयान्नृपः ।	९८
किन्त्वभावान्मनुष्याणां राज्ञ उत्यद्यते क्षयः ॥	
धीरक्रोधी महाबुद्धिराशुक्रोध्यक्षताध्वजः ॥	९९
जीवदायकमङ्गेभ्यः सुशान्तं हृदयं भवेत् ।	१००
किन्त्वार्थ्या कीकसानां हि गलितत्वस्य कारणं ॥	
दीनपीडकलोकेन खृष्टा तस्य विनिन्द्यते ।	१०१
किन्तु सम्मन्यते यस्तं दरिद्रान् सोऽनुकम्पते ॥	
स्वदौर्जन्येन पापात्मा ताड्यमानोऽपसार्थ्यते ।	१०२
प्रत्याशां भ्रियमाणोऽपि कुरुते धार्मिको नरः ॥	
शान्ता विज्ञमनुष्यस्य चित्ते प्रज्ञावतिष्ठते ।	१०३
किन्तु मूर्खस्य चित्ते सा भवत्यात्मप्रकाशिका ॥	
धर्मगोमन्यते राष्ट्रं पापन्तु नीढतोऽयशः ॥	१०४
भूपस्यानुग्रहे भूतं प्रवीणं प्रति वर्त्तते ।	१०५
किन्त्वकीर्तिकरं दासं प्रति क्रोधं करोति सः ॥	

१५ पञ्चदशोऽध्यायः ।

- १ मृदूक्तिः शमयेत् कोपं कदुक्तिः क्रोधवर्जिता ॥
 २ विज्ञानां रसना ज्ञानं समलङ्कृत्य निर्दिशेत् ।
 मूर्खाणां किन्तु यद् वक्तुं तद् बालिष्ठमुदीरयेत् ॥
 ३ सर्वस्थानेषु वर्तते परमेशस्य लोचने ।
 उत्तमानधमांश्चापि ते मनुष्यान् प्रपश्यतः ॥
 ४ जिज्ञासां हतैषिणी वृद्धो जीवामृतफलप्रदः ।
 वक्रत्वं किन्तु जिज्ञासा मनोभङ्गस्य कारणं ॥
 ५ मूर्खः स्वकीयतातस्य सूत्रपदेशं विगर्हते ।
 भर्त्सनं मन्यते येन स एव बुद्धिमान् नरः ॥
 ६ तिष्ठन्ति बह्विचिन्तानि धार्मिकस्य निकेतने ।
 किन्तु पापिमनुष्यस्य क्लेशयुक्तो धनागमः ॥
 ७ उप्यन्ते ज्ञानवीजानि ज्ञानिनामधरैर्दृग्णां ।
 निर्बीधानान्तु लोकानां यच्चित्तं तन्न सुस्थिरं ॥
 ८ गर्ह्यते परमेशेन बलिदानमधर्मिणां ।
 तस्य तुष्टिकरा किन्तु प्रार्थना सरलात्मनां ॥
 ९ नरस्याधर्मिणः पश्याः परमेशेन गर्ह्यते ।
 धर्मं ये त्वनुगच्छन्ति तेषु प्रेम करोति सः ॥
 १० सत्यथवागिलोकस्य तीव्रशक्तिर्भविष्यति ।
 विरक्तो भर्त्सनायां यः स मनुष्यो मरिष्यति ॥
 ११ पश्य पातालसंहारौ प्रत्यक्षौ परमेशितुः ।
 किमु मानवसूनुनां सर्वान्तःकरणान्यपि ॥
 १२ निन्दको भर्त्स्यते येन तस्मिन् नैव प्रतुष्यति ।
 तस्माद् विद्ममनुष्याणां समीपं नहि गच्छति ॥
 १३ हृदयेन प्रफुल्लेन प्रसन्नोक्रियते मुखं ।
 व्यथया किन्तु चित्तस्य प्राप्नोत्यात्मावसन्नतां ॥
 १४ मेधावतो मनुष्यस्य ज्ञानान्वेषि भवेन्मनः ।
 चरन्त्यज्ञानतात्तेने निर्बीधानां मुखानि च ॥
 १५ दुःखदं दुःखलोकस्य जायते सकलं दिनं ।
 किन्तु प्रफुल्लचित्तस्य जीवनं नित्य उत्सवः ॥

वरं स्वल्पमपि द्रव्यम् ईश्वरश्रद्धया सह ।	१६
न च कोषो धनैः पूरुषः शान्तिहीनतया सह ॥	
वरं कुभोजनं शकैः प्रणये सहभोजिनि ।	१७
न च पुष्टस्य गो मसैर्विद्वेषे सहवर्त्तिनि ॥	
आसक्तो यो नरः क्रोधे स विरोधे प्रवर्त्तकः ।	१८
किन्तु कोपे सुधीरो यो विवादं शमयेत् स हि ॥	
अलसस्य गतिं घोरं यथा कण्टकवारणी ।	१९
पदवी सरलायान्तु सरला राजमार्गवत् ॥	
आत्मज्ञो ज्ञानसंयुक्तस्तातस्यानन्ददायकः ।	२०
किन्तु निष्बाधलोकेन निजमातावमन्यते ॥	
बुद्धिहीनमनुष्यस्य मूर्खत्वं हर्षकारणं ।	२१
किन्तु नरो विशेषज्ञ ऋजुमार्गेण गच्छति ॥	
मन्त्रगाया अभावेन भेदं गच्छति कल्पना ।	२२
मन्त्रिणां धिन्तु बाहुल्यात् सुदृढा सावतिष्ठते ॥	
स्वमुखोत्तरैरेव प्रमोदं लभते नरः ।	२३
उक्ता समुचिते काले भारती कोटमुत्तमा ॥	
ऊर्द्धं याति सुजीरस्य निमित्तं जीवनायनं ।	२४
तेनाधःस्थितपातालात् जायते स पराङ्मुखः ॥	
सदर्पाणां नृणां गेहं परेशेन निपात्यते ।	२५
विधवायास्तु सीमानं सुस्थिरं विदधाति सः ॥	
गर्ह्यन्ते परमेशेन दुष्टतायाः कुकल्पनाः ।	२६
मनोरम्याणि वाक्यानि स शुद्धानि च मन्यते ॥	
स्वकीयपरिवारान् हि क्लिप्नाति लोभिमानुषः ।	२७
यस्तु गर्ह्यते उत्कोचं स एवाप्नोति जीवनं ॥	
चिन्तयत्युत्तरं देयं धर्मिलोकस्य मानसं ।	२८
किन्तु दुरात्मनां वक्ताद् दुर्व्याक्यानि खर्वन्ति हि ॥	
सुदूरे पापिलोकेभ्यः परमेशो ऽवतिष्ठते ।	२९
किन्तु संश्रूयते तेन प्रार्थना धर्मिणां नृणां ॥	
नेत्रयो र्यत् प्रसन्नत्वं तेन चित्तं प्रहर्ष्यते ।	३०
कीकसानि च पुष्प्यन्ति श्रुतया शुभवार्त्तया ॥	
श्रूयते येन कर्णेन भर्त्सनं जीवनप्रदं ।	३१

- विज्ञानामेव लोकानां मध्ये स सन्नवत्स्यति ॥
 १९ शास्ति निर्वाकता येन स्वप्राणान् सोऽवमन्यते ।
 भर्त्सना श्रूयते येन बुद्धिनाभं करोति सः ॥
 २० भोति र्या परमेशात् सा प्रज्ञाया उपदेशिका ।
 जायते नम्रता लोके गौरवस्याग्रगमिनी ॥

१६ षोडशोऽध्यायः ।

- १ मर्त्यस्य चित्तसङ्कल्पाः परेशाद् रसनोत्तरं ॥
 २ मनुष्यस्य निजाध्वानः सर्वे शुद्धाः स्वदृष्टितः ।
 परमेश्वर एवास्ति मानसानां परीक्षकः ॥
 ३ स्वीयकार्यस्य भारं त्वं परमेशे समर्पय ।
 तत्तत्त्वदीयसङ्कल्पाः प्रगमिष्यन्ति सिद्धतां ॥
 ४ कृतं यत् परमेशेन स्वाभिप्रेताय तत् कृतं ।
 दृष्टस्तेन दुरात्मापि दुर्दृष्टादिनदृष्टये ॥
 ५ यः कश्चिद् दर्पिचित्तस्तं गर्हते परमेश्वरः ।
 पुरुषानुक्रमं यावत् स दण्डान्नहि मोक्ष्यते ॥
 ६ करुणासत्यताभ्यां हि क्षमा दोषस्य जायते ।
 परमेशाच्च या भीतिः सा पापत्यागकारिका ॥
 ७ यस्य लोकस्य मार्गेषु परमेशः प्रतुष्यति ।
 प्रति तं शान्तवैरान् स कुरुते तद्रिपूतपि ॥
 ८ वरं धर्मेण संयुक्तं स्वल्पमेव भवेद् वसु ।
 न चान्यायेन संयुक्तः प्रचुरोऽपि धनागमः ॥
 ९ निजमार्गा मनुष्यस्य मनसा परिचिन्त्यते ।
 परन्तु परमेशेन गतिस्तस्य निरूप्यते ॥
 १० दैववाणी नरेन्द्रस्याधरयोरवतिष्ठतां ।
 विचारे वदनं तस्य वक्रतां न समाचरेत् ॥
 ११ न्याय्यो मानतुलादण्डो परेशेन निरूपितौ ।
 प्रस्तराः सम्पुटस्थाश्च सर्वे तेनैव निर्मिताः ॥
 १२ गर्हणीयो महीपालैः पापाचारो हि सर्व्वथा ।
 धर्मेणैव यतो हेतो भवेत् सिंहासनं स्थिरं ॥

- रोचेते क्षितिपालेभ्य ओष्ठौ धर्मसमन्वितौ । १३
 मनुजो न्याय्यवादी च नरेन्द्रस्य प्रियो भवेत् ॥
 सदृशो यमदृतेन भवेत् क्रोधो महीभुजः । १४
 ज्ञानिना तु मनुष्येण शान्तिस्तस्य विधीयते ॥
 राज्ञो मुखप्रसन्नत्वात् प्रजानां जीवनं भवेत् । १५
 ग्रीष्मकालिकमेघेन तदीयानुग्रहः समः ॥
 प्रज्ञालाभो भवेत् कीदृग् उत्तमो हेमलाभतः । १६
 बुद्धिलाभस्तथा कीदृग् उत्कृष्टो रूप्यलाभतः ॥
 ऋजूनां राजमार्गः को दुराचारादपक्रमः । १७
 स्वगतौ सावधानो यः स्वीयप्राणान् स रक्षति ॥
 याति नाशान् युरो दर्पः पतनाच्चोद्धतं मनः ॥ १८
 वरं नम्रमनस्तस्य विनतैः सह वर्त्तनं । १९
 न चाहङ्कारिभिः सार्द्धं लोभ्याणां भागनिर्णयः ॥
 कर्त्तव्ये पाटवं यस्य लभ्यते तेन मङ्गलं । २०
 अदृष्टाच्च परेशं यो स एव धन्य मानवः ॥
 सुधीरं मानसं यस्य स नरः ख्यायते बुधः । २१
 ओष्ठयोर्मधुरत्वञ्च पाण्डित्यं परिवर्द्धयेत् ॥
 प्रवीणस्य प्रवीणत्वम् अमृतोत्ससमं भवेत् । २२
 किन्तु शासनमज्ञानाम् अज्ञत्वं नात्र संशयः ॥
 ज्ञानिलोकस्य चित्तेन वदनं क्रियते पटु । २३
 ओष्ठयोश्च स्थितं तस्य पाण्डित्यं परिवर्द्धते ॥
 मनोहराणि वाक्यानि मधुवासेपमानि हि । २४
 सुखाद्वानि रसच्छाने ह्यस्त्रां रोगहराणि च ॥
 कश्चित् पश्या मनुष्यस्य दृष्टौ भाति समञ्जसः । २५
 तथापि जायते तस्य पर्यन्तं नरकायनं ॥
 अमिणो या बुभुक्षा सा तत्सहाया कृतश्रमा । २६
 यस्मात् तस्य निजस्तुण्डस्ताडकः कार्यशासकः ॥
 सचेष्टोऽस्य पकाराय पापी गर्त्तं खनन्निव । २७
 तदीयाधरयुग्मे च वह्निर्ज्वलति दाहकः ॥
 यो नरो वक्रभावः स विवादोत्पादको भवेत् । २८
 परिवादी च यो लोकः स सुहृद्भेदको भवेत् ॥

- १८ मित्रं प्रलभ्य दुर्लभो गमयत्यशुभायनं ॥
 १९ स निमीलितनेत्रः सन् चिन्तयित्वा कुक्कुल्यानां ।
 वकीकृत्याधरौ पश्चात् साधयत्यधमां क्रियां ॥
 २० खक् श्रीदा मूर्द्धजाः शुक्लाः प्राप्तव्या धर्मवर्त्मनि ॥
 २१ क्रोधे यो मानवो धीरो वीरतो ऽपि स उत्तमः ।
 यश्च स्वचित्तसंयन्ता स श्रेष्ठः पुरजेष्ठतः ॥
 २२ वस्त्रगर्भे मनुष्येण गुटिका विनिपात्यते ।
 केवलः परमेशस्तु तन्निरूपणकारकः ॥

१७ सप्तदशोऽध्यायः ।

- १ वरं शुष्को भवेद् ग्रास एकः शान्तिसहायकः ।
 न च वाक्कलहैः सार्द्धं मांसपूर्णं निकेतनं ॥
 २ पुत्रं लज्जाकरं भृत्यो दत्तो वशीकरिष्यति ।
 लप्स्यते चाधिकारांशं स एव भ्रातृभिः सह ॥
 ३ खण्डं परीक्षते मूषा ह्रमन्ती कनकं तथा ।
 किन्तु मानवचित्तानां परमेशः परीक्षकः ॥
 ४ ईरितं धर्महीनेष्टैः शृणोति दुर्जने वचः ।
 खमनो दुष्टजिह्वायां धीयते ऽन्तर्वादिना ॥
 ५ दुर्गतिं हस्यते येन तत्खट्वा तेन निन्द्यते ।
 परस्यापि यो हृष्टः स दण्डान्न विमुच्यते ॥
 ६ वृद्धस्य मुकुटं पौत्रा बालानां भूषणं पिता ॥
 ७ पाण्डित्यसूचकं वाक्यं मूर्खवक्त्रे न गुज्यते ।
 किमु माहात्म्ययुक्तस्य वदने ऽन्तर्भाषणं ॥
 ८ उत्कोचदायिनो दृष्टावुत्कोचो मोहिरत्नवत् ।
 तद् रत्नं यत्र वर्त्तते साफल्यं तत्र जायते ॥
 ९ व्यावृणोत्यपराधं यः प्रेमार्थं स विचेष्टते ।
 यस्तु वाचं श्रुतां वक्ति मुहूर्द्धेदं करोति सः ॥
 १० नरं विचक्षणं यादृग एकाविशति भर्त्सना ।
 प्रहाराणां शतं मुखे नैवाविशति तादृशं ॥
 ११ केवलं शासनत्वागं समन्विच्छति दुर्जनः ।

तस्मात् सुनिकुरो दूतस्तद्विरुद्धं प्रहेष्यते ॥	
भस्त्रस्य हतवस्त्रस्य साक्षात्कारो भवेद् वरं ।	१९
मूर्खताविष्टमूर्खस्य साक्षात्कारो वरं नहि ॥	
उपकारं हि सम्प्राप्य यो ऽपकारं समाचरेत् ।	१२
न कदाचन तद्देहाद् अपकारः सखिष्यति ॥	
विवादस्य य आरम्भः स जलाधारभेदवत् ।	१४
अतश्चित्तविकारस्य पूर्व्वं द्वन्द्वं परित्यज ॥	
दुष्टं यो वक्ति निर्दोषं धार्मिकं यश्च दोषिणं ।	१५
छणोयावेव मन्येते परमेशेन तावभौ ॥	
अमुय मूर्खलोकस्य हस्ते पण्यं किमर्थकं ।	१६
तत् किं प्रज्ञाक्रयार्थं स्यात् चिच्छक्तिस्तस्य नास्ति हि ॥	
प्रेमाणां सर्व्वकालेषु बन्धु बन्धौ करोति हि ।	१७
विपत्तावुपकारार्थं जायते च सहोदरः ॥	
यो नरो बद्धिहीनः स स्वकलेण स्पृशेत् करं ।	१८
स्वमित्रस्य समक्षे परस्य लग्नको भवेत् ॥	
अपराधप्रियान्नान्यः कोऽपि स्यात् कालहप्रियः ।	१९
स्वद्वारं यः करोत्युद्वं स विनाशाय चेष्टते ॥	
वक्त्रचित्तमनुष्ये ॥ मङ्गलं प्राप्स्यते नहि ।	२०
यश्च कुटिलजिह्वः स विपत्तौ निपतिष्यति ॥	
सुतं यो जनयेन्मूर्खं स्वक्लेशस्तेन साध्यते ।	२१
पुत्रस्याज्ञस्य यस्तातः सोऽपि नैवाभिनन्दति ॥	
सपथं हृदयं हृष्टं रोगघ्नं भेषजं यथा ।	२२
मनसः क्षुब्धता किन्तु कीकसान्यपि शोषयेत् ॥	
वस्त्रगर्भत उल्कोचं वहिष्करोति दुर्जनः ।	२३
मार्गान् न्यायविचारस्य वकीकर्त्तुं समुद्यतः ॥	
बुद्धियुक्तस्य लोकस्य प्रज्ञा सम्मुखवर्त्तिनी ।	२४
लोचने किन्तु मूर्खस्य धरणीप्रान्तगामिनी ॥	
मूर्खः पुत्रः स्वतातस्य क्लेशो मातुश्च कण्टकः ॥	२५
धार्मिकस्यार्थदग्धेन दग्धनं न समञ्जसं ।	२६
किमु शिष्टमनुयायां प्रहारी न्यावहेतुकः ॥	
वाग्धनाल्पव्ययी यः स्यात् स एव ज्ञानवान् नरः ।	२७

- यो मनुष्यश्च धीरात्मा स एव बुद्धिमान् नरः ॥
 १८ यावत् समाचरेन्मौनं तावन् मूर्खो ऽपि पण्डितः ।
 कुरुते यश्च वागोऽधं बुद्धियुक्तः स मन्यते ॥

१८ अष्टादशोऽध्यायः ।

- १ यो मनुष्यः पृथक् तिष्ठेत स्वाभीष्टं सो ऽनुगच्छति ।
 सर्व्वप्रकारकौशल्ये तीक्ष्णकर्म्म च जायते ॥
 २ नैव बालिषलोकाय रोचते सुविवेचना ।
 किन्तु स्त्रीयमतेरेव व्यङ्गने स प्रतुष्यति ॥
 ३ यत्र दुर्ज्जन आयाति तत्रायात्यवमानिता ।
 अपकृत्यतया सार्द्धं निन्द्यता चेति तिष्ठति ॥
 ४ नरवक्त्रे स्थिता वाचो गम्भीरतोयराशिवत् ।
 प्रज्ञायास्तु य उद्वहः स स्यन्दिना खेतसा समः ॥
 ५ विचारे धर्मिलोकस्य यथा पराजयो भवेत् ।
 उचिता नहि सा क्वापि पापिनः पक्षपातता ॥
 ६ अधरद्वयमञ्जस्य विवादेषु प्रवर्त्तते ।
 प्रहारांश्च समाङ्गातुं मुखं तस्य महाखनं ॥
 ७ ज्ञानहीनमनुष्यस्य निजवक्त्रं विनाशकं ।
 तथा तस्य स्वकीयोष्ठावुन्माथो प्राणहारिणौ ॥
 ८ कर्णेजपस्य वाक्यानि मन्ये सुखादुभयवत् ।
 तान्यन्तःकरणस्यैव प्रविशन्त्युपरोधनं ॥
 ९ शिथिलो मिजकार्य्ये यः सोदरः सोऽर्थनाशिनः ॥
 १० नाम यत् परमेशस्य सुदृढं दुर्गमेव तत् ।
 धार्मिकस्तत्र धावित्वा समवाप्नोति रक्षयं ॥
 ११ ऐश्वर्य्यं धनिलोकस्य सुदृढं नगरं भवेत् ।
 प्रोक्षप्रचीरवत् तस्य मतये प्रतिभाति तत् ॥
 १२ विनाशात् प्राक् मनुष्यस्य गर्ब्धितं जायते मनः ।
 नम्रता विद्यते किन्तु सम्मानस्याग्रगमिनी ॥
 १३ येनाग्रे वाक्यमश्रुत्वा दीयते सहसोत्तरं ।
 तस्य तन्मूर्खताचिह्नं कलङ्कश्च विगच्छते ॥

नरस्य नरयोग्येन मनसा धार्यते व्यथा ।	१४
चूर्णं किन्तु मनः केन विघोढुं शक्यते कथं ॥	
नरस्य सुधियश्चित्तं ज्ञानलाभं करोति हि ।	१५
विज्ञलोकस्य कर्णश्च कुरुते ज्ञानमार्गणं ॥	
सुविस्तीर्णं मनुष्यस्य मार्गं करोत्युपायनं ।	१६
समर्द्धं मुख्यलोकानां करोति तमुपस्थितं ॥	
चिवादे प्रथमो वादी प्रतिभाति हि धार्मिकः ।	१७
पश्चात् प्रत्यर्थिनागत्य क्रियते तत्परीक्षणं ॥	
विनिवृत्तिर्विवादानां गुटिकापाततो भवेत् ।	१८
मध्ये बलवतां नृणां निश्चयस्तेन जायते ॥	
दुर्जयः कुपितो भ्राता सुदृढाङ्गगरादपि ।	१९
सोदराणां विवादश्च दुर्गस्यार्गलसन्निभः ॥	
खवक्त्रस्य फलेनैव नरकोष्ठः प्रपूर्यते ।	२०
स्वाधराभ्यां यदुत्पन्नं तेन तस्मिं स गच्छति ॥	
जीवनं मरणञ्चापि जिह्वाधीने हि तिष्ठतः ।	२१
तस्यां ये केचिदासक्तास्ते तस्या भुञ्जते फलं ॥	
भार्त्या यो नर आप्नोति प्राप्नोति क्षेममेव सः ।	२२
परमेश्वरतश्चैव प्रसादस्तेन लभ्यते ॥	
दरिद्रो विनयं वक्ति प्रविबक्ति धनी कटु ॥	२३
बह्वो बान्धवो यस्य स नरः स्यादुपद्रुतः ।	२४
आहतोऽप्यनुरक्तो यस्तदृक् खेहो तु विद्यते ॥	

१६ जनविंशोऽध्यायः ।

वरं सारल्यवान् दीनो न मूर्खः कुटिलाधरः ॥	१
नैव ज्ञानं विना भद्रा भवति व्यग्रता क्वचित् ।	२
पदाभ्यां द्रुतगामी यः स नरः पातकी भवेत् ॥	
स्त्रीयमौख्यान्मनुष्यस्य विषमं जायतेऽयनं ।	३
तत्पश्चात् परमेशाय तस्य कुप्यति मानसं ॥	
संयुनक्ति बह्वन् बन्धून् मनुष्येण समं वसु ।	४
नरो यस्तु दरिद्रः स मित्रतोऽपि वियुज्यते ॥	

- ५ नैव साक्षी मृषावादी निर्दोषो गणयिष्यते ।
नरस्त्रान्तभाषी यः स न स्थास्यत्यदण्डितः ॥
- ६ अभिप्रसादयन्त्येव नरेन्द्रं बह्वो नराः ।
सुवदान्यमनुष्यस्य बान्धवाः सर्व्वमानवाः ॥
- ७ दुर्गतन्तु नरं सर्व्वे गर्हन्ते तस्य सोदराः ।
यान्ति तस्मात् सुदूरञ्च सकलास्तस्य बन्धवः ।
सो ऽनुगच्छति तान् वाक्यैः किन्त्वेको ऽपि न विद्यते ॥
- ८ कुरुते ज्ञानलाभं यः स स्वप्राणेषु प्रीयते ।
यश्च रक्षति बुद्धिं स क्षेमं प्राप्स्यति ततफलं ॥
- ९ नैव साक्षी मृषावादी निर्दोषो गणयिष्यते ।
नरस्त्रान्तभाषी यः स विनाशं गमिष्यति ॥
- १० न सौख्यं युज्यते मूर्खे किमु दासे मृपेन्द्रता ॥
- ११ मनुष्यस्य प्रवीणत्वं मन्दक्रोधं करोति तं ।
अपराधे क्षमा श्रेष्ठं जायते तस्य भूषणं ॥
- १२ राज्ञः कोपो मृगेन्द्रस्य गर्जनेन समो भवेत् ।
किन्तु प्रसन्नता तस्य तुल्या खवारिणा दृणे ॥
- १३ मूर्खः पुत्रः स्वतातस्य जायते दुःखकारकः ।
अश्रान्तविन्दुपातस्य सटशः कलहः स्त्रियाः ॥
- १४ गृहा अर्थ्याश्च लभ्यन्ते जनकेभ्यः क्रमागताः ।
प्रवीणा किन्तु या भार्या सा प्राप्तव्या परेश्वरात् ॥
- १५ अलस्यं घोरनिद्रायां निमज्जयति मानवं ।
यः प्राणी शिथिलोद्योगः स क्षुधार्त्तो भविष्यति ॥
- १६ आज्ञां रक्षति यो मर्त्यो निजप्राणान् स रक्षति ।
स्वमार्गान् यो ऽवजानाति स नरो मारयिष्यते ॥
- १७ दरिद्रे यो दयाशीलः परेशे स ऋणप्रदः ।
अवश्यं परमेशेन तत्प्राप्यं परिशोक्त्यते ॥
- १८ यावत् तिष्ठति प्रत्याशा तावत् शाधि त्वमात्मजं ।
तन्तु मारयितुं मैव खं प्रवर्त्तय मानसं ॥
- १९ तीव्रक्रोधस्वभावा यो दण्डं स प्रतिलप्स्यते ।
उद्धारं तस्य किं कुर्या भूयो भूयः करिष्यसि ॥
- २० मन्त्रणां श्रेष्ठं कार्याभ्याम् उपदेशं गृह्याण च ।

परिणामे ततः प्रज्ञा सम्यक्काशिश्यते तव ॥	
सङ्कल्पा बहवश्चित्ते मनुष्यस्योदयन्ति हि ।	९१
किन्तु या परमेशस्य सैव स्थास्यति मन्त्रणा ॥	
नरस्य भक्तता शोभा श्रेष्ठस्त्वान्धतिनो ऽधनः ॥	९२
भयं यत् परमेशात् तत् फलं फलति जीवनं ।	९३
दृप्तस्तेन नरः सुखो नैवाकाम्यति तं विप्रत् ॥	
हस्तं भोजनपात्रस्य मध्ये गृह्णातमो नरः ।	९४
मुखे पुनः समानेतुम् उद्यमं कुरुते नहि ॥	
निन्दकं ताडयेस्तेन मन्दधी बुद्धिमाप्स्यति ।	९५
भर्त्सये बुद्धिमन्तश्च स ज्ञानं लप्स्यते ततः ॥	
पिष्टविचापहारी च माद्विद्रावकश्च यः ।	९६
पुत्रो लज्जाकरः स स्यात् पित्रोऽस्त्रापयश्स्करः ॥	
भ्रमणं ज्ञानवाक्येभ्यः श्रद्धया जायते यया ।	९७
श्रद्धायाः श्रवणात् तस्या निवर्त्तस्व ममात्मज ॥	
सात्तिष्ठा दुस्त्रिज्जगं विचारः परिहस्यते ।	९८
दुर्जनस्य च यद् वक्त्रं यसते तदधर्मतां ॥	
निन्दकानां निमित्तं हि दण्डाः सन्ति निरूपिताः ।	९९
प्रहारा मूर्खपृष्ठस्य निमित्तश्च व्यवस्थिताः ॥	

२० विंशतितमोऽध्यायः ।

मदोऽवहासकार्यस्ति मदिराक्रोशकारिणी ।	१
ताभ्यां चलति यः कश्चित् न स विज्ञः कथञ्चन ॥	
राक्षो भयङ्करत्वं यत् सिंहगर्जापमं हि तत् ।	२
यस्तस्योत्पादयेत् कोपं स प्राणान्तकपापकृत् ॥	
विवादाद् या निवृत्तिः सा पुरुषस्य यशस्करा ।	३
यत्केकः किन्तु निर्बन्धः प्रचण्डत्वं प्रगच्छति ॥	
शीताद् भीतो ऽलसो नैव करोति ज्ञेयकर्षणं ।	४
शस्यकाले तु भित्तिं तेन किञ्चिन्न लप्स्यते ॥	
चित्ते गुप्ता मनुष्यस्य मन्त्रणागाधतोयवत् ।	५
तान्तु तोलयितुं शक्नो मनुष्यः सुविवेचकः ॥	

- १ द्योतयन्ति स्वसौजन्यं भूयिष्ठा मानवाः किञ्च ।
नरो विश्वासयोग्यस्तु सच्चात्तुं केन शक्यते ॥
- ७ धार्मिकः स्वीयसारल्ये स्थिरपादः प्रगच्छति ।
तत्पश्चादपि सन्तानास्तस्य धन्या भवन्ति हि ॥
- ८ महीपालः समासीनः सद्विचारार्थकासने ।
सकलं स्वीयनेत्राभ्याम् अधर्मं विकिरेत् स्वयं ॥
- ९ क्रो वदेत् पूतचित्तो ऽस्मि स्वाघं शोधितवानहं ॥
१० उन्माने द्विविधाप्रमानो द्विविधा भाजगानि च ।
सर्व्वाण्येतानि गर्ह्यन्ते परेशेन न संशयः ॥
- ११ शुद्धः सरलकर्मा च कीदृग् वा स भवेदिति ।
कार्येभ्यो बालकस्यापि सुज्ञेयो जायते गुणः ॥
- १२ समर्थो अवश्ये कार्यो क्षेमे नेत्रे च दर्शने ।
एतयोर्बभयोः खट्वा परमेशो न चेतरे ॥
- १३ त्वं न प्रीयस्व मित्रायां न चेद् दीनो भविष्यसि ।
स्वीयलोचन उन्मील तदा भक्ष्येण तर्प्यसि ॥
- १४ अपद्रव्यमपद्रव्यम् इति क्रेता प्रभाषते ।
पश्चात् स्थानान्तरं गच्छन् स्वं धन्यं वक्ति तत्क्रयात् ॥
- १५ विद्यते जातरूपश्च मुक्तानाश्च महाधनं ।
अमूल्यं भूषणन्तु स्यात् ज्ञानवाद्यधरद्वयं ॥
- १६ प्रतिभूर्यः परस्य स्यात् अपहृद्यं तदम्बरं ।
लघुकस्तु विदेशिन्याः सर्व्वस्वमेव दण्ड्यतां ॥
- १७ अन्नं प्रवक्ष्णाम्युक्तं नरेण स्वादु मन्यते ।
पश्चात् किन्तु मुखं तस्य शर्कराभिः प्रपूर्य्यते ॥
- १८ स्थिरा मन्त्रजया चिन्तास्तस्माद् युध्यस्व मन्त्रतः ॥
१९ परीवादाय यो भाष्येत् मन्त्रभेदं करोति सः ।
तस्मादनादृतोऽनेन सह मा कुरु मित्रतां ॥
- २० स्वपिता स्वीयमाता वा येन पुत्रेण शण्यते ।
घोरे निर्व्वीर्य्यति ध्वान्ते तस्य दोषो न संशयः ॥
- २१ आदौ यत् सहसा लब्धं श्रेष्ठे तन्न हितं धनं ॥
२२ अनिष्टस्य प्रतीकारं करिष्यामीति मा गद ।
परमेशं प्रतीक्षस्व स त्वामुपकरिष्यति ॥

अग्रमनो दिविधोन्माने गर्हते परमेश्वरः ।	१२
तथा प्रवक्ष्यायुक्तं तुलादण्डं स गर्हते ॥	
नरस्य पादविक्षेपाः परेशेन निरूपिताः ।	१४
स्वगतिस्तु मनुष्यस्य बोधगम्या भवेत् कथं ॥	
द्रव्याण्यधि पवित्राणि सहसा वागुदीरणं ।	१५
व्रतानाञ्च परं चिन्ता नरस्योन्माथवद् भवेत् ॥	
यो राजा ज्ञानवांस्तेन विकीर्यन्ते हि दुर्जनाः ।	१६
तेषामुपरि चक्रश्च मर्दकं परिवर्त्यते ॥	
मनुष्यस्य य आत्मा स पारमेश्वरदीपकः ।	१७
स चित्तस्यापि सर्व्वाणि गुप्तस्थानानि दीपयेत् ॥	
सौजन्यं सत्यता चैते राजानं परिरक्षतः ।	१८
सौजन्येनैव सुस्थास्तु तस्य सिंहासनं भवेत् ॥	
स्वबलं भूषणं यूनां वृद्धानां पलितं यशः ॥	१९
चिह्नानि क्षतजातानि पावकानि दुरात्मनां ।	२०
तथा सन्ति कशाघाता अन्तर्भावस्य भेषजं ॥	

२१ एकविंशतितमोऽध्यायः ।

राक्षसि तं परेशस्य हस्ते तोयप्रवाहवत् ।	१
यत्र कुचापि तस्येच्छा तत्र तेन प्रवर्त्यते ॥	
नृणां सर्व्वपथो भद्रः प्रतिभाति खट्वद्ये ।	२
परमेशस्तु चित्तानाम् अद्वितीयः परीक्षकः ॥	
यज्ञतोऽपि परेशाय रोचते न्यायधर्मकृत् ॥	३
दृष्टे र्दर्पो हृदो गर्ब्धः पापिनां श्रीश्च पापकृत् ॥	४
अमशीलस्य सङ्कल्पाः केवलं धनवर्द्धकाः ।	५
यस्तु साहसिकस्तेन केवलं दैन्यमाप्यते ॥	
जिह्वयानृतवादिन्या सम्प्राप्ता या धनाच्छ्रिता ।	६
सा मृद्वुन्वेषिभि र्दृष्टा मृगदृष्ट्या सुभङ्गुरा ॥	
दुर्जनान् निजदौराढ्यं विनाशं गर्मायच्छति ।	७
धर्ममाचरितुं यस्माद् इच्छा तेषां न जायते ॥	
वक्त्रमार्गो मनुष्यो यो विह्वलं तस्य मानसं ।	८

- किन्तु निर्मलभावो यः सरलः स स्वकर्मणि ॥
 ८ गृहपृष्ठस्य कोणेऽपि नरस्यावस्थितिं वरं ।
 न च गेहे जनाकीर्णं कलहिन्या स्त्रिया सह ॥
 १० दुस्वरिचमनुष्यस्य वासनानिष्ठकामिनी ।
 नैवानुगृह्यते तस्य दृष्ट्या बन्धुजनो निजः ॥
 ११ निन्दके दण्डिते प्रज्ञां समवाप्यति मन्दधीः ।
 शिक्षादानाच्च विज्ञेन ज्ञानलाभः करिष्यते ॥
 १२ आलोचयति सज्ज्ञानं धर्म्मां पापात्मनो गृहं ।
 निपातयति नाशाय दुर्जनान् परमेश्वरः ॥
 १३ दरिद्रस्यार्त्तरावे यः संरुणद्धि निजश्रुतिं ।
 हते तेनापि चीत्कारे नात्तरं कोऽपि दास्यति ॥
 १४ गुप्तदानेन कोपाग्निं निर्वाणत्वं प्रगच्छति ।
 उत्कोचाद् वस्त्रगर्भे च निहिताच्चण्डतानकः ॥
 १५ धर्म्माचारे महानन्दो धर्म्मिलोकेन मन्यते ।
 अधर्म्माचारिणां किन्तु त्रासस्तस्मात् प्रजायते ॥
 १६ ज्ञानमार्गं परित्यज्य परिभ्राम्यति यो नरः ।
 श्रेष्ठे प्रेतसभां प्राप्य विश्रमिष्यति तत्र सः ॥
 १७ यो नरः प्रीयते हर्षे स भविष्यत्यकिञ्चनः ।
 मदे तैले च यस्तुष्टः स वित्तं लप्स्यते नहि ॥
 १८ धार्म्मिकस्य मनुष्यस्य मुक्ते मूल्यं भवेत् शठः ।
 नृणां सरलचित्तानां प्रतिहस्तः प्रवक्षकः ॥
 १९ वरं वासो मनुष्यस्य मरुस्थानेऽप्यनालये ।
 न च बाक्कलहासक्ता क्लेशकृच्च सधर्म्मिणी ॥
 २० तैलाद्यनुत्तमं वस्तु तिष्ठति ज्ञानिना गृहे ।
 किन्तु मूढमनुष्येण तन्निगोर्थापचीयते ॥
 २१ यो नरो यत्नतो धर्म्मं सौजन्यञ्चानुगच्छति ।
 जीवनं तेन धर्म्मश्च कीर्त्तिश्च प्रतिजप्यते ॥
 २२ वीराणां पुरमुल्लङ्घ्य ज्ञानवान् प्रविशेन्नरः ।
 तेषां विश्वासभूमिश्च गाढं दुर्गं निपातयेत् ॥
 २३ वक्त्रं जिह्वाश्च यो रक्षेत् प्राणान् क्लेशात् स रक्षति ॥
 २४ अभिमानी नरः स्फीतस्तस्य नाम च निन्दकः ।

अभिमानातिशयश्च स समाचरितुं पटुः ॥	
अलसो यो मनुष्यस्तं स्वलोभो मारयिष्यति ।	९४
यतो हेतोः कर्तौ तस्य अमं कर्तुमनिष्कुर्वे ॥	
नराः केचिद् दिनं क्लृप्तं क्षिप्तान्ते तीव्रलिप्सया ।	९५
धार्मिको मानवः किन्तु विन्याययत्नकातरः ॥	
दृष्टो दुरात्मनां यज्ञः क्षिप्तुं दौर्जन्यतः कृतः ॥	९७
अनृतं वक्षि यः साक्षी स विनाशं गमिष्यति ।	९८
नरः अवयवीक्षस्तु सर्वदा व्याहरिष्यति ॥	
दुर्जनेन स्वकीयास्य निर्भयत्वं प्रकाश्यते ।	९९
किन्तु यः सरणस्तेन स्वगतिः क्रियते स्थिरा ॥	
प्रयत्नं परमेशस्य या भवेज्जयसाधिनी ।	१००
न प्रज्ञा विद्यते तादृक् न बुद्धिर् न च मन्त्रजा ॥	
सुसज्जीक्रियते वाजी सङ्ग्रामस्य दिनं प्रति ।	१०१
केवलः परमेशस्तु जयस्यास्ति निरूपकः ॥	

२२ द्वाविंशतितमोऽध्यायः ।

वाक्कनीयास्ति सुख्यातिरैश्वर्यात् प्रचुरादपि ।	१
दुर्वर्ण्याश्च सुवर्णाश्च श्रेष्ठं रत्नमनुग्रहः ॥	
धनहीना धनाक्षाश्च समायन्ति मिथो नराः ।	२
अद्वितीयस्तु सर्वेषां कष्टिकर्ता परेश्वरः ॥	
मेधावी विपदं दृष्ट्वा गुप्तमाश्रयते स्थलं ।	३
मन्दधीस्तु प्रगत्यायं समवाप्नोति दण्डनं ॥	
नम्रत्वं यन्मनुष्यस्य भयं यच्च परेश्वरात् ।	४
अपि यंशो जीवनश्चैव तयोः सन्ति फलानि हि ॥	
कण्टकाः सन्ति पाशाश्च वक्रभावस्य वर्तमानि ।	५
नरः स्वप्राणरक्षार्थं ततो दूरेऽवतिष्ठतां ॥	
बाल एव त्वया मार्गे गन्तव्ये सुबिनीयतां ।	६
तथा कृते स दृष्टोऽपि न तस्माद्विचलिष्यति ॥	
यो नरो धनसम्पन्नः स दीनानां प्रभुर् भवेत् ।	७
अदृष्टं गृह्णाति यस्तदद् दृष्ट्वा दातुः स किञ्चरः ॥	

- ८ वपथधर्मवीजं यः क्लेशशयं स हन्तति ।
 कोपोत्पादकदोषाच्च तस्य दण्ड उपस्थितः ॥
- ९ यस्य प्रीतिमती दृष्टिराशीस्तस्मै प्रदीयते ।
 यस्माद् भागं निजान्नस्य दरिद्राय ददाति सः ॥
- १० निन्दकं त्वं बहिष्कुर्या विवादस्तर्हि यास्यति ।
 कलहश्चापमानञ्च निवृत्तिं प्राप्यतस्तदा ॥
- ११ चित्तस्य शुचितायां यः प्रेमाणं कुरुते नरः ।
 लावण्यदोषयोस्तस्य बन्धुत्वमेति भूयतिः ॥
- १२ नयने परमेशस्य कुर्वीते ज्ञानरक्षणं ।
 वक्षकस्य तु वाचः स विपरीतः करोति हि ॥
- १३ व्यलसो माभवो ब्रूते केशरी विद्यते बहिः ।
 तेन विदारयिष्ये ऽहं राजमार्गस्य मध्यतः ॥
- १४ मुखं यत् परदारणां तत् सुगम्भीरखातवत् ।
 पतेत् तच्च परेशस्य क्रोधपात्रं न चितरः ॥
- १५ हृदये बालकस्यापि बद्धमूलान्ति मूर्खता ।
 किन्तु शासनदण्डेन सा दूरीक्रियते ततः ॥
- १६ स्त्रीयसम्पत्तिद्वयं यो दरिद्रस्य पीडकः ।
 धनिने वा भवेद् दाता दैव्यमेव स लप्स्यते ॥
- १७ सकर्षो प्रणिधाय त्वं वचांसि ज्ञानिनां श्रेणु ।
 आदिष्टे च मया ज्ञाने सुनिविष्टमना भव ॥
- १८ मनोरम्या भवेद् यस्मात् रक्षा तेषां तवान्तरे ।
 त्वदीयाधरयोस्तेषां सकलानाञ्च संस्थितिः ॥
- १९ केवलं परमेशे ते विश्वासो यत् स्थिरो भवेत् ।
 तदर्थं शुभ्यमेवाद्य सुशिक्षा दीयते मया ॥
- २० ज्ञाने समन्वयायाञ्च या उत्कृष्टफलप्रदा ।
 तादृशा एव वाचः किं त्वत्कृते न लिखाम्यहं ॥
- २१ प्रेवकेभ्यो यथा सत्त्वं शक्नुया दातुमुत्तरं ।
 तथा त्वां सत्यवाक्यानां आपयंस्तत्त्वनिश्चयं ॥
- २२ दीनोऽसाविति सच्चिन्म द्रव्यं दीनस्य मा हर ।
 मा विचारसभायां वा विमृदान विधादिनं ॥
- २३ यतो विवादनिर्गता तेषामस्ति परेश्वरः ।

नरांस्तेषु कृत्वाचारान् स प्राणान् दण्डयिष्यति ॥	
क्रोधनेन मनुष्येण सह मा कुरु मित्रतां ।	९४
रोषशीलेन सार्द्धं मा कुरुष्व गमागमौ ॥	
नो चेत् तस्य पथो ऽभ्यस्य प्राणान् पाशे ऽर्पयिष्यसि ॥	९५
हस्तैः स्पृशन्ति ये हस्तान् अधमर्णायलभकाः ।	९६
तेषां मध्यत एकस्त्वं मैव भूयाः कदाचन ॥	
उचितं परिशोधाय त्रयं चेन्न भवेत् तव ।	९७
शय्या ते ऽधःस्थिता तर्हि त्वत्तो हारिष्यते कुतः ॥	
मान्यथा कुरु प्राचीनां सीमां त्वत्पिढभिः कृतां ॥	९८
अविलम्बी स्वकार्येषु नरः किं दृश्यते त्वया ।	९९
राज्ञां स्थास्यति साक्षात् स न क्षुद्राणां नृणां पुरः ॥	

२३ त्रयोविंशतितमोऽध्यायः ।

भूभुजा सह भोक्तुं त्वम् उपविष्टो भवे र्यदि ।	१
त्वत्समक्षं किमस्तीति तर्हि सम्यग् विचारय ॥	
नो चेदाहारलुब्धस्त्वं कण्ठे दास्यसि कर्त्तरौ ॥	२
माकाङ्क्षीस्तस्य स्यासान् तत्तु भव्यं प्रवक्ष्ये ॥	३
येष्वर्थार्थं न चेष्टस्व विरम स्वीयबुद्धितः ॥	४
धने क्षेप्यसि दृष्टिं किं तदन्तर्धास्यते द्रुतं ।	५
यस्मादादाय पक्षौ श्रीरुत्यतेद् गृहवद् दिवं ॥	
कुट्टि र्यो मनुष्यस्त्वं तस्यान्नं मैव भक्षय ।	६
यासान् वा तस्य सुखादृन् मा समीहस्व खादितुं ॥	
यतस्तस्य मतेस्तर्को यादृशः सो ऽपि तादृशः ।	७
पिव भुञ्जेति स व्रते न तु त्वां प्रति तन्मनः ॥	
त्वया सङ्गलितो यासः पुनरप्युदमिष्यते ।	८
स्वकीयप्रीतिवाचाश्च भोक्त्यते ऽप्ययस्त्वया ॥	
मूढस्य श्रावणश्रुत्यां त्वं मा भाषस्व किञ्चन ।	९
यतस्त्वदीयवाक्यानां युक्ततां सो ऽवमंस्यते ॥	
प्राक्तनां भूमिसीमानं मा कुरुष्व त्वमन्यथा ।	१०
क्षीत्राणि तातहीनानां कथञ्चिन्न समाविश ॥	

- ११ यस्मान्नित्तरक्तस्तेषाम् अस्ति शक्तिसमन्वितः ।
तेषां तस्मिन् विवादे च स त्वया विवदिष्यते ॥
- १२ शिक्षायां विनयं स्वान्तं ज्ञानवाक्येषु च श्रुतिं ॥
१३ मोपसंक्रियतां शास्त्रिचिता बालकात् त्वया ।
दण्डेन चेत् तमाह्न्या न मरिष्यति तर्हि सः ॥
- १४ दण्डेनाह्न्य तस्याङ्गं नरकात् चास्यसे मनः ॥
१५ हे मत्पुत्र सुबोधं चेत् तवान्तःकरणं भवेत् ।
ममान्तःकरणेनापि हर्षस्तर्हि गमिष्यते ॥
- १६ मत्प्राणाञ्छोक्तसिष्यन्ति सत्बोध्यत्वात् त्वदोषयः ॥
१७ तवान्तःकरणं मैव पापकर्मभ्य ईर्यतु ।
किन्तु सन्तिष्ठतां नित्यं साध्वसे परमेश्वरात् ॥
- १८ यद्धेतोः परकालो ऽस्ति नैवाशा क्लेश्यते तव ॥
१९ त्वमाकर्णय मत्पुत्र ज्ञानलाभं कुरुष्व च ।
निजान्तःकरणं मार्गं सरणं गन्तुमादिश ॥
- २० ये मनुष्या मदोन्मत्ता मांसाहारेण चान्द्राः ।
तेषां समाजमध्ये त्वं मा वर्तस्व कदाचन ॥
- २१ मदोन्मत्ताद्वरा यस्माद् आप्नुवन्ति दरिद्रतां ।
निद्रालुत्वं मनुष्यांश्च कर्पटैः परिवेष्टयेत् ॥
- २२ शृणु त्वं स्वपितु वीचः स यस्माज्जनकस्तव ।
मैव वार्द्धक्यसम्प्राप्तम् अवजानीहि मातरं ॥
- २३ त्वया सङ्गीयतां सत्यं मैव विक्रीयतां क्वचित् ।
प्रज्ञा शिक्षा च बुद्धिश्च त्वया सङ्गीयतां तथा ॥
- २४ धार्मिकस्य मनुष्यस्य पितोक्तासं प्रगच्छति ।
ज्ञानिने जनकेनापि हर्षः पुत्रादवाप्यते ॥
- २५ जनकस्तव माता च त्वत्तो हर्षमवाप्नुतां ।
त्वदीयप्रसवित्रो च महोक्तासं प्रगच्छतु ॥
- २६ हे मत्पुत्र त्वया मर्त्यं निजचित्तं प्रदीयतां ।
मामकीनाश्च पश्यानि रोचन्तां तव दृष्टये ॥
- २७ यतो वेश्मा गभीरेण खातेनैव समा भवेत् ।
तथा सङ्कटकूपस्य सदृशा व्यभिचारिणी ॥
- २८ यथा दस्युस्तथा सापि हिंसिष्यन्ती प्रतोद्यते ।

वर्द्धन्ते च तथा सम्यक् नरलोके प्रवक्ष्वाः ॥

आ इति क्रन्दनं कस्य केन ह्य हेतुदीर्यते ।

१८

विवादो जायते कस्य कस्य मनोवसन्नता ।

कस्य निष्कारणाघाताः कस्य लोचनरक्षिताः ॥

मद्यपाने चिरस्थानां सुरास्त्रादानुगामिनां ॥

१०

त्वं मा द्राक्षारसं पश्य रश्मिं लोहितयितं ।

११

कंसे विराजमानश्च सर्पन्तश्च यथासुखं ॥

स दंष्ट्यत्यङ्घ्रिवन्धे पणिवच्च हनिष्यति ॥

१२

तन्नेत्रे द्रक्ष्यतो वेषा मति र्भृशश्च वक्ष्यति ॥

१३

अकूपारस्य मध्ये यो नरो निद्रां निषेवते ।

१४

शयानो गुणदृष्टाये तत्समस्त्वं भविष्यसि ॥

ताडितो ऽपि न तप्येऽहं नावबुध्ये च दण्डितः ।

१५

कदाहं जागरिष्यामि मृगयिष्ये मदं पुनः ॥

२४ चतुर्विंशतितमोऽध्यायः ।

मा दुरात्मभ्य ईर्ष्यं त्वं सङ्गं तेषां न वाञ्छ वा ॥

१

यतो हेतो र्मनस्तेषां सच्चिन्तयत्युपद्रवं ।

२

तेषामोष्ठौ च हिंसायाः कथा ईरयतः सदा ॥

प्रज्ञया ख्यते सद्ग बुद्ध्या च क्रियते स्थिरं ॥

३

ज्ञानात् कोष्ठाः प्रपूर्यन्ते चार्थैः सर्वधनैः प्रियैः ॥

४

यो ज्ञानो स बलिष्ठो ऽस्ति यः सुधीः स पराक्रमी ॥

५

त्वत्कृते सफलं युद्धं त्वं करिष्यसि चिन्तया ।

६

नाञ्जल्येन च मन्त्रिणां जयश्रीस्तव सेतस्यति ॥

अज्ञानस्य कृते प्रज्ञा प्रोक्तत्वाद् अतिदुर्गमा ।

७

सभास्थाने मुखं तस्य युद्धं तिष्ठति सर्वदा ॥

हिंसा सच्चिन्तयते येन तस्यास्यते स क्लेश्वरः ॥

८

मौख्यस्य कल्पना पापं निन्दको गर्हितो मृगां ॥

९

सङ्कटे चेद् विषीदेत्स्वं क्षीणं तर्हि बलं तव ॥

१०

ये वधं प्रति कृष्यन्ते तान् नरांस्त्वं समुद्धर ।

११

ये चलन्ति च हत्यायै त्वमुपेक्षस्व मैव तान् ॥

- ११ अस्माभिस्तत् तु न ज्ञातमिति चेद् गद्यते त्वया ।
मनःपरोक्षकेशैव तर्हि तत् किं न भोक्ष्यते ॥
त्वत्प्राणानाञ्च रक्षित्रा तत् किं ज्ञायिष्यते नहि ।
मनुष्याय क्रियायाश्च किं न दायिष्यते फलं ॥
- १२ मत्पुत्र मधु भुङ्क्ष्व त्वं यस्मादुत्तममेव तत् ।
मंस्यते पुष्पनिर्थासः सुरसस्तव तालुना ॥
- १४ प्रज्ञां तथैव बुध्यस्व सुरसां मनसः कृते ।
तां चेदुपार्जयेस्तर्हि परत्राप्यसि तत्फलं ।
प्रत्याशा तावकीना च नैव व्यर्था भविष्यति ॥
- १५ भवनं धार्मिकस्य त्वं मा जिहंसिष्य दुर्जन ।
तस्य वा शयनस्थानं त्वया मैव विनाश्यतां ॥
- १६ पतित्वा सप्तकृत्वोऽपि समुत्तिष्ठति धार्मिकः ।
दौर्गत्ये तु दुरात्मानः स्खलित्वैव पतन्ति हि ॥
- १७ वैरिणः पतने जाते हर्षो मा क्रियतां त्वया ।
तवान्तःकरणं तस्य स्खलने च न नन्दतु ॥
- १८ नो चेद् दृष्ट्वा परेशस्तद् असन्तुष्टो भविष्यति ।
वैरितश्च निजक्रोधं पुनर्निवर्त्तयिष्यति ॥
- १९ मा क्रुध्य पापकारिभ्यो मा दुर्वृत्तेभ्य ईर्ष्या वा ॥
सुखं पारत्रिकं यस्मात् पापिनो न भविष्यति ।
दुर्वृत्तानां प्रदीपश्च निर्वाणत्वं गमिष्यति ॥
- २० परमेशान्नरेन्द्राच्च त्वं बिभीहि मदात्मज ।
नृणां चक्षुलचित्तानां सङ्को न क्रियतां त्वया ॥
- २१ विपत्कालो यतस्तेषाम् अकस्मात् सम्भविष्यति ।
दण्डस्ताभ्यां प्रणेतव्यो विज्ञातुं केन शक्यते ॥
- २२ एतान्यपि ज्ञानिनां वाक्यानि ॥
विचारे पक्षपातित्वं युज्यते न कथञ्चन ॥
- २४ निर्दोषस्त्वमिदं वाक्यं यो वदेद्दोषिणं मरं ।
लोकान्तरं परिश्रम्यन्ति गर्हिष्यन्ते च तं प्रजाः ॥
- २५ किन्तु ये भर्त्सयन्ते तं सुखं तेषां भविष्यति ।
हितो वर्त्तिष्यते तेषु चाशीर्वादे न संशयः ॥
- २६ यो ददात्युत्तरं युक्तं तस्यौष्ठश्चुम्ब्यत जनैः ॥

वहिः कुरु स्वकार्यं त्वं क्षेत्रे सर्वं समापय ।	२७
तत्पश्चाद् गेहनिर्माणे शक्यसि त्वं प्रवर्त्तितुं ॥	
स्वमित्रस्य विरुद्धं त्वं साक्षी मा भूरकारणात् ।	२८
त्वया स्वीयाधराभ्यां किं कर्त्तव्या स्यात् प्रतारणा ॥	
यथा मां प्रति सोऽकार्षीत् तथा कर्त्तास्मि त्वं प्रति ।	२९
स्वकृतस्य फलं कर्त्रे प्रदास्यामीति मा वद ॥	
क्षेत्रमुपेत्य कुरुष्व द्राक्षोद्यानञ्च दुर्मतेः ।	३०
मयादर्शखिलं स्थानं कण्टकारणसन्निभं ।	३१
आच्छन्ना वृश्चिकैर्भूमिर्भूमा प्रस्तरवारणी ॥	
तद्विलोक्य तु तत्रैव प्रणयामि मया मनः ।	३२
तन्निरीक्ष्योपदेशोऽयं प्रत्यलम्बि तदा मया ॥	
अल्पनिद्राल्पतन्द्रा स्यात् स्वप्ने स्वल्पकरस्निघा ॥	३३
तया त्वदीयदारिद्र्यम् उपस्थास्यति दस्युवत् ।	३४
तव निष्किञ्चनत्वञ्च समायास्यति चर्मिवत् ॥	

२५ पञ्चविंशतितमोऽध्यायः ।

१ राजगणे कथनं ८ कलहकथनं नानाविधकथनञ्च ।

एतान्यपि सुलेमनो हितोपदेशवाक्यानि । यिहूदीयराजस्य हित्त्विक- १
यस्य भृत्यैस्त्वेतानि सङ्गृह्यहिरे ।

विषयस्य तिरोधानम् ईश्वरस्य यशस्करं ।	१
विषयस्यानुसन्धानं किन्तु राज्ञां यशस्करं ॥	
उच्चत्वं नभसो यद्वत् नीचत्वञ्च भुवो यथा ।	२
बोधातीतं भवेत् तद्वत् नृपाणामपि मानसं ॥	
दुर्वर्णस्य मणं सर्वं तन्मध्यादपसारय ।	४
भाजनं शिल्पिनो योग्यं तदानीं निःसरिष्यति ॥	
दुर्जनञ्च नरेन्द्रस्य सम्मुखादपसारय ।	५
धर्मात् सिंहासनं तस्य स्थिरं तर्हि भविष्यति ॥	
भूपालस्य समर्द्धं त्वं माभिमानं समाचर ।	६
मा कुलीनजनानां वा पदे संस्थीयतां त्वया ॥	

- ७ यस्माद् उच्चमिदं स्थानम् एहीत्याज्ञा हिता तव ।
न हितं दर्शनप्राप्तेः पश्चादाज्ञापकर्षणं ॥
- ८ मा भवेत्स्वं त्वरायुक्तो विघम्बादे प्रवर्त्तितुं ।
किं करिष्यसि तच्छ्रेष्ठे लज्जितः प्रतिवासिना ॥
- ९ विवादः स्वीयमित्रेण सार्द्धं निष्पाद्यतां त्वया ।
परस्य गोपनीयन्तु त्वया मैव प्रकाश्यतां ॥
- १० न चेत् तच्छ्रूयते येन तेन त्वं त्रपयिष्यसे ।
त्वदीया सापकीर्त्तिंश्च निवृत्तिं न गमिष्यति ॥
- ११ रूप्यनिर्मितपात्रेषु स्थितैः स्वर्णफलैः समं ।
प्राप्नोति चारुतां वाक्यं कालसन्धावुदाहृतं ॥
- १२ सुवर्णकुण्डलेनैव काञ्चनाभरणेन वा ।
तुल्य आञ्जाकरे श्रोत्रे ज्ञानवान् भर्त्सनाकरः ॥
- १३ तापहन्ती हिमानीवत् दिवसे ग्रीष्मकालिके ।
विश्वास्यः प्रेरके द्रुतः प्रभोराप्याययत्यसून् ॥
- १४ येभ्यो न जायते दृष्टिस्तुल्यस्तैर्मैघवायुभिः ।
भवेन्नरो मृषादानाद् आत्मस्वाध्यायप्रकाशकः ॥
- १५ क्षान्त्यानुनीयते राजा स्निग्धा जिह्वास्थिभङ्गिका ॥
- १६ मधु चेत् प्राप्नुयात्स्तर्हि प्रयोगादेव भुङ्क्ष्व तत् ।
नो चेत् तत्र घृणां प्राप्य त्वं वमिष्यसि तत् पुनः ॥
- १७ स्वीयमित्रस्य गेह्यात् त्वं स्वपादावुत्तंहर ।
न चेत् त्वयि घृणां प्राप्य स वैरी ते भविष्यति ॥
- १८ विरुद्धं स्वीयमित्रस्य मृषा साध्यं ददाति यः ।
द्रुघणेनासिना वा स तीक्ष्णवाणेन वा समः ॥
- १९ तुल्यो दन्तेन भग्नेन पादेन स्खलितेन वा ।
विपत्काले मनुष्यस्य विश्वासे वञ्चके नरे ॥
- २० वस्त्रत्यागो भवेद् यादृग् दिवसे शीतकालिके ।
यवक्षारेण संयोगो यादृग् शूलरसस्य वा ।
तादृङ्मनसि दुःखार्त्तं गीतानां गायको भवेत् ॥
- २१ तव द्वेषी यदा क्षुब्धोद् अन्नं भोजय तं तदा ।
यदा दघातुरो वा स्यात् तोयं पायय तं तदा ॥
- २२ इत्थं त्वं मस्तके तस्य तमाङ्गारान् विचेष्यसि ।

उचितञ्च फलं तुभ्यं परमेशः प्रदास्यति ॥	
वृष्टिरुत्पाद्यते यद्वद् उत्तरीयेण वायुना ।	१२
तद्वद् गुप्तिप्रिया जिह्वा टक्पातैः कोपसूचकैः ॥	
गृहपृष्ठस्य कोणेऽपि नरस्यावस्थितिर्वरं ।	१४
न च गेहे जनार्कोर्ये कलहिन्या स्त्रिया सह ॥	
अवसन्नेषु प्रायेषु यादृशं शीतलं जलं ।	१५
तादृशा शुभवार्तापि दूरदेशात् समागता ॥	
अक्षलो दुस्स्वरिचस्य साक्षाद् यो धार्मिको नः	१६
तुल्यः स आविलोत्सेन प्रहिणा मलिनेन वा ॥	
मधुनोऽप्यधिको भोगो न हितो जायते यथा ।	१७
गौरवस्यानुसन्धानं गुरु भूरौ भवेत् तथा ॥	
यादृशं नगरं भयं प्राचीरेण विवर्जितं ।	१८
आत्मसंयमहीनोऽपि मनुष्यस्तादृशो भवेत् ॥	

२६ षड्विंशोऽध्यायः ।

१ मूर्खेषु कथा १२ अलसेषु कथा १७ कलहकृतसु कथा च ।	
योग्यकाले हिमं यद्वद् वृष्टिर्वा शस्यकर्त्तने ।	१
बुद्धिहीने नरे तद्वद् गौरवं नहि युज्यते ॥	
खविसर्पी पक्षीव चटको वोत्पतन्निव ।	२
निर्निमित्तो भवेच्छापः स कदापि न सेत्स्यति ॥	
यथाम्बस्य कशा योग्या खलीनं गर्दभस्य च ।	३
लगुडो मूर्खपृष्ठानां तथा योग्यो न संशयः ॥	
मा मूर्खायोत्तरं देहि तन्मूर्खत्वानुसारतः ।	४
दद्याच्चैत् तर्हि किं जाने तस्य तुल्यो भविष्यति ॥	
त्वं मूर्खायोत्तरं देहि तन्मूर्खत्वानुसारतः ।	५
न चेत् स्वकीयदृष्ट्या स ज्ञानयुक्तो भविष्यति ॥	
बालिशेन मनुष्येण सन्देशं प्रहिणोति यः ।	६
सच्चिनत्ति स्वपादौ स हानिजीवो च जायते ॥	
स्नयं जङ्घादयं पङ्क्तौ स्त्रोको मूर्खमुखे तथा ।	७
शर्कराराशिमध्यस्थो मणीनां सम्युटो यथा ।	८

- तथा मन्ये नरे मूर्खे सम्मानस्य समर्पणं ॥
 ८ हस्ते मत्तमनुष्यस्य कराटकं शोभते यथा ।
 वक्त्रे मूर्खमनुष्यस्य श्लोकश्च शोभते तथा ॥
 १० सर्व्वेषां हृष्टिकर्त्ता यः स महान् नात्र संशयः ।
 मूर्खेभ्यः फलदाता स पापिभ्यश्च फलप्रदः ॥
 ११ यद्वत् स्वकीयवान्ताय श्वा पुनः परिवर्त्तते ।
 तद्वन्मूर्खः स्वबालिश्यं भूयो भूयो ऽनुतिष्ठति ॥
 १२ खट्वेष्ट्या ज्ञानवान् को ऽपि नरः किं दृश्यते त्वया ।
 बालिशे या भवेदाशा सापि तस्मिन् न जायते ॥
 १३ अलसो मानवो ब्रूते केशरी विद्यते वहिः ।
 मध्यतो राजमार्गाणां वनराजो ऽवतिष्ठते ॥
 १४ यथा हंसाख्यन्त्रेण क्वाटं परिवर्त्तते ।
 तथैव स्त्रीयश्रय्यायाम् अलसः परिवर्त्तते ॥
 १५ हस्तं भोजनपात्रस्य मध्ये गूढालसो नरः ।
 मुखे पुनः समानेतुं मन्यते ऽतिश्रमावहं ॥
 १६ सप्तभ्यो योग्यभाषिभ्यः स्त्रीयदृष्ट्यालसः सुधीः ॥
 १७ धृतकुक्कुरकर्णेन मनुष्येण समो भवेत् ।
 पथिको गतिकाले ऽपि परविवादचर्चकः ॥
 १८ मृत्युतुल्यान् शराङ्गारान् क्षिपेद् यो वातुलो नरः ।
 १९ तुल्यस्तेन मनुष्यः स यः प्रतार्थ्यं स्वप्नान्वयं ।
 छतकौतुकं यवाहम् इति वाचं प्रभाषते ॥
 २० वक्त्रिर्गच्छति निर्वाणम् इन्धनानामभावतः ।
 कर्णेजपस्य चाभावाद् विवादः शाम्यति स्वयं ॥
 २१ तप्तचुल्लयां यथाङ्गारा यथाग्नाविन्धनानि वा ।
 विरोधी मानवस्तद्वद् विवादे तापवर्द्धकः ॥
 २२ कर्णेजपस्य वाक्यानि मन्ये सुखादुभयवत् ।
 तान्यन्तःकरणस्यैव प्रविशन्त्युपरोधनं ॥
 २३ मण्डिता रौप्यपत्रेण यादृशा मृत्कपालिका ।
 तादृशं देधिचित्तस्य प्रियवाद्यधरद्वयं ॥
 २४ विश्वास्यारातिरोष्ठाभ्यां खान्ते धारयति कुलं ॥
 २५ चाटुवादिनि तस्मिंस्त्वं मा विश्वस्याः कथञ्चन ।

सप्त दृष्टानि वस्तूनि सन्ति तस्यान्तरे यतः ॥	
अधुना तस्य विदेषः कापथ्येन समावृतः ।	१३
सभायां किन्तु दौर्जन्यं तस्य प्रादुर्भविष्यति ॥	
खन्यते येन गर्तः स स्वयं तत्र पतियति ।	१७
पाषाणो लोव्यते येन व्याघूर्णयति तं प्रति ॥	
यांश्चुद्धीद नरान् द्वेष्टि तान् जिह्मन्तवादिनी ।	१८
यच्च मिष्टवदं वल्लं तन्निपाताय चेष्टते ॥	

२७ सप्तविंशोऽध्यायः ।

१ आत्मप्राप्ताक्रोधयोः कथनं ५ सत्यप्रेम्नः कथनं ११ विघ्नाभावस्य कथनं
१२ गृहकर्मणः कथनञ्च ।

अस्तनेन दिनेन त्वं मा स्नाधस्व कथञ्चन ।	१
यत एकदिनस्यापि फलं न ज्ञायते त्वया ॥	
त्वत्प्रशंसां करोत्वन्यो न करोतु मुखं तव ।	१
स्तौत्वामपरः कश्चिद् वाधरौ तव न स्तुतां ॥	
गुरुरेवास्ति पाषाणो भारयुक्तश्च सैकतं ।	१
किन्तु भारवती ताभ्यां निर्बोधस्य विडम्बना ॥	
निष्ठुरो भवति क्रोधो रोषश्च प्रलयोपमः ।	४
स्थातुं तु जारशङ्कायाः सम्मुखे को भवेत् क्षमः ॥	
प्रच्छन्नप्रीतितो मन्ये श्रेयसी व्यक्तभर्तृना ॥	५
योग्या विश्वास्यभावस्य प्रहारा बन्धुना कृताः ।	६
अतिरिक्तं ततः किन्तु चुम्बनं परिपन्थिनः ॥	
सुदृप्तो यो नरस्तेन मधुवासो ऽपि गर्ह्यते ।	७
किन्तु तित्तमपि द्रव्यं क्षुधार्तः स्वादु मन्यते ॥	
स्वकीयनीडतो दूरे भ्राम्यन् यादृग् विहङ्गमः ।	८
स्वकीयस्यागतो दूरे भ्राम्यन् तादृग् भवेन्नरः ॥	
तैलं सुगन्धिधूपश्च यथा तोषयतो मनः ।	९
तथा मित्रस्य मिष्टत्वं ज्ञेयमात्मीयमन्वयात् ॥	
स्वबन्धुं स्वपितृश्चापि बन्धुं त्वं न परित्यज ।	१०
दिवसे निजदुःखस्य स्वभ्रातु र्ब्रज मा गृहं ।	

- अदूरस्थं यतो मित्रं दूरस्थभाढतो वरं ॥
 ११ हे मत्पुत्र भव ज्ञानी हृदयं मम हर्षय ।
 तेन मन्निन्दकायाहं शृण्वामि दातुमुत्तरं ॥
 १२ मेधावी विपदं दृष्ट्वा गुप्तमाश्रयते स्थलं ।
 मन्द्धीस्तु प्रगत्यायं समवाप्नोति दण्डनं ॥
 १३ प्रतिभू र्यः परस्य स्यात् अपहृद्द्वयं तदम्बरं ।
 लग्नकस्तु विदेशिण्याः सर्वस्वमेव दण्डतां ॥
 १४ प्रत्यूषे बन्धवे प्रोच्चैराश्रिषं प्रददाति यः ।
 आशीर्वाद् स तस्यैव प्रापवद् गणयिष्यते ॥
 १५ अश्रान्तो विन्दुपातो यो दुर्दिने ऽतीव वर्षणि ।
 योषिद् विवादिनी तेन समाना नात्र संशयः ॥
 १६ सा च प्रच्छाद्यते येन तेन प्रच्छाद्यते ऽनिलः ।
 धृतं दक्षिणहस्तेन तैलं वाक्प्रकाशकं ॥
 १७ लोहमुत्तेजयेत्तोहं सुहृदस्त्वाननं नरः ॥
 १८ य उडुम्बरवृक्षस्य रक्षी भुङ्क्ते स तत्फलं ।
 स्वकीयप्रभुभक्तो यः स च प्राप्नोति गौरवं ॥
 १९ तोयमध्ये यथा भाति मुखस्य सदृशं मुखं ।
 मनेमध्ये तथा भाति नरस्य सदृशो नरः ॥
 २० अटमो प्रेतलोकश्च नरकश्च स्मृतौ यथा ।
 अटमो तिष्ठतस्तद्वन्मनुष्यस्यापि लोचने ॥
 २१ रूप्यं परीक्षते मूषा ह्रमन्ती हेम वा यथा ।
 नरः स्वस्त्वावकस्यैव वक्त्रं तद्वत् परीक्षतां ॥
 २२ चूर्णितं मुषलेनापि धान्यैः सार्द्धमुद्वुखले ।
 स्वकीयमूर्खता मूर्खं न जहाति कथञ्चन ॥
 २३ सम्यक् स्त्रीयाजमेवायाम् चवस्या बुध्यतां त्वया ।
 स्वकीयपशुयूपेषु मानसञ्च निधीयतां ॥
 २४ यस्मादर्थस्त्रिरं कालं यावन्नैवावतिष्ठते ।
 किरीटः किं भवेत् स्थास्त्ररापौरुषपरम्परं ॥
 २५ पक्षघासे गते लोपं बालशप्यं प्रकाशते ।
 पर्वतीयलणानाञ्च सङ्गृह्यः क्रियते नरैः ॥
 २६ तुभ्यं वस्त्रप्रदानार्थं जायन्ते मेषशवकाः ।

भवति कागयूथञ्च मूल्यं क्षेत्रक्रयार्थकं ॥
 कागीनां दुग्धतो भक्ष्यं प्रचुरं जायते तव ।
 भक्ष्यं त्यक्त्वा रिवाराणां दासीनाञ्चोपजोविका ॥

१७

२८ अष्टविंशोऽध्यायः ।

धर्माधर्मयोर्नानोपदेशकथनं ।

पलायन्ते न केनापि द्राव्यमाणा अधार्मिकाः । १
 धार्मिकाः किन्तु तिष्ठन्ति निर्भया युवसिं हवत् ॥
 प्रजानां दोषतो राज्यं जायते बज्रशासकं । २
 जने र्दक्षैस्तु विज्ञेय दीर्घा तस्य स्थिति र्भवेत् ॥
 स्वयं सम्पत्तिहीनो यो नरो दुर्गतपीडकः । ३
 स धारासार आग्रावी सर्वभक्ष्यविनाशकः ॥
 दुस्स्वरित्रं प्रशंसन्ति व्यवस्थात्यागिनो जनाः । ४
 प्रतिकुर्वन्ति तं किन्तु व्यवस्थापालका नराः ॥
 दुराचारा जना न्यायं न बुध्यन्ते कथञ्चन । ५
 सर्वन्तु शक्यते बोद्धुं परेशान्वेषिभि र्नरैः ॥
 वरं सारस्ववान् दीनो न च वक्रगति र्धनी ॥ ६
 व्यवस्था पाल्यते येन स एव ज्ञानवान् सुतः । ७
 यस्तपय्ययिनां मित्रं स स्वतातं कलङ्कयेत् ॥
 कुसीदेनातिवृद्धा च यो निजं वर्द्धयेद्धनं । ८
 दीनानुग्राहकस्यैव कृते तत् सच्चिनोति सः ॥
 शास्त्रसंश्रवणाद् येन स्त्रीयश्चात्रं निवर्त्तते । ९
 प्रार्थनापि ह्यता तेन गर्हणीया न संशयः ॥
 कुपयं यो नयेत् साधून् स्वखाते स पतिष्यति । १०
 नराः किन्तु सदात्मानो भोक्ष्यन्ते परमं धनं ॥
 यो मनुष्यो धनाढ्यः स ज्ञानवान् स्त्रीयदृष्टितः । ११
 मेधावी दुर्गतः किन्तु मर्म तस्यावगच्छति ॥
 धार्मिकाणां प्रफुल्लताद् उत्सवा जायते महान् । १२
 पापिनामुन्नतौ किन्तु भवन्त्यन्तर्हिताः प्रजाः ॥
 स्वदोषा येन गुह्यन्ते स न प्राप्स्यति मङ्गलं । १३

- तांस्तु स्वीकृत्य यो जह्यात् स कारुण्यमवाप्स्यति ॥
 १४ सर्वदा भयशीलो यः स एव धन्यमानवः ।
 करोति यो घनं चित्तं स दौर्गत्ये पतिष्यति ॥
 १५ यादृशः केशरी गर्जनं भक्त्युक्तो वा क्षुधातुरः ।
 प्रजानां धनहीनानां दुष्टः शास्तापि तादृशः ॥
 १६ बुद्धिहीनो नरेन्द्रो यः स प्रजापीडने पटुः ।
 लोभं विगर्हते यस्तु सुदीर्घायुः स जायते ॥
 १७ नरहत्यापराधेन सभारो यो भवेन्नरः ।
 स द्रोष्यत्यवटं यावत् तं धर्तुं मा व्यवस्यत ॥
 १८ यो गच्छेद्वज्रमार्गेण स रक्षां समवाप्स्यति ।
 वक्रगाम्यत्यये यस्तु सोऽस्मान्निपतिष्यति ॥
 १९ स्वभूमिः कथ्यते येन बद्धभक्ष्यं स लप्स्यते ।
 कुण्ठानान्वनुगामी यः स दौर्गत्येन तर्प्यति ॥
 २० विश्वास्यो यो मनुष्यः स आश्लिष्यः पूर्यते फलेः ।
 यस्तु धनार्जने तूर्णः स नास्ति दोषवर्जितः ॥
 २१ न भवेत् पक्षपातित्वम् उपयुक्तं कथञ्चन ।
 पापं कुर्यान्नरस्तेन पूषखण्डस्य लोभतः ॥
 २२ तूर्णमैश्वर्यलाभाय क्रूरदृक् चेष्टते नरः ।
 तन्तूपैष्यति दौर्गत्यं तेनेदं ज्ञायते नहि ॥
 २३ नराणां भर्त्सकः पश्चात् प्रियः प्रियंवदादपि ॥
 २४ यः स्वपित्रो धनं हत्वा दोषो नाचेति भाषते ।
 स पुत्रो नाश्वत्थीनां तुल्यवृत्तिर्न संशयः ॥
 २५ गर्वितो यो मनुष्यः स विवादोत्पादको भवेत् ।
 परेशे यस्य विश्वासः स एवाप्यायते जनः ॥
 २६ स्वचित्ते यस्य विश्वासः स निर्वाधो न संशयः ।
 प्रज्ञया गम्यते यस्तु तस्य रक्षा भविष्यति ॥
 २७ यो ददाति दरिद्राय न भवेत् तस्य दुर्गतितः ।
 यो निमोलति नेत्रे च पाशास्तस्मिन् मिलन्ति हि ॥
 २८ पापिनामुन्नतिं दृष्ट्वा भवन्त्यन्तर्हिताः प्रजाः ।
 जाते तेषां विनाशे तु वर्द्धन्ते धार्मिका नराः ॥

२६ अनन्त्रिंशोऽध्यायः ।

भर्त्सितो बद्धकृत्वो ऽपि यीवां कृत्वीकरोति यः ।	१
स समुच्छेत्स्यते ऽकस्मात् प्रतीकारेण वर्जितः ॥	
धार्मिकेष्वेधमानेषु प्रजा गच्छन्ति हृद्यतां ।	२
प्रभृत्य दुर्जनानान्तु कुर्वन्त्यार्त्तस्वरं जनाः ॥	
प्रज्ञायां प्रेमकारी यः स्वतातस्तेन हर्ष्यते ।	३
वेष्टानान्वनुगामी यः सम्पत्तिस्तेन नाश्रयते ॥	
भूपतिः सुविचारेण सुस्थिरयति नोद्यतं ।	४
उपहारप्रियो यस्तु स तस्येत्याटको भवेत् ॥	
स्वमित्रं प्रति चाटूक्तिं यो मनुष्यः समाचरेत् ।	५
पादौ पातयितुं तस्य जालकं विस्तृणोति सः ॥	
दुर्जनस्यापराधो यः स उन्माद्यसमन्वितः ।	६
धार्मिकस्तु मनुष्यो यः स प्रगायति हर्षतः ॥	
विवादं दीनलोकानाम् अवगच्छति धार्मिकः ।	७
मनुष्यः किन्तु दुर्दृष्टस्ताडयज्ञाने पटुर्न हि ॥	
निन्दका ये मनुष्यास्ते पुरदाहं प्रकुर्वते ।	८
विज्ञाः किन्तु मनुष्या ये तैः कोपाग्निः प्रशस्यते ॥	
साह्रं दुरात्मना विज्ञो विवादं कुरुते यदा ।	९
न क्रुद्धा न हसित्वा वा शान्तिस्तेनाप्यते वदा ॥	
रक्तपातिमनुष्या ये नरं क्राधुं द्विषन्ति ते ।	१०
तस्य तु प्राणरक्षायै चेष्टन्ते सरला जनाः ॥	
मूर्खेणान्तरिको भाव आद्यन्तः समुदीर्यते ।	११
नरो ज्ञानविशिष्टस्तु खान्तरे संरुणाद्भि तं ॥	
अनृतयाहिणः शास्तुः सर्वे भृत्या असज्जनाः ॥	१२
उपद्रावो दरिद्रश्च मनुष्यो मिलितो भुवि ।	१३
उभयो लोचनेभ्यस्तु दोषिदाता परेश्वरः ॥	
धनहीनप्रजानां यो राजा सत्यविचारकृत् ।	१४
सदीर्घं समयं यावत् तस्य सिंहासनं स्थिरं ॥	
यष्टिका भर्त्सना चेमे भवतो ज्ञानदायिके ।	१५
यस्तु निर्यन्त्रणो बालो मात्रे लज्जां ददाति सः ॥	

- १६ दुर्जनेष्वेधमानेषु दुष्टतापि समेधते ।
धार्मिकैस्तु नरैस्तेषां निपातो द्रव्यते किल ॥
- १७ स्वपुत्रं शाधि तस्मात् स तुभ्यं दास्यति शान्ततां ।
मनसस्तावकीनस्य नन्दनस्य भविष्यति ॥
- १८ येषां नास्त्वैश्वरादेशो जनास्ते व्यभिचारिणः ।
यस्तु शास्त्रवदाचारं कुरुते धन्य एव सः ॥
- १९ दासस्य दमनं नैव वाङ्मात्रेण प्रसिध्यति ।
यस्माद् बुद्ध्यापि वाक्यं स न योग्यं प्रतिभाषते ॥
- २० किमदर्शि त्वया कश्चित् कथने सत्त्वरो जनः ।
निर्विघ्ने या भवेदाशा सापि तस्मिन् जायते ॥
- २१ दासो लालित आबाल्यात् परस्तात् पुत्रकायते ॥
प्रचण्डो यो मनुष्यः स विवादात्यादको भवेत् ।
यो नरश्चाशुकीपो स्यात् भवेत् स बह्वपापकृत् ॥
- २२ स्वकीयेनाभिमानेन स्वस्थानाद् भंश्यते नरः ।
यो मनुष्यस्तु बन्धका स एवाप्नोति गौरवं ॥
- २३ चौरैः सहस्रभागो यो निजप्राणान् स गर्हते ।
शपथं तेन संश्रुत्य दोषो यस्मान्न सूच्यते ॥
- २४ मनुष्याद् यः परित्रास उन्माधावह एव सः ।
परेशं श्रद्धधानस्तु नरो रक्षामवाप्नुयति ॥
- २५ बह्वभिः प्रार्थ्यते लोकैर्नरः शास्तरनुग्रहः ।
मनुष्यस्य विचारस्तु परमेश्वरमूलकः ॥
- २६ धार्मिकाणां मनुष्याणां पापकर्मा घृणास्पदं ।
ऋजुगामी नरः किन्तु दुर्जनानां घृणास्पदं ॥

३० त्रिंशत्तमोऽध्यायः ।

१ आगूरस्य धर्मकथनं ० तस्य प्रार्थनं १० नानोपदेशश्च ।

- १ याकेः पुत्रो य आगूरस्तेनेमा वाच ऊचिरे ।
इदमैश्वरिकादेशात् पुरुषेणोदितं वचः ।
ईधीयेलं प्रति प्राक्तम् ईधीयेलोकलौ प्रति ॥
- २ नूनं नरादहं मूर्खो नास्ति धीर्मे मनुष्यवत् ॥

मया विद्या न चाभ्यस्ता धर्मज्ञानं न बुध्यते ॥	६
कः खलोऽयं समाख्य पुनस्तस्मादवातरत् ।	४
मुखिना कोऽग्रहीदायुं कोऽभान्सीद् वाससाम्बुधिं ।	
मेदिन्याः सर्व्वसीमानां कोनाकारि निरूपणं ।	
तदीयनामधेयं किं तत्पुत्रस्य च नाम किं ।	
एतच्चेत् परिजानासि मच्छं तर्हि निवेदय ॥	
एकैकं परमेशस्य वाक्यमस्ति सुनिर्मलं ।	५
तस्मिन् येसाञ्च विश्वासः स तेषां फलकोपमः ॥	
त्वं तदीयोक्तिभिः सार्द्धं नान्यत् किञ्चन योजय ।	६
न चेत् त्वं भर्त्सितस्तेन मृषावादो भविष्यति ॥	
अहं दानद्वयं त्वत्तः प्रार्थये हे परेश्वर ।	७
त्वं मत्प्राणवियोगात् प्राक् मत्तस्तन्नेत्रोपसंहर ॥	
अलीकत्वं मयोक्तिश्च दूरं मत्तोऽपसारय ।	८
न दैन्यं न धनं दत्त्वा मां योग्याग्नेन भोजय ॥	
न चेत् त्वोऽनृतं प्रोच्य भाषिष्ये कः परेश्वरः ।	९
दैन्याच्चैरर्थेण वा नाम विलेप्यामीश्वरस्य मे ॥	
मैव तत्स्वामिनः साक्षाद् दासः पर्य्युद्यतां त्वया ।	१०
न चेत् त्वं शृणुसे तेन सदेवञ्च भविष्यति ॥	
कुवंशः शपते तातं मातुर्नार्थयते शुभं ॥	११
कुवंशः स्वमतौ शुद्धः स त्वधैतमलः स्थितः ॥	१२
कुवंशोऽत्युच्चदृष्टिश्च प्रांशुनेत्रच्छदान्वितः ॥	१३
कुवंशः खड्गवद् दन्तैः कर्त्तरीवश्च खादनैः ।	१४
उच्छेत्तुं क्षितिर्लो निःस्थान् मर्त्याद् दीनाञ्च चेष्टते ॥	
रक्तपायाः सुते द्वे स्तो देहिदेहीतिनामिके ।	१५
जीणि वस्तून्यदृष्टानि चतुर्थञ्चापि तैः समं ।	
भ्रान्तकामोऽहमेतत् तैर्गदितुं नहि शक्यते ॥	
अदृष्टौ प्रेतलोकाश्च बन्ध्यागर्भश्च सर्व्वदा ।	१६
जज्ञैर्न दृश्यते भूमिरनलश्च न वत्तयन् ॥	
येनोपहस्यते तातो मातुश्चाज्ञावमन्यते ।	१७
भ्रान्तराश्रितकैलसचक्षुरुन्मूलयिष्यते ।	
उपग्रासिष्यते वा तद् प्राक्कैर्गृहप्रक्षिणां ॥	

- १८ वस्तुत्रयं ममागम्यं चतुर्थञ्च न बुध्यते ॥
 १९ उत्क्रोशस्य गतिर्योस्मि भुजगस्य गति र्भृगो ।
 पोतस्य गतिरम्भोधौ पुंसस्य युवतौ गतिः ॥
 २० भार्याया व्यभिचारिण्यास्तादृगेव गति र्भवेत् ।
 सा भुङ्क्ता परिभृत्यास्यं वत्स्यधं न कृतं मया ॥
 २१ भारेण त्रीणि वस्तूनि सकम्पां कुर्वते धरा ।
 चत्वारोमानि सोढुञ्च न शक्यन्ते तथा किल ॥
 २२ दासेयः प्राप्तराजत्वे भक्षैस्तृप्तश्च बालिशः ।
 अप्रिया पतिवत्नी स्त्री दासी च स्वामिनीजया ॥
 २३ चत्वारोमानि वस्तूनि क्षोदिष्ठान्यत्र भूतले ।
 तथापीमानि विज्ञानि लब्धज्ञानानि सन्ति च ॥
 २४ जातिः पिपीलिकानां या दुर्बला सा न संशयः ।
 शस्यच्छेदनकाले तु ताः कुर्वन्त्यन्नसञ्चयं ॥
 २५ श्याफनाख्यशशानाञ्च जातिः शक्तिमती नहि ।
 तथापि स्त्रीयवेश्मानि तैः स्थाप्यन्ते दृढाद्रिषु ॥
 २६ शूलभानां समाजस्य राजा को ऽपि न विद्यते ।
 रचिताः किन्तु सर्वे ते सेनावत् कुर्वन्ते गमं ॥
 २७ स्वहस्तालम्बिनी लूता राजधामापि सेवते ॥
 २८ पदार्थास्त्रय एवैते सन्ति सुन्दरगामिनः ।
 सदृशस्त्रैस्त्वतुर्थो ऽपि पदन्यासेन शोभनः ॥
 २९ बलीयान् प्राणिनां सिंहः सर्वेभ्यो ऽप्यपराङ्मुखः ॥
 ३० सुकटिस्तुरगश्चागः प्रजाभिश्च हतो नृपः ॥
 ३१ दर्पाद् भ्रान्तः कुचिन्तां चेतुर्कुर्या रन्धि मुखं तदा ॥
 ३२ अतिव्यग्रतया दुग्धाद् यद्वदुत्पद्यते दधि ।
 अतिव्यग्रतया ब्राह्माद् रक्तक्षौत्पद्यते यथा ।
 अतिव्यग्रतया कोपाद् वैरमुत्पद्यते तथा ॥

३१ एकत्रिंशोऽध्यायः ।

१. लिमूयेलराजस्य सातुरूपदेशकथनं ८ उत्तमस्त्रोवर्णमञ्च ।

१ लिमूयेलाख्यभूपालं प्रतीमा वाच ऊचिरे ।

इमा ऐश्वरिकादेशात् तस्य मातादिदेश तं ॥

किं त्वां वक्ष्यामि मत्पुत्र मदीयोदरसम्भव ।

९

अहं त्वां किं वदिष्यामि मद्गतानां फलोदय ॥

स्वीयशक्तिस्त्वया मैव कामिनीभ्यः प्रदीयतां ।

१०

मैव राजनिहन्तीषु खतेजो वा समर्प्यतां ॥

न भूपेषु न भूपेषु पानं मद्यस्य युज्यते ।

४

लिमूयेल सुरादृष्टा नरेन्द्रेषु न युज्यते ।

यतो राजा सुरां पीत्वा व्यवस्थां विस्मरिष्यति ।

५

दुर्भाग्यानां विचारश्च विपरीतं करिष्यति ॥

दत्त मद्यमधन्याय दत्त दुर्मनसे सुरां ॥

६

स मनुष्यस्तदा पीत्वा खदैव्यं विस्मरिष्यति ।

७

न पुनश्च निजक्षेत्रस्तेनानुचिन्तयिष्यते ॥

विदुषु स्वीयवक्त्रं त्वं स्तब्धवाचां नृणां कृते ।

८

सकलानामनाथानां विवादस्यैव सिद्धये ॥

विदुषु स्वीयवक्त्रं त्वं विचारे न्यायसिद्धये ।

९

दुःखिनां दुर्गतानाञ्च विवादं सुविनिश्चिनु ॥

सम्प्राप्तं शक्यते केन गुणिनो सहधर्मिणी ।

१०

प्रवालेभ्यो ऽपि मूल्येन सा त्वतीवातिरिच्यते ॥

तद्भर्तुं हृदयं तस्यां विश्वासं कुरुते दृढं ।

११

लाभाभावस्तथा तस्य न कदाचन जायते ॥

केवलं मङ्गलं तस्य न च किञ्चिदमङ्गलं ।

१२

क्रियते जीवनं यावद् एकैकस्मिन् दिने तथा ॥

मेघलोसामतस्याश्च सा करोति गवेषणं ।

१३

करयोः परितोषाय विधत्ते च परिश्रमं ॥

वणिजाश्च दृष्टोतातैर्मन्ये सा सदृशी भवेत् ।

१४

स्वभक्ष्याणि तथा यस्माद् चानीयन्ते सुदूरतः ॥

रजन्यां न व्यतीतायाम् उत्थाय स्वप्नतश्च सा ।

१५

स्वजनेभ्यो ददात्यन्नं दासीभ्यः कार्यमाङ्गिकं ॥

पर्यालोच्य च केदारं तस्माभः साध्यते तथा ।

१६

स्वीयपाण्ड्योः फलं दत्त्वा द्राक्षोद्यानञ्च रोप्यते ॥

सा बलेनैव बध्नाति कटिं मेखलया यथा ।

१७

- १८ कुरुते स्त्रीयबाह्व च महाशक्तिसमन्वितौ ॥
 स्वयापारस्य सुखादु मन्यते हि फलं तथा ।
 नैव निर्वाणतां रात्रौ तस्या दीपः प्रगच्छति ॥
 १९ तर्कुं प्रति खदस्तौ सा विस्तृणोति हि यत्नतः ।
 परिगृह्णाति पञ्जीञ्च स्त्रीयपाणिद्वयेन सा ॥
 २० दुर्गतायापि दानार्थं तथा हस्तः प्रसार्यते ।
 दरिद्रस्योपकारार्थं स्वकरश्च प्रगृह्यते ॥
 २१ कृते स्वपरिवाराणां नीहारान्न बिभेति सा ।
 सर्वे परिजनास्तस्या नीशारान् दधते यतः ॥
 २२ निर्भीयन्ते तथा स्वार्थं निचोला अतिमुन्दराः ।
 दुकूलं शोणवर्णञ्च वस्त्रं परिदधाति सा ॥
 २३ पतिस्तस्याः सुविख्यातः पुरदारस्यसंसदि ।
 देशीयमुख्यलोकानां सभायामुपवेशनात् ॥
 २४ सा च कुर्यासकं कृत्वा विधत्ते तस्य विक्रयं ।
 मेखलाञ्च बिनिर्माय वणिजे सा प्रयच्छति ॥
 २५ सा नारी बलतेजोभ्यां वस्त्रवत् परिवेष्ट्यते ।
 अनागतञ्च कालं सा स्मेरवक्त्रा प्रतीक्षते ॥
 २६ केवलं ज्ञानभावेन खवक्त्रं विवृणोति सा ।
 सौजन्यस्य विधिस्तस्या रसनाञ्चाधितिष्ठति ॥
 २७ सा स्त्रीयपरिवाराणाम् आचारेषु सचेतना ।
 नैवालस्येन संयुक्तम् अन्नं भुङ्क्ते कथञ्चन ॥
 २८ युक्तास्तस्याः समुत्थाय धन्यां तां प्रवदन्ति हि ।
 तद्दुत्थाय तद्भर्ता तामित्यं सुप्रशंसति ॥
 २९ बङ्गाभिरेव कन्याभिर्गुणवत्त्वं प्रकाशितं ।
 सकलाभ्यस्तु ताभ्योऽपि त्वमतीवातिरिच्यसे ॥
 ३० चारुता केवलं माया सौन्दर्यञ्चाप्यवास्तवं ।
 परमेशात् तु या भीता सा नारी स्तुतिमर्हति ॥
 ३१ यूयं तत्कारयो र्योग्यं फलं तस्यै प्रयच्छत ।
 पुरदारेषु तस्याश्च सर्वकर्म प्रशंसत ॥

उपदेशकः ।

१ प्रथमोऽध्यायः ।

१ आभाषः ४ सर्ववस्तूनामसारत्वं १९ सर्वकर्माणां निष्फलत्वं ।

१ दायूदात्मजस्य यिरूशालमस्य राजस्योऽपदेशकस्तेमानि वाक्त्वानि ।

२ अलीकानामलीकायमिति वक्तुपदेशकः ।

अलीकानामलीकायम् अलीकं सकलं भवेत् ॥

३ सूर्यस्याधो मनुष्येण क्रियते यः परिश्रमः ।

कृत्स्नात् परिश्रमात् तस्मात् को लाभस्तस्य जायते ॥

४ युगमेवातिघात्येकं समायात्यपरं युगं ।

सर्व्वन्तु समयं यावत् स्थिरा सन्तिष्ठते धरा ॥

५ असौ सूर्यस्तद्योदेति पुनरस्तं प्रयाति च ।

स्वस्थानं त्वरितं गत्वा तत्रोदेति पुनश्च सः ।

६ दक्षिणाञ्च दिशं याति प्रत्यायात्युत्तरं पुनः ।

इत्थं प्रगच्छति भ्राम्यन् स्वपर्यायैः सदागतिः ॥

७ सर्वा नद्यो ऽर्णवं यान्ति सौ ऽर्णवस्तु न पूर्यते ।

यत् स्थानं निम्नगा यान्ति तद्धि यान्ति पुनः पुनः ॥

८ सर्वाः अमावहा वाचस्ताश्च वक्तुं नरो ऽक्षमः ।

अटप्तं दर्शने नेत्रम् अशाम्या श्रवणे श्रुतिः ॥

९ भूतं यद् भवितव्यं तत् कृतं यत् तत् करिष्यते ।

अत्र भागोरधः किञ्चिन्नूतनं नहि जायते ॥

१० पृथ्वी नूतनमस्येतदिति यस्मिन् निगद्यते ।

पुरैवासीत् तदस्मत्प्राग् अतीतेषु युगेषु हि ॥

११ यदभूत् पूर्वकालेषु तस्याद्य नास्यनुस्मृतिः ।

अद्य यद् भावि तस्यापि पश्चान्न भविता स्मृतिः ॥

१२ उपदेशक एवाहं निवसन् यिरूशालमे ।

इच्छामि यलीयलोकानां समकार्षं नरेन्द्रतां ॥

१३ नभसो ऽधस्तु यत् किञ्चित् क्रियते तत् परीक्षितुं ।

ज्ञानेन घानुसन्धातुं स्वमनो ऽहं न्यवेशयं ॥

- निमित्तं नरपुत्राणां विषमो ऽयं परिश्रमः ।
 तेभ्यः आन्तिप्रदानार्थम् ईश्वरेण निरूपितः ॥
 १४ अदर्शं सर्वकर्माहं क्रियमाणं रवेरधः ।
 पश्य सर्वमलीकं हि मनसश्च विडम्बनं ॥
 १५ यद् वक्रं तदृजुकर्तुं नैव केनापि शक्यते ।
 तथैवाविद्यमानं यद् अङ्गितुं तन्न शक्यते ॥
 १६ स्वकीयमनसो मध्ये मयागद्यत वागियं ।
 मत्पूर्वं पश्य ये ऽध्यक्षा अभवन् धिरशालमे ।
 तेभ्यः सर्वेभ्य एवाहं महाप्रज्ञासमन्वितः ।
 बज्जज्ञानेन बुद्ध्या च दीपितं मम मानसं ॥
 १७ प्रज्ञां बाहुं मनो धत्वा मोहं मौर्ख्यश्च वेदितुं ।
 मयाज्ञायोदमप्यस्ति मानसस्य विडम्बनं ॥
 १८ यतो ज्ञानस्य बाहुल्यं यथाबाहुल्यसंयुतं ।
 विद्या च वर्द्धते यस्य तस्य खेदो ऽपि वर्द्धते ॥

२ द्वितीयोऽध्यायः ।

- १ सांसारिकसुखस्य निष्फलत्वं १९ आद्युषो ऽसारत्वं ।
 १ षरीरक्षिण्य सुखेन त्वाम् एहि त्वं भुङ्क्ष्व मङ्गलं ।
 इत्यवादि मया खान्तम् अलीकन्तु तदप्यभूत् ॥
 २ ह्रासं प्रति मया प्रोक्तं हतबुद्धिरसाविति ।
 हृष्टताश्च प्रति प्रोक्तं किं कर्तुं शक्यते ऽमुया ॥
 ३ नभसो ऽधो नृसन्तानाः स्वल्पघसमितायुषि ।
 किं कृत्वा प्राप्नुयुः क्षेमं यावन्न निश्चिनोमि तत् ।
 तावन्मनो नयन् प्रज्ञां मद्ये योऽप्यम्यहं तनुं ।
 मूढताश्चावकाश्विष्ये मनसैतदचिन्तयं ॥
 ४ अतो महान्ति कार्याणि कर्तुमारब्धवानहं ।
 ५ उद्यानानि तथा स्वार्यम् अकुर्व्यं ज्ञाननानि च ।
 भूतहान् फलिनस्तत्र नानाविधानरोपय ॥
 ६ वृक्षोत्पादककान्तारं सेतुं सरांसि चाखनं ॥
 ७ दासानक्रीणि दासोश्च गृहजाश्च ममाभवन् ।

यिरूशालमि मतूळ्यै यावन्तश्चावसन् नराः ।
 तेभ्यः सर्वेभ्य एवासं गोभेघै र्धनवानहं ॥
 समंचैषमहं रौप्यं जातरूपञ्च भूरिशः । ८
 राज्ञां नानाश्रयलानाश्चासामान्यानि वस्तून् अपि ॥
 गायकान् गायिकाश्चापि मन्त्रिमित्तं न्यथोजयं ।
 सुखहेतून् नृपुत्राणां पत्नीमुपस्थियो ऽपि च ॥
 यिरूशालमि मतूळ्यै यावन्तो न्यपसन् जनाः । ९
 तेभ्यः सर्वेभ्य एवासं महान् बुद्ध्या च संयुतः ।
 मामकीना च या प्रज्ञा मयि सापि व्यतिष्ठत ॥
 स्वाक्षिभ्यां याचितं किञ्चिन्मया नैवोपसंहृतं । १०
 स्वमनः सुखभोगाच्च कस्माच्चिन्नं निवारितं ।
 यतो मम श्रमात् छत्वाद् यत् सुखं मनसो ऽभवत् ।
 मम लभ्यं तदेवासीत् स्वीयछत्स्वपरिश्रमात् ॥
 आलोच्य त्वत्फलं कर्म खड्गस्ताभ्यां कृतं मया । ११
 छतञ्च साधनेच्छातः स्वीयसर्वपरिश्रमं ।
 बुद्धमवास्तवं सर्व्वं मनसश्च विडम्बनं ।
 अत्र दिवाकरस्याधः को ऽपि लभो न विद्यते ॥
 प्रज्ञां मोहञ्च मौर्ख्यञ्च प्रावर्त्ते ऽहं निरीक्षितं । १२
 राज्ञः पश्चाद् य आयाति स जनः किं करिष्यति ।
 कृतं यत् पूर्व्वकालेषु स तदेव करिष्यति ॥
 कित्वन्मकारतो यादृक् दीप्तेष्वलृष्टता भवेत् । १३
 ज्ञानस्योत्प्लृष्टता मौर्ख्यात् तादृशी वीक्षिता मया ॥
 मूर्द्ध्नि स्ते ज्ञानिनो नेत्रे ध्यान्ते भ्राम्यन्ति बालिशः । १४
 गतिरेका तु सर्व्वेषामन्यपि ज्ञातवानहं ॥
 तदा चित्ते मया प्रोक्तं दशा मूर्खस्य या भवेत् । १५
 ममापि भविता सर्व्वं महान्ज्ञान्यभवं कुतः ।
 पश्यैतदप्यलीकं स्यादिति चित्ते मयोदितं ॥
 मूर्खतो नास्ति विज्ञस्य चिरस्थायिन्यनुस्मृतिः । १६
 यस्माद् आगामिकालेषु सर्व्वं सुविस्मरिष्यते ।
 हाहा विज्ञस्य मृत्युश्च मूर्खस्यैव भविष्यति ॥
 समजायत तत्पश्चात् जीवने ऽपि दृष्ट्वा मम । १७

- व्यरज्यच्च मां कर्म क्रियमाणं श्वैरधः ।
 सर्वमेव यतो ऽलीकं मनसश्च विडम्बनं ॥
 १८ व्यरज्ये ऽहं अमे कृत्स्ने सूर्यस्याधो मया कृते ।
 सर्वं यतो ऽर्पयिष्यामि नरे भाविनि मत्परं ॥
 १९ स तु विज्ञो ऽल्पबुद्धिर्वा भवितेति न निश्चितं ।
 सूर्यस्याधो मया किन्तु कृतो यत्र परिश्रमः ।
 ज्ञानं यत्र प्रयुक्तञ्च तेषां मामककर्मणां ।
 स्वामित्वं लप्स्यते तेन पश्यैतदप्यवास्तवं ॥
 २० सूर्यस्याधो ऽहमश्राम्यं सकलैर्यैः परिश्रमैः ।
 तत्रान्तःकरणास्थां प्रावर्त्ते प्रोज्झितुं तदा ॥
 २१ बुद्ध्या ज्ञानेन सिद्ध्या च नरः कृत्वा परिश्रमः ।
 प्राप्तफलं करोत्यन्यं तत्राकृतपरिश्रमं ।
 पश्यैतदप्यलीकं हि व्यसनञ्च सुदुःसहं ॥
 २२ यतो दिवाकरस्याधो यत्र श्राम्यति मानवः ।
 तस्मात् कृत्स्नाच्छ्रमात् तस्य मनस्तापाच्च किं फलं ॥
 २३ तस्य सर्वदिनं कष्टं चेष्टनञ्च यथाकरं ।
 मनो रात्रौ न निद्राति पश्यैतदप्यवास्तवं ॥
 २४ मङ्गलं भोजनात् पानात् स्वकीये च परिश्रमे ।
 मनःसक्तर्षणादन्यत् मनुष्यस्य न विद्यते ।
 ईश्वरस्य कराच्चैतत् प्राप्यमितीक्षितं मया ॥
 २५ व्याहारेः सौख्यभोगेच्च कस्तु मत्तो ऽतिरिच्यते ॥
 २६ पश्य परेश्वरो यस्मिन् मनुष्ये परितुष्यति ।
 तस्मै बुद्धिश्च विद्याश्च हृद्यताश्च ददाति सः ॥
 पापिने यच्छति क्लेशं सञ्चेतयं ततो धनं ।
 राशौ कृत्य च दातव्यं तेनेशस्य प्रिये नरे ॥
 पश्यैतदप्यलीकं हि मनसश्च विडम्बनं ॥

३ तृतीयोऽध्यायः ।

१ कालस्य प्रभेदादायुषो ऽपारत्नं १६ ईश्वरस्य विचारो मनुष्यस्यापारत्वञ्च ।

१ यत् किञ्चिज्जायते तस्य स्वीयकालो ऽपि विद्यते ।

योऽसौ ऽधः सर्वकार्यस्य स्वकीयसमयो ऽस्ति च ॥	
समयो जननस्यास्ति समयो मरणस्य च ।	१
समयो रोपणस्यास्ति कालो रोपितकर्त्तने ॥	
समयश्च बधस्यास्ति कालश्चिकित्सनस्य च ।	२
समयो भङ्गनस्यास्ति समयो ग्रथनस्य च ॥	
समयः क्रन्दनस्यास्ति समयो हसनस्य च ।	४
समयः शोचनस्यास्ति समयो नर्तनस्य च ॥	
समयो ग्रावविक्षेपे समयो ग्राहसञ्चये ।	५
काल आलिङ्गनस्यास्ति कालश्च स्नेहवर्जने ॥	
समयो ऽन्वेषणस्यास्ति समयो ऽपचयस्य च ।	६
समयो रक्षणस्यास्ति समयः क्षेपणस्य च ॥	
समयो दारणस्यास्ति समयः सीवनस्य च ।]	७
समयो मौनभावस्य समयो भाषणस्य च ॥	
समयः प्रणयस्यास्ति समयो गर्हणस्य च ।	८
समयः समरस्यास्ति कालः सन्धेश्च विद्यते ॥	
क्रः स्वपरिश्रमाह्लाभो जायते कर्मकारिणः ॥	९
ईश्वरेण नृसन्तानान् आह्लासयितुमाश्रयात् ।	१०
यो निरूप्यत आयासः स समालोचितो मया ॥	
निर्मितं सकलं तेन स्वीयकाले मनोहरं ।	११
विश्वमेव तथा तेन नराणां निहितं हृदि ॥	
तस्मादेव परेष्टेन क्रियमाणाखिला क्रिया ।	
साद्यन्तमनुसन्धातुं मनुष्येण न शक्यते ॥	
आनन्दाज्जीवनं यावत् सदाचाराच्च नेतरं ।	१२
मङ्गलं विद्यते तेषामिति जानामि निश्चितं ॥	
कस्यचिद् भोजनं पानं सर्वस्मिंश्च परिश्रमे ।	१३
सुखाखादनमीशस्य दानमेव न संशयः ॥	
जाने ऽहन्वीश्वरो यद्यत् कुरुते तत् सनातनं ।	१४
तस्य वृद्धिर्न कर्त्तव्या न च कर्त्तव्यमूननं ।	
नरा ईशाद् विभौयु र्यत् तदर्थं तत् करोति सः ॥	
यदस्ति तत् पुरैवासीद् भावि यत् तत् पुराभवत् ।	१५
यत् कालेन विदुषं तद् उपस्थापयतीश्वरः ॥	

- १६ सूर्यस्याधः पुनर्वारं मया कृत्वावलोकनं ।
स्थानं दृष्टं विचारस्य तत्राधर्मस्त्वविद्यत ।
धर्मस्थानञ्च सन्दृष्टं तत्राधर्मस्त्वविद्यत ॥
- १७ तदानौ मनसो मध्ये वागियं गदिता मया ।
धार्मिकाधार्मिकावेव विचारयिष्यतीश्वरः ॥
एकैकस्याश्च चिन्ताया एकैकस्य च कर्मणः ।
स्वकीयसमयस्तस्य सन्निधौ समवाप्यते ॥
- १८ वृत्तान्तानान् समुद्दिश्य मया प्रोक्तमिदं तदा ।
एतया दशया तेषाम् ईश्वरस्तान् परीक्षते ।
स्वयं यत् पशुतुल्यास्ते तच्च तैः परिदृश्यते ॥
- १९ वृत्तान्तानस्य यद् भाग्यं तद्धि भाग्यं पशोरपि ।
एकमेव तयो भाग्यं म्रियेते तावुभौ समं ।
सर्वेषाम् एकधा प्राणा नरः श्रेयान् पशो नहि ॥
- २० यस्माद् यत् किञ्चनेवास्ति सकलं तदवास्तवं ।
यद् यदेवास्ति सर्वं तत् स्थानमेकं प्रगच्छति ।
सर्वमेव रजोजातं सर्वं याति रजः पुनः ॥
- २१ आत्मानं नरपुत्राणां को जानात्यूर्ध्वगामिनं ।
को वात्मानं पशो वेत्ति क्षित्या अधोऽवरोद्दिष्टं ॥
- २२ मया दृष्टं मनुष्यस्य स्वीयकर्मणि हर्षणात् ।
नेतरं विद्यते क्षेमं तस्य लभ्यं तदेव हि ॥
स्वतः पश्चात्तु यद् भावि तद् द्रष्टुं यत्र शक्यति ।
केन तत् स्थानमानीय स उपस्थापयिष्यते ॥

४ चतुर्थोऽध्यायः ।

उपद्रव ईर्ष्यालस्यं लोभ एकाकिता सूर्खलक्ष्मैतैरायुषो ऽसारत्वं ।

- १ परावर्त्य मनः पश्चात् क्रियमाणं रवेरधः ।
नानारूपमभिद्रोहं विचार्येदं मयेक्षितं ।
क्रन्दतां पीडितानां हि सान्त्वको नहि विद्यते ।
पीडके दृढहस्ते ऽपि सान्त्वको नहि विद्यते ॥
- २ ततो ये ऽद्यापि जीवन्ति तेभ्यो जीवद्भ्य एव तान् ।

प्रमीतान् चवदं धन्यान् त्यक्तं ये जीविनं पुरा ॥

उभयोस्तु तयो धन्यः सो ऽद्याप्यप्राप्तजीवनः ।

२

येन नादर्शसत्कर्म क्रियमाणं रवेरधः ॥

सर्वपरिश्रमः पश्चात् सर्वेषु कार्यसाधनं ।

४

बन्धो बन्धुं प्रतीर्ष्याया मूलमितीक्षितं मया ।

नामैतदप्यलीकं हि मनसश्च विडम्बनं ॥

मूलः कुर्वन् करस्नेघं स्वीयमांसानि खादति ॥

५

वरं विश्रामसंयुक्तं करपुटस्य पूरणं ।

६

न च श्रममनोदुःखैः सार्द्धं मृच्छोः प्रपूरणं ॥

पुनर्वारं मया दृष्टा सूर्यस्याधो व्यलीकता ॥

७

एकाकी वर्त्तते कश्चिद् द्वितीयेन विवर्जितः ।

८

पुत्रो न विद्यते तस्य सोदरो ऽपि न विद्यते ।

श्रमस्तस्य त्वनन्तो ऽस्ति धनैर्दृष्टिर्न दृष्यति ॥

इत्थं श्राम्यन्नहं क्षमात् स्वमनो वारयामि यत् ।

निमित्तं कस्य कुर्वे तद् इति तेन न गद्यते ।

नामैतदप्यलीकं हि व्यसनञ्च व्यथाकरं ॥

एकाकी यो नरस्तस्मात् श्रेय एव नरद्वयं ।

९

यतः श्रमस्य मध्ये ऽपि सुफलं विद्यते तयोः ॥

तयोः पतितदारेकम् अन्य उत्थापयिष्यति ।

१०

एकाकी वर्त्तते यस्तु पतनं तस्य बाधकं ।

तमुत्थापयितुं यस्मान्नापरः को ऽपि विद्यते ॥

यद्येकत्र श्रयाते द्वौ तर्ह्युष्णत्वमवाप्नुतः ।

११

यस्वेकाकी कथं वै स शक्नोति प्राप्तुमुष्णतां ॥

एकाकाक्रम्यते येन स द्वाभ्यां प्रतिबाध्यते ।

१२

त्रिगुणीकृतसूत्रञ्च न तूष्णं क्षिन्नतां व्रजेत् ॥

वरं दीनः सुधीर्बालो न च राजा जरातुरः ।

१३

मौख्याद् येन पुनः शिक्षा यद्दीतुं नहि शक्यते ॥

बालो यद्यपि राज्ञ्यर्थं कारागाराद् विनिर्गतः ।

१४

राजत्वसमये तस्य जन्म प्राप्तञ्च निर्धनः ॥

तथापि भास्करस्याधो ये कुर्वन्ति गमागमौ ।

१५

जीविनस्ते द्वितीयस्य तस्य यूनो ऽनुगामिनः ।

- यो वृद्धस्य पदं प्राप्त इदमालोकितं मया ॥
 १९ जनश्रेण्या च्यनन्ताया च्यप्रतः स प्रगच्छति ।
 न हर्षिष्यन्ति तस्मिंस्तु मनुष्या भाविकालिकाः ।
 नामैतदप्यलीकं हि मनसश्च विडम्बनं ॥

५ पञ्चमोऽध्यायः ।

१ धर्मो सनुष्यस्य दोषः ८ पराक्रमस्यासारत्वं १० धनस्यासारत्वं १८ सारस्य निर्णयश्च ।

- १ त्वमीशस्य गृहं यास्यन् स्वपादौ रक्ष्य यत्नतः ।
 मूर्खाणां यत्नतः श्रेष्ठः श्रवणार्थं तवागमः ।
 पापाचारै यतस्तेषां चेतना नहि जायते ॥
- २ ईश्वरस्य समक्षे त्वमुच्चारयितुं वचः ।
 नैव सन्त्वरय स्वास्यं व्यग्रचित्तश्च मा भव ॥
 ईश्वरो वर्तते स्वर्गे पृथिव्यां त्वन्तु वर्तते ।
 भवन्तु कारणात् तस्मात् स्वल्पा एव तवोक्तयः ॥
- ३ यथायासबद्धत्वेन युज्यते स्वप्रदर्शनं ।
 तथा वाक्यबद्धत्वेन रवो मूर्खस्य युज्यते ॥
- ४ व्रतपूर्वकमीशाय त्वया यद्यत् प्रतिश्रुतं ।
 तत्परिशोधनं कर्तुं विलम्बो मावलम्ब्यतां ।
 यस्मान्मूर्खेषु लोकेषु प्रसादो नहि वर्तते ।
 त्वया यदि प्रतिज्ञातं क्रियतां तस्य शोधनं ।
- ५ वरं व्रतमकृत्वापि न प्रतिश्रवणं त्वया ।
 न च कृत्वा व्रतं पश्चात् स्वकीयव्रतकोपनं ॥
- ६ कृतपापं वपुः कर्तुं मानुजानीहि वक्ता ॥
 भान्तिरासीदिदं वाक्यं स्वर्गदृते च मा वद ॥
 ईश्वरं स्वीयवाक्येन किमर्थं कोपयिष्यसि ।
 तव हस्तकृतं कर्म कोपात् तस्य विनश्यति ॥
- ७ स्वप्रदर्शनबाहुल्यं यथालीकत्वसंयुतं ।
 तथैव वाक्यबाहुल्यं भेतव्यन्त्वोश्वरात् त्वया ॥
- ८ पौडनं धनहीनानां रोधश्च न्यायधर्मयोः ।
 देशे निरीक्ष्यसे चेत् त्वं तर्हि मा विस्मितो भव ॥
 यस्मात् प्रोचतरोऽध्यक्षः सुप्रोचस्यापि विद्यते ।

पुनः प्रोक्षतमः कश्चिद् विद्यते चोभयोस्तयोः ॥
 भृम्युत्पन्नश्च यो लाभः सकलेषु स वर्त्तते । ९
 सम्भवत्युपकारश्च भूषालस्यापि भूमितः ॥
 दौष्ये यः प्रीयते तृप्तिं स न प्राप्नोति दौष्यतः । १०
 न वा वित्तप्रियो तृद्धिं मन्ये तच्चाप्यवास्तवं ॥
 वर्द्धमाने धने संख्या वर्द्धते ग्रासकारिणां । ११
 चक्षुर्भ्यां दर्शनादन्यत् किं धनस्वामिनां फलं ॥
 स्वल्पभुग् बज्रभुग् वा स्यात् सुखं श्रेते कृषीबलः । १२
 तृप्त्या किन्तु धनाढ्यस्य निद्रानुच्चायते न हि ॥
 सूर्यस्याधो मया दुःखम् इदं दृष्टं व्यथाकरं । १३
 स्वामिना स्वीयसम्पत्तिं निर्जानिष्टाय रक्ष्यते ॥
 व्यसनेन कठोरेण सम्पत्तिः सा विनश्यति । १४
 आत्मजं जनयित्वा च रिक्तहस्तः स तिष्ठति ॥
 जठरान्निजमातुश्च स यथैव विनिर्गतः । १५
 परावर्त्तिष्यते तद्वत् नमो यातुं यथागतः ।
 न श्रमेणार्जितं किञ्चित् हस्तेनादाय यास्यति ॥
 महाव्यथाकरं दुःखम् एतदप्यस्ति निश्चितं । १६
 सर्वथा यददायातस्तददेव स यास्यति ॥
 किं फलं लप्स्यमानः स कुरुते वायवे श्रमं ॥
 यावज्जीवनमाहारं कुतो ध्वान्ते करोति सः । १७
 कुरुते चापि भूयिष्ठा बाधापीडाविडम्बनाः ॥
 इदं पश्य मया बुद्धं मनुष्याय रवेरधः । १८
 स्वल्पघस्यप्रमाणं यद् आयुरीशेन दीयते ।
 तद् यावत् आम्यता तेन स्वीयसर्वपरिश्रमात् ।
 भोजनञ्चैव पानञ्च परिभोगः सुखस्य च ।
 एतत् क्षेमं सुदृश्यञ्च तस्य भाग्यमिदं यतः ॥
 दत्त्वा नराय कस्मैचिद् धनसम्पत्तिमीश्वरः । १९
 तां भोक्तुं खांशमातुश्च हर्षितुश्च निजश्रमे ।
 क्षमतामपि चेद् यच्छेद् दानं तर्हीश्वरस्य तत् ॥
 नैवातीवानुचिन्त्यन्ते घस्त्रास्तेन निजायुषः । २०
 दस्माच्चित्तस्य हर्षेण प्रतिवक्ति तमीश्वरः ॥

६ षष्ठाऽध्यायः ।

१ अभक्तधनस्य निष्फलत्वं ७ सुखभोगस्यासारत्वं १० जीवनस्यासारत्वञ्च ।

- १ दुःखमेकं मयादर्शिं विद्यमानं रवेरघः ।
भूयो भूयो मनुष्येषु घटते तदमङ्गलं ॥
- २ ईश्वरो दत्तवान् यस्यै धनसम्पत्तिसम्भ्रमान् ।
अपूर्णां च मनोवाक्का यस्यैकापि न शिष्यते ।
भोगस्य क्षमता तस्मै चेदीशेन न दीयते ।
उदासीनो नरः किन्तु जायते फलभोगक्षत् ।
मन्ये तर्हि व्यलीकं तद् व्यसनञ्च व्यथाकरं ॥
- ५ जनयित्वा शतं पुत्रान् जीवित्वा बज्रवत्सरान् ।
यो नरो यापयत्यत्र दिवसान् बज्रसंख्यकान् ।
सुखभोगेन चेत् ढट्तिं मनस्तस्य न गच्छति ।
कुशपस्तस्य भूमौ च यथार्हं न निखन्यते ।
तर्हि वच्मि नरात् तस्माद् गर्भश्रावो ऽतिरिच्यते ॥
- ४ यतः सो ऽलीक आयाति सान्धकारो ऽपयाति च ।
तदीयनामधेयश्च तिमिरेण निगुह्यते ॥
नैव तेन रवि दृष्टो न वा ज्ञानमुपार्जितं ।
अत एव नरात् तस्मात् शान्तिस्तस्याधिकाभवत् ।
सर्ज्जावन्नपि वर्षाणां द्विसहस्रं नरो धनी ।
मङ्गलं नहि भुङ्क्ते चेत् श्रेष्ठता तर्हि तस्य का ।
श्रेष्ठे किं सकलैः स्थानमेकमेव न गम्यते ॥
- ७ सर्वश्रमे मनुष्यस्य स्वीयवक्त्रनिमित्तकः ॥
आहारस्य तु या वाक्का सा कदापि न पूर्यते ॥
अतो मुखान्नरो ज्ञानी किं प्राप्नोत्यधिकं शुभं ।
किं वा दीनः सजीवानां साक्षादाचरणे पटुः ॥
- ८ भ्रमणादभिलाषस्य श्रेष्ठं चाक्षुषदर्शनं ।
नामैतदप्यलीकं हि मनसश्च विडम्बनं ॥
- १० अधुना वर्त्तमानस्य नामधेयं पुरा स्मृतं ।
सकलैर्ज्ञायते यत् स नर इत्यभिधीयते ।
स्वतः शक्तिमता साद्धिं विवादाय स न क्षमः ॥

बहवो विषयाः सन्ति व्यलीकत्वप्रवर्द्धकाः ।	११
अतस्तेभ्यो मनुष्येण किं फलं प्रतिलभ्यते ॥	
नृणां जीवनकाले किं हितं को निश्चिनोति तत् ।	१२
अलीकं यन्नरस्यायुः स्वल्पवसमितन्तु तत् ।	
याप्यते च मनुष्येण यथा क्वाया तथैव तत् ।	
यत्तु भानोरधः पश्चाद् भावि तत् कस्तमादिशेत् ॥	

७ सप्तमोऽध्यायः ।

१ सुख्यातिशोकसहिष्णुताज्ञानानाम् असारतायाः प्रतीकारः १० ज्ञानस्य दुर्लभत्वं ।

नरस्य या सुकीर्तिः सा श्रेष्ठा सुगन्धितैलतः ।	१
तद्वन्मृत्युदिनं तस्य श्रेष्ठं जन्मदिनादपि ॥	
भोज्यशालाप्रवेशाच्च श्रेष्ठः शोकालयामगमः ।	२
यस्मात् सर्वनराणां स परिणामो भविष्यति ।	
तत्र चित्तनिवेशश्च सजीवेश्वपि युज्यते ॥	
नृणां ह्यस्यविनोदाच्च श्रेयस्यस्ति विघसता ।	३
मुखस्य स्नानता यस्माच्चित्तस्यारोग्यकारिणी ॥	
शोकवैभ्रानि विज्ञानां नराणां वर्तते मनः ।	४
निर्व्विधानां मनः किन्तु हर्षवैभ्रानि वर्तते ॥	
मनुष्येणानभिज्ञानां गानस्य श्रवणादपि ।	५
श्रेयः प्रज्ञाविशिष्टस्य भर्त्सनाश्रवणं भवेत् ॥	
पाकस्थाल्या अघो यस्मात् कण्टकानां खनो यथा ।	६
तथा ह्यसो ऽस्ति मूर्खाणां नामैतदप्यवास्तवं ॥	
दौरात्म्येन नरो विज्ञो हतबुद्धिर्विधीयते ।	७
उत्कोचेन विकारश्च हृदयस्य प्रसिध्यति ॥	
कार्यस्थारम्भतः श्रेयान् परिणामो न संशयः ।	८
श्रेयान् धीरस्वभावश्च दर्पयुक्तस्वभावतः ॥	
मनोमध्ये परिक्रौडुं नैव त्वं सत्परो भव ।	९
यस्मादज्ञानिनामेव क्रोडे क्रोधोऽवतिष्ठते ॥	
श्रेष्ठ आधुनिकात् कालात् पूर्व्वकालो ऽभवत् कुतः ।	१०
इति मा एच्छ यस्मात् स प्रश्नो न ज्ञानमूलकः ॥	

- ११ प्रज्ञा पैटकसम्पत्तेः सममूल्यं हितं भवेत् ।
परन्तूत्यद्यते तस्मात् सुफलं सूख्यदर्शिनः ॥
- १२ शरणं हि यथा ज्ञानं वैभवं शरणं तथा ।
गुणो ज्ञानस्य किन्वेध प्रज्ञा प्राज्ञाय जीवदा ॥
- १३ ईश्वरस्य क्रियां पश्य तेन यत् कुटिलीकृतं ।
तत् पुनः सरलीकर्तुं केन मर्त्येन शक्यते ॥
- १४ सुखकाले सुखं भुङ्क्ष्व दुःखकाले च चिन्तय ।
हृष्टौ तावीश्वरेणोभावनुरूपौ परस्परं ।
पश्चाद् यद् भावि तत् तस्मान्नरो निर्णेतुमक्षमः ॥
- १५ मया त्वालोचितं सर्व्वे स्वकीयालीकजीवने ।
मनुष्या धार्मिकाः के ऽपि विनश्यन्ति स्वधर्मतः ।
पापिनः के ऽपि पापाच्च जायन्ते दीर्घजीविनः ॥
- १६ मा भवेरतिधर्मी त्वं मैवातिज्ञानमाचरेः ।
स्वयं स्वीयविनाशं त्वं किमर्थं साधयिष्यसि ॥
- १७ मा भवेरतिदुर्हत्तो मैव मूर्खत्वमाचरेः ।
किमर्थं त्यक्ष्यसि प्राणान् असम्पूर्णे निजायुषि ॥
- १८ एकस्यालम्बनं भद्रम् अशैथिल्यं द्वितीयके ।
यत ईश्वरभक्ता ये सर्व्वस्मान्निस्तरन्ति ते ॥
- १९ नगरं ये ऽधितिष्ठन्ति दश विक्रमिणो नराः ।
ज्ञानी ज्ञानेन तेभ्यो ऽपि शक्तियुक्तो विधीयते ॥
- २० अपराधमकृत्वा यः केवलं धर्ममाचरेत् ।
तादृशो धार्मिकः कश्चिन्नरः क्षिप्तो न विद्यते ॥
- २१ मा सर्व्वोस्त्वयमानासु वाक्षु ते धीयतां मनः ।
न चेत् श्रेयसि दासस्य रवं त्वां परिश्रयतः ॥
- २२ बज्जशो यत् त्वयाप्यन्ये शप्तास्तद् वेत्ति ते मनः ॥
सर्व्वमेतद् विवेकेन सुपरीक्षितवानहं ।
प्रज्ञां लब्धुमचेष्टे च सा तु मत्तो दवीयसी ॥
- २४ दूरं यत् सुगभीरञ्च तत् प्राप्तुं केन शक्यते ॥
प्रज्ञाविवेचने बोद्धुं सुनिर्णेतुञ्च चर्चया ।
दोषं मौख्यस्य निश्चेतुमुन्मादस्य च मूर्खतां ।
मया स्वीयमनः पश्चात् पुनर्व्वारं प्रवर्जितं ॥

तदाज्ञावि मयेदं यत् सा स्त्रीरुग्रा हतान्तः । १६
 हृद् यस्या वागुराजाक्षं पद्मशाखौ च प्रदृक्कले ॥
 साक्षादीशस्य यः साधुस्तस्या हस्तात् स रक्ष्यते ।
 किन्तु यः पातकाचारी स नरो भग्न्यते तथा ॥
 विवेकन्वनुसन्धातुम् एकमेकं प्रपश्यता । १७
 इदं पश्य मया बुद्धमिति वक्तुपदेशकः ॥
 यन्न प्राप्तं मयाद्यापि तदन्विच्छति मे मनः । १८
 एकं मध्ये सहस्रस्य पुरुषं प्राप्तवानहं ।
 मध्ये तेषान्तु सर्वेषां नैकां नारीमवाप्तवान् ॥
 केवलमेतदेवात्र मया पश्य निरूपितं । १९
 ईश्वरेण नराः खट्वा ऋजुभावसमन्विताः ।
 अन्विष्टाः किन्तु तैरेव बद्धा परिकल्पनाः ॥

८ अष्टमोऽध्यायः ।

१ राज्ञास्मादरस्य कर्तव्यत्वं ६ योग्यकाले कर्मणः कर्तव्यत्वं १२ धर्माहीनानां धनाद्
 धर्मिणां दैन्यस्य श्रेष्ठता १६ ईश्वरीयकर्मणाससम्मानोपलब्धे ।

क आस्ते ज्ञानिनस्तस्यः को वाक्यस्यार्थबोधकः । १
 प्रज्ञयैव मनुष्यस्य प्रसन्नास्यो विधीयते ।
 तदीयवदनस्यापि काठिन्यं परिवर्त्यते ॥
 अहं वक्षि त्वया राज्ञ आदेशः परिपाल्यतां । २
 ईश्वरीयस्य दिव्यस्य गुरुताया अपेक्षया ॥
 सहसा तत्सकाशात् त्वं प्रस्थानं न कुरुष्व च । ३
 कुप्रयुक्तिश्च मातिष्ठ स यदिच्छेत् करोति तत् ॥
 यस्मादवनिपालस्य वचनं सपराक्रमं । ४
 किं करोषीति तं वक्तुं समर्थः को नरो भवेत् ॥
 आज्ञाग्राही जनो नैव जायते कुप्रयुक्तिवित् । ५
 समयं किन्तु नीतिश्च जानीते ज्ञानिनो मनः ॥
 समयः पश्य नीतिश्च सर्वकार्यस्य विद्यते । ६
 न चेन्नरस्य दौर्गत्यं दुःसहं नात्र संशयः ॥
 यस्मात् किं भवितव्यं तत् तेन विज्ञायते नहि । ७

- कथं वा भवितव्यं तत् कक्षं ज्ञापयितुं क्षमः ॥
 ८ नास्ति स्वामी नरो ऽसूनामसूनां संरक्षितुं क्षमः ।
 तथा मृत्युदिने तस्य प्रभुत्वं नहि विद्यते ।
 तस्माद् युद्धाद् विमोक्षश्च कस्यचिन्नहि जायते ।
 दुर्जनश्च स्वदौर्जन्यं न कथञ्चन रक्षति ॥
 ९ सर्वमेतन्मया द्रष्टुं क्रियमाणे रवेरधः ।
 सर्वस्मिन्नेव कार्ये च मया चित्तं निवेशितं ।
 प्रभुत्वं कुरुते जातु स्थानिष्ठाय नरे नरः ॥
 १० अपरं दुर्जनानाञ्च दृष्टान्त्येष्टिक्रिया मया ।
 धर्मधाम्ना ऽपि निष्क्रान्ताः के ऽपि तत्र समागमन् ।
 व्यस्मर्थन्त पुरे किन्तु सुकृता ऽलीकमेव तत् ॥
 ११ दुष्क्रियां प्रति दण्डाज्ञा यत्र सिध्यति सत्वरं ।
 तस्मात् स्वान्तं वृत्तलागां दुष्क्रियायै व्यवस्थितं ॥
 १२ दुष्क्रियाणां शतं कृत्वा किं जीवेत् पापकृच्चिरं ।
 अस्त्वहं किन्तु जानामि ये नरा बिभ्यतीश्वरात् ।
 समक्षं तस्य सन्तस्तास्तेषां क्षेमं भविष्यति ॥
 १३ दुस्स्वरित्रमनुष्यस्य क्षेमं नैव भविष्यति ।
 ह्यायातुल्यश्च तस्यायुः नैव प्राप्स्यति दीर्घतां ।
 यस्मादीशस्य साक्षात् स न प्रगच्छति साध्वसं ॥
 १४ व्यलीकञ्चापरं किञ्चिद् दृश्यते भूमिमण्डले ।
 प्राप्यते धर्मिभिः कैश्चिद् योग्या पापात्मनां दशा ।
 पुनः पापात्मभिः कैश्चिद् योग्या धर्मवतां दशा ।
 एतदपि व्यलीकं स्यादियमेव मतिर्मेन ॥
 १५ तदाहमस्तुवं हर्षं यस्मान्नास्ति रवेरधः ।
 नरस्य भोजनात् पानाद् हर्षणाच्चापरं शुभं ॥
 सूर्यस्याधश्च तस्मै यद् आयुरीशेन दीयते ।
 तस्य अमेण पूर्णस्य तदेवास्ति स्थिरं फलं ॥
 १६ यश्चात् प्रज्ञामवाप्तश्च क्रियमाणमिह क्षितौ ।
 सर्वायासश्च सन्द्रष्टुं मया चित्तं न्यवेश्यत ।
 स्वप्रार्थं यद् दिवारात्रं नरो नेत्रे न मोलति ॥
 १७ ईशस्य सर्वकार्यन्तु विचार्येदं मयेक्षितं ।

अत्र दिवाकरस्याधो यद्यत् कार्यं विधीयते ।
 सकलं तन्मनुष्येण विज्ञातुं नहि शक्यते ॥
 तद् बोद्धुञ्च यतित्वापि नरस्तन्नावगच्छति ।
 ज्ञातुं हतमतिं ज्ञानी तन्न शक्नोति वेदितुं ॥

६ नवमोऽध्यायः ।

१ मनुष्यस्य निधनवशत् ११ ईश्वरीयकर्माणिः अष्टत्वं १२ पराक्रमात् ज्ञानस्य अष्टत्वं ।

अतश्चित्तं निवेश्याहं सर्वमेतदमार्गयं । १
 धार्मिका ज्ञानवन्तश्च नराः स्वकर्मभिः सह ।
 करयोरश्वरस्यैव सन्तिष्ठन्ते समर्पिताः ।
 न स्नेहं वेत्ति न द्वेषं नरः सर्वे पुरः स्थितं ॥
 अविशेषेण सर्वेषां सर्वरूपा दशा भवेत् । २
 दशैका साध्वसाध्वो हि भद्रशुद्धकलङ्किनाः ।
 यज्ञकारिमनुष्यस्य यज्ञत्यागिनरस्य च ।
 यादृशी च दशा साधोस्तादृशी पापिनो दशा ।
 यादृशी शपमानस्य दिव्याद् भीतस्य तादृशी ॥
 सर्वेषां यद्दशैकास्ति तदेवात्र रवेरधः । ३
 क्रियमाणस्य सर्वस्य कर्मणः कुत्सितं फलं ॥
 सन्ति पूर्णान्यधर्मैश्च नृपुत्राणां मनांसि च ।
 यावज्जीवञ्च मूर्खत्वं तेषां चित्तेषु विद्यते ।
 तत्पश्चात् प्रेतलोकाञ्च ते प्रगच्छन्ति सत्वरं ॥
 सजीवैः सह यो युक्तः प्रत्याशा तस्य विद्यते । ४
 प्रमोतात् पशुराजात् तु जीवन् श्वापि विशिष्यते ॥
 मरणं भवितास्माकमिति जानन्ति जीविनः । ५
 गतप्राणा नराः किन्तु नैव जानन्ति किञ्चन ।
 लाभो न शिष्यते तेषां लुप्ता यस्मादनुस्मृतिः ॥
 प्रणयो द्वेष ईर्ष्या च तेषां नाशं ययुः पुरा । ६
 सूर्यस्याधश्च यत् किञ्चित् क्रियते तत्र कश्चन ।
 अंशस्तेषां पुनर्भारं न कदाचिद् भविष्यति ॥
 याहि त्वं हृष्टभावेन स्वीयभक्ष्यं प्रभुं त्वं च । ७

- प्रफुल्लेन च चित्तेन स्वीयद्राक्षारसं पिव ।
यस्मात् त्वदीयकार्थेषु सन्तुष्टो ऽभवदीश्वरः ॥
- ८ तव वस्त्राणि शोभन्तां शुक्लवर्णानि सर्व्वदा ।
तावकीनोत्तमाङ्गाच्च तैलं मेवोपसंहर ॥
- ९ तुभ्यं भानोरधो यच्चात्मीकमायुः प्रदीयते ।
तत्र यावन्ति जायन्ते व्यलीकानि दिनानि ते ।
तानि यावत् सुखं भुञ्ज्य प्रियया भार्य्या सह ॥
जीवनात् तव यैश्च त्वं आत्मस्यत्र रवेरधः ।
लभ्यं तेभ्यः श्रमेभ्योऽपि तव भाग्यमिदं यतः ॥
- १० तव हस्तेन यत् साध्यं साध्यं त्वं स्वबलेन तत् ।
यन्न कार्य्यं न सङ्कल्पो न बुद्धिर्न च विद्वता ।
विद्यते तत्र पाताले यत् प्रति त्वं प्रगच्छसि ॥
- ११ पुनर्व्वारं मया दृष्टमिदमत्र रवेरधः ।
न शीघ्रगामिनां द्रावे न वीराणां रणे जयः ।
न च ज्ञानवतामन्नं न च बुद्धिमतां धनं ।
न बुधानां जनप्रीतिर्निश्चितांशो ऽस्ति सर्व्वदा ।
समयो दैवयोगश्च यस्मात् सर्व्वानुपैति तान् ॥
- १२ अधिकन्तु मनुष्यो ऽपि स्वकालं नावगच्छति ।
ध्रियमाणा यथा मीना जालेनानिष्टकारिणा ।
यथा वा पाशबन्धेन ध्रियमाणा विहङ्गमाः ॥
तैः समा नरसन्तानाः पाशबद्धा भवन्ति हि ।
अनिष्टकारके काले हठात् तान् प्रत्युपस्थिते ॥
- १३ एकदैतादृशी प्रज्ञा मयादर्शि रवेरधः ।
प्रत्यभात् सुमहन्ती च सा प्रज्ञा मम दृष्टये ॥
- १४ आसीदेकं पुरं क्षुद्रं खल्ये तत्रावसन्नराः ।
तदाक्रम्य महान् राजा वेष्टयामास सर्व्वतः ।
तद्विरुद्धञ्च दुर्गाणि सुमहान्ति विनिर्म्ममे ॥
- १५ तत्रासीद् दुर्गतः कश्चित् प्रज्ञया संयुतो नरः ।
स्वीयप्रज्ञाप्रभावेन नगरं तद् ररक्ष सः ।
दुर्गतः स नरः किन्तु जनैर्नैवानुचिन्तितः ॥
- १६ तदाहं प्रोक्तवानेतत् प्रज्ञा श्रेष्ठा बलादपि ।

दुर्गतस्य तु या प्रज्ञा सा जनैरवमन्यते ।
 तदीयेषु च वाक्केषु मनस्तैर्न निधीयते ॥
 श्रूयन्ते शान्तियुक्तानि वाक्यानि ज्ञानिनां यथा । १७
 न तथा मूर्खराजस्य श्रूयते प्राञ्चघोषणं ॥
 युद्धास्त्रिभ्यो ऽपि सर्वेभ्यो ज्ञानं मङ्गलदायकं । १८
 शकः पापी नरः किन्तु बज्रमङ्गलनाशकः ॥

१० दशमोऽध्यायः ।

१ ज्ञानाज्ञाने च्युपदेशकथनं १६ नृपानधि कथनञ्च ।

मत्तिकाकुण्ठपैः स्वल्पैस्तैलं गन्धोपजीविनां । १
 उत्पादयति दुर्गन्धं पीनयुक्तञ्च जायते ।
 तथैव ज्ञानसम्मनौ जयति स्वल्पमूर्खता ॥
 ज्ञानिनेो दक्षिणस्या धोः सव्यस्या त्वबुधस्य सा ॥ २
 प्रगच्छन्नपि मार्गेण मूर्खः सन्त्यज्यते धिया । ३
 अहमज्ञान इत्येव सकलान् सम्प्रवर्त्ति सः ॥
 शान्ता क्रुध्यति चेत् तुभ्यं खस्यानं तर्हि मा त्यज । ४
 महतामपि पापानां शान्तिं र्यस्मात् प्रतिक्रिया ॥
 यको दोषो मया दृष्टः क्रियमाणो रवेरधः । ५
 भूपालस्य सकाशात् स समुत्पन्नो मतिभ्रमः ॥
 जालव्यारोप्यते मौर्ख्यम् अतिप्राञ्चपदेष्वपि । ६
 स्थानेषु किन्तु निम्नेषु निधीदन्ति धनेश्वराः ॥
 जालव्येषु समारूढान् किङ्करान् दृष्टवानहं । ७
 जातु किङ्करवद् भूमौ पादाभ्यां गच्छतः प्रभृन् ॥
 खातं खनति यः कश्चित् स तन्मध्ये पतिष्यति । ८
 वारणी भिद्यते येन भुजङ्गेन स दंक्ष्यते ॥
 यो ऽपकर्षति पाषाणान् स तैरभ्याहनिष्यते । ९
 यच्च क्लन्तति काष्ठानि परिबाधिष्यते स तैः ॥
 अतीक्ष्णे सति कौह्यास्त्रि धारां यो नहि निश्रयति । १०
 द्विगुणैव प्रयोक्तव्या शक्तिस्तेन भविष्यति ।
 कर्तव्ये सिद्धिलाभस्तु ज्ञानादेव प्रजायते ॥

- ११ निःसारे पठिते मन्त्रे विदशत्युरगो यदि ।
वावटूकनरस्तर्हि कथं स्यादुपकारकः ॥
- १२ निर्गता ज्ञानिनो वक्ताद् उक्तयः प्रीतिसम्भवाः ।
स्वाधरौ किन्तु मूर्खस्य मनुष्यस्य विनाशकौ ॥
- १३ निर्गतानां मुखात् तस्य वाचां मौख्यमुपक्रमः ।
परिणामस्तदीयोक्तेरुन्मादः सर्वनाशकः ॥
- १४ निर्व्याधो यो मनुष्यः स बद्धवाक्यानि भाषते ।
यत्तु भावि मनुष्येण ज्ञातुं तन्नर्हि शक्यते ।
तत्पश्चाद् भवितव्यं यत् कस्तं तज्ज्ञापयिष्यति ॥
- १५ स्वश्रमेण नरो मूर्खः क्लान्तिमेव प्रगच्छति ।
पुरुषामी यतः पश्चास्तेन नैवावगम्यते ॥
- १६ अथन्या त्वं तदा हे भूक्तव राजा यदा शिशुः ।
यदा च तावकाध्यक्षाः प्रत्यूषे भोज्यकारिणः ॥
- १७ धन्या त्वन्तु तदा हे भू राजा ते कुलजो यदा ।
अध्यक्षा उपयुक्ते च समये भोज्यकारिणः ।
बलवद्भरभीष्मातो न च मद्यस्य चेष्टया ॥
- १८ गृहस्वामिन आलस्याद् वैश्वस्यूणा विशीर्यते ।
शैथिल्यात् करयो गृहे सलिलानि क्षरन्ति च ॥
- १९ ज्ञास्यार्थं रच्यते भोज्यं मद्यज्ञानन्दयत्यसूनु ।
प्रयोगे किन्तु सर्वस्मिन्नर्था एवोपयोगिनः ॥
- २० राजानं मनसापि त्वं शप नैव कथञ्चन ।
शयनागारगर्भेऽपि धनिनं शप नैव वा ॥
यस्माद् विहङ्गमेनैव रवः सञ्चारयिष्यते ।
प्राणिना पक्षयुक्तेन सन्देशो वा हरिष्यते ॥

११ एकादशोऽध्यायः ।

१ सावधानतयाऽवलोक्योपदेशः ७ यौवनकालस्याभारत्नं ।

- १ अस्मसामुपरि स्वीयं भोज्यमुत्प्रेष्यतां त्वया ।
गतेषु बद्धघस्तेषु लप्यते तत् त्वया पुनः ॥

अंशस्त्वया च सप्तभ्यः किंवायभ्यो ऽपि दीयतां । ९
 यस्मात् का का विपत् क्षित्यां भविता त्वं न वेत्सि तां ॥
 यदाब्भाः पूर्णतां यान्ति तदा वर्धन्त्यपो भुवि । १०
 निपतन् दक्षिणायाश्च वीक्ष्य रायां दिशि द्रुमः ।
 यस्मिन्निपतति स्थाने तस्मिन्नेवावतिष्ठते ॥
 यः समालोकते वायुं बीजं वपति नैव सः । ४
 यश्च निरीक्षते मेघान् स शस्यं नहि कृन्तति ॥
 त्वया यद्वत् समीरस्य गतिर्नैवावगम्यते । ५
 जठरे च सगर्भाया अस्थ्यां वृद्धिर्न बुध्यते ।
 सर्वस्वयुस्तथेशस्य क्रिया न ज्ञायते त्वया ॥
 प्रातर्धूपं स्वबीजं त्वं सायं हस्तो न संहर । ६
 यस्मादेतत् तदन्यद् वा कतरं सुफलियति ।
 उभयो गुण एको वा भवितेति न वेत्सि हि ॥
 रुचिरा दीप्तिरक्षोश्च हितं भास्करदर्शनं ॥ ७
 यो नरो बह्वर्धाणि जीवन् हृष्यति सर्वदा । ८
 तेनापि क्रियतां चिन्ता दिवसानां तमस्विनां ।
 यस्मात् तानि बह्वन्धेव भावि सर्वन्त्ववास्तवं ॥
 हे युवन् स्वीयतारुण्ये त्वमानन्दं समाचर । ९
 हृद्यं भवतु चित्तं ते यौवनस्य दिनेषु च ।
 आचर स्वमनोवाङ्मां कामनां वा स्वनेत्रयोः ॥
 किन्तु त्वां तस्य सर्वस्य विचाराय यदीश्वरः ।
 राजद्वारं समानेता तत् सम्यक् चिन्त्यतां त्वया ॥
 चित्ताभिराकुरुद्देवं क्लेशं वारय देहतः । १०
 अरुणोदयवद् यस्मात् तरुणत्वमवास्तवं ॥

१२ द्वादशोऽध्यायः ।

१. वार्द्धक्यदुःखात् पूर्वमोक्षरसेषेनस्यावश्यकत्वं न ईश्वराद् भोतेः सारत्वं ।

स्वीययौवनकाले त्वं स्वखट्वारं विचिन्तय । १

मा प्रतप्तस्व घस्त्राणां कुक्षितानाम् उपागमं ।

- मा प्रतीक्षस्व वा तेषां वत्सराणाम् उपस्थितिं ।
यानधि वक्ष्यसीदं त्वं न रोचन्त इमे मम ॥
- २ मा प्रतीक्षस्व तं कालं यस्मिन् याम्यन्ति कृष्णतां ।
दिवाकरश्च दीप्तिश्च क्षपानाथ उद्भूति च ।
वृष्टावपि व्यतीतायाम् आयाम्यन्ति घनाः पुनः ॥
- ३ कम्पिष्ये दिने तस्मिन् भवनस्य च रक्षिणौ ।
पुरुषौ बलवन्तौ च परिभूभौ भविष्यतः ।
पेषिकाश्चाल्पतां गत्वा विरमिष्यन्ति कर्मतः ।
गवाक्षाभ्यां प्रदर्शिन्यौ चान्धतां प्रगमिष्यतः ॥
- ४ कपाटौ पथि रोक्ष्येते क्षेप्यते पेषणध्वनिः ।
विहगस्य रवादेव निद्राभङ्गे भविष्यति ।
गीतेश्च सकलाः कन्या गमिष्यन्त्यवसन्नतां ॥
- ५ उच्चस्थानादपि चासस्तदानौ सञ्जनिष्यते ।
उपस्थाम्यन्ति मार्गं च बहवो भयहेतवः ।
वादामाख्यतरोश्चापि पुष्पं चारु न मंस्यते ।
शलभश्च स्वभारेण भारग्रस्तो भविष्यति ।
आहारीयरसज्ञानं विकारश्च गमिष्यति ॥
- ६ यस्मान्नरेण गन्तव्यं चिरकालार्थकं गृहं ।
पर्यटिष्यन्ति मार्गं च शोकायुक्ता विलापिनः ॥
कृते त्वया विलम्बे च क्लेश्यते रोष्यष्टङ्गलं ।
जातरूपीयपात्रञ्च प्रगमिष्यति भग्नतां ।
उपान्ते च जलोत्सस्य कलमः शतखण्डतां ।
प्रहिपार्श्वस्थचक्रञ्च विदीर्णत्वम् अवाप्स्यति ॥
- ७ प्रत्यायास्यति धूलिश्च स्वीयोत्पत्तिस्थलं गृहं ।
प्रत्यायास्यति किन्वात्मा स्वीयखट्वारमीश्वरं ॥
- ८ अलीकानामलीकायमिति वक्तव्योपदेशकः ।
यद्यदेवास्ति तत् सर्वम् अलीकं नात्र संशयः ॥
परन्तु ज्ञानवान् यस्मात् स आसीदुपदेशकः ।
तस्मात् सोऽश्नन्नयल्लोकान् पर्यालोच्य परीक्ष्य च ।
बङ्गीररचयद् वाचो हितज्ञानप्रदायिकाः ॥
- ९ चारुवाक्यानि सम्भामुम् अन्वेषीदुपदेशकः ।

सारख्याल्लिखिता अत्र विश्वास्थाः सन्ति चोक्तयः ॥

अङ्गुशैः सदृशाः सन्ति वाचो ज्ञानवतां नृणां । ११

कीलकैः सुदृढं बद्धैः सभाध्यक्षाश्च सन्निभाः ।

एकेनैव च ते सर्व्वे ददिरे पालरक्षिणा ॥

हे मत्पुत्र परन्तु त्वं कुरुष्वान्न विवेचनां । १२

सीमा न विद्यते कोऽपि बद्धपुस्तकलेखने ।

विद्याभ्यासस्य चाधिकं शरीरार्थं श्रमावहं ॥

सारवाक्यं समग्रं यत् तत् त्वस्माभिर्निश्च्यतां । १३

परमेशाद् विभीहि त्वम् व्याघ्रास्तस्य च पालय ।

इदं यस्माच्चनुष्यस्य सर्व्वार्थानाम् उपार्जनं ॥

विचारस्थानमोक्षेन सकलानेष्यते क्रिया । १४

निगूढं सकलञ्चापि यथा भद्रं तथाधमं ॥

सुलेमना लिखितं परमगीतं ।

१ प्रथमोऽध्यायः ।

त्रोटं प्रति समितेः प्रेमादि ।

सुलेमनः परमगीतं ॥

१

२

३

४

५

६

७

८

आननेन स्वकीयेन भवान् मां परिचुम्बतु ।
भवदीयो यतः प्रेमा सुरसो गोस्तनीरसात् ॥
त्वदीयोत्तमतैलानां सौरभस्यैव कारणात् ।
अवतारिततैलेन तव नाम यतः गमं ।
तस्मादेव त्वयि प्रेमा कन्याभिः संविधीयते ॥
आकर्षं मां त्वमस्माभिरनुधाविष्यसे तदा ।
स्वकीयान्तःपुरं नीत्वा नृपेणाहं प्रवेशिता ।
उल्लासमेव हर्षञ्च कारिष्यामो वयं त्वयि ।
संस्तोष्यामस्तव प्रेम चाधिकं गोस्तनीरसात् ।
इमाः सरलभावेन त्वयि प्रेम प्रकुर्व्यते ॥

हे कन्या यिरुशाल्मीयाः कृष्णाहं किञ्च सुन्दरी ।
केदारीयं यथा दृष्यम् उल्लोचा वा सुलेमनः ॥
अहं यत् कृष्णवर्णास्मि लक्षिता च विवस्वता ।
तत्कृते मेव युष्माभिः कुट्टाष्टिः क्रियतां मयि ॥
मां प्रति क्रोधमालम्ब्य मदीयमाटसूनुभिः ।
अहं नियोजयाञ्चके गोस्तनीक्षेत्ररक्षिणी ।
मम यद् गोस्तनीक्षेत्रं मया तत् न रक्षितं ॥
हे मदीयहृदः कान्त कुत्र चारयसि व्रजं ।
विश्रामयसि मध्याह्ने कुत्र वा तद्ददाहर ।
तावकीनसहायानां यूथानामेव मध्यतः ।
कुतो ऽहं पर्यटिष्यामि पारक्वेव तिरस्कृता ॥
हे सुसुन्दरि नारीणां यदि त्वं नहि वैस्मि तत् ।
मेघाणां पदचिह्नानि तर्हि त्वं समनुव्रज ।

चारय स्वाजवत्सांश्च रक्षिणां शिविरान्तिके ॥	
हे मत्कान्ते फिरौणीयरथे या तुरगी मम ।	९
उपमां तव कुर्व्ये ऽहं तुरगैव तथा सह ॥	
शोभां मुक्तावलिभ्यां हि तव गण्डौ प्रगच्छतः ।	१०
त्वदीयो गलदेशश्च रत्नहारेण राजते ॥	
वयं काञ्चनरज्जुश्च निर्मास्यामः कृते तव ।	११
स्थाने स्थाने सुदृश्ये हि चित्रिता रौप्यवर्तुलैः ॥	
यावद्वाजोपविष्टो ऽस्ति भोज्यगेहीयमण्डले ।	१२
तावन्मम जटामांसी यच्छति स्त्रीयसौरभं ॥	
गन्धरसीयवृक्षस्य गुच्छतुल्यः प्रियो मम ।	१३
मामकस्तनयो मध्ये यापयिष्यति यामिनीं ॥	
येङ्गिदोगोस्तनीक्षेत्रं येषां प्ररोहणस्थलं ।	१४
तेषां कोफरपुष्पाणां गुच्छतुल्यः प्रियो मम ॥	
हे प्रिये मम पश्य त्वं सुन्दरी त्वं हि सुन्दरी ।	१५
कपोतसदृशश्चास्ति तावकं लोचनद्वयं ॥	
हे मम प्रिय पश्य त्वं सुन्दरो ऽतिमनोहरः ।	१६
आवयोश्च हरिद्वर्णं शोभते शयनस्थलं ॥	
आवयो गृहकाष्ठानि भवन्त्येरसपादपाः ।	१७
देवदारूणि जायन्ते चावयोः पटलं तथा ॥	

२ द्वितीयोऽध्यायः ।

छोटस्य समितेच मिथः प्रेमालापः ।

जवाहं शारणीयास्मि पद्मं वा निसृभूमिजं ॥	१
मध्यतः कण्टकानां हि यथा पद्मं विशोभते ।	२
मध्यतस्तुरुणीनाञ्च तथा मे शोभते प्रिया ॥	
मध्य आरण्यवृक्षाणां नागरङ्गे द्रुमो यथा ।	३
मध्यतस्तुरुणानाञ्च तथा मे राजते प्रियः ॥	
परमानन्दिताहञ्च तच्छायायामुपाविशं ।	
सुखादु चाभवत् तस्य फलं मामकतालुनि ॥	
भोज्यपानीयगेहस्थाभ्यन्तरं नीतवान् स मां ।	४

- प्रेमरूपो ध्वजस्तस्य ज्वते च ममोपरि ॥
 १ द्राक्षाफलोदपूषै मीं घृतं कुरुत सुस्थिरां ।
 नागरङ्गफलेरेव कुरुध्वञ्च सचेतनां ।
 अहं हृक्ष्यरोगेण यस्माद् रोगातुराभवं ॥
 ६ मदीयमस्तकस्याधस्तस्य वामकरः स्थितः ।
 तस्य दक्षिणहस्तश्च मे परिख्यजते तनूं ॥
 ७ हे कन्या यिरुष्णाल्मीया मृगीभिः शापयामि वः ।
 अरण्यचारिणीभि र्वा कुरङ्गीभिरिदं वचः ।
 स्वयं यावत् समुत्थातुं नैवाकाङ्क्षति मे प्रिया ।
 सा मा प्रबोध्यतां तावत् मा समुत्थाप्यताञ्च सा ॥
 ८ रवो ऽसौ मत्प्रियस्यैव स आगच्छति पश्य तं ।
 ज्वमानो महीध्रेषु प्रवृत्त्यन् पर्वतेषु च ॥
 ९ प्रियो मे मृगसङ्काश एषा वस्त्रेण वा समः ।
 अस्मत्कुड्यस्य पश्चात् स दण्डवत् पश्य तिष्ठति ।
 आलोकिते गवाक्षे च जालके च निरोद्धते ॥
 १० अभिभाष्य प्रियो मे स मान्विदं वाक्चमव्रवीत् ।
 हे प्रिये त्वं समुत्तिष्ठ समागच्छ च सुन्दरि ॥
 ११ पश्चातीतो ऽस्ति हेमन्तः सुदूरं शिशिरो गतः ॥
 १२ भूमौ पुष्पाणि दृश्यन्ते गानकाल उपस्थितः ।
 अस्मद्देशे कपोतस्य कलशब्दो निश्रम्यते ॥
 १३ फलान्मुडुम्बरस्यापि सुरसानि भवन्ति हि ।
 विस्तृण्वन्ति सुगन्धश्च सपुष्पा गोस्तनीलताः ।
 एहि प्रिये समुत्थाय समागच्छ च सुन्दरि ॥
 १४ हे मदीयकपोति त्वं शैलानां गर्भमाश्रिता ।
 अत्रीणां वा रहःस्थानं मां स्वरूपं प्रदर्शय ।
 तावकीनरवस्यापि श्रवणं त्वं प्रयच्छ मे ।
 यस्मात् तव रवो मियस्वद्रूपञ्च मनोहरं ॥
 १५ अस्मत्क्षतिकरान् शूयं प्रहृगालान् धर्तुमर्हय ।
 क्षुद्रास्ते वधकाः किन्तु द्राक्षावल्लीविनाशकाः ।
 सपुष्पाः सन्ति चास्माकं सर्व्या द्राक्षालताः किल ॥
 १६ प्रियो मम ममैवास्ति तदीयेवाहर्मास्मि च ।

पद्मानामेव मध्ये स स्त्रीयं चारयति व्रजं ॥
 यावन्न वासरो भाति न च क्षया पलायते ।
 तावदेव कुरुष्व त्वं प्रति मां पुनरागमं ॥
 हरिणस्यैव सादृश्यं भवता समवाप्यतां ।
 किद्रयुक्तादिष्टदृक्स्थकुरङ्गशावकस्य वा ॥

३ ततोऽध्यायः ।

ममिमे दुःखं ज्ञाष्टे च ज्ञाघनं ।

श्वशय्यायां मया रात्रौ हृत्कान्तो मे गवेधितः ।
 कृतं गवेधणं किन्तु स मया न ह्यलभ्यत ॥
 अहमस्याय मार्गेषु पुर्याः शृङ्गाटकेषु च ।
 पर्यटन्ती करिष्यामि हृत्कान्तस्य गवेधणं ।
 कृतं गवेधणं किन्तु स मया न ह्यलभ्यत ॥
 नगरे पर्यटन्तस्तु रक्षिणो मामवाप्नुवन् ।
 किं दृष्टो मग्न हृत्कान्तो युष्माभिः पुररक्षिणः ॥
 तान् विहाय प्रगत्यात्स्यं हृत्कान्तो ऽधिगतो मया ।
 मया स च दृतो यावत् मां मातुर्न नयेद् गृहं ।
 मज्जनन्याश्च शुद्धान्तं तावद् विखल्यते नहि ॥
 हे कन्या यिरुणात्मीया मृगोभिः श्लाघयामि व ।
 अरण्यचारिणीभिर्वा कुरङ्गीभिरिदं वचः ।
 स्वयं यावत् समुत्थातुं नैवाकाङ्क्षति मे प्रिया ।
 सा मा प्रबोध्यतां तावत् मा समुत्थप्यताश्च सा ॥
 कासौ धन्वत आयाति धूमस्तम्भगणोपमा ।
 धूपेन वासिता सम्यग् रसगन्धस्य कुन्दरोः ।
 अन्येषां सकलानाञ्च द्रव्याणां गन्धजीविनः ॥
 शिविकासौ सुलेमानः पश्य तस्याश्चतुर्द्दिशि ।
 स्थिताः घाष्ट मर्द्धावीरा इस्त्रायेलीयवंशजाः ॥
 खड्गं धरन्ति ते सर्वे समरार्थं सुशिक्षिताः ।
 ऊरौ बद्धाश्च सर्वेषां निस्त्रिंश नैशसंशयात् ॥
 खल्लते शिविकाभेकां सुलेमान् पृथिवोपतिः ।

- लिवानोनीयकाष्टेन यत्नतो निरमापयत् ॥
 १० स्तम्भांश्चकार रूषीयान् चालम्बं स्वर्णनिर्मितं ।
 उपवेशार्थकं स्थानं कृष्णलोहितवस्त्रकं ।
 तदीयमध्यभागस्तु पुष्पालङ्कृतवस्त्रवत् ।
 यिरूशाल्मीयकन्यानां प्रेमभावेन संस्तुतः ॥
 ११ कन्याः सीयोनवासिनो यूयं निष्क्रम्य गेहृतः ।
 निरीक्षध्वं सुलेमानं नृपं किरीटधारिणं ।
 वैवाहिकदिने तस्य चित्तद्वर्षकवासरे ।
 तस्य माता किरीटेन तेन तं पर्यभृषयत् ॥

४ चतुर्थाऽध्यायः ।

समितिं प्रति खोदस्य प्रेम ।

- १ पश्य त्वं सुन्दरी कान्ते त्वं पश्चातीव सुन्दरी ।
 शिरःप्रच्छादनीपश्चात् नेत्रे कपोतयोः समे ।
 गिलियद्धरालम्ब्याजकवत् तव कैशिकं ॥
 २ दन्तास्ते कृत्तलोमानां मेघीणां निवहोपमाः ।
 क्षालनादुद्भजन्तीनां सापत्यानां यमार्भकेः ।
 यासां मध्यत एकापि निःसन्ताना न विद्यते ॥
 ३ शोणसूत्रवदोष्ठा ते वल्लश्चातिमनोरमं ।
 शिरःप्रच्छादनीपश्चात् गण्डो दाडिमखण्डवत् ॥
 ४ दायूदीयोच्चप्रासादो यो ऽस्त्रागाराय निर्मितः ।
 यत्र विद्यन्ते उद्वज्ज्वाः सहस्रं फलका नृणां ।
 वीराणामेव चर्माणि त्वत्कण्ठस्तेन सन्निभः ॥
 ५ चरतो यौ च पद्मेषु यमजौ मृगशावकौ ।
 सदृशं हि तयोरेव तावकीनस्तनद्वयं ॥
 ६ यावन्न वासरो भाति न च क्वाया पलायते ।
 आश्रयिष्याम्यहं तावद् गन्धरसीयपर्वतं ।
 कुन्दरुवासितश्चापि गमिष्यामि शिलोच्चयं ॥
 ७ प्रिये त्वं सर्व्वथा चावूर्त्ति त्वयि दोषो न विद्यते ॥
 ८ हे कन्ये त्वं समागच्छ लिवानोनाम्नया सह ।

लिवानोनान्मया सार्द्धं त्वं समागन्तुमर्हसि ।
 अमानाख्यगिरेः शृङ्गं सिनोर्हर्षाणयोरपि ॥
 शिखरावधितिष्ठन्ती किं वा केशरिणां गुहाः ।
 व्याघ्रसेवितशैलान् वा त्वं निरीक्षितुमर्हसि ॥
 हे मद्भगिनि हे कन्ये त्वमहार्घो ममो मम । २
 एकेन तव नेत्रेण व्यपाहार्घो ममो मम ।
 त्वदीयकण्ठभृषाया एकेन शृङ्गलेन वा ॥
 हे मद्भगिनि कन्ये त्वत्प्रेम कीदृक्कानोहरं । १०
 कीदृक् ते सुरसं प्रेम श्रेष्ठं द्राक्षारसादपि ।
 गन्धद्रव्याच्च सर्वस्मात् तव तैलं ससौरभं ॥
 हे कन्ये पुष्पनिर्यासः क्षरत्योऽलद्वयात् तव । ११
 विद्येते मधुदुग्धे च त्वदीयरसनातले ।
 गन्धस्त्वदीयवस्त्राणां लिवानोनोयगन्धवत् ॥
 हे मद्भगिनि कन्ये त्वं संरुद्धोपवनोपमा । १२
 संरुद्धोऽस्य तुल्या त्वं प्रहे मुद्राङ्कितस्य वा ॥
 रोपिताश्च तवोद्याने दाडिमाः सुफलप्रदाः । १३
 कोफराख्यानि पुष्पाणि जटामांसीद्रुमैः सह ॥
 जटिला कुङ्कुमं चोचं सुगन्धिवल्कलस्तरुः । १४
 धूपोत्पादकलृक्षाश्च तथा गन्धरसागुरुः ।
 गन्धद्रव्याणि मुख्यानि सकलान्येव सन्ति हि ॥
 उद्याने स्थित उत्सो यः स चामृतपयःप्रहिः । १५
 लिवानोनीयतोयाणां स्नातसा वा समो भवेत् ॥
 जाग्रच्छत्तरवायो त्वं यहि त्वं दक्षिणानिल । १६
 वहतो मामकोद्याने बिभ्रवेत् तस्य सौरभं ॥
 आगमच्च निजोद्याने प्रकरोतु मम प्रियः ।
 सुखाद्वन्युपभुङ्क्ताश्च तदीयानि फलानि सः ॥
 हे मद्भगिनि कन्ये ऽहं निजोद्यानं समागतः । १७
 निजवेलादिसामोदद्रव्याणि प्रचिनोमि हि ।
 मधुवासेन सार्द्धं चूषामि स्वीयमाक्षिकं ।
 दुग्धेन सहितं स्वीयं पिबामि द्राक्षिकं रसं ॥
 बन्धवो यूयमश्रुध्वं पीत्वा दृष्यत हे प्रियाः ॥

५ पञ्चमोऽध्यायः ।

त्रोष्ठस्य समितेऽथ मिथो व्यवहरणं तयोः सौन्दर्यञ्च ।

- १ निद्रितासमर्हं किन्तु मनो ऽतिष्ठत् सुजागरं ॥
 २ अश्रौषन्त्वाप्नोतो द्वारं स्वप्रियस्य खं तदा ।
 हे श्वस मम हे कान्ते हे कपोत्यनघे मम ।
 मत्कृते मोचय द्वारं तोयेनार्द्रं शिरो मम ।
 मूर्द्धजा मम पूर्णाश्च रजनीजलविन्दुभिः ॥
 ३ वसनं त्यक्तवत्यस्मि वसिष्ये तत् कथं पुनः ।
 पादौ क्षालितवत्यस्मि कथं लेप्स्यामि तौ पुनः ॥
 ४ मम प्रियो गवाक्षेण तदा प्रासारयत् करं ।
 अभवत् करुणार्द्रञ्च तमद्दिश्य ममान्तरं ॥
 ५ प्रियं प्रवेशयिष्यन्ती चेदतिष्ठमर्हं ततः ।
 कराभ्यामङ्गुलीभ्याञ्च मम गन्धरसो ऽत्तरत् ।
 अर्गलम्यापि कर्णेषु ततो गन्धरसो ऽखवत् ॥
 ६ स्वप्रियस्य निमित्तञ्च द्वारं मोचितवत्यहं ।
 मामकीनप्रियः किन्तु प्रस्थायापगतस्तदा ।
 तदीयालापकाले ऽहं गतासं हतबुद्धितां ।
 पश्चाद् अन्वेषणं कृत्वा सम्प्राप्तः स मया नहि ।
 उच्चैस्तच्च समाल्लय न लब्धं किञ्चनोत्तरं ॥
 ७ नगरं पर्यटन्तस्तु रक्षिणो मामवाप्नुवन् ।
 ते नरास्ताडयित्वा माम् अकुर्वन् क्षतसङ्कुलां ।
 प्राकृतं मम शरीराच्च हृतं प्राचीररक्षिभिः ॥
 ८ हे कन्या यिरुषास्त्रीया इदं वः शपयाम्यहं ।
 मम प्रियतमं वृथं यदि कुत्राप्यवाप्नुय ।
 किं तं वक्ष्य तर्ह्येतद् यत् प्रेम्ना पीडितारम्यहं ॥
 ९ तव प्रियतमो ऽन्यस्मात् प्रियात् केन विशिष्यते ।
 त्वं हे सुन्दरि नारोगाम अस्मांस्तद् वक्तुमर्हसि ।
 तव प्रियतमो ऽन्यस्मात् प्रियात् केन विशिष्यते ।
 ईदृशं शपथं यत् त्वम् अस्मान् शपितवत्यसि ॥
 १० गौराङ्गो ऽरुणवर्णश्च सो ऽस्ति प्रियतमो मम ।

अयुतस्यापि मध्ये च प्रमुखः प्रतिभाति सः ॥
 निर्मलेन हिरण्येन समानं तस्य मस्तकं । ११
 विटपस्य समं कैश्यं श्यामलं द्रोणकाकवत् ॥
 नेत्रे कपोतयोस्तुल्ये स्थितयोः सरितस्तटे । १२
 स्नातयो र्धनुकादुग्धे सुभिक्षुस्थलवासिनोः ॥
 तद्वृक्षौ जटिलाश्वत्थौ किं वा गन्धिलतामृहे । १३
 अधरौ तस्य पद्मे द्वे द्रववालविसर्जके ॥
 करौ स्वर्गनलौ तस्य खचितौ हरिताम्रभिः । १४
 तत्कृत्तिः शिल्पकर्मकं गजदन्तेन निर्मितं ।
 मणिभिर्नीलकान्तैश्च भूरिणः परिणोभितं ॥
 द्वावूरु तस्य च स्तम्भौ श्वेतप्रस्तरनिर्मितौ । १५
 स्वर्गमयेषु पादेषु बद्धमूलौ मुनिश्चलं ।
 लिवानानोपमं रूपं श्रेष्ठमेरुसदृशवत् ॥
 मुखं तस्य सुभिद्यच्च साकल्यं हर्षदायि च । १६
 हे कन्या यिरुशाल्मीयाः स प्रियो मे स मे सखा ॥

६ षष्ठोऽध्यायः ।

समितेः सौन्दर्यवर्णनं ।

हे सुसुन्दरि नारीणां गतः कुत्र प्रियस्तव । १
 कां दिशं सम्मुखां कृत्वा प्रस्थितः स प्रियस्तव ।
 त्वया सार्द्धं करिष्यामो वयं तस्य गवेषणं ॥
 उद्यानेषु विहारार्थं पद्मानां सञ्चयाय च । २
 मम प्रियो निजोद्यानं जटामांस्थावली गतः ॥
 अहं स्त्रीप्रियस्यास्मि ममैवास्ति च मे प्रियः । ३
 मध्यतः पद्मपुष्पाणां विहारं प्रकरोति सः ॥
 हे मामकीनकान्ते त्वं तिर्धावत् सुमनोहरा । ४
 यिरुशालमवच्चावर्षी ध्वजिनीव भयङ्करो ॥
 वारय स्वाक्षिणी भक्तो ताभ्यां यतो ऽहमुद्दिजे । ५
 गिलियद्रूधरालम्बाजकवत् तव कैशिकं ॥

- १ मेघीणां निवहेनैव सदृशा दृशनास्तव ।
 क्षालनादुद्भजन्तीनां सापत्यानां यमाभेकैः ।
 यासां मध्यत एकापि निःसन्ताना न विद्यते ॥
- ७ शिरःप्रच्छादनीपश्चात् गण्डो दाडिमखण्डवत् ॥
 ८ सन्ति घृष्टिर्महिष्यश्च सन्त्यशीतिरुपस्थियः ।
 युवतीनामनूढानां सङ्ख्या नैव च गण्यते ॥
- ९ एका किन्तु कपोती मे सा च शुद्धमतिर्मम ।
 स्वमातुर्दुहितृका सा स्वजनन्याश्च नन्दनी ।
 लब्धे च दर्शने तस्याः कन्या धन्यां वदन्ति तां ।
 महिष्य उपपत्यश्च तत्प्रशंसाच्च कुर्वते ॥
- १० प्रभात्यरुणवत् कासौ सुन्दरी चन्द्रमा इव ।
 विवस्त्रानिव शुद्धा च ध्वजिनीव भयङ्करा ॥
- ११ प्रफुल्लस्ति न वा द्राक्षा समृद्धा दाडिमा न वा ।
 तद् द्रष्टुं निम्नभूमेः खलु भृशं निरीक्षितुं ।
 गममदौडवृत्ताणाम् उद्याने कृतवत्यहं ॥
- १२ यावच्चान्यमनस्कासं तावत् स्वीयातिवाञ्छया ।
 अहमस्मीनदीवीयरथानां वेगमाप्रव्रं ॥
- १३ प्रत्येहि हे शुलम्भीये परावर्त्तस्व नः प्रति ।
 परावर्त्तस्व यस्मात् त्वाम् आलोकयिष्यामहे वयं ॥
 तामालोक्य शुलम्भीयां किं प्रतीक्षामोक्षितुं ।
 यात्रां स्वर्गीयदूतानां सदृशीं महनायिमः ॥

७ सप्तमोऽध्यायः ।

समितेः सौन्दर्यं ह्रीष्टं प्रति प्रेम च ।

- १ राजकुमारि पादौ ते शोभेते किमुपानहोः ।
 भृषणां कटिदेशस्ते कराभ्यां शिल्पिनः कृतं ॥
- २ तन्नाभिर्वर्त्तुलः कंसः सुधया न विवर्जितः ।
 त्वत्कुक्षिः शस्यगुच्छश्च पद्मप्राचीरवेष्टितः ॥
- ३ तावकीनस्तनावेण्या यमप्रावकयोः समौ ॥

गजदन्तमयः स्तम्भो गणदेशस्त्वदीयकः । ४
 विद्येते यौ च हृन्ध्वेने वात्रव्वीमीयगोपुरे ।
 जलाधारौ तयोस्तुल्ये भवतस्तव लोचने ।
 स्थितं यच्च खिवानेने दम्भेघकस्य सम्मुखं ।
 तेनोच्चेन गृहेणैव सदृशी तव नासिका ॥ १
 अद्रिणा कर्मिलाखेन तुल्यं शीर्षं तवोपरि । ५
 तव मूर्ध्वजपाशाश्च वार्त्ताकीवर्णसूत्रवत् ।
 महीपालश्च तैः पाशैर्धृतस्तिष्ठति बन्धिवत् ॥
 आः प्रिये स्वीयकान्त्या त्वं किं रम्या किं मनोहरा ॥ ६
 तव खर्जूरवन्मूर्त्तौ फलगुच्छाविव स्तनौ ॥ ७
 अहं खर्जूरमरुह्य तच्छाखा धर्तुमर्थये । ८
 तव स्तनद्वयश्चास्तु द्राक्षाफलीयगुच्छवत् ।
 गन्धस्वन्नासिकायाश्च नागरङ्गफलोपमः ॥
 तव तालु भवेत् तुल्यम् उत्तमेन मदेन च । ९
 स्वीयप्रियस्य तुष्ट्यर्थं यथाभीष्टं प्रसर्पता ।
 आलापाय शयानानाम् ओष्ठविमोचकेन च ॥
 अहं स्वीयप्रियस्यास्मि मयि तस्यास्ति लालसा ॥ १०
 हे मत्प्रिय समागच्छ यावः संवसथं प्रति । ११
 तत्र ग्रामेषु चावाभ्यां रजनी यापयिष्यते ॥
 प्रत्यूषे च समुत्थाय द्राक्षाक्षेत्रं व्रजिष्यते । १२
 प्रफुल्लान्ति न वा द्राक्षा कुसुमं प्रस्फुटं न वा ।
 सपुष्पा दाडिमाः सन्ति न वेत्यालोकायिष्यते ।
 तत्रैवाहं निजप्रेम त्वां भोजयितुमुद्यता ॥
 दूदाफलानि यच्छन्ति खगन्धं प्रीतिवर्द्धकं । १३
 आवयोश्च गृहद्वारे सुखादूनि फलानि हि ।
 नानाविधानि विद्यन्ते पुराणानि नवानि च ।
 निहितानि मया तानि त्वदर्थं हे मम प्रिय ॥

८ अष्टमोऽध्यायः ।

श्रीहं प्रति समितेः प्रेम प्रार्थना च ।

- १ कुतस्त्वं नासि मद्रूता मन्मादस्तन्यपायितः ।
 पथि त्वां तर्हि सम्भाष्य मया त्वच्चुम्बने कृते ।
 अवज्ञा मां समुद्दिश्य नाकारिष्यत मानवैः ॥
- २ अहमेव भविष्यामि तव मार्गप्रदर्शिका ।
 मातुर्गेहं मया नीतस्वच्च मां शिक्षयिष्यसि ।
 पाययिष्याम्यहं त्वाच्च मदमार्द्रकमिश्रितं ।
 स्त्रीयदाडिमवृक्षस्य फलेभ्यश्चोद्धृतं रसं ॥
- ३ मदीयमस्तकस्याधस्तस्य सव्यः करः स्थितः ।
 तस्य दक्षिणहस्तश्च स्वजते मामकीं तनुं ॥
- ४ हे कन्या यिरुषाल्मीयाः शपथं कारयामि वः ।
 स्वयं यावत् समुत्थातुं नैवाकाङ्क्षति मे प्रिया ।
 सा मा प्रबोध्यतां तावत् सा समुत्थाप्यताच्च सा ॥
 कासौ धन्वत आयात्यालम्बमाना निजप्रियं ।
 अधस्ताद्भागरङ्गस्य मया त्वं हि प्रबोधितः ।
 त्वां तत्राजीजनन्माता तत्र प्रासेष्ट ते प्रसूः ॥
- ५ मुद्रावद् धर मां चित्ते मुद्रावद् धर मां भुजे ।
 बलीयान् मृत्युवत् प्रेमा कालवच्चाग्र उज्ज्वलः ।
 तप्ताङ्गारान्तदङ्गारा उच्छिखा अतिमानुषं ॥
 प्रेमवह्निमपां राशिर्न निर्व्वापयितुं क्षमः ।
 नैव घोरास्ववन्तीनां वेलयाप्लाव्यते स वा ।
 प्रेम क्रेतुं खगेहस्यं सर्व्वस्वं चेत् त्वजेन्नरः ।
 अवज्ञा केवलं तर्हि सकलैः प्रकरिष्यते ॥
- ६ विद्यते ऽल्पवयस्कैका श्वसाजातस्तनवयोः ।
 तस्या अस्मद्भगिन्यास्तु सम्बन्धदिवसो यदा ।
 आयास्यति कृते तस्याः किं कर्मिष्यावहे तदा ॥
- ७ सा चेद् भित्तिस्तदा तस्यां शैष्यदुर्गं निचीयतां ।
 सा चेद् द्वारं कपाटेन रुध्यतामैरसेन तत् ॥
- १० अहं भित्तिस्वरूपास्मि दुर्गवच्च मम स्तनी ।

तस्मात् तदीयदृष्ट्याहं जातानुग्रहभाजनं ॥

द्राक्षाक्षेत्रं सुलेमानो बालहामोऽन्यविद्यत ।

११

करेषु रक्षिणां तच्च द्राक्षाक्षेत्रं समर्पितं ।

मुद्रासाहस्रमेकैकस्तत्फलार्थमदत्त च ॥

मामकं गोस्तगीक्षेत्रं विद्यते मम सम्मुखे ।

१२

मुद्राणां यत्तु साहस्रं हे सुलेमान् तवैव तत् ।

शतद्वयञ्च मुद्राणां भवेत् तत्फलरक्षिणां ॥

श्रूयते त्वद्रवो मित्रैर्हे उद्याननिवासिनि ।

१३

ममार्पि अवगं तस्य त्वमनुज्ञातुमर्हसि ॥

हे मत्प्रिय पलायस्त गन्धदृक्षैः सुवासिते ।

१४

गिरावेष्टा भवेस्तुल्यो हरिणीशावकेन वा ॥

